

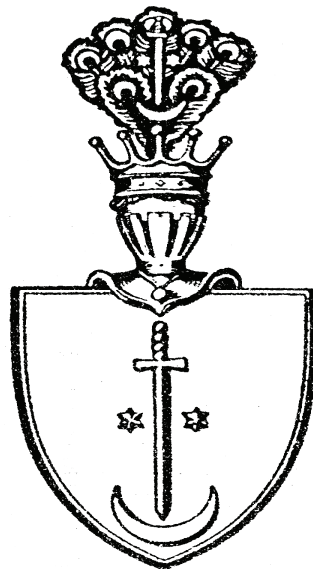
Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Міжкафедральна наукова лабораторія
“Українська література
в англomовному світі”

Таврійська фундація
(Осередок вивчення
української діаспори)
м. Херсон

ВІСНИК ТАВРІЙСЬКОЇ ФУНДАЦІЇ

(Осередку вивчення української діаспори)

Випуск 17

Херсон
ФОП Вишемирський В. С.
2020

УДК 80(4Укр)
В53

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Немченко Іван (головний редактор) – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Висоцький Андрій – кандидат філологічних наук, доцент ХДУ

Гаражій Любов – голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ

Бурдіна Галина – завідувач загального відділу Суворовської районної в м.Херсоні ради

Демченко Алла – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Загороднюк Василь – член НСПУ, голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету

Лопушинський Іван – доктор наук із державного управління, професор кафедри державного управління, педагогіки та психології ХНТУ, заслужений працівник освіти України, голова журі Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича

Немченко Галина – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Параскевич Павло – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Чухонцева Наталя – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при ХДУ

Сімнадцятий випуск “Вісника Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори)” містить наукові й літературно-мистецькі матеріали, присвячені діяльності визначних представників українського зарубіжжя, а також Причорномор’я. У збірнику подається культурно-мистецька хроніка, відомості про вшанування в Таврійському регіоні письменників і науковців із діаспори та Південної України. Ювілейний блок репрезентує матеріали, присвячені І. Липі, В. Різниченку (Велентієві), Ю. Липі, Д. Білоусу, І. Проценку тощо. Особливу увагу в збірнику приділено постаті багатолітнього очільника Таврійської фундації (ОВУД), Почесного громадянина міста Херсона М. Василенка.

*Видання здійснене за сприяння
Таврійської фундації (ОВУД)
від Благодійного фонду Яра Славутича (Канада)*

В53 Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 17. – Херсон: Просвіта; Книжкове видавництво ФОП Вишемирський В. С., 2020. – 280 с.

ISBN 978-617-7783-97-7

ISBN 978-617-7783-97-7

© ФОП Вишемирський В. С., 2020

ЗМІСТ

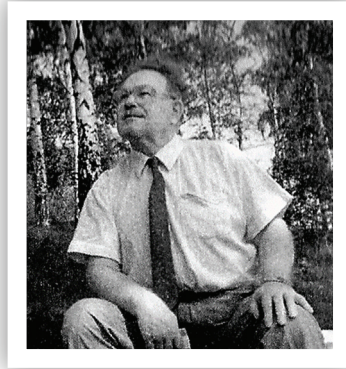
Вітаємо!	6
За матеріалами II регіональної наукової конференції “Микола Василенко і процес відродження української культури та державності” (Херсон, 14 травня 2020 р.)	
Тетяна Цепкало. Міфологема місяця в поезії Миколи Василенка	7
Володимир Демченко. Мовні засоби характеротворення в прозі Миколи Василенка	10
Любов Гаражій. Віршоване літописання у творах Миколи Василенка	17
Іван Немченко. Строфіка і метрика лірики Миколи Василенка	20
Анжеліка Рура. Про збірку поезій Миколи Василенка “Очна ставка”	28
Літературознавство	
Іван Немченко. Образ Івана Нечуя-Левицького в українській поезії	30
Дар'я Калюжна. Творчість Наталі Ливицької-Холодної у критиці	58
Красознавство	
Микола Каляка. Херсонський альманах “З потоку життя” (продовження, початок у 16-му випуску)	63
Педагогіка та методика	
Іван Немченко. Матеріали до лекції “Поезія і проза М. Старицького”	77
Ювілеї	
До 155-річчя від дня народження Івана Липи	
До 120-ліття від дня народження Юрія Липи	
Петро Лойтра. Праця над вокальним циклом “Іван та Юрій Липи” за однойменною поемою Дмитра Шупти	105
До 150-річчя від дня народження В. Різниченка (Велентія)	
Іван Немченко. Володимир Різниченко (Велентій) і Херсонщина	110
До 140-річчя від дня народження В. Винниченка	
Марія Бородовська. Проблематика дитячих творів Володимира Винниченка	118
До 100-річчя від дня народження Дмитра Білоуса	
Олег Олексюк. “Не хочу здаватися ні кращим, ні гіршим. Хочу бути самим собою”	123
До 100-річчя від дня народження Ігоря Проценка	
Олег Олексюк. “Велика сила слова – цілюще, як бальзам”	127
До 90-річчя Івана Златокудра	
Галина Немченко. Особливості художнього осмислення околу в ліриці Івана Златокудра та Миколи Василенка	130
До 85-річчя Василя Гайдамаки	
Оксана Олексюк. З Гайдамацького роду	135
До 70-річчя Анатолія Кичинського	
Софія Крохмаль. Про поетичну збірку Анатолія Кичинського “Жива і скошена тече в мені трава”	138
До 70-річчя Віктора Кисіля	
Олег Олексюк. Лицар українського духу Білобережжя	140
До 70-річчя Віктора Гурби	
Олег Олексюк. Народний улюбленець	145
До 50-річчя Олега Олексюка	

Василь Мелешенко. На шляху до нових творчих звершень.....	148
Постаті	
Оксана Олексюк. Старійшина письменницького цеху Таврії.....	152
Спадщина	
Володимир Різниченко (Велентій). Велична сім'я; Мініатюри.....	156
Бути патріотом	
Петро Лойтра. Боги підводних поєдинків.....	159
Поетична галерея	
Валерій Кулик. Народження дня; Дівчина з легенди; Політ оленя; Апасіонарія; “Пісок просиплеться між пальців...”; Карантинні думки; Трюмо; “Весняний дощик накрапа...”; “Засипле вечір бісером зірок...”; Химерний час; Поезія: сонети.....	165
Дмитро Шупта. Декларація виклику; Удай; Мадонна; Греки і ми; Арії; Сонет Сонця; Мій предок; Сонет подяки; Відпис; Вітчизна; Сейсмічна зона; Сонет віків: сонети.....	170
Яна Малига. Дитячі очі; Світанок; Головна роль; Сенс мети; Дорогою до Дрогобича; Ода жінкам; Карантинні роздуми; Сповита дитинством краса: вірші.....	178
Анатолій Качан. Морське ім'я; Морське прислів'я; Степова дорога; Різдво нового Сонця: вірші.....	184
Наші гості	
Іван Златокудр. “Знову пишу про осінь в лісі...”; “Ніч мов в осені ліс...”, “Із чорної криці птахи...”; “Зима...”; “Люблю грозу напровесні...”; “Малюю проліску розплющену...”; “Замислені очі з-під брів...”; Час; Неминучість; “Наливаю кристал...”; “Човен сонця хвиля вкрила...”; “Перебрила весна лід скреслий...”; “В морозний ранок...”; “Прийшли підпалити твою хату вишневу...”; “Хмара над полем...”; “Коли б не відліт літ...”: вірші.....	189
Тадей Карабович. Професор Олександр Астаф'єв перед собором Нотр-Дам у Парижі; Берестечко; Парузія; Холмщина мого спомину; Далекі вогнища горять: вірші.....	193
Перекладацьке перевесло	
Яніна Осевська. Жінка в сукні застігнутій ззаду на гудзики (пер. з польськ. Т. Карабовича).....	196
Родовід	
Василь Гайдамака. Про козацьке коріння роду Гайдамаків та про Кам'янську Січ (закінчення).....	197
Антологія одного вірша	
Василина Клімук. “Україно моя...”.....	205
З редакційної пошти	
Василь Вельможко. Дмитро Шупта – лікар, письменник і український патріот (до проблеми продовження традицій Івана та Юрія Лип).....	206
Людмила Бистрова-Дробот. Мала Виска і Корсунь поєднані дружбою композиторів і поетів.....	214
Сергій Осипенко. Lady-in-Red.....	215
З пісенного джерела	
Святий Миколай. Муз. М. Варгуна на вірші І. Немченка.....	217

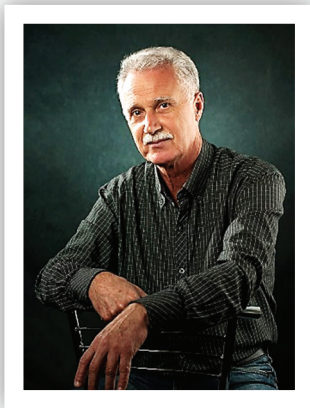
Херсонський вальс. Муз. П.Лойтри на вірші І.Немченка	219
Мистецька вітальня	
Михайло Андрієнко-Нечитайло (1894, Херсон -1982, Париж)	222
Презентації, конференції, фестивалі	
Олег Олексюк. Арт-лабораторія “Українська Хата – талантами багата” відзначила свій перший День народження	223
Галина Немченко. Друга Василенківська конференція в Херсоні	225
Бахутинська сторінка	
Анастасія Бень, Олександр Гунько. “Ми пам’ятаєм добрі його очі...” Презентація 16-го випуску “Вісника Таврійської фундації (ОВУД)”, присвяченого А. Бахуті	228
Тетяна Лупашко. “Пам’ятайте мене, як себе”	230
Олександр Гунько. Пекучі рядки з минулого	234
Віктор Васильєв. VI літературний конкурс на здобуття премії імені Анатолія Бахути	237
Вікторія Раєвська. Премія імені поета-земляка. Конкурс Анатолія Бахути вийде за межі Нової Каховки	240
Рецензії та відгуки	
Василь Загороднюк. Від сотворіння світу до “Сотворіння цвіту” (Анатолій Кичинський “Сотворіння цвіту”. К. : Український пріоритет, 2020. 264 с.) ..	243
Микола Дупляк. Цікава й повчальна публікація про таврійський край (Василь Гайдамака. Козацький степ. Київ, 2019. 174 с.)	245
Василь Загороднюк. Алегоризація або аналіз одного твору: теоретичний дискурс (Барнетт А. Муха. Вісник Таврійської фундації (ОВУД). Вип. № 16. Херсон, 2019. С. 191 – 194)	251
Микола Дупляк. Важливе дослідження про “русинський” сепаратизм на Закарпатті (Любомир Белей. “Русинський” сепаратизм. Націєтворення in vitro. ТОВ “Темпора“, Київ, 2017. 392 с.)	256
Олеся Папіш. Про поетичну збірку Валерія Кулика “Трояндове вино”	267
Микола Дупляк. Цінна публікація про український цвинтар на Закарзонні (Adam Bobrowicz. Kamienie, które mówią. Smentarz greckokatolicki w Gorajcu. Pasłęk, 2019, 119 str.)	269
На вічну пам'ять	
Василь Загороднюк, Іван Немченко. Плугатар літератури (пам'яті незабутнього Леоніда Марченка)	273
Павло Олександрович Гавриш	277
Таврійська фундація інформує	57, 76, 155
Наші автори	278

ВІТАЄМО!

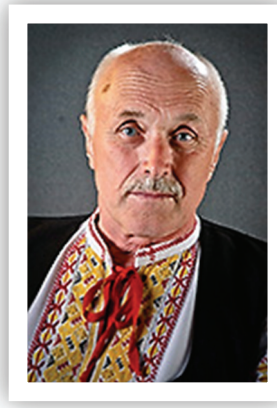
**З високочолом 90-річчям
Івана Златокудра!**

**Зі славним 70-літтям
Анатолія Івановича Кичинського!**

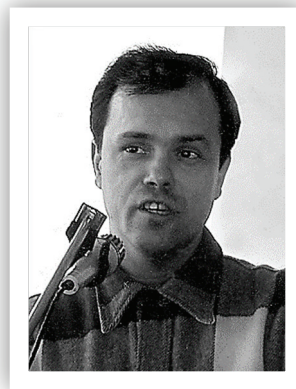
**З плідним 70-літтям
Віктора Івановича Кисіля!**

**Зі співочим 70-літтям
Віктора Тихоновича Гурбу!**

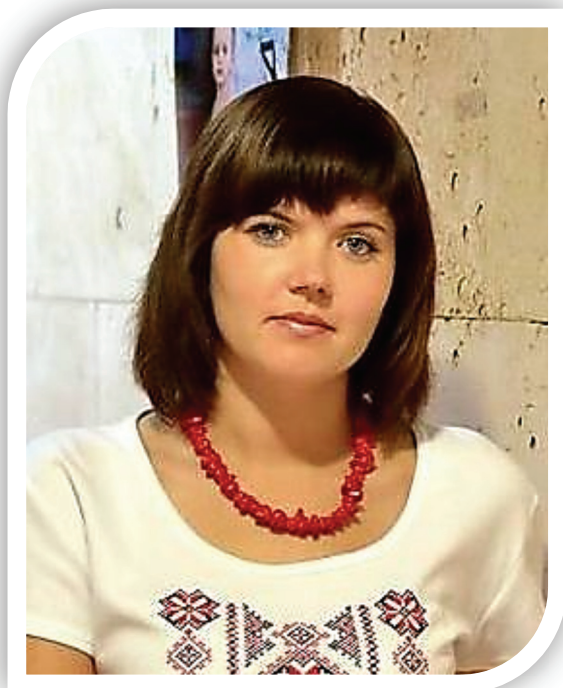
**З першим 50-річчям
Олега Васильовича Олексюка!**

***Зичимо всім Вам козацького здоров'я, творчого неспокою,
здійснення всіх Ваших високих замірів задля України!***

Редколегія

**ЗА МАТЕРІАЛАМИ ІІ РЕГІОНАЛЬНОЇ НАУКОВОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ “МИКОЛА ВАСИЛЕНКО І ПРОЦЕС
ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ
ТА ДЕРЖАВНОСТІ” (ХЕРСОН, 14 ТРАВНЯ 2020 Р.)**

Тетяна Цепкало

Міфологема місяця в поезії Миколи Василенка

Міфомислення лежить в основі будь-якого творчого акту та становить невід’ємну частину міфопоетики художнього тексту. Тетяна Саяпіна (Гребенюк) трактує міфопоетику як *“сукупність засобів художнього змісто- і формотворення, які дають змогу “зчитати” закладений у творі міфологічний зміст на рівні усвідомленого або позасвідомого сприйняття читача. Зміст цей, що, як палімпсест, проступає через нашарування предметно-логічного мислення в геніальному або високоталановитому художньому тексті, може містити уявлення про міфологічну модель світу, схеми первісного міфологічного мислення, первинні образи й мотиви людської культури”* [7, с.34]. Є. Мелетинський до поняття міфологізму відносить, окрім міфопоетики, також *“існуюче поза цим прийомом світосприйняття”* [5, с.295]. Таким чином, підсвідомі імпульси, що виникають у голові митця, стають основою його художньої картини світу.

Міфопоетичний аналіз літературного тексту можливий за умови дослідження авторської рецепції міфологем. Лунарний образ у поезії М. Василенка виписаний здебільшого традиційно, відповідно до традиційних міфологічних уявлень та вірувань. Так, наприклад, у народі вважається, що саме місяць рухається небом протягом ночі, а не земля робить свій оберт. *“У міфології давніх скандинавів Мані (місяць) і Сол (сонце) були створені богами*

та посаджені у вози, щоб перетинати небо” [6, с.121]. У вірші М. Василенка “Щаслива весна” з циклу “Вулиця сонячних ліхтарів” знаходимо відповідне трактування нічного світила: “В небі місяць кінчав своє коло / І кричали в траві баклани” [2, с.28]. Тут звертається увага на рух місяця по колу, на циклічність часу і ритми природи. “Місяць у своєму 28-дневному циклі відображає ритми життя, безкінечний процес смерті і відродження. Дуже часто місяць уособлює перевтілення та оновлення і символізує циклічність часу. В дійсності місяць має 28 фаз у щоденному сході і заході, під час котрих він проходить всі зодіакальні сузір’я. Але більш звичними є чотири фази або чверті місяця: місяць, що прибуває, повний місяць, спадний місяць і новий або темний місяць” [6, с.121]. У наведеному прикладі немає вказівки, у якій фазі перебував місяць, хоча традиційно його уявляють у вигляді серпа. Згадка про крик птахів у вірші та про закінчення місячного нічного руху свідчить про настання ранкової пори.

У вірші М. Василенка “Мій зеківський притулок” із циклу “У плетиві колючих дротів” є згадка про молодий місяць: “А десь за дротом сходить сонце / І світить місяць молодий. / Для них чуже моє віконце, / Притулок мій для них – чужий” [2, с.120]. Ліричний герой поезії нарікає на самотність, перебуваючи за ґратами. Згадка про небесні світила, яким ліричний персонаж міг радіти на волі, є протиставленням до того темного приміщення, в котрому він знаходиться в неволі. Туга одночасно за сонцем та місяцем не дивує, оскільки обидва астральні світила зажди постають у парі: “Сонце і Місяць колись уявлялися у родинних зв’язках: або як сестра і брат, або як подружжя” [4, с.305]. У наведеному прикладі ці образи є символом свободи, надії, рідної домівки.

“Міфологічні уявлення давніх українців виступають протягом значного історичного відтинку часу домінантою духовного життя народу і є ґрунтом для розвитку духовної національної культури. Міф кодифікує народні вірування, звичаї, правила культурного співжиття. Міфотворчість варто розглядати не лише як найдавнішу форму розвитку людської думки, а й як своєрідну символічну “метамову”, у термінах якої людина моделює, структурує та інтерпретує світ” [1, с.9]. Так, за допомогою архетипних образів сонця та місяця М. Василенко у вірші “Прив’язаність” метафорично пояснює свої високі почуття до коханої жінки та причину свого натхнення: “Примхлива музо, я тебе покину / За тими схилами, де злива й грім. / Заклечану трояндами годину, / Мов наречену, проведу в свій дім. // І буде рай, / І тиша буде всюди, / Притихну дома, як схолий сік. / Нові казки на світ народять люди, / І грітиме, мов сонце, молодик” [2, с.132]. Як супутник Землі, нічне світило не має власного світла. “Місяць світить відбитим світлом сонця, і його незвичайне сяйво слугувало джерелом натхнення для людей релігійних і творчих” [6, с.120]. У свідомості митця процес творчості пов’язаний також із небесними явищами. Порівняння світла молодого місяця з сонячним сяйвом засвідчує емоційне піднесення ліричного героя, його позитивне сприйняття світу.

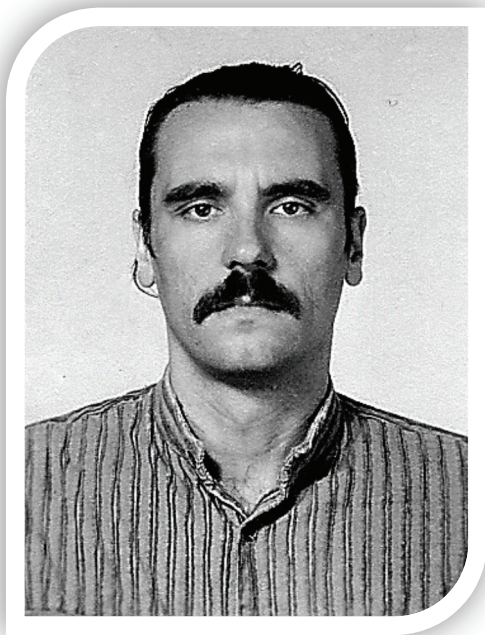
Віталістичними мотивами просякнута поезія М. Василенка “За містом” зі збірки “Очна ставка”: *“Місяць музику вечора слуха, / Пролітають хмаринки-гінці, / Дуб за яром надівши кожуха, / Випаса на снігу вітереці”* [3, с.134]. Персоніфікований лунарний образ уведений у казковий сюжет. Метафорична картина вечора поєднує звукові, візуальні й тактильні образи, що дають змогу говорити про синестетичне сприйняття світу митцем. Зв’язок місяця з хмарами в народі також був помічений здавна, наприклад: *“24 червня спостерігали за грою Місяця, у якого тоді буває свій празник: то ховається за хмари, то впливає з них, то змінює свій колір, і це вважалося знаменням доброго врожаю”* [4, с.305]. Таким чином, поет реконструює етноментальні засади рідного народу.

“Світоглядні орієнтири як психоментальний конституент етносу корелюють із лексико-семантичною системою національної мови. Одним із складників української етнолінгвістичної парадигми виступає міфопоетика, яка ґрунтується на архетипних язичницьких уявленнях давніх слов’ян. Міфологія є потужним культурогенним чинником формування етнічного світогляду” [1, с.7]. Відповідно до прадавніх уявлень відображує символ місяця М. Василенко у вірші “Північна акварель”: *“Сніги й сніги... / Мов собака, / висолопивши язика, / тундрою гасає завірюха, / від холоду й нудьги виє на місяць”* [2, с.134]. Віддавна відомо, що пси виють на нічне світило, коли те уповні. Митець порівнює завивання завірюхи з виттям собаки, адже ці звуки викликають у людини негативні асоціації.

Отже, міфологема місяця в поезії М. Василенка відтворює архаїчне сприйняття цього образу українським народом. Нічне світило під пером митця набуває символіки свободи, надії, рідного дому. Поет використовує метафору, уособлення, порівняння, протиставлення, синестезію у відтворенні лунарного образу. Художня картина світу М. Василенка заснована на традиційних етноментальних засадах.

Література

1. Бойко Н., Кайдаш А. Міфологеми в українському романтичному просторі: монографія. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2010. 155 с.
2. Василенко М. Архітектура планиди: поезії: вибране / передм. Д. Павличка. Київ – Херсон: Просвіта, 2004. 183 с.
3. Василенко М. Очна ставка: поезії. Сімферополь: Таврія, 1990. 224 с.
4. Войтович В. Українська міфологія. Вид. 2-ге, стереотип. К.: Либідь, 2005. 664 с.
5. Мелетинский Е. Поэтика мифа. М.: Наука, 1995. 408 с.
6. О’Коннелл М., Эйри Р. Знаки и символы. Иллюстрированная энциклопедия / пер. И. Крупичевой. М.: Эксмо, 2009. 256 с.
7. Саяпіна Т. Міфопоетика творчості М. М. Коцюбинського: дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.01.01. “Українська література”. Запоріжжя, 2000. 195 с.

Володимир Демченко

Мовні засоби характеротворення в прозі Миколи Василенка

Сьогодні серед викликів, що постали перед Україною, гостро вирізняється питання національної ідентичності, яке виявляє вже не таку однозначність, як це було впродовж ХХ століття. Уже не можна поділити людей на “наших – не наших” за етнічною, мовною й навіть віковою чи статевою ознаками, оскільки чимало неукраїнців виявилися справжніми патріотами України, і чимало українців виступають проти реальної української незалежності (зокрема й у штабах армії РФ). У межах такої неоднозначності залишається незмінним комплекс етнодуховних цінностей, який чітко відрізняє ту наведену вище опозицію “наші – не наші”. До цього комплексу поряд із мовними й духовними цінностями належить сонм героїв, які присвятили своє життя задля омріяної української державності.

Серед означених героїв (можна назвати хоча б Івана Мазепу, Степана Бандеру чи Андрея Шептицького, щоб одразу відчуті протистояння між “нашими – не нашими”) окреме місце займають митці, які мають місію просвітителів, зокрема й у сенсі надання інформації для прийдешніх поколінь українців. І дивно, що 30 років незалежності не змінили принципово ставлення пересічних українців до справжніх героїв, які так і залишаються в термінах ідеологічного імперіалістичного дискурсу “бандитами” (щодо кого?), “зрадниками” (кого-чого?) й навіть націоналістами (табуйоване слово? – *В. Д.*). У межах історії окремого міста / села вони також губляться в натовпі видатних директорів заводів, голів колгоспів, будівельників, спортсменів і колишніх партійних працівників, а

тому й не відзначені певним пам'ятним знаком. У Херсоні, скажімо, це Микола Чернявський і Микола Василенко.

Хоча метою цієї статті ми визначили аналіз деяких мовних засобів, що використовувалися останнім із означених письменників у процесі творення образів, сам образ автора – Миколи Василенка – викликає в нас найбільший інтерес. Через це ми дослідили його автобіографічну прозу, де як характеризуються образи знайомих йому людей, так і виявляються його особисті риси – як митця й патріота.

Зрозуміло, що український поет, незважаючи на приналежність до будь-якого покоління, усе одно залишатиметься патріотом власне України. Проте в одних залишається радянський (імперський) рудимент, а інші весь час намагаються від нього позбавитися.

М. Василенко належить до радянського покоління, проте до його репресованої частини (чимось схожий у цьому з О. Солженіциним, який також був засуджений через політичні погляди, перебуваючи в лавах Червоної армії). Також чинником “нерадянського” творчого шляху є те, що книжки його стали масово публікуватися вже в часи незалежності України (перші збірки вийшли напередодні — у 1990 році). Відповідно й ставлення митця до радянського режиму виявляється в його текстах – навіть анотаціях або рецензіях на твори інших літераторів.

Так, ми виділили окремі мовні конструкції, марковані такою оцінкою М. Василенка, в його рецензії на мемуари Ярослави Мельничук-Полюги: вона має *“бачення причин поразок і довготривалого лиха української нації”*, *“нотує об’єктивні реалії колишнього тоталітарного режиму”*, виявляє *“злочини, заподіяні колишніми кремлівськими сатаністами”*, характеризує стан України, коли *“мільйони людей було планово умертвлено голодоморами з метою поставити свободолюбних на коліна; було тисячі закатовано, розстріляно, заслано лише за становими, національними та класовими ознаками, за вкраїнолюбство, за участь у національно-визвольних рухах або симпатію до них”*, характеризує українців як *“живі світолюбні душі”*, відзначає їх *“природний стоїцизм у змаганні за свободу, що не раз і не два рятував від загибелі українську націю”*, вказує, що вони *“не загубили віру в перемогу української ідеї – ідеї визволення від зневажників української культури, мови, освіти, свободи слова, верховенства права, рівності усіх громадян перед законом”*. Саму ж тиранію митець характеризує як щось тимчасове: *“все, що будується на тиранії, нетривке, воно розвалюється, як будинок, збудований на піску, й істина говорить, що в історії людства найсправедливішим суддею є час, а він працює на Україну”* [3, с.239-240].

Мотив тиранії реалізовано М. Василенком у романі “Уламки імперії” (2002 рік), де саме явище розпаду імперії як соціального конгломерату доводиться як історично невідворотне, а тому коло російська – радянська – і знову російська перерветься в результаті національного руху за визволення

будь-якої з її частин [4]. Саме тому проблеми, пов'язані з таким рухом, завжди вважалися найбільш небезпечними (згадаємо ставлення імператорів до Т. Шевченка зокрема й до України загалом). І саме тому маємо сьогодні відкриту агресію з боку колишньої метрополії.

Кореляцію етнодуховних елементів у філософії письменника з протиборчими антитоталітарними відзначає й Дмитро Павличко, виявляючи в його поезії вербальні маркери-аналогії: Сталін – *патрицій*, “що заступив до сонця путь”, український повстанець у Карпатах – “*Спартак у горах*”, який гине за свободу рідного народу, який сповнений “*гідності й честі людини*” [1, с.3, 4]. Навіть назви книжок виявляють кілька семантичних площин у перспективі подальшого аналізу молодими вченими. Так, назва “Курай для пожежі” містить краєзнавчу сему, що виявляється в слові “курай” на позначення трави, відомої в широкому світі як “перекотиполе”, але саме серед степовиків воно конотоване зі значенням віддаленості від світу й спорідненості з територіями Казахстану (де навіть існує омонім “курай” на позначення музичного духового інструмента), Монголії (асоціюється як далека від відомих шляхів країна), чи й Сибіру (адже етимологізується як рослина “борщівник сибірський” [5, с.151]).

Службовий сегмент називного словосполучення “курай для пожежі” можна сприймати і як непрямий додаток, і як неузгоджене означення, що семантично не розрізняються – це кулястий кущик сухого кураю, що відповідно здатен добре горіти. Натомість у межах авторської художньої стратегії словосполучення наділене значенням швидкозаймистого палива для певних ідей, які письменник бажає поширити серед читачів, – тобто своєрідної просвітньої іскри.

Для аналізу ми відібрали епізоди з життя М. Василенка, описані ним у щоденниках, де репрезентовано окремих осіб або соціальні явища, що загалом характеризують і самого письменника як патріота України та спостережливого митця. У цих описах найважливішою є інформація – як кажуть, “із перших рук”, що в наш час суцільного фейкування є важливим і пізнавальним. Так, про перебування в таборах він зазначає лаконічними й водночас ємними тезами “*перебував у каторжних таборах Інти, Комі АРСР*”, “*мав наспинний номер Є-415*”, що містять реальну інформацію. Проте ця суха інформація оживляється бабусиним реактивним висловом “*Господи, це ти ж із того світу, із Соловків*” [2], де узагальнювальний лиховісний топонім асоціюється з “тим світом”, що виявляє дві семи – як метафоричне позначення власне дуже далеких країв і традиційна метафора позаземного світу, конотованого в такому контексті суто негативно.

Чимало описаних у щоденниках вуличних або кабінетних ситуацій не лише характеризують певних дійових персонажів, але й можуть розглядатися більш глибоко – як характеристика політичної системи та її носіїв – народу (у якого, за Конституцією, “вся влада”). Зазначимо при цьому, що авторські короткі коментарі виконують не вказівну функцію, а

суто емоційну, адже ми самі можемо зробити правильний висновок. Наприклад, класичні фрази у ситуації вуличної негативної комунікації між пенсіонерами й прибиральницею дуже реальні (*“Ти шо, блекоти наїлась? Тобі платять, ото і прибирай!”*, *“Корова!.. Кудя полезла!.. Вернись и переконай свой след!..”*, *“Видела я вас в гробу в белых тапочках”*) [2], оскільки навіть у кінофільмах 60-70-х років образ грубої прибиральниці чи продавчині традиційно подавався саме в такій формі. Ситуація контрастує з описом дня в місті, який – *“сонячний, теплий”*, а також із іншим представником живого світу – пташками, які *“акліматизовуються, звикають до нових умов життя, уважно придивляються до міста і його мешканців”*. У цій фразі відзначаємо послідовність дієслів *“акліматизовуються, звикають, придивляються”*, яка характеризується більшою мірою антропоморфністю – інтелектуальним сприйняттям довколишнього світу.

Також класичною є ситуація тогочасного делегування певної особи “з робітників” на з’їзд, коли від *“колективу робітників Консервного комбінату”* було вибрано (але, звісно, не виборцями) касирку фабричного училища. Унікальність випадку полягає в тому, що обурені робітниці заводу написали про це в газету, за що, зрозуміло, отримали нарікання від директора й парторга. Автор із фрази останнього *“Вообще, это не ваше дело. Мы так делаем, значит так нужно”* [2] робить висновок про стан прав людини у країні. Думаємо, до цього потрібно додати ще й висновок про невідповідність головного ідеологічного терміна “радянський” етимологічній логіці: безальтернативні вибори депутатів і функційна їхня нікчемність.

Принагідно зазначимо, що різні джерела такого дискурсу виявляють реальність: це могли бути як анекдоти (найменший рівень вірогідності), так і “розмови на кухні” (середній рівень вірогідності) чи передання відомої інформації (найвищий рівень вірогідності). У нашому разі дружина письменника працювала саме на консервному комбінаті й відповідно мала доступ до описаної ситуації.

Також є ситуації, що виводяться М. Василенком із елементарного аналізу. Скажімо, відоме всім руйнування церков й облаштування в них спочатку конюшень, складів, а потім – спортзалів і кінотеатрів – має в щоденнику таку конкретизацію: *“Церкву зривали динамітом. Стіни завалилися, а кам’яна арка залишилася стояти, – для повторного заряду не вистачило динаміту. Тепер під аркою зроблено літній кінотеатр. Добре, що нечестивцям Бог не дав роги: увесь світ би перекололи”* [2]. Останнє речення є перефразованим ідіоматичним виразом від *“Дати б свині роги – вона б весь світ переколола”*, що негативно конотований через прозору семантику іменника “нечестивці”. У попередньому реченні відзначаємо дві тематичні характеристики – *“на старе надбудовується нове”* та “арка” як символ величі старого / релігійного.

Ми вже зазначали вище, що коли автор постає очевидцем ситуації, він описує її за схемою “ситуація – емоція”. Такими є два випадки, пов’язані з темою етнічної / національної ідентичності, що аж надто актуальна сьогодні. Наприклад, описано спілкування в лікарняній палаті класичного тріо Півдня України – офіцера-росіянина, селянина-українця та автора – свідомого українця. Для першого вони – “хахли” і ніяк інакше (адже він психологічно колоніст), другий на це згоджується (він психологічно підлеглий колоніальній владі), автор же як розумна людина не став удаватися до базарного дискурсу, а просто склав вірша і прочитав його своїм сусідам. Ми тут не зачіпаємо принципової дискусії про етноніми, однак якщо “хохли” – то неодмінно як опонент – “кацапи”, і до того ж на всіх рівнях соціального дискурсу.

Іншу ситуацію описано в коридорі школи, де *“вчителька української мови і літератури”* відповіла російською на звернення письменника українською. Так само вона спілкувалася й з учнями. Автор висловлює емоцію: *“Куди ми йдемо? Коли і хто зупинить ганебне явище – повзучу русифікацію?”* [2], до чого можна додати, що та ситуація з 1971 року за півстоліття принципово не змінилася: формально українська мова значно розширила свою сферу функціонування, але в ситуаціях неформального спілкування (особливо в школі чи дитсадку) залишається такою ж.

Відповідно до теми цієї статті ми маємо розглядати характеристику описаних автором образів. Ми вибрали відомих осіб, розкриття характерів яких і є прерогативою щоденникової літератури. Це може бути суто фізична характеристика, як, скажімо, поета Володимира Забаштанського, життя й творчість якого М. Василенко зіставляє з подвигом, використовуючи словосполучення *“мужньо й шляхетно переносить своє каліцтво”*, *“він без рук, без очей”*, *“навчається самотужки”* і *“роблячи зрештою висновок “Воістину подвиг людини – у самій людині!”* [2].

Це може бути й більш поглиблена характеристика, що вимагає аналізу в кількох смислових площинах. Так, у ситуації зустрічі з Олесем Гончарем його риса *“говорив тихо, з довгими паузами, обдумував кожне своє слово”* свідчить про поміркованість, адже письменник був публічною особою, яка репрезентувала Україну, а тому мала бути обережною у власних діях і висловлюваннях (головний конкретизант – словосполучення *“обдумував кожне своє слово”*). Далі автор відповідно й коментує цю рису: *“Було зрозуміло, що він солідаризується з письменниками, але відкрито сказати про це не може”* [2].

Характеристика відомої особи може бути й поза певною ситуацією. Так, про Дмитра Яворницького автор пише, коментуючи свою подорож до Дніпропетровська, що викликано також неукраїнським характером міста, де українського вченого не вшанували відповідним чином. Тому М. Василенко й зазначає, що *“інші нації ним пишалися б, говорили б як про подвижника духу, корифея вітчизняної науки”*, виявляючи емоційну волюнтивну

реакцію: *“А ми?”* [2]. Думаємо, що через півстоліття навряд чи ситуація в Дніпрі з цим змінилася.

Природно, що більшість ситуацій описано з херсонськими літераторами та іншими діячами. І якщо декого з них автор характеризує по-доброму, ставлячи на карб певні суто людські хиби (наприклад, про поета Леоніда Куліша він зазначає: *“хоч хвалько і любить славу, але за характером добрий і глибоко ліричний поет”*), то інших звинувачує в явній брехні (наприклад, редактора “Наддніпрянської правди” Івана Гайдая – за те, що той віч-на-віч пообіцяв надрукувати, і відразу ж заборонив це робити своїм підлеглим. М. Василенко знову виявляє волонтичну реакцію: *“Чому не сказав правду?”* [2].

Ще один епізод ми виділяємо в щоденнику через його традиційність в умовах імперіяльного суспільства. Коли М. Василенкові загрожувало звільнення з роботи, він пішов на вчинок, класичний для поетів совітської доби, – написав кон’юнктурного вірша *“Дай, Кубо, руку!”* (вигода була в тому, що тоді до Києва приїхав Фідель Кастро). Ту поезію відразу ж надрукували в “Радянській Україні” – органі ЦК КПУ. І тому питання про звільнення було знято, про що митець гірко зазначає: *“Давно це було, але і досі вважаю цей вчинок за свій гріх”* [2]. У цій фразі іменник “гріх” ужито дещо гіперболічно, адже не йдеться про якусь зраду, вбивство чи обман. Проте розуміємо це як внутрішню зраду, хоча, можливо, письменник відчуває й іншу шкоду – свою приналежність у цій ситуації до ідеологічної системи.

Таким чином, окрім описаних у щоденниках автобіографічних ситуацій відзначаються також окремі вислови, що характеризують самого митця. Ми визначили ті з них, які, на наш погляд, є аж надто актуальними на сьогодні – саме цим цінні відверті щоденники. Так, тема війни, особливо перемоги в ній, що викликає нині неоднозначні дискусії, виявляється у вислові *“Забули, що війна – це злочин, дозволений людьми”* та актуальному логічному продовженні *“Звеличувати “злочин війни” означає пропагувати війну”* [2]. Саме в наші дні Росія виявляє себе справжньою імперією – продовжувачем загарбницьких традицій Івана Грозного, Петра Першого, Іосифа Сталіна. І саме тема “великої перемоги”, за якою стоять десятки мільйонів жертв, – одна з основних у підґрунті імперіяльної ідеології. Це особливо дивно в контексті канонів православ’я, що будь-які жертви нівелюють будь-яку перемогу.

Так само категорично митець висловлюється й щодо КПРС, *“яка свідомо вчинила власному народові більше зла, ніж добра”*, виявляючи це зло такими аргументами: *“в’язниць – десятки тисяч! А концтаборів – не перелічити. А магаданів, соловків, мінлагів, сиблагів... як вовків у чорнолісі!..”*. На нашу думку, такі висловлювання людини, яка була свідком діяльності колишньої ідеологічної машини, сьогодні є надто важливими. Особливо виділяємо аналогії з імперією, що наразі є актуальним. Так, у

реченні *“Така вже їхня імперська совєтська порода”* [2] сполучення двох означень *“імперська совєтська”* не лише створює відповідну семантичну насиченість, але й характеризує тогочасний режим. Недарма Дмитро Павличко констатує, що *“його доля, взорована на великі ідеали, не може бути ні замовчаною, ні забутою, бо вона частина долі нашого народу”* [1, с.4], а Таїсія Щерба проводить паралель із самопожертвою та патріотизмом М. Василенка: *“стоїчно заявив поет ще в ХХ столітті та продовжує йти цим шляхом по сьогоднішній день: служить Словом незалежній Україні”* [6].

Отже, якщо вважати вищенаведені проблеми об'єктивними – історично зумовленими, то суб'єктивною залишається одна – виявлення власне людської риси самоаналізу. І М. Василенко про це зазначає таке: *“Ми нічого не змінимо, доки самі не змінимося. Суспільству потрібне очищення від брехні, обману, фарисейства, злодійства і всього того, що нам залишив колишній імперський режим”*, для чого потрібна, *“як повітря”*, *“одверта правдива розповідь про минуле”* [2]. Виходячи зі слів митця, оптимістично вважаємо, що ця одверта правда обов'язково переможе імперську брехню.

Література

1. Василенко М. Архітектура планиди: поезії: (вибране) / ред. І. Лопушинський, худож. О. Гоноболіна, передм. Д. Павличка. К. – Херсон : Просвіта, 2004. 187 с.
2. Василенко М. Курай для пожежі: у 2-х т. Том 1. Щоденникові записи 1970-1985 рр. К. – Херсон: Просвіта, 2007. 447 с. URL: <https://prosvitaks.co.ua/mikola-vasilenko-kuray-dlya-pozhezhi>
3. Василенко М. Український стоїцизм. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): Літературно-науковий збірник*. Випуск 8. К. – Херсон: Просвіта, 2012. С. 239-245.
4. Василенко М. Уламки імперії: істор. роман. Київ-Херсон: “Просвіта”, 2002. 276 с.
5. Етимологічний словник української мови : [у 7 т.] / ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред.) та ін. К.: Наук. думка, 1989. Т.3. 552 с.
6. Настав час збирати каміння...: (про Миколу Василенка) / Щерба Таїсія Миколаївна. Причетні до Слова : (нарис, штрихи до літ. портр.). Херсон, 2001. С.65-91. URL: <https://krai.lib.kherson.ua/sherba-prichetni-do-slova-2-rozdil.htm>

Любов Гаражій

Віршоване літописання у творах Миколи Василенка

Україна у свій вирішальний період боротьби за незалежність народила такого велетня духу як Микола Василенко – письменника, перекладача, громадського діяча, патріота, який силою Слова разом зі своїми побратимами-однодумцями зміг непохитно вистояти, вижити і переможно здолати тернистий шлях у борні з найбільш підступним споконвічним ворогом.

Херсонський учений, письменник, просвітянин І. Немченко у ліричній присвяті Миколі Олександровичу відзначив:

*Прожив, як пісню проспівав,
А спів той гідний та високий.
За побратима взяв неспокій
І честь над все пошанував [3, с.6].*

Так сталося, що роки життя митця-патріота (1924-2018) наповнені знаковими для України вже історичними подіями, знайшли глибокомистецьке, боляче-емоційне, правдиве відображення в його творчості. Тому гортаючи та перечитуючи віршовані рядки поетичних збірок М. Василенка, ми відслідковуємо художнє літописання доби. На жаль, здебільшого йдеться про сумні для України, подекуди трагічні події, але при тому часто змальовуються й оптимістично-радісні, докорінно переломні, життєствердні моменти в долі народу й окремої особистості. Сам автор у збірці “Відлуння неспокою”, присвяченій героїчним захисникам України, пише:

*...Крокуй дорогами України...
Чорнобилем,
донбасами,
стежинами і трасами,*

*курганами,
Майданами....*

І читай життєпис українця [1, с.104-105].

Тому легко відстежується поєднання літературної діяльності М. Василенка з вирішальними державотворчими історичними процесами, що відбувалися як в Україні, так і у світі протягом ХХ-ХХІ століть.

Незважаючи на переслідування радянського тоталітарного режиму, він відверто-правдиво називає Росію як справжнього споконвічного ворога і винуватця геноциду проти волелюбного, талановитого, працьовитого українського народу.

*... Ніхто не думав, що врожай багатий
Москва наважиться увесь забрати, –
Коцава зробить гаспидський покіс [1, с.110-111].*

Так пише поет про найбільш криваво-трагічний “похід старшого брата” – знищення голодомором непокірного селянина-українця, який протривівся колективізації і так званому “розкуркуленню”, стверджуючи разом із тим їхню непохитність, нескореність, гідність.

*... Несла свій хрест мовчазно Україна,
Але не стала в скруті на коліна,
Хоча й звірячий був над нею суд [1, с. 111].*

Як живий свідок, зазнав митець наруги та страждань, перебуваючи в сталінському концтаборі на Крайній Півночі, куди був запроторений із політичних причин. Нескорений, незламаний, свідчив зброєю-словом про комуно-більшовицькі катівні і сповідував віру, що:

*...Прийде час – і народ підведе свої крила,
Хто зазнав шельмування, подякує нам.
Із далеких сторін наші повні вітрила
Принесуть незалежність і волю братам [2, с.20].*

У 1954 році, серед пекельних концтаборівських випробувань – із приниженням людської гідності, холодом, голодом, поет пише вірш-зізнання у вірності та любові “Задля тебе, Україно”. Знаючи Миколу Васильовича як невеликого на зріст худорлявого чоловіка, сучасники відчували незламну силу його духу, упевненість у своїй правоті, твердість переконань, і, як найсвятіше, віру у свій народ, Україну.

*...Я за тебе здавна,
мов гора стою,
у снігах гартую
молодість свою.
Хоч щодня голодний
і німіє кров,
на платню нечистих
не іду й не йшов [2, с. 41].*

Не байдужий поет і до долі інших народів, які після Другої світової війни опинилися в так званому “соціалістичному таборі”. У 1968 році, коли

радянські танки вторглися до Чехословаччини за спробу “непослуху”, М. Василенко, співчуваючи повсталим проти комуністичного режиму, звертається до чехів із закликом:

*Розумний чеше, друже-брате,
Допоки ще душа крилата
І діти, і батьки живі –
Не вір Москві [2, с.55].*

Розуміння важливості збереження і утвердження української самобутності, рідної мови, національної культури на шляху до державної незалежності спонукало нашого славетного земляка-митця до написання літературних творів, де йшлося про їх збереження, збагачення та розквіт. У вірші “Слово” поет стверджує у непохитній вірі, що “*наше слово вкраїнське в духовній обнови, привітає найдаліші новітні віки*” на противагу “советським” намаганням повного зросійщення.

Відчуваючи близькість утілення споконвічних сподівань українців на власну незалежну державу, поет звертається з закликом:

*Не спи, козаче, уставай!
Ти син звеличеного роду.
Свій шанс останній не взивай,
Не загуби свою свободу [2, с.128].*

І коли мрія здійснилася, Україна стала вільною, співець радіє схвильовано, що “*блакитно-жовті стяги всюди, єднують помислами нас*”.

Затіяна північним сусідом війна і знов “*веде в Донбас московський чінгісхан, обтяжений мечами караван*” – зривається з вуст митця та разом з тим переконання: “*настане день і згине окупант*”.

У його творчому доробку домінує українська ідея духу творення держави. І в сучасному літературно-краснознавчому процесі поезії Миколи Василенка займають саме цю нішу, стверджуючи і розвиваючи цю ідею. Херсонський поет Василь Загороднюк у посвяті Миколі Василенку інтерпретує його любов до України:

*Любов до неї – Боже диво,
Яке крізь марево летить.
Поет до нас іде правдиво
І правду стверджує щомить [3, с. 129].*

Ця правда в його поетичному літописанні, вистражданому і душевному, актуальному в сьогоднішній та спрямована у майбутні роки.

Література

1. Василенко М. Відлуння неспокою: Поезії. Херсон: Айлант, 2017. 134с.
2. Василенко М. Тавровані зоряниці: Збірка віршів. Херсон: Айлант, 2011. 352 с.
3. Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: вип.15. Херсон: ФОП Вишемирський В.С., 2019. 238 с.: іл.

Іван Немченко

Строфіка і метрика лірики Миколи Василенка

Про лірику М. Василенка йдеться у багатьох публікаціях критиків, літературознавців, журналістів, мовознавців, мемуаристів, краєзнавців, методистів. Це зокрема такі автори, як С. Антонішин, Г. Бахматова, М. Братан, І. Гришин-Гришук, Є. Дацюк, В. Загороднюк, М. Каляка, А. Кичинський, Г. Кочур, О. Лупій, І. Лопушинський, Г. Немченко, Т. Окуневич, М. Оленковський, Д. Павличко, П. Параскевич, В. Піддубняк, Н. Плакида, Л. Полюга, М. Сарма-Соколовський, А. Сич, Л. Федоровська, А. Химко, Т. Цепкало, Н. Чухонцева, Т. Щерба та ін. Проте здебільшого в їх матеріалах мова йде про змістове наповнення текстів поета, а питання особливостей версифікації (ритміка, строфіка, метрика) залишаються десь на периферії таких досліджень.

Але є окремі публікації, в яких увага таки приділена структурі певної ліричної форми з доробку М. Василенка. Це зокрема матеріали про верлібри митця. Такою є стаття “Поетика вільного вірша в інтерпретації Миколи Василенка” А. Крата зі збірника “Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси” (Херсон, 1996). Дослідник репрезентує власну класифікацію зразків такої форми у доробку митця: 1) “*вільні вірші відверто сатирично-політичного звучання*”; 2) “*верлібри ліричного, навіть інтимного характеру*”; 3) модифікації, в яких спостерігається “*дивовижне поєднання глибокого політичного трагізму з неймовірно чистим і світлим ліризмом*” [9, с.19]. Автор статті наголошує, що у М. Василенка “*подибуємо чудові зразки вільної версифікації (і білий вірш, і, власне верлібр)*” [9, с.19]. Про специфіку сприйняття верлібра А. Крат пише: “*Завжди важко читати лібричні вірші, а ще важче їх аналізувати, проте не слід забувати про*

основне: внутрішній ритм вільного віршування тримається не на основі якогось конкретного метру, а на тому, що відомий бенгальський письменник з Індії Рабіндранат Тагор назвав узгодженням ідей, музикою думок і образів” [9, с.19]. І він фіксує увагу на таких рисах верлібрів поета, як “сповідальний характер викладу своїх думок”, наближення “до звичайної розмови”, “прийом відвертого протиставлення”, “пунктуація, точніше її повна відсутність” тощо. Узагальнюючи все сказане, А. Крат зазначив: “Поетика вільного вірша в інтерпретації Миколи Василенка – свідчення ще однієї цікавої сторінки його творчості, творчості невичерпної, подекуди сюрпризної, несподіваної, оригінальної. Адже його білі вірші і, власне, верлібри, наслідуючи найкращі класичні зразки світової та вітчизняної літератур, несуть у собі ознаки авторської неповторності, багатобарвності, варіативності” [9, с.22]. Загалом погоджуючись із міркуваннями дослідника щодо верлібра, маємо відзначити, що білі вірші, про які він неодноразово згадав у даному контексті, це зовсім інше, дуже відмінне версифікаційне явище (неримований силабо-тонічний текст). А верлібри абсолютно віддалені від будь-якої силабо-тоніки з її метричною регламентацією.

С. Антонишин у статті “Очна ставка з істиною”, опублікованій у журналі “Київ” за 2001 рік (№ 3-4), указує на широту жанрового, тематичного, версифікаційного діапазонів поезій М. Василенка: “Від сатиричних інвектив – до філософських притч і пастельних пейзажних замальовок, від своєрідних “мініпоем” – до вигранених чотирирядкових “Строф”. Поет вільно почувається в стихії модерного верлібру і в розмірено-плавній течії гексаметру, в розлогодному, часто імпульсивному плинні драматично-експресивної сповіді і в строгих рамках класичного сонета...” [1, с.143].

Літературознавець П. Параскевич звернув увагу на чотиривірші митця. У статті “Катрени: роздум-презентація” він окреслив як тематичні обрії цієї форми в доробку М. Василенка, так і версифікаційну майстерність автора: “І які ж вони розмаїті! І кожен виблискує, висвітлює красою і мудрістю думки, живого народного слова, добром і ласкою до одних подій, людей, їх учинків і сердитою, гнівною, злою волею до недругів, ворогів, хитрунів. В основі багатьох із них прямі відгуки на наше сучасне повсякдення. Кожна катренна мініатюра – це справжній діамант у художньо-поетичній досконалості” [10, с.292-293].

Мета нашої статті детальніше окреслити особливості строфіки та метрики ліричного ужинку М. Василенка.

Поетові випало пережити багато всіляких випробувань, зазнати долі репресованого митця. Але там, у таборах, а згодом уже на волі талановитий початківець мав розкіш спілкування з письменниками, перекладачами, критиками, літературознавцями, публіцистами, мемуаристами Г. Ахвердієвим, В. Василенком, Є. Дацюком, І. Гришиним-Грищуком,

Р. Кабідзе, Г. Кочуром, І. Лук'яненком (Іваном Савичем), Д. Паламарчуком, Л. Полюгою, Г. Полянкером, М. Сармою-Соколовським, В. Супруном, М. Хорунжим, А. Хименком (Андрієм Химком) та ін. Листування М. Василенка з М. Рильським, І. Дзюбою, М. Жулинським, Л. Лук'яненком, Д. Павличком, Яром Славутичем засвідчує як світоглядну близькість митців, так і подібність у баченнях художніх явищ.

Серед найулюбленіших строфічних форм письменника, безперечно, слід назвати насамперед катрен. Для М. Василенка це й строфа, це й окремих ліричний жанр у царині поетичної мініатюри. Вірші поета, що складаються з катренів, мають різну кількість строф і численні метричні та ритмічні модифікації.

Найбільше у М. Василенка чотиривіршів, що є цілком автономними утвореннями. Їх цілі сотні. З них складаються окремі збірки, наприклад, “Катреновий телескоп” (2014), до якої увійшло 665 катренів як зразків даного жанру та ще лірична інтродукція “Мій друг сприйняв катрени, як кислочки...” (з двох строф за схемою: baba bcbс) та 6 чотиривіршів у рамках фінального твору “Чолом тобі, Тарасе”: 6 (baba). Тобто разом 673 катрени.

Під дахом цієї книжки зібрано такі структури: aaaa (“Тюрма, Москва...”), abab (“Не спи, вкраїнцю, уставай!..”), aabb (“Він сам собі суддя й великий пан...”), abba (“На роздоріжжі, наче на пательні...”), aacc (“Есересеровий холуй...”), acac (“Даруй мені, пташатко чарівне...”), acac (“Я сьогодні знайшов...”), agag (“Він грошовитий, має банк...”), bbbb (“У небесах і скрізь по світу...”), baab (“І в пеклі ритиме прогноза...”), baba (“За великі святі ідеали...”), bbaa (“Аби в житті ти не піддався тліні...”), bddd (“Тепер, як і колись, великі плани...”), bdbd (“Сіверяни, волиняни...”), bada (“Хоч у хаті небагатій...”), bdhd (“Розіп'яли йому душу...”), bgdd (“Скрутили йому руки...”), ggaа (“Москалики, соколики...”), ggbb (“В житті від меланхолії...”), білий вірш (“Мое серце у великій тузі...”), верлібр (“Маєш хист писати поезію?”). Найчастіше автор збірки оперує поєднанням окситонних і парокситонних рим (abab, aabb, abba, baab, baba). Рідше він користується виключно окситонними (aaaa, aacc, acac, acac) чи парокситонними (bbbb, bddd, bdbd, bdhd) римами, або додає до них дактилічні (agag, ggaа, ggbb, bgdd).

Деякі катрени з даної книжки приховують стереосюрпризи. Їх можна прочитувати і як інші строфічні модифікації. Наприклад, катрен “Хоч у хаті небагатій...” зі структурою напівбілого вірша bada (“Хоч у хаті небагатій / Сонце горове, / Та Марійка – чародійка / Там моя живе” [4, с.153]) внутрішньо приховує в собі шестивірш bbaddd з тернарним римуванням, який можна було б записати і так: “Хоч у хаті / Небагатій / Сонце горове, / Та Марійка – / Чародійка / Там моя живе”. А катрен “Мое серце у великій тузі...” автор подав білим віршем із хореїчною тенденцією Х5: “Мое серце у великій тузі. / Я побачив, як пісні вмирають, / А земля, ласкава мати їхня, / Гірко плаче, рясно сльози ронить” [4, с.154]. Захоплюючись верлібром,

митець не міг не вкласти і в рамки катренів таку форму: “Кожна людина – / Промінчик Землі. / Шість мільярдів нас... / Ось скільки світла на планеті!” [4, с.231]; “Маєш хист писати поезію? / Пиши, / Але пам'ятай: / Вона не ходить навшипиньках” [4, с.231].

Осяжніші твори М. Василенка, що складаються з двох і більше катренів частіше мають “чисту”, чітко витриману структуру. Наприклад, у двохстрофній поезії “Ой у нетрях, нетрях, в кам'яній печері...” спостерігається така конфігурація: 2 (baba), Я6. Тобто в обох строфах, послідовно поданих шестистопним ямбом, репрезентовано перехресне римування з чітким чергуванням окситонних і парокситонних рим. Інші двострофні катренові поезії відрізняються здебільшого лише метричними показниками: “Ліричне”, “Весна в Цюрупинському лісі” – 2 (baba), Ан3; “Генна пам'ять”, “Білобережжя” – 2 (baba), Я5; “Моя орбіта”, “Максим Горький” – 2 (baba), Я4; “Ялинки” – 2 (baba), Я3;). Але зустрічаються й випадки суміжного римування: “Весняний концерт” репрезентовано таким чином: 2 (bbdd+aacc), Я4; а “Сліпий дощ” – 2 (bbaa+ddcc), Х4. Або ж спостерігаємо поєднання оповитого та перехресного римування: “Мій вірш” – 2 (abba+dcdd), Я5; або ж кільцеве чергується з паралельним: “Кримський пейзаж” – 2 (bddb+hhaa), Я4. Щоб передати динаміку почуттів героя, швидкий перебіг подій, автор використовує в подібних текстах рядки різної довжини з відповідною різностопністю: “За хвилину – бій” – 2 (baba), Х5553, Х5551.

Розмаїтими структурно є й більші тексти, що складаються з катренів: 1) із трьох строф: “Афганістан”, “Робітничий ранок” – 3 (abab), Я4; “Майбутні гони України” – 3 (baba), Я4; “Не гріх на хобах викрити Феміду”, “Медитація про Байконур” – 3 (baba), Я5; “По гриби” – 3 (baab), Я5; “З літака”, “Гвинтик” – 3 (baba), Я4; “Клинопис вечора” – 3 (baba), Д4343; 2) із чотирьох строф: “На Закарпатті”, “Шукачі женьшеня” – 4 (abab), Я4; “Українці та хохли”, “Сухумський ринок” – 4 (baba), Я4; “Не змілили Тиси неспокійні плеса...” – 4 (baba), Я6; “Відповідальність” – 4 (baba), Д4; 3) із п'яти строф: “Джерело” – 5 (abab), Я4; “Петро Калнишевський” – 5 (baba), Я5; “Чорний дощ твоїх кіс” – 5 (abab), Ан3; 4) із шести строф: “Балада про Сон і вишню” – 6 (baba), Х5552; 5) із семи строф: “Петро Калнишевський” – 7 (baba), Я5; 6) із восьми строф: “Микола Куліш” – 8 (baba), Я5; “Херсонес” – 8 (abab), Я4; 7) із десяти строф: “Христофор Колумб” – 10 (baba), Амф4. Твір М. Василенка “Книгоспалення” у збірці “Небовий ключ” складається з чотиривіршів, де перший із них побудований за схемою: асас із використанням тавтологічної рими (книг – вогонь – книг – долонь), а решта вісім має конфігурацію асес, тобто напівбілий вірш із 1 та 3 холостими рядками. У книжці “Архітектура планиди” цей же текст подано двовіршами: 9 (aa cc ee...).

Порівняно з катренами, значно рідше зустрічаємо у М. Василенка двовіршеві структури: “Чурльоніс” – 9 (aa cc ee...), Ан4; “Тітлер, як Сталін”

– 6 (aa cc ee...), Я4; “Новоасканійський зоопарк” – 5 (aa bb dd cc hh), Я4; “Ноги” – 3 (bb aa bb), Х4; “Ранок в Криму” – 3 (aa bb cc dd), Д4; “Ласкаві дні” – 4 (aa cc ee...), Х6; “На самоті” – 5 (bb dd hh kk ll), Д4; тривірші: “Куди поділися псалми” – (aaa), Я4; цикл “Хокку”; п’ятивірші: “Азазель” – (babab), Я5; “Янек Вишневецький” – (aabbd), Х55553; “Білий цвіт каштанів” – (baabb), Х4; “Освідчення” (“Земле кохана моя...”) – (ассаа), Д3; “Циганська ідилія” (аасса), Я4; шестивірші: “Осокори” – (baabdd), Ан3; “Автограф” і “Чудовний наш безмежний світ” – (aabdd), Я4; “Не самим хлібом” – (abbadd), Я5; “Прохання” – (аассbb), Я4; “Фата моргана” – (babaаа), Х4; “Споганила нас темна сила” – (babacc), Я4; “Осінь у Каневі” – (baabdd+chhsee), Я5; “Коні” (bbadda+hhadda), Амф223223; семивірші: “Передгрозя” – (babbadd), Я4; “Надія виживання” – (babadda), Я5555445; восьмивірші: “Ойкумена” – (babaddhh), Я5; “Таврія” – 2 (abbacdcd), 4 Амф; дев’ятивірш: “Літня ніч” – (babcaddah+abbseeaii), Я42422442+Я344144422; десятивірш: “Хто захистить” – (abbadcdsee), Я5.

Білим віршем написано Василенкові тексти “Мовчання – наша мова”, “Реквієм”, “У Карпатах”, “Руйнували церкву”, “Григорій Сковорода”, “Павло Грабовський”, “Монолог”, “Спокута”, “Полярна весна”, “Єгипетська піраміда”, “Улугбек”, “Скарби” тощо. Останній твір складається з 5 строф (7+6+6+4+3), але заключні два рядки римуються суміжно, додаючи текстові більш гармонійного завершення.

Напівбілий вірш у творчості поета спирається на традиції фольклору: “Біла ворона” – 4 (bada hскс...), 12-складник. Але зустрічаються в даній модифікації й канонічні метричні форми з царини силабо-тоніки: “Балада про свободу” 6 (bada hскс...), Я4.

У доробку поета наявні вишукані тріолети: “Тріолет” (“Розщебетався цвіт мімози...”) Я4, “Тріолет” (“Не смійся, враже, час розсудить...”) Я4.

Василенків диптих “Ронделі” репрезентує цю досить рідкісну форму в сучасній поезії: “Хоробрі вої йдуть рядами...” та “Ростіть, мої орли-сини...” (в обох віршах Я4).

Дещо модернізований гекзаметр використовує автор у диптиху, який так і називає: “Гекзаметри”.

Л. Федоровська, розглядаючи Василенкові тексти періоду сталінських репресій, відзначила: “Гіркий і мужній досвід довгих табірних років відбився у “Соловецькому” циклі сонетів” [11, с.61]. Маються на увазі твори “Соловецький монастир”, “Дядьки”, “Пристань міста Кем”, “Микола Зеров”, “Соловецький музей-заповідник”. Пізніше автор поповнив свій сонетарний доробок текстами “1933”, “Чорнобильське лихо”, “Народна скорбота”, “Хто там?” та ін.

Сонети М. Василенка мають різну структуру: “Соловецький монастир” (Я5, baba cdcd eeh iih – на чотирьох окситонних і трьох парокситонних римах); “Дядьки” (Я5, abba abba dсс dcd – на двох окситонних і двох парокситонних римах), “Пристань міста Кем” (Я5, baba

baab dcd see – на трьох окситонних і двох парокситонних римах), “Соловецький музей-заповідник” (Я5, abab abab ccd eed – на трьох окситонних і двох парокситонних римах), “Чорнобильське лихо” (Я5, abab baab ccd ccd – на двох окситонних і двох парокситонних римах), “Народна скорбота” (Я5, abab abba ccd eed – на трьох окситонних і двох парокситонних римах), “Атака”, “Микола Зеров”, “Притча про мовчання”, “Благовісний дух” (Я5, baab baab ccd eed – на трьох окситонних і двох парокситонних римах), “Надвечірній сонет” (Я5, abab abba ddc hhc – на двох окситонних і трьох парокситонних римах), “У сніговому полоні” (Я5, abba abba ddc hhc – на двох окситонних і трьох парокситонних римах) тощо. Якщо названі сонети побудовані за схемою 4+4+3+3, то твір “Лист” має структуру 8+6. У поета наявні спроби сонетарних циклів, наприклад, диптих: “Колгоспний тік” (“З весни ішли дощі поперемінно...”, “До міста збіжжя вивезли з токів...”).

Чимало у доробку поета верлібрових структур: “Небовий ключ”, “Земля Оріани”, “Геростратове начиння”, “Втрачений рай”, “Соломія Крушельницька”, “Дощові луни”, “Сутність”, “Птахи” та ін. Наприклад, в останньому з названих творів, послуговуючись вільним віршем, М. Василенко так характеризує пернатих: *“Птахи – інтерпретатори мови дерев, / їхніх радощів і сокровених мрій. / І коли б не птахи, / загинули б дерева, / бо їм мовчання – / це ганебна смерть”* [6, с.131].

Фольклорні розміри у творчості співця досить розмаїті: у поезії “Слідами народної думи (Маруся Богуславка)” автор репрезентує народнопісенний 11-складник (“Гей, хлопці-бранці, який рік в неволі?”) і 12-складник (“Запитай, Марусе, у нашої долі”). Стилізуючи поезію також під народну думу, М. Василенко насичує текст візуальними її ознаками (різними за довжиною рядками), а також дієслівними римами та повторами: *“Треба ж було треба ніченьки чекати; / треба ж було треба вам не поспішати”* [6, с.67]; *“...В неволю забрали, / до рейху погнали, / на торговицях ними торгували”* [6, с.68]; *“Гей, братів з неволі швидко визволяли, / Чужаниць колючим віхтем вимітали”* [6, с.68]. Твір завершується характерним для дум фіналом-славнем: *“І хвала, і слава, / слава партизанів, повік не помре, не поляже. / Не помре, / Не поляже!”* [6, с.68].

Вірш “Катерина Білокур”, присвячений народній мисткині, автор стилізує під фольклор і в плані образності, і щодо метрики. Він використовує то 13-складник із 12-складником (7+6)+(6+6): *“Ой летіла, летіла / птаха білокрила, / у саду на вишні / спозаранку сіла”* [2, с.100], то послідовно вживає 12-складник: *“Назбираю цвітків, намалюю розмай – / Ото втіха моя, ото Божий мій рай”* [2, с.101]. У присвяті “Онукові” М. Василенко послідовно послуговується 11-складником (6+5)+(6+5): *“Ти військо хоробре своє поведеш / І шоломом з Дону води зачерпнеш”* [2, с.18], а в творі “Гуси-лебеді” – 12-складником (6+6)+(6+6): *“Повертались*

гуси, / гуси із весною, / їхнє гелготання чути над рікою. / Ой хоча б ти, весно, / весно, в сні ясному / повіла, де милий, що нема додому” [7, с.14].

Речитативним віршем репрезентовано твори: “Князь Дмитро Вишневецький”, “Кошовий отаман Кость Гордієнко” тощо. Наприклад: “Але князь Дмитро Вишневецький / плював на трон турецький, / на золото ханське, / на шляхетство царське. / Йому випала доля-клопіт: / від темної сили захищати хлопа...” [6, с.80]. Ця ж тенденція помітна у фантасмагорії “Комета Галлея”: “І полетіла комета / на догоду Богу / в незвідану дорогу” [5, с.191], або “Що то за морока? / Чия планета синьоока? / Якщо світ не має дна / то звідки вона? // Що їсть? / Що п'є? / І сотворіння воно чиє? / Дай / думає / спускається / нижче / і придивлюся ближче” [5, с.195], або “Комета Галлея / свій хвіст піджала / перечити не стала // Як небесна добра сила / пробачення попросила” [5, с.196]. Але такі вкраплення в творі М. Василенко часто перемежують з верлібровими структурами: “А космічний ненажерливий / Молох / якому в носі війною крутить / як вовк / зубами клацає / на цвинтарі мертвих зірок / під балалайку танцює / Юпітерові сокиру Немезіди / подає / із туманності / де Макар телят не пасе / задля бедламу / зелених плутончиків надсилає” [5, с.193], або “Гуде / божеволіє галактика / Вітер з гарячих голів / поселенців космосу / останній розум / видмухує // Хтось плаче / хтось сміється / а хтось виряченими очима / немов теля на нові ворота / на отой рейвах дивиться / і тетеріє” [5, с.194]. Відтак у фантасмагорії дивно переплітаються різні версифікаційні стихії, ніби підкреслюючи непередбачуваність/прогнозованість того хаотичного/прорахованого “бедламу”, що твориться на наших очах.

“Балада про сум” у поета подана за схемою: 4 (baba) X4, але в ній легко простежується фольклорний 12-складник (7+5)+(7+5).

Часто митець використовує різнострофні тексти: “Хлоп'ятко”, “Тихий зек” (6+4); “Майбутні гони України” (8+4); “Закриті партійні збори” (4+6+10+4); “Споглядання”, “Запитання без відповіді”, “Яструб розбою”, “До музи”, “Чого б ото?” (4+4+2); “Час” (4+4+4+6); “Ешафот” (8+8+8+8+6); “Поклик” (5+2).

Поліметричні тексти в доробку М. Василенка засвідчують і його прагнення до експериментів, і водночас бажання не забувати про набутки минушини. Такі структури найрізноманітніші: у вірші “Музей просто неба” поряд із канонічними силабо-тонічними катренами (abab, Я4; abba, Я4) використовується верлібр і фольклорні 12- і 13-складник.

“Поезія Миколи Василенка, – стверджує Л. Федоровська, – природно вкорінена у національно-українській традиції, звідки, до речі, бере початок і притаманна поетові культура віршування. А кровний зв'язок з фольклорно-народною мовною стихією боронить творчість М. Василенка від рафінованості – виразно помітне у ній тяжіння до інтелектуально-філософського світоосягання не висушує проте живе слово поета, не позбавляє його безпосередньої оповідної невимушеності” [11, с.62].

Строфіка і метрика поезій М. Василенка засвідчує високий рівень його версифікаційної майстерності, тонке відчуття законів мистецтва слова. Уроки, взяті ще на зорі літературної діяльності від таких метрів, як М. Рильський, Г. Кочур, далися взнаки. Тож художній світ М. Василенка-поета і в плані змісту, і в царині техніки вірша причаровує і дивує, дарує творчі знахідки та бажання знову й знову мандрувати його ліричними галактиками.

Література

1. Антонишин С. Очна ставка з істиною. *Київ*. 2001. № 3-4. С.143-144.
2. Василенко М. Архітектура планиди: поезії: вибране / передм. Д. Павличка. К. – Херсон : Просвіта, 2004. 187 с.
3. Василенко М. Жменя дощу: поезії / передм. І. Немченка. Сімферополь: Таврія, 1999. 223 с.
4. Василенко М. Катреновий телескоп : збірка віршів / передм. І. Немченка. Херсон: Айлант, 2014. 255 с.
5. Василенко М. Комета Галлея: фантасмагорія. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 12*. К.–Херсон: Просвіта, 2016. С.191-196.
6. Василенко М. Небовий ключ: поезії / передм. Лади Федоровської. *Пузиренко В. В. Живі дощі; Василенко М. О. Небовий ключ: поезії; Давыдов В. Д. Старые звезды: стихи*. Сімферополь: Таврія, 1990. С.59-150.
7. Василенко М. Очна ставка: поезії / передм. Г. Кочура. Сімферополь: Таврія, 1990. 223 с.
8. Василенко М. Тавровані зоряниці: поезії / передм. В. Загороднюка; А. Кичинського. Херсон, 2011. 351 с.
9. Крат А. Поетика вільного вірша в інтерпретації Миколи Василенка. *Микола Василенко: літературні розвідки, бібліографічні нариси / уклад. А. Крат; обклад. С. Курак; відпов. за вип. А. Бардашевська*. Херсон, 1996. 36 с.
10. Параскевич П. Катрени: роздум-презентація. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: випуск 12*. К.–Херсон: Просвіта, 2016. С.291-294.
11. Федоровська Л. “Давноминулих днів пекуча рана”. *Пузиренко В. В. Живі дощі. Василенко М. О. Небовий ключ. Давыдов В. Д. Старые звезды*. Сімферополь: Таврія, 1990. С.61-62.

Анжеліка Рура

Про збірку поезій Миколи Василенка “Очна ставка”

Історія української літератури налічує величезну кількість талановитих письменників. У кожного з них був свій життєвий та творчий шлях. Херсонський поет Микола Олександрович Василенко із політичних мотивів по війні був репресований і відбував ув'язнення в одному із сумнозвісних сталінських таборів посиленого режиму. Але важкі умови життя дали насагу митцеві написати чимало нових поезій, які ввійшли до збірки “Очна ставка”, що структурно ділиться на три розділи: “Зона”, “Витоки” та “Золоте перо”. В основу поділу покладено ідейно-тематичне тло поезій: інтимна лірика, пейзажна, філософська. Також у книжці зустрічаємо чимало присвят і звернень до відомих постатей. Є й твори, написані на основі міфологічного світобачення. Тому тематичний спектр віршів цієї збірки є різноманітним.

Кожен розділ має певний ідейно-тематичний зміст. Так, перший із них містить вірші, написані на засланні, чим і пояснюється назва розділу “Зона”. Автор в цій частині засуджує тих, хто дійсно винен у багатьох злочинних справах і залишається безкарним, тоді як карають невинних. Про це написаний вірш “Парадокс”, у якому використано прийом антитези та іронії: *“Хто захищає іншого життя, / Тому тюремний строк і каяття, / А хто вбиває сотні без вини – / Одержує медалі і чини”* [1, с. 20].

Крім цього, у “Зоні” містяться й роздуми автора про тюрму, присвята батькові, спогади безжалісного життя у тайзі, туга, жаль, плач, печаль. У вірші “За ґратами” читаємо: *“Як сірники, ламаються серця, / І розбивається душа гаряча... / І Мельпомена, зблідла із лиця, / Сидить зі мною і тихенько плаче”* [1, с. 21]. Всього декілька рядків вистачило Миколі Василенку, аби описати, як важко перебувати в ув'язненні. Автор використав у цьому вірші

порівняння у першому рядку, метафору – у другому. Ці прийоми свідчать про безнадійну справедливість у світі взагалі.

У вірші “Світ і антисвіт” зустрічаємо антитезу: *“Я сьогодні був такий щасливий!.. / Я в берізці упізнав кохану, / Чув як зорі в небі гомоніли, / Говорили про любов і радість. / Я сьогодні у великій тузі... / Я побачив, як пісні вмирають, / А лірична муза богоока / Ридма плаче, рясно сльози ронить”* [1, с. 41]. Настрій вірша амбівалентний. То ліричний герой радіє, що йому привидилась кохана, що згадав відчуття радості й любові, то різко цьому протиставляється те, що муза його покидає, і немає як писати вірші, пройняті гарним настроєм.

Наступний розділ має назву “Витоки”, що, на нашу думку, є символічною, адже кожна поезія – це не лише виток із давньої літератури України, а й виток авторських

власних думок у синтезі з історичними, міфологічними образами. У віршах цього розділу почасти зустрічаються звертання (*“Поміж музею світлих стін / Тобі, Апостоле, уклін”* [1, с. 131], *“З якого, Миколо, прилинув ти неба?”* [1, с. 136]), порівняння (*“Пройшли крізь них, мов кулі із нагана”* [1, с. 172]), метафори (*“Зимна тиша лежить у куцах”* [1, с. 134]), персоніфікації (*“Мовчить зажурена дзвіниця”* [1, с. 137]), іронія (*“Вони собор для Бога возвели, / Щоб на землі святих отців столи / Були міцнішими за мідь і крицю”* [1, с. 171]), риторичні оклики і запитання (*“Хто викохав несамовите зло, / Якого ще одвіку не було?”* [1, с. 154]) тощо.

Третій розділ “Золоте перо” містить переклади віршів великих майстрів пера з різних мов – польської, чеської, англійської, німецької, болгарської та білоруської. Це і Стафф, і Байрон, і Гете й багато інших авторів. Їхні твори Василенко переклав зі змістовою точністю, уміло передав ритмомелодику і стиль. Наприклад, вірш Гете “Знайшов” українською мовою звучить ще милозвучніше, ніж німецькою: *“Блукав у лісі, / Я без мети, / Не хтів нічого / Отам знайти. / Дивлюся, квітка, / Немов грибок, / Цвіте, сіяє, / Мов блиск зірок”* [1, с. 207].

Підсумовуючи, можна сказати, що вірші Миколи Василенка позначені правдивістю й відвертістю, вираженістю і суворою прямоотою, простотою й водночас філософською заглибленістю. Він пише короткі вірші і розкриває при цьому проблеми поневолення, проблеми суспільства, майстерно використовуючи при цьому художні засоби.

Література

1. Василенко М. Очна ставка : поезії. Сімферополь : Таврія, 1990. 224 с.

Іван Немченко

Образ Івана Нечуя-Левицького в українській поезії

Постать видатного українського прозаїка і драматурга, фольклориста й етнографа, педагога й критика, публіциста й історика, мемуариста й громадського діяча Івана Семеновича Нечуя-Левицького (1838-1918) належить до пантеону славетних. Звідси той пієтет, який відчутно в багатьох працях про письменника, що належать літературознавцям давнішого часу (О. Білецький, М. Возняк, Б. Грінченко, О. Дорошкевич, М. Драгоманов, С. Єфремов, Є. Кирилюк, М. Костомаров, В. Коряк, М. Сумцов, І. Франко, Д. Чижевський, А. Шамрай та ін.) чи дослідникам останніх десятиріч ХХ – початку ХХІ століття (А. Амбіцька, Н. Бернадська, М. Бондар, В. Зарва, Р. Іванченко, А. Калинчук, Н. Крутікова, Р. Міщук, М. Наєнко, В. Панченко, Н. Побірченко, А. Погрібний, В. Поліщук, І. Приходько, І. Сивкова, Л. Скорина, М. Сулима, М. Тарнавський, М. Ткачук, А. Хаврус, С. Хаврус, П. Хропко, В. Шевчук тощо).

Доля І. Нечуя-Левицького стала також об'єктом художнього осягнення в творах багатьох авторів. Це відомі й малознані письменники від другої половини ХІХ і до початку ХХІ століття: Л. Бистрова-Дробот, О. Болехівський, Ф. Бурлака, Б. Грінченко, С. Двірняк, І. Дробний, М. Дубовик, В. Загороднюк, В. Заєць, Г. Зленко, О. Коваленко, В. Ковтун, М. Кононенко, Марія Курінна (А. Жила), Андрій Легіт (А. Ворушило), В. Линовицький, О. Лупій, Т. Масенко, В. Метелиця, В. Мирний, В. Мова (Лиманський), К. Мордатенко, М. Негода, М. Пасічник, Н. Півторацька, К. Піка, І. Проценко, В. Прошин, М. Сингаївський, І. Степанюк, І. Федорченко, С. Хаврус, С. Чернілевський, В. Шептекита, І. Шульц, Є. Шупік, М. Щербак (Мишалов), О. Ющенко, А. Ярмульський, П. Яценко та ін. Близькі за тематикою твори багатьох із названих авторів було об'єднано в антології “Нечуй поетичний” (2008), упорядкованій черкаським науковцем В. Поліщуком при допомозі “жертвовного нечуєзнавця й нечуєлюбця, подвижницького оборонця і пропагандиста Нечуєвого образу й Нечуєвого слова, директора Стеблівського меморіального музею І. С. Нечуя-Левицького – Сергія Левковича Хавруся” [21, с.3]. Отже, завдяки такому одержимому творчому тандемові маємо чудову поетичну антологію, присвячену видатному митцеві. В. Поліщук виступив у ролі редактора даного видання та автором передмови. У вступній статті “Поетичне слово про Нечуя” він наголосив, що лишається при думці “про явно недостатню увагу українських поетів до образу і слова одного з найбільших майстрів

усього українського красного письменства” [21, с.3]. Нарікання цілком слушне, якщо згадати, що в дослідженнях минулих десятиліть якщо й заходила мова про відображення долі митця в художній літературі, то наводилися відомості лише про декілька текстів. Наприклад, у посібнику-семінарії М. Тараненка за 1984 рік [30, с.]. А проте до антології “Нечуй поетичний” увійшли понад тридцять творів (30 віршів та поема), що належать 25 авторам, а відтак це досить об’ємний набір: “До Нечуя (Прочитавши перші три повісті його)” В. Мови (Лиманського), “Велика широка рівнина...”, “На руйновищі великім...” та “О, коли б я мав силу Давида...” І. Федорченка, “В гості до Нечуя” О. Лупія, “Богуслав” Андрія Легота (А. Ворушила), “Дума” Т. Масенка, “Іван Нечуй-Левицький” та “Стежина Івана Нечуя” М. Щербака, “Свято в Стеблеві” М. Негоди, “Тебе промінням день вінча...” В. Мирного, “Серце Нечуя” А. Ярмільського, “Зустріч із “Миколою Джерею” О. Ющенко, “До Нечуя”, “Славний наш Нечую” та “Милий Стеблів” С. Хавруся, “Рось” І. Дробного, “Стеблів” К. Піки, “Розмова Івана Нечуя з долею та сокирою на тому світі” С. Чернілевського, “Стеблиночка” В. Линовицького, “Остання ніч Нечуя” та “Я знаю – не вмерло” Н. Півторацької, “Бентежні твори”, “Благословенний дощ”,

Іван Нечуй-Левицький

“Моєї долі сторінки”, “А баби й досі сваряться” та “Казкові двері” В. Зайця, “Замріяний Стеблеве мій!” Є. Шупіка, “На могилі письменника” О. Болехівського, “До І. С. Нечуя-Левицького” І. Шульца, “Кайдашева сім'я” О. Коротун, “Чотири кімнати...” В. Пономаренко, колективний ліричний опус “Забуваєш і вечерю, читаючи “Миколу Джерею” (тріада авторів – О. Гриненко, Л. Кузьміч, Г. Василенко).

Слід додати, що цілий ряд текстів про І. Нечуя-Левицького до даного видання не включено (вочевидь, через наявність багатьох місцевих малотиражних видань, інформація про які не завжди є широкодоступною; або ж написані авторами вірші лишалися ще в рукописному форматі і на 2008 рік не були опублікованими; або ж творилися пізніше – аж до сьогодення). Будемо сподіватися, що в перспективі згадана антологія буде перевидана в розширеному варіанті і повніше представить ліричні та ліро-епічні зразки, тематично пов'язані з постаттю визначного митця та його розмаїтим доробком. А що нові твори про І. Нечуя-Левицького пишуться і в наші дні, свідчать хоча б мережа Інтернету чи публікації в періодиці.

Наприклад, у корсунській газеті “Надросся” від 26 листопада 2013 року повідомлялося про заходи по вшануванню пам'яті письменника по лінії місцевої “Просвіти”, серед яких і конкурс поетичних присвят ювілярові, переможцями якого стали О. Кріт і Н. Вовчанівська [4].

Метою нашої статті є простеження особливостей творення образу І. Нечуя-Левицького в українській поезії. Основним матеріалом розвідки стали тексти згаданої антології “Нечуй поетичний”, підготовленої та опублікованої В. Поліщуком. А також об'єктом нашого дослідження є низка творів даної тематики, котрі до названого видання з різних причин не увійшли. Зазначимо, що були цікаві спроби художнього осмислення постаті “живописця слова” й у жанрі прози (роман-хроніка Ф. Бурлаки “Потоплені пороги”, кінороман П. Яценка “Нечуй. Немов. Небач”), а в книжці “Стеблівські зустрічі” (2008) С. Хаврусь – *“нечуєзнавець, якого не замінити”* (Т. Блохіна) – навів тексти дотепних народних переказів про письменника (“Зіркі очі старого Нечуя”, “Грозу приборкав”, “По волосінь”).

У передмові до антології “Нечуй поетичний” В. Поліщук здійснив огляд уміщених у ній текстів, згрупувавши їх таким чином: 1) твори, написані з метою уславлення письменника-класика; 2) вірші про заслуги І. Нечуя-Левицького у відродженні української мови; 3) біографічні поезії; 4) твори за мотивами доробку митця. Літературознавець відзначив жанрово-видове розмаїття цих текстів: вірші-послання, вірші-монологи, твори-сповіді, ліричні сюжетні вірші, сонети тощо [21, с.5]. У ряді текстів В. Поліщук відзначив наявність *“неперебутнього панегіризму”* в поцінуванні діяльності І. Нечуя-Левицького, але тут же підкреслив *“видиму й відчутну щирість високих слів”*, адже за цією розмаїтою ліричною та ліро-епічною мозаїкою *“постає огром його значеннєвості в духовному просторі всього світового українства”* [21, с.6].

Відкривається антологія віршем В. Мови (Лиманського) “До Нечуя (Прочитавши перші три повісті його)”, написаним 1873 року в кубанській станиці Усть-Лабі. Підзаголовок твору з циклу послань “До земляків-роботяг”, засвідчує факт ознайомлення поета з ранніми зразками прози Івана Семеновича “Дві московки”, “Рибалка Панас Круть” і “Причепя”. Протягом 1868-1869 рр. вони друкувалися за межами Російської імперії – на сторінках журналу “Правда” у Львові, а 1872 року там же були видані в першому томі “Повістей” письменника. Порівнявши цю книжку зі *“свіжим джерелом”*, В. Мова (Лиманський) потверджує її неабиякий суспільний резонанс на українських землях. Вона *“живить в неволі впалий дух / Усіх прихильників народу / І виклика в їх серці рух / До праці, світла і свободи”* [18, с.11]. Тож Нечуєві повісті з їх потужним демократичним струменем, осудом усіляких перевертнів і відступників від національних святощів дали можливість поетові побачити за цими творами самого їх автора – людину передових поглядів, патріота, громадянина. Саме такі митці здатні навіть *“у пустині неплодющій, / На смерть під скваром приреченій”*, якою видавалась

тогочасна Україна, відродити в народі віру в себе. Тож завершальна строфа вірша – це славень на честь пордвизника-Нечуя: *“Хвала ж тобі, поете рідний, / Вкраїни неньки вірний син! / В літературі нашій бідній, / Либонь працюєш сам-один, / Бо більш нікого і не чути... / Працюй же й далі, наш славуते, / На перешкоди не вважай / І слабших духом підсміляй!”* [18, с.11]. Красномовні характеристики (*“поете рідний”, “вірний син”, “наш славуते”*) засвідчують належність І. Нечуя-Левицького до когорти світочів нації.

Поет порубіжжя ХІХ і ХХ століть І. Федорченко виступив автором ліричного триптиха з присвятою *“Іванові Семеновичу Левицькому на честь ХХХV літ письменницької праці”* (1904). У першому вірші *“Велика широка рівнина...”* автор перегукується з В. Мовою (Лиманським) у показі України як пустки, руїни (*“мов смерть перебігла з косою / Й життя, що кипіло ключем, / Стинилось...”*), а на цьому тлі зображує достеменного народолобця Нечуя: *“От кличе / До праці нас голос гінця..”, “В занедбані наші оселі / Живе приніс слово Іван”* [18, с.14]. Фінал поезії сповнений патетики та незмінного пістету перед митцем-громадянином: *“О, слава ж тобі, наш ратаю”, “Нехай же вінчається сива / Твоя голова за труди”, “Нехай увінча її слава / Безсмертя блискучим вінцем”* [18, с.14]. Другий вірш із триптиха *“На руйновищі великім...”* варіює тему першого: І. Нечуя-Левицького репрезентовано як подвижника-просвітника, якого не лякає *“доба занедбання”* і *“морок чорний”*. Бо *“світ той чудотворний”*, котрий утверджує митець-патріот, невмирущий і непереможний. Послугуючись образністю біблійного походження (глава 35 із *“Книги пророка Ісаї”*) та використовуючи творчий досвід Т. Шевченка як переспівувача Святого письма, І. Федорченко живописує ці дивовижі кращого майбутнього (*“цвістимуть крини”, “сипне огонь твій промінь, / Мов небесний племін”, “на руїні стане нива / Золотого жнива”* [18, с.15]). Заключний вірш триптиха *“О, коли б я мав силу Давида...”* логічно завершує розміркування автора над долею І. Нечуя-Левицького та його заслугами перед рідним краєм. Урочистості цим величальним словам знову ж таки додають образи, взяті з Біблії:

*О, коли б я мав силу Давида,
Я тобі заспівав би псалом,
Щоб під спів його вся Україна
Твоїй славі вклонилась чолом* [18, с.16].

Як відомо, 1904 року в Києві І. Нечуя-Левицького було врочисто вшановано з нагоди 35-річчя його творчої діяльності, і триптих І. Федорченка – лише часточка цього всезагального бажання привітати митця та ще й якомога патетичніше. Цей момент не без іронії обігрує П. Яценко в своєму кіноромані *“Нечуй. Немов. Небач”* (2017). Адже шанувальників І. Нечуя-Левицького на засіданні Літературно-артистичного товариства на Хрещатику в Києві (а далі й у готелі *“Континенталь”*) було

так багато, що їхні численні віншування, попри їхню безперечну приємність, могли і стомлювати ювіляра. *“...Обличчя Нечуя випромінювало жаль і втому, поки делегат вигукував:*

*... Як теній, що плекає ненастанно,
народну самобутність та красу,
Нечуй сказав: “Я долю України
на плечах за Тарасом понесу!” [45, с.131].*

Коли ж письменник *“скористався тим, що увага на решті була не на ньому, і тихенько вийшов із зали”*, то його й далі переслідують привітання: *“...Дорогу йому у вестибюлі перепинив усміхнений до вух чоловічок із букетом квітів:*

– Іване Семеновичу! Я поет Безіменський з Бердичева! Я склав на вашу честь мадригал! Ось послухайте:

*Ми кохаємо вас,
дорогий наш Нечую!
А могли би вас
просто любити!..*

– Шановний пане, перебив його Нечуй, уже десята година, і я дуже втомився. Я маю зробити свої процедури. Зробіть мені ласку! – він відсторонив ошелешеного шанувальника парасою і рушив до виходу” [45, с.132].

Хоча П. Яценко в даному епізоді, нав'язаному відомою анекдотичною історією про залишення урочистей ювіляром рівно о 22.00, явно вдається до згущення фарб і художнього перебільшення, але, певно, ліричні віншувальники таки добре допікали І. Нечуєві-Левицькому. Особливо ж, коли їхні вірші були, мов близнята, схожі між собою. Зазначимо, що мотив згаданого ювілею обігрується в художній літературі, мемуарах та наукових дослідженнях уже більше століття. І в джерелах знаходимо діаметрально протилежні версії. Наприклад, у спогадах М. Грінченко та публікаціях С. Єфремова несподіваний демарш І. Нечуя-Левицького як ювіляра, що пішов посеред урочистостей додому і не приділив уваги усім віншувальникам, подавався як цілком безсумнівний. А от нечуєзнавець із Черкащини С. Хаврусь цей факт спростовує на основі архівних даних (газетна хроніка, жандармські донесення тощо, які фіксували перебіг Нечуєвого ювілею протягом 18, 19 і 20 грудня 1904 року). Виявляється, що й на урочистому засіданні, яке тривало між 13.00 та 16.00, і після нього, і далі, вже на вечірці в готелі “Континенталь” з 19.00 до 23.30 письменник терпляче і з приємністю вислуховував усіх своїх шанувальників. Зокрема, С. Хаврусь цитує службове зведення (звіт пристава начальникові київського охоронного відділення), в якому засвідчено: *“В 12 часов ночи все оставили гостиницу. А председатель Русский, юбиляр и другие три литератора оставили гостиницу на полчаса раньше” [6, с.49].* Тобто, як підраховує дослідник, І. Нечуй-Левицький аж цілих 10 годин і 30 хвилин невтомно

вислуховував вітання і висловлював свою подяку за них. Тож ідеться про звичайну літературну вигадку, яка в свідомості багатьох осіла як дійсний факт, додавши відповідні штрихи до постаті митця. Цікаво, що син С. Хавруся, краєзнавець із Черкащини А. Хаврусь, який продовжив його справу й нині завідує музеєм І. Нечуя-Левицького в Стеблеві, не поділяє такого батькового погляду і в рецензії на книжку М. Тарнавського “Нечуваний Нечуй” потверджує традиційну версію про письменникову витівку: “...Навіть на 35-літньому ювілеєві своєї творчої діяльності у грудні 1904 року він покинув зібрання рівно о десятій, мотивуючи це своїм режимом” [31, с.5]. Проте в дослідженнях останніх літ домінує такий погляд Хавруся-старшого, наприклад, у колективній монографії “Вічний бурлака нашої літератури”: Іван Нечуй-Левицький. Життєпис. Національно-культурний вимір” (2019) [12, с.353].

А про реальний розмах ювілейних урочистостей до 25-річчя та 35-ліття літературної діяльності І. Нечуя-Левицького, що відзначалися відповідно 1894 і 1904 р., та неймовірну кількість учасників-віншувальників можна судити хоча би з “Каталога виставки пам'яті Івана Левицького-Нечуя: 1838-1918-1928” (К., 1928) [9]. Наприклад, віршований адрес від представників Харкова мав 52 підписи: А. Шиманова, О. та С. Русових, М. Лободовського, Б. і М. Грінченків, П. та О. Єфименків, В. Александрова та ін. [9, с.44]. Серед матеріалів виставки, скрупульозно описаних М. Кістяківським, згадуються дві поетичні присвяти І. Нечуєві-Левицькому, написані О. Коваленком та подані на ювілей 1904 року: “На порозі слави України...” [9, с.48] та “Не всякому доля судила...” [9, с.49]. А також викликає інтерес ліричний поменник М. Дубовика із Білої Церкви “На спомин І. С. Нечуя-Левицького”, датований 1918 роком і репрезентований на виставці у рукописному вигляді. Дуже дивним видається той факт, що за життя видатного митця віншували масово, а коли помер, то в дні прощання з ним були тільки окремі відгуки (М. Грушевський, С. Єфремов тощо). Це сприяло появі відповідних версій радянської доби щодо смерті та поховання митця, як-от у брошурі С. Браславського “Іван Нечуй-Левицький” (К., 1944): “У Києві в той час панували націоналісти, що підлабузнювались до німецької воячини і не цікавилися долею народного письменника” [3, с.9]. Певно ж, пояснення слід шукати в складності тогочасних подій, воєнного лихоліття, а не вдаючись до подібних ідеологічних штампів.

В антології В. Поліщука з поетів другої половини ХІХ – початку ХХ століття репрезентовано лише двох авторів – В. Мову (Лиманського) та І. Федорченка і в передмові зазначено: “Наступних віршів-присвят уже небесному І. Нечуєві-Левицькому довелося чекати довго” [20, с.4]. І далі йдеться про вірш, датований аж 1960 роком. Але Нечуєва тема в українській поезії розроблялася і в цей проміжок. Це зокрема твори М. Дубовика “На спомин І. С. Нечуя-Левицького” (1918), І. Степанюка “Як Джеря” (1927) тощо.

У вірші “В гості до Нечуя” (1960) О. Лупія, що продовжує антологію В. Поліщука і супроводиться нотаткою “*Біля будинку Івана Нечуя-Левицького у Києві*”, постає “*сивобровий маестро пера*”, “*щедротний талан*”, котрий дуже близький студентській молоді своєю простотою і демократизмом. За офіційністю екскурсії ніби й проглядається буденне й стандартне возвеличення письменника-класика (“*Нам сьогодні про все розказали, / Як не раз вирушали в похід, / Як по-лицарськи ви захищали / Рідну мову, прадавній наш рід. // Як було вам нелегко і гірко, / Та усе ж ви чинили добро...*”), але юні герої твору сприймають душею світ Нечуя, чужий до фальші та нещирості (“*Тут письменників, кажуть, із двісті, / Та до кого так просто зайдеш!*”, “*А до вас, сивобровий, привітний, / Можна вранці, і вдень, і вночі*”). Оця нештучність господаря хати-музею, що й по смерті веде свій мудрий діалог зі співвітчизниками, пробуджує в молодих гостях теплі чуття, навіває атмосферу затишку й порозуміння: “*Ваша тиха низенька хатина, / У якій ви до смерті жили, / Так до щему нам чимось родинна, / Що, здається, додому прийшли*” [18, с.19].

З доробку поета-курсунчанина, закинутого долею до Англії, Андрія Легота (А. Ворушила) до антології “*Нечуй поетичний*” було взято один вірш “*Богуслав*”. Але в збірках митця, виданих у часи незалежності в Києві [14; 15], можемо знайти ще цілий ряд творів даної тематики: “*До рідного куточка*”, “*Іван Нечуй-Левицький*”, “*Надросся*”, “*Хмаровище*”.

Вірш Андрія Легота “*Богуслав*” репрезентує цілу галерею діячів, пов'язаних із даною місцевістю – від легендарних Бондарівни та Марусі Богуславки, славетних Михайла Дорошенка та Петра Сагайдачного, оспіваних у фольклорі українського народу, і до митців XIX-XX ст.: “*... Колись тут в роздумі над горем / Свого краю топтали пісок / І Сошенко, й Косинка Григорій, / І Левицький, і Марко Вовчок*” [18, с.21]. Уявлення про одного з них розширюється за рахунок згадки про характерні персонажі, що стали в народі називними і символізують творчі здобутки І. Нечуя-Левицького: “*Думав я: у воді цій прозорій / Смерть знайшов не один Панас Круть, / Ген за лісом село Семигори, / Як сини Кайдашенків живуть?*” [18, с.21]. Подібні принагідні звернення до постаті письменника-краянина зустрічаємо й у поезіях Андрія Легота “*До рідного куточка*”, “*Надросся*”, “*Хмаровище*”. У першому з названих творів ліричний герой-емігрант усією своєю душею ностальгійно лине в Україну, до своєї малої батьківщини (“*до тебе серця променіють траси*”), і найперші його асоціації з рідною землею нерозривні з Кобзарем та І. Левицьким: “*Куточку рідний, що гостив Тараса, / Куточку рідний, що сповив Нечуя*” [14, с.64]. У віршованій панорамі “*Надросся*” Андрій Легот оспівує щедроти Шевченкового та Нечуєвого краю, “*де між скелями Рось, бистроводна красуня співуча, / Котить хвилі сріблисті в Славути-Дніпро*”, “*де Расава, де Потіч, де тихо тече Раставиця, / Де Ракитне, де Канів, Миронівка, Корсунь, Стеблів...*” [14, с.19], а водночас згадує знакові постаті, що боролись і вмирали за

“праведне діло”, за визволення України від польського чи московського ярма (Богдан Хмельницький, Максим Залізняк, Тарас Шевченко, Юрій Тютюнник тощо). На цьому тлі вирізняється й І. Нечуй-Левицький, що мав творів “хвилюючу силу, / Що Надросся красу перелив у натхненні слова” [14, с.20]. До поезії “Хмаровище” (1988) Андрій Легіт подав епіграфом трохи перефразовану думку Павла Радюка з Нечуєвого роману “Хмари” (1871, назва в рукописному варіанті – “Чорні хмари”). Ця візія (“Закутали чорні хмари Україну”), пов’язана з посиленням національного й соціального уярмлення українського народу за царату і подана в творі класика як формула винародовлення його співвітчизників у московській імперії, проектується Андрієм Леготом на сучасність. Адже вірш “Хмаровище” написано по слідах Чорнобильської трагедії: “А тепер Україну закутало Хмаровище північне, нове, / Радіації пилом-отрутою / Засипає усе, що живе” [15, с.117]. Мотив зловісних для української спільноти хмар відлунює й у вірші-портреті Андрія Легота “Іван Нечуй-Левицький” (1981). Автор веде мову про витoki таланту й одержимості письменника, його закоріненість у рідній багатостраждальній, але такій прекрасній землі:

*Де кобзарює між гранітом Рось,
І простяглись лани, політі кров'ю,
Його там серце чуле зайнялось
Святою, незгасимою любов'ю*

*До рідної природи і людей –
До Василю, Радюка і Джері,
Промінням паленіло із грудей,
Смарагдами сіяє на папері [14, с.151].*

Тріада згаданих у даному тексті персонажів із Нечуєвих “Бурлачки”, “Хмар” і “Миколи Джері” – представники загалу українського селянства, заробітчан на підприємствах, інтелігенції – це ніби свідчення того, що в своїй творчій і громадській діяльності І. Нечуй-Левицький орієнтувався на весь народ, на все суспільство, захищаючи ідеали добра і справедливості. І його слово правди затребуване і в радянській дійсності в Україні, адже “по Вербівках “радощі” старі: / Сучасне рабство, панщина понура, / Замість Бжозовських партсекретарі, / Кричать “Дайош!” колгоспні осавули” [14, с.151]. Твір пронизує ідея незнищенності українського світу: не зважаючи ні на які випробування та виклики, “прагнення народу є живі”, “не вбить любові до вітчизни-неньки”, “родяться Тютюнники нові, / Левицькі, Симиренки і Стеценки” [14, с.152]. Отже, дух Нечуя оживає в нових поколіннях українців. Це гідні спадкоємці, які шанують подібних діячів-подвижників: “А Рось переливається, співа, / летять на скелі діаманти-бризки. / Там на граніті золоті слова: “Отут писав Іван Нечуй-Левицький” [14, с.152].

У вірші “Дума” (1968) Т. Масенка, репрезентованому в антології, образ письменника витворюється з широкої амплітуди вражень автора – від дитинства до зрілості. Змалечку в його свідомість І. Нечуй-Левицький увійшов через “*біду родини Кайдашів, / Бо тінь її / Була по всіх оселях*”, через постать народного героя-орла, “*що й не вмівся у селянські двері, / Немов з козацької могили встав*”, – Миколи Джері. У часи війни “*могутній і святий вогонь*” цього месника підносить дух оборонців батьківського краю. Т. Масенко возвеличує пророчий дар Нечуя, його єдність із рідним загалом: “*О, сило слова і передчуття / Розумного Левицького Івана! / Ти починав осоту полоття, / Щоб вирвати / З землі своєї пана. / Ти прозирає визвольне майбуття – / І сповила тебе народна шана... // Народне щастя – / Ось де н'єдестал / Тому, хто стягом ніс народну правду*” [18, с.23]. Митець постав у бронзі, він належно вшанований земляками як син “*одвічної нашої Росі*”. Та за цією патетикою виникає питання: а чи потрібна була Нечуєва правда радянським панам, що поводитись не краще від змальованих письменником. Як співець соціалістичної дійсності Т. Масенко констатує “*нашу путь угору – безнастанну!*” Вочевидь, до комунізму. І в цьому контексті звучить традиційний славень на честь митця-правдоборця:

*І ми поклонимось йому з людьми,
І бронзою
Позначим вічну шану
Нечуєві-Левицькому Івану!* [18, с.24]

А поряд в антології подано сонет діаспорного поета М. Щербака “Іван Нечуй-Левицький” (1968). Напевно, за задумом упорядника, ці тексти були вміщені один за одним невипадково. І не тільки тому, що написані фактично одночасно – до п'ятдесятиліття від часу смерті митця-класика. А й для можливості порівняти їх як витвори двох українців, належних до різних світів. Якщо Т. Масенко мусив маневрувати в руслі соцреалізму та під тягарем компартійних ідіологем, а особливо згадати про братів із Росії, то М. Щербаків як поетові із зарубіжжя не треба було підлаштовуватись під вибрики радянської цензури. Діаспорний автор як представник вільного світу просто й щиро живописує красу малої батьківщини Нечуя (“*Стрімчасті скелі стережуть Стеблів, / Зваблива Рось хлюпочеться в любові*”), її вплив на формування митця (“*Тут Він окрасу віднайшов у слові, / Коли творив і в творчості хмелів...*”). Є тут і соціально-політичний та історіософський зріз (“*Ридало серце: ворог ранить спів, / Толочить наші думи колоскові*”, “*О, де ви, де ви, стяги малинові?! / Де ти, відваго вірних козаків?!*”). Але годі шукати в цьому сонеті тих штампів, міриади яких розсипані по текстах радянських авторів. Як і Т. Масенко, М. Щербак звертається до характерного образу борця з повістєвого епосу Нечуя, але смислове навантаження його вже зовсім інше – натяк на нескореність України в лещатах СРСР:

*Ні, ні! Ще люд твій, земле, не змілів!
І Джері-месника прелютій гнів
З-під темних брів, як іскра пламеніє!* [18, с.25]

У пізнішому вірші “Стежина Івана Нечуя” (2004), написаному вже в часи української незалежності, цей же автор фіксує радісні стани душі ліричного героя від єднання з рідним краєм, до якого в радянські часи дорога була заказана. Відвідавши свою малу батьківщину Шполянщину, М. Щербак віддав шану і Стеблівщині. Адже вона викохала неперевершеного Нечуя. Тож одним із знакових символів рідної землі для нього лишається славетний земляк: *“До Стеблева не йду, а лечу я, / В серці мрій золота течія. / Тут стежина Івана Нечуя, / Тут стежина дитинства моя”* [18, с.53]. Зміни в житті, побуті, психології співвітчизників, що здобули для свого поневоленого краю державність і незалежність, означені в формулі: *“Нимидора не знає тривоги, / Бо Микола із нею завжди”* [18, с.53].

Вірш М. Негоди “Свято в Стеблеві” (1968) – це спроба відтворити постать класика через уявний діалог із ним. За кожним звертанням до незабутнього митця (*“великий письменник”, “добрий наш Нечуй”*), за кожним штрихом до його портрета (*“поглянь дитинними очима”, “серцем лагідним відчуй”, “теплом твоїм зігрітих”*) автор передає незмірну шану та любов до Івана Семеновича, що завмер у бронзі, але здається живішим від живих: *“І ти з невтомними руками, / З чолом, піднесеним до віт, / Ідеши в омріяній вікамі / І нами вистражданий світ”* [18, с.26].

Поезія В. Мирного “Тебе промінням день вінча...” (1968) – ще одна ювілейна варіація на Нечуєву тему. Автор виділяє працьовитість як домінуючу рису письменника (*“трудолюбний, мов бджола”*), підкреслює життєвість, а водночас незвичайність зображених ним типів (Микола Джеря, Кайдаші). Наче скульптор, І. Нечуй-Левицький міг висікти з героя *“могутню постать, постать легендарну”*, або ж нищівно висміяти нікчем:

*І він сміявся, наче батогом
Шмагав, періцив по
міщанських спинах!
Були у тому сміху
плач і сіль...* [18, с.29].

Вірш А. Ярмутьського “Серце Нечуя” (1969) побудований на контрастах. З одного боку, душа письменника радісна й окрилена від споглядання краси рідної землі, молитовно схиляється перед цією одвічною величчю *“милого світу”* (*“сонце там ласкаве / Золоте відерце опускало / Поміж верби в зеленаву Рось”, “любов’ю серце зайнялось”*). З іншого – пекельні ознаки *“клятого світу”*, де *“Василини й Джері / Волю мали тільки на папері, / І лихі образи – на душі”*, де *“смуток запліталися оселі, / І черствіли темні Кайдаші”* [18, с.30]. Вдаючись до метафоризації та символізації, А. Ярмутьський відтінює складну кардіограму Нечуєвого буття, сповненого контрастів і гармонії: *“Все було, преславний наш Нечує...”*

/ Твоє ж серце, невгамовне й чуле, Стукотітиме в будучині, / Бо в терпкому росянистім слові – / Сонячне відеречко любові, / Золоте відерце уповні” [18, с.30]. Фінал-апофеоз твору витримано в дусі радянських традицій (“волі дух не згинув, не згорбатів – / У жовтневім задвигтві набаті”), коли письменників-класиків оцінювали за елементарною схемою: сприйняв/не сприйняв більшовицьку революцію 1917 року.

Ще більш заідеологізованою є поезія І. Шульца “До І. С. Нечуя-Левицького” (1968). Автор жалкує, що митець залишив “*кохану Україну / В руїнах громадянської війни. І вже не бачив, як країну / Із краю в край звели більшовики*” [18, с.64]. Воно то й правда, що “звели” на ніщо, сплюндрували репресіями, голодоморами, винародовленням. Але автор має на увазі зовсім інше – “звели”, тобто вибудували, ощасливили. Звідси й характерні припрошення та радісні вісті: “*Якби ти встав, пройшовся понад Россю...*”; “*Ти б не впізнав Вербівку, Семигори...*”; “*Тоді б взяли тебе за руки піонери / І повели б в оновлене село*” [18, с.64]. Звісно, лежачи в могилі, Нечуєві важко було б роздивитись наслідки панування московсько-більшовицької влади в Україні. А в супроводі піонерів він “*послухав би веселу пісню / З ланів широких про нове життя. / А в ній подяку партії великій, / Що нас веде у світле майбуття*” [18, с.64]. Хоча, мабуть, письменник-патріот не раз у могилі перевертався, чуючи всенародні прокльони тій партії та її “*світлому майбуттю*”. Тому фінальне запевнення І. Шульца: “*Спокійно спи, співець людського горя*” [18, с.65] звучить не дуже переконливо.

Подібна тональність характерна і для вірша С. Хавруся “До Нечуя” (1972). У контрастному плані зображено долю українців за старої епохи та за соціалістичної доби з тим, щоб потвердити, що мрії І. Левицького про волю для народу збулись. Через палкі заклики (“*Устань, Нечує, подивись!*”, “*Устань, Нечує, та пройди!*”), беззаперечні констатації (“*Хіба було отак колись?*”) навіюється думка, що “*покривджені герої*”, котрі “*не знали правди, щастя й волі*” (“*Микола Джеря, Кайдаші, / Бурлачка, Ганна, Балаші*”) – це ознака минулого. А в радянській Україні буцімто витворився вже зовсім інший край (чи рай) – “*вільний і багатий*”. Цілком щиро й задушевно автор запевняє Нечуя, що “*ми щасливо сміємось, / Пісні співаємо дзвінкії / Про дні теперішні ясні*” [18, с.33]. Адже й для С. Хавруся, і для багатьох із нас, тогочасних, життя за так званого “розвинутого соціалізму з людським обличчям”, завдяки успіхам радянської пропаганди, здавалося ледь не казкою в порівнянні з добою царського самодержавства з її феодально-кріпосницькими пережитками чи розгулом “дикого” капіталізму. Принаймні саме до такого бачення Нечуєвого світу закликали численні публікації “*збільшовиченої ери*”, як влучно висловився про добу П. Тичина. Наприклад, у тій же брошурі С. Браславського “Іван Нечуй-Левицький” за 1944 рік читаємо: “*Герої та героїні повістей Нечуя-Левицького — Омельки Кайдаші, Миколи Джері, Василини — тільки в соціалістичній Батьківщині знайшли справжнє життя. Його зробила*

можливим *Жовтнева революція, яка назавжди розвіяла над нашою країною чорні хмари...*” [3, с.20].

Але в того ж С. Хавруся є поезія часів незалежності “Славний наш Нечую” (2004), яка вільна від радянських образних кліше. Уже в заспіві твору відчутна ця відмінність: “*Не забути людям доброго Нечуя / І лицаря Джерю, і всіх Кайдашів... / Сина України радісно вінуємо, / Пісня наша – від душі*” [18, с.54]. Разом із країнами автор віддає шану “*мужньому Нечую*”, адже його пам'ятають як справжнього “*волелюбця*”. Якщо попередня лірична присвята відзначалась домінуванням соціальних акцентів, то в даному творі превалюють національні та глобальні виміри (“*Златоверхий Київ, спадщину святую / Він любити заповів*”, “*Чуємо твій голос, славний наш Нечую. Чує Україна, чує цілий світ*”, “*Наш народ великий честь твою шанує, \ Слава сяє, не згаса*”). За допомогою анафори С. Хаврусь передає суголосність митця-класика з українськими реаліями, суспільними віяннями новітньої доби:

*Слово правди завжди всіх людей чарує,
Слово правди – твій завіт* [18, с.54].

Через звертання з повтором слова “*наш*” (“*рідний наш Іване*”, “*мудрий наш Нечую*”) автор підкреслює нерозривність ідеалів митця та його народу.

Про “*край український, закут Нечуя*” веде мову С. Хаврусь також у вірші “*Милий Стеблів*” (2004). Принагідно до постаті великого земляка звертається він і в творах, що не ввійшли до антології В. Поліщука (поезії, пісні). Це своєрідні мистецькі ілюстрації до численних краєзнавчих розвідок цього автора [33-39, 41-44]. Наприклад, у вірші “*Серце України*” С. Хаврусь наголошує: “*Шляхи Шевченка і шляхи Нечуя / Зійшлися у Надроссі навіки*” [40, с.221]. У пісні “*Чудесная Рось*”, що має підзаголовок “*Стеблівський вальс*”, оспівуючи славетну річку як одвічний символ українського світу та національної героїки, автор зазначає: “*Древня, правічна Рось, / Славив тебе наш Нечуй*” [32, с.48]. А в пісні “*Древній Корсунь молодіє*”, славлячи засновника цього старовинного українського міста Ярослава Мудрого, С. Хаврусь пишається тим, що й інші визначні вітчизняні діячі пов'язали свої долі з історією цього краю: “*Любили щиро Корсунь і Янталку / Тарас Шевченко та Іван Нечуй*” [32, с.53]. Цей же поет і краєзнавець виступив у ролі композитора, поклавши на музику вірш М. Щербака “*Ми не забудем рідну Комарівку*”, де відлунює нечуївський мотив: “*Бурлачку Василену не забудь*” [32, с.59].

Оскільки доля С. Хавруся як дослідника тісно переплелася зі світом видатного краянину, то у ряді поетичних присвят його представлено як неабиякого нечуєзнавця. А в поздоровчих текстах традиційно йдеться й про об'єкт численних студій цього ентузіаста в царині краєзнавства й літературознавства. Так, у ювілейному збірнику “*Сергій Хаврусь: півстоліття на ниві культури*” (2009) у вітальному вірші з нагоди 50-річчя

культурно-просвітницької діяльності Сергія Левковича “Усе, що міг, зібрав, стулив...” В. Прошин називає його “*неперевершеним*” діячем, що прославив “*Стеблів, / Ім'ям Нечуєвим повитий*” [27, с.83]. А в поезії В. Метелиці “Можливо, вік мій не значний...”, адресованій С. Хаврусеві, звучить характерний славень: “*Хвала Нечуєві, що нам, / Лишив у спадок силу духу / І вічне поривання руху, / Щоб передати ще й синам*” [27, с.83].

У вірші “Рось” (1976) І. Дробного – наступного автора з поетичної антології, підготовленої В. Поліщуком, – оспівується водна артерія Центральної України, на берегах якої зростав І. Нечуй-Левицький як великий письменник-сміхотворець, збираючи матеріал для багатьох своїх сатиричних і гумористичних текстів. Звідси й характерна апеляція ліричного героя до цієї ріки: “*Забери в мене смуток мій, Рось, / Принеси мені сміх із Стеблева*” [18, с.34]. Ніби відповідаючи на стурбованість інтелігента Павла Радюка з Нечуєвого роману “Хмари”, автор поезії стверджує, що “*хмаровиння вгорі розійшлось*”, від чого “*серце святкує*”. До свідомості багатьох поколінь українців Рось увійшла як “*тиха річка Івана Нечуя*” [18, с.34].

К. Піка у вірші “Стеблів” (1981) змалювала це невелике містечко як “*краплинку в океані Батьківщини*”. З його образом нерозривно пов'язана постать і діяльність І. Нечуя-Левицького, про що свідчать прикінцеві рядки твору. Тут і верби, оспівані митцем, і “*синьоока Рось*”. Тут завжди “*потиснуть руки щедрі Кайдаші, / Великого письменника нащадки*” [18, с.35].

У вірші-спомині “Зустріч із “Миколою Джерею” (1968) О. Ющенко наводить хвилюючі рядки про сприйняття Нечуєвого світу юним героєм твору через захопливе знайомство з відомою повістю та її незвичайним персонажем. А побачив хлопчак цю “*сонячну, гарячу*” книжку в звичайній сільській крамничці, поряд із сталевими косами, граблями, хамсою, цукерками, махоркою, сіллю, зошитами...

*Мов хтось озвався з полиці, із кутка...
Коли вже відчиняв скрипучі двері,
Зустрівся миттю із очима Джері!
Не міг я відірватися від них –
Одважних, і рішучих, і сумних... [18, с.31].*

Сестра зрозуміла бажання свого братика й купила для нього це видання. Яке це було щастя для дитини! Як найдорожчий скарб ховав хлопчик книжку від дощу (“*Хай розмокла сіль, / І карамельки всі, аби в негоді злій / Не опинявся “Микола Джеря” мій!*”, “*Ой, скільки радості даровано малому!*”). Завдяки І. Нечуєві-Левицькому його персонаж увійшов у свідомість юних читачів, став для них дороговказом:

*Він був для нас незборним, як титан...
І вірилось: вже не воскресне пан.
Сміливця непокірного Миколу,
Як мрію виглядали ясночолу...*

*...Я вдячний все життя “Миколі Джері”,
Що відчинив у світ чудовий двері,
В те, що окрилює, підносить, підійма,
Чому ні смерті, ні кінця нема [18, с.32].*

Серцевиною антології стала поема-монолог С. Чернілевського “Розмова Івана Нечуя з долею та сокирою на тому світі” (1990). Це, за словами В. Поліщука, “найглибший думкою і чуттям твір” [21, с.3]. Поема подана з заувагою “До фільму Михайла Саченка “Нечуй” [18, с.36]. Ідеться про документальну стрічку режисера-краянина, відзняту 1988 року. Додамо, що і М. Саченко, і С. Чернілевський знані і як поети, і як кінематографісти.

Як спостеріг В. Поліщук, С. Чернілевський у своєму творі, подібно до репрезентованого в антології М. Щербака, “шукає джерел тої мужньої стоїчності, властивої всьому життю видатного письменника, в героїчному минулому нашого народу, про що Нечуй мав добрі уявлення, бо глибоко цікавився історією України й народу українського” [21, с.6]. Форма монологу дає можливість авторові відтінити найболючіші думки й переживання героя, який і по смерті турбується за долю рідного краю. Принцип оживлення мертвого широко репрезентований у вітчизняній та світовій літературі. Наприклад, в українській романтичній поезії (балади “Гетьман” А. Метлинського, “За байраком байрак” Т. Шевченка, “Хрещенська ніч” М. Старицького тощо). Так, в останньому з названих творів краплина української крові підводить із могили гетьмана Богдана Хмельницького. Подібне трапляється і з героєм поеми С. Чернілевського Нечуєм, якого “вже давно віднесли з богадільні / На цвинтар, де вкляк вісімнадцятий рік”, і де він міг би спокійно почивати “в порожнім театрі безсмертної тиші”, відсторонившись від життєвої суєти. Але

*Страждання мої відсичали зміїно.
Я спив свою чашу по сріберну креш.
Калинова кров моя, Україно!
Це ти крізь дерева в могилу течеш?
Здавалося: знудився цвинтар за мною.
Здавалося: й прізвище витруть літа.
Та знову калинова кров палиною
Мене пропікає і жить поверта [18, с.36-37].*

Та хоча вже “наземним вертепом” пройшли безповоротно Нечуєві “болі, труди і нужда”, він і по смерті лишається з Україною, впливає на її долю. Адже стільки побудників для цього. І насамперед “це мова, що з жолоба пісні хлюпоче! / Це мова джерельна, плавка і легка! // Це мова. Це гомін козацького степу. / Це слово, якого ще час не замжив” [18, с.37]. Це й батьківські, і Кобзареві заповіти, що кличуть до дії:

*Є віща причетність до отчого поля,
Є знак заповітний в мого ремесла:
В той рік, як Шевченкові випала воля,
Мене моя мати на світ принесла.*

*Тому в моїм слові так чисто і щиро
Озвався Тарасом переданий дар [18, с.44].*

Монолог Нечуя переплітається в творі з діалогом – розмовою з долею та сокирою, що як окремі дійові особи присутні в тому ж “порожнім театрі безсмертної тиші”, означуючи злети і падіння, радощі і болі як митця, так і України. Якщо доля “чисто і щиро / В безвічному просторі” веде свою партію, то сокира одно “чатує на пагони вільні, / Щоб лезом злизати калиновий сік” [18, с.36]. Перед письменником з'являється ціла галерея вистражданих і витворених ним персонажів як свідчення правильності обраного ним шляху – жертвовного і величного: “Невже це на плиннім окровленім плесі / До мене з усіх приступають сторін / Мої Нимидори, Мелашки й Олесі? Панас і Микола? Карпо і Лаврін? // Усе, що створив я, встає повноширо, – Моя Україна за стільки століть!” [18, с.38].

І. Нечуєві-Левицькому боляче спостерігати, як “міщани пихаті / Закинули мову, як мотлох під дах”, як довкола “вгніздилась байдужість” до всього рідного, але митець-патріот не розчаровується, не схиляється, лишається вірним національним ідеалам: “Кленово-калинова кров України / Навік запеклася на серці моїм” [18, с.41]; “Краса України на гонах розлогих / Мене зчарувала на вічні часи” [18, с.43]. Тож і для сучасників, і для ідейних спадкоємців він став символом національної честі та гордості:

*Вставай, українцю! Я музику чую!
Вона пробиває тягар плитовий.
Гукни мені в простір:
– Іване Нечую!
Ти очі заплющив, та серцем живий.*

*Не вичахло слово твоє солов'їне.
Душа твоя лине оновленим днем.
Кленово-калинова кров України
Горить над тобою безсмертним вогнем! [18, с.46]*

Поезія В. Линовицького “Стеблиночка” (2003) ніжно обіграє назву містечка-колиски І. Нечуя-Левицького (“Стеблиночко, / Стеблинко / На березі крутім”, “Святий куточок раю / На корсунській землі, / Оце містечко славне, / Йменоване – Стеблів”). Це місця, де живе пам'ять про великого митця-земляка: “Тут Рось і Боровиця / злилися назавжди. / Колись Нечуй-Левицький / З них воду чисту пив... / На стежці, / З крутосхилу / До самої води, / Його незримі й сиві / Угадую сліди” [18, с.47].

Тим же 2003 роком датовані поезії Н. Півторацької “Остання ніч Нечуя” та “Я знаю – не вмерло”. У першому вірші авторка відтворює постать митця в передсмертні години, підкреслюючи драматизм і парадоксальність ситуації (“В богадільні, а не в рідній хаті / Помирав стражденний наш Нечуй”, “Чи не докір нам у цьому світі / Перед майстром злотоцінних слів?”, “В богадільні, а не в рідній хаті / Помирають

інколи святі!"). Жалобний антураж ("плакала ряднина", "сумне лахміття", "облізлі стіни поцвілі"), мимовільне нарікання на байдужість загалу ("Україна, ой, якого сина / Ти втрачаєш") доповнюються фантастичними елементами: "Лісовик і тонкостанні мавки / Припадали мовчки до руки" [18, с.50]. Хто ж іще завітає до вмираючого? Хіба що ніч, що була "пекельною, тяжкою". Хіба що "зорі, ніби Кайдаші", щоби востаннє зазирнути в очі "і селянським словом обігрить". Та ще Божа Матір з ікони: "в стогоні самотнього Нечуя / Застогнали всі її жалі" [18, с.51]. Більше мажору та життєвого оптимізму в наступній поезії Н. Півторацької "Я знаю – не вмерло", пересипаній категоричними твердженнями: "Навік залишилось / Нечуєве слово душі" [18, с.51]; "Нечуєве слово / Навіки в народі!" [18, с.52]. Звертаючись до незабутнього класика рідної літератури, авторка визнає: "Ви – майстер, Нечую, / Психолог і вчитель – / Так зоряно світите нам!" [18, с.52]. Не може не привабити агітаційна одержимість поетеси, так залюбленої в твори визначного краянина: "Читайте його, земляки. / Писав він безсмертно, / Красиво і гордо / На березі Росі-ріки" [18, с.52].

Постать І. Нечуя-Левицького присутня і в ліричній творчості В. Зайця (в антології представлено аж п'ять його текстів). У вірші "Бентежні твори" поет послуговується епіграфом, узятим із роману І. Нечуя-Левицького "Хмари" і присвяченим описові київського Подолу. Відтак В. Заєць прагне проникнути в думки, відчуття, настрої Івана Семеновича за тих миттєвостей, коли творилися відповідні розділи, коли народжувалися пейзажі або портретні замальовки, схоплені спостережливим оком майстра. Від краси довколишності Нечуй переживав духовне піднесення, а від недосконалості суспільного середовища, зокрема київських обивателів, – прикрощі та обридження, адже "кругом, куди не подивись, / Воздвиженських брудні лаписька / Вбивають цвіт, яким колись / Земля пишалась українська" [18, с.56]. Але цій орді носіїв російського великодержавного шовінізму протистоять численні Радюки, які "вже почали / Свою роботу комашину / І ждуть, щоб разом з ними йшли / Усі, хто любить Україну" [18, с.56]. Тож В. Заєць прилучається до творчої лабораторії митця, фіксує різні етапи його роботи над романом: "В глибоких роздумах Іван / Вдивляється в свою епоху", "Душа Іванова вбира / І тіні, й промені тремтливі, / І з-під натхненного пера / Виходять образи правдиві. / Душа, немов з водою буй, / З народом днює і нчує" [18, с.56]. Автор вірша по-своєму обіграє обране митцем літературне найменування, позичене з назви квітки нечуй-вітер: "... Взявши псевдонім "Нечуй", / Усе він бачить, все він чує" [18, с.57]. У фіналі свого твору В. Заєць підкреслює суголосність ідей митця та новітньої епохи: "Нарешті і для нас настав / Прозріння час і непокори, / Підносять дух визвольних лав / Левицького бентежні твори" [18, с.57].

Подібний мотив відлунює і в поезії цього автора "Благословенний дощ". Серця українців чарує "дух давнини", що відчутний на київських

пагорбах, куди сходиться люд на прощу, на одвічну сповідь. І ніяким лиходіям цього не осквернити: *“І хай біля підніжжя в’ються змії, / Хай всяка нечисть лізе до хрестів, – / Не побороти байстрюкам Росії / Ні честі, ні свободи козаків. Дарма росте дворушина і бездушина / Безбатченків несамовита рать, – / Стоять прадавні гори непорушно, / І будем непохитно ми стоять!”* [18, с.57]. Адже недаремно цьому вчив співвітчизників упродовж усього життя Нечуй: *“І в небеса підняв Левицький “Хмари” – / Нехай іде благословенний дощ!”* [18, с.57].

Перу В. Зайця належать також вірші “Моєї долі сторінки”, “А баби й досі сваряться”, “Казкові двері”, об’єднані постаттю І. Нечуя-Левицького та світом його незабутніх літературних персонажів. Образна система першої з поезій нав’язана творами “Микола Джеря”, “Дві московки” та “Рибалка Панас Круть”, друга пов’язана з сюжетними знахідками циклу оповідань про бабу Палажку та бабу Параску, а третя пропонує українцям відкрити “казкові двері” у “скарбницю народного духу”, завдяки прочитанню позашкільного Нечуя, про існування якого міриади людей навіть не підозрюють. Формула *“в книгарню розумний сусід поспішає”* може здатися комусь старомодною. Але В. Засць аргументовано переконує, що діалог із І. Нечуєм-Левицьким і пізнавальний, і оздоровчий: *“Усім, хто хворобами віку страждає, / Порадити хочу Нечуєві ліки!”* [18, с.59].

До антології упорядник долучив також ряд віршованих нотаток, відгуків літературних початківців, відвідувачів Музею І. С. Нечуя-Левицького в Стеблеві тощо. Хоча ці твори не претендують на якесь високе визнання, кожен із них по-своєму цікавий і цінний як свідчення всенародної любові до визначного митця. Вірш “Замріяний Стеблеве мій” (2008) Є. Шупіка передає захоплення красвидами рідного краю. Освідчуючись у любові до цього мальовничого містечка, автор визнає: *“Люблю сидіти на тій скелі, / Яку Нечуєвою звать. / Тут думи чисті і веселі / В моїй душі, мов Рось, пливають”* [18, с.60]. Підпис під віршем: *“студент Є. Шупік”* засвідчив його юність, молодечу окриленість. Відрадно, що люди різного віку та уподобань прилучаються до світу І. Нечуя-Левицького. Серед музейних записів – вірш дев’ятикласниці з Рівненщини О. Коротун “Кайдашева сім’я” (1968). Це вже свого роду раритет. Адже авторці нині за п’ятдесят. А твір закарбував її школярські враження і почуття. Попри дитячу наївність, скромність версифікаційних досягнень, буквальність розуміння ситуацій у повісті, прямолінійність у їх співставленні з соціалістичною добою, юна поетеса сказала тоді головне: *“Нечуй-Левицький ще довго звучати / Буде на рідній землі”* [18, с.66]. А ось дотепний колективний витвір членів шкільного гуртка “Проба пера” з села Кошмак “Забуваєш і вечерю, читаючи “Миколу Джерю” за підписами: О. Гриненко, Л. Кузьміч, Г. Василенко. Як у калейдоскопі, в ньому змінюються один за одним словесні візерунки, наче намистинки, нанизуючись в один разок виразів афористичного характеру: *“Для роздумів, вагань і сміху / Він нам залишив “Солов’їху”; “Гіркота і щира*

втіха – / Це Кайдаш і Кайдашиха”; *“Карпо, Мотря і Лаврін / З життя взяті як один*”; *“Нехай всяк читає й чує / Про нам рідного Нечуя*”; *“Твори його живуть, не вмерли, / Бо він – талант, вони – шедеври”* [18, с.71]. У віршованому нарисі О. Болехівського *“На могилі письменника”* (1968), текст якого теж узятю з фондів Музею І. С. Нечуя-Левицького в Стеблеві, митця репрезентовано як такого, що *“знав усі турботи / народні”*, а відтак *“плоди його роботи / сьогодні / людей багато знає”* [18, с.62]. Автор наголошує на реалістичній домінанті в доробку славетного українця, викривальному пафосі його творів (*“писав він про неволю, / про горе, щастя й долю / всього свого народу”*, *“він ненавидів зраду / і бичував всі вади”*), на волелюбності та патріотизмі (*“над все любив свободу”*). Тож коли *“в народів вольних колі / воскресла Україна”*, а на митця чекала могила, *“Левицький / сказав: “Не жаль вмирати – / всього себе віддати / народові як віно / навіки”* [18, с.63]. В. Пономаренко у вірші *“Чотири кімнати...”* (1969) в поетичній формі репрезентує Нечуїв музей. За експонатами та експозиціями постає доля *“українського велета”*. Авторська формула гранично проста: *“Чотири кімнати – ціле життя”* [18, с.70].

Звернемо увагу також на цілу низку текстів Нечуєвої тематики, котрі не потрапили до згаданої вище антології, упорядкованої В. Поліщуком і виданої 2008 року.

Це насамперед твори сучасників І. Нечуя-Левицького, написані ще в другій половині XIX ст. Лірична присвята *“Іванові Левицькому-Нечуєві за 25 років його письменської широї праці”* Б. Грінченка, датована 1894 роком. Вірш перейнятий вірою в те, що *“засвітить колись з неба сонце ясне / І над нашим захмареним краєм”*, що *“перешкоди впадуть: / Буде в рідному краї усюди / Слово вільнеє чуть, / І спочинуть намучені люди”* [5, с.159]. Адаже обидва письменники обстоювали подібні ідеали, протягом багатьох десятиліть займались подвижницькою просвітницькою діяльністю задля відродження України. Суголосно з мріями адресанта автор певен, що таки *“збереться народ після довгих віків / У сім’ю українську єдину, / І в сім’ї тій, на всю Україну, / Вже не буде панів ані тих мужиків, / Будуть люди й брати, / Односердні, і вільні, й щасливі, / Буде правда цвісти / На українській осяяній ниві”* [5, с.159]. Б. Грінченко зараховує й І. Нечуя-Левицького до числа тих, кого *“шануватиме скрізь наш народ у той час”*, *“хто жив, працювавши для його”*, *“хто боровсь серед лиха тяжкого / За край рідний”*, аби ніколи *“не згас Промінь правди”*. А поки що на честь визначного митця автор складає свій скромний пошанівок: *“Але поки іще отой час не наспів, / Поки бачимо хмару страшную, / То прийми хоч цю дяку малую / За все те, що зробив, що наш край звеселив / Поетичним добром, / Не вважавши на нашу тісноту: / Ми б’ємо всі чолом / За твою для Вкраїни роботу”* [5, с.160]. У тексті віршованого вітання простежуються характерні образи з Нечуєвого доробку, зокрема з його роману *“Хмари”*.

Поезія М. Кононенка “Молитва” (1895), що виявляє схильність автора до поєднання в одному творі високого і низького стилю, поважного і комічного звучання, певною мірою віддзеркалює здобутки і прорахунки в українському літературно-мистецькому світі на тлі доби. Поряд із митцями-сучасниками Б. Грінченком (В. Чайченком), О. Кониським, В. Левицьким (В. Лукичем), М. Лисенком, О. Маковеєм, Панасом Мирним, М. Павликом, Оленою Пчілкою, В. Самійленком (Сивеньким), М. Старицьким, Л. Старицькою-Черняхівською, І. Стешенком, М. Комаровим (Уманцем), А. Кримським (Хваньком), І. Франком, до яких випрошується милість Божа, у вірші йдеться й про І. Нечуя-Левицького. Про нього М. Кононенко веде мову в одному контексті з іншим патріархом вітчизняного письменства: *“Стареньким слугам України – / Кониському та Нечую / У кріпкій силі та здоров’ї / Їм ласку вияви свою”* [13, с.300].

У 1927 році з-під пера західноукраїнського поета І. Степанюка (1903-1934), що через переслідування польською владою емігрував до СРСР 1925 р., з’явився вірш “Як Джеря”. Твір певною мірою автобіографічний і перейнятий тугою за рідною Волиню та коханою, котру довелось залишити з надією на майбутню зустріч. Доля молодого втікача з панської Польщі нагадує вибір Миколи Джері з повісті І. Нечуя-Левицького. Тільки він шукає рятунку на сході, в радянській країні, а герой твору класика – на південному заході, в Бесарабії. Вірш і повість споріднюють схожі ситуації і персонажі, подібні художні деталі. В обох випадках по відході героя-втікача горить панське добро, в описах домінує барва крові: *“все було залите червоним світлом, ніби кров’ю”*, *“ставок був ніби залитий кров’ю”* – у І. Нечуя-Левицького; *“струмочки, як кров”*, *“заціпивши до крові вуста”* – в І. Степанюка. Але у молодого поета явно превалює публіцистична стихія: *“Він, як Джеря, помстивсь над панами, / І за вітром патлатим на Схід / Буйним кроком по ниві життя / Він скеровує думку і хід”* [29, с.66].

Серед інших поезій, пов’язаних із постаттю І. Нечуя-Левицького та його доробком, слід назвати твори Л. Бистрової-Дробот, С. Двірняка, В. Загороднюка, Г. Зленка, В. Ковтуна, Марії Курінної (А. Жили), К. Мордатенка, М. Пасічника, І. Проценка, М. Сингаївського, В. Шептекити та ін.

У циклі Г. Зленка “Стеблівські візії”, поряд із творами про Т. Шевченка, А. Міцкевича та Марка Вовчка, вміщено вірш “У Нечуєвій оселі”. Це варіація на тему відвідання меморіальних місць, пов’язаних із митцем. Постать І. Нечуя-Левицького репрезентована в творі опосередковано – через ставлення до його пам’яті з боку іншого відомого діяча. Таким є академік М. Рильський. Ліричний герой твору фіксує, з якою шанною ставиться визначний відвідувач до оселі класика українського письменства: *“Нечуїв дім Максим одвідав Рильський... / Я йшов слідком – і раптом спостеріг: / Поет не враз переступив поріг, / А перше хаті уклонився низько”* [8, с.98].

Вірш М. Сингаївського “Живлюща крона” зі збірки “Родове дерево” (1988) оспівує велич і красу рідного краю: чарівливу природу і “слово щире”: “Тут усе – для Батьківщини, / Від народження до смерті”. Це зокрема духовний спадок, що залишився від невмирущої української класики:

*У квітучій щедрій кроні
кожна гілка вам підкаже:
то ж – сини її невтомні,
то – живлюще серце наше.*

*Мов життя мого окраса,
мов душі снага жадана –
проза Мирного Панаса
чи Левицького Івана [28, с.73].*

У вірші автобіографічного забарвлення “Спокутне” з присвятою В. Симоненку В. Ковтун сумує з приводу того, що їх якимось не здружили терени Черкащини – “чи літо корсунське, а чи весна”, хоча жили, працювали, творили в один і той же час: “Дивились на одні і ті ж пейзажі, / Ще Нечуєм оспівані не раз... / Тут кожен залюбки тобі покаже, / Де під каштаном спочивав Тарас” [10, с.32]. Тож із підтексту поезії випливає, що обидва митці орієнтувалися на подібні ідеали, національні витоки як продовжувачі справи Т. Шевченка й І. Нечуя-Левицького.

Вірш К. Мордатенка “Пам’яті Нечуя-Левицького” зі збірки “Українгеліс” (2009) відкривається красномовним епіграфом. Це рядки з листа письменника до Н. Кобринської від 13 вересня (25 вересня за н. ст.) 1900 року. В них Іван Семенович жалкує з приводу того, що навіть актори та хористи української трупи “балакають якимсь жаргоном, а не українською мовою. Виходить, що й вони тільки українські штукарі-промисловці, та й годі! З української пісні, з українського штучництва мають хлібець, ще й добрий, – і нехтують народною мовою в житті та в щоденній життєвій розмові” [16, с.5]. Відтак К. Мордатенко репрезентує І. Нечуя-Левицького носієм українськості, оборонцем національних святинь. Це не просто письменник. Нечуй “крізь пустелі, вітри з фіваїдських печер / Наливайковим шляхом в безсмертя / українську державність у слові простер”, “Гонти, Лисенка-Вовгура дух воскресив” [16, с.5]. Це борець проти малоросійства й перевертенства, нетямучості та пристосовництва хохлів-гречкосіїв (“дужість правди сильніша за ретязь”, “моральності витоки в рідній землі”), котрий протиставив силам реакції гасло просвіти: “На клювання орлів та жаління гадюк / боронився просвітницьким рухом!” [16, с.5]. Невипадково автор вірша згадує поряд І. Нечуя-Левицького та юнаків-крутянців, що стали на захист УНР. Адже жертовність і одержимість цих оборонців української державності була перейнята від попередніх генерацій, від таких патріотів, як Нечуй: “Він

останні у Києві дні доживав, / як героїв перепоховали // на могилі Аскольдовій йменням Христа! / Кров'ю вмийються ті, хто гиржали... / Українська народна республіка – Так! / Наш Левицький – це совість держави!” [16, с.5]

“Літературна Україна” від 10 червня 2010 року вмістила віршовану “Спробу поетичного репортажу з Шевченківського свята на Житомирщині” М. Пасічника. Автор вирішив стати ліричним літописцем щорічних Кобзаревих урочистостей, які випало проводити на Поліссі. З радістю повідомивши, що “з травневою Шевченківською хвилиною / Прибилися в Житомир друзі милі”, М. Пасічник називає учасників цього дійства – В. Баранова, О. Вертіля, А. Кичинського, В. Шкляра, В. Яворівського та інших митців, що прибули вшанувати великого поета: “Ніс кожен почуття сюди свої, / Коли в садах гуділося хрущеві, / Й Тараса поминали у сім'ї – / Тій, вольній, новій, хоч і Кайдашевій” [20, с.2]. Відтак із волі автора у творі переплелися поняття “Тарасова сім'я” і “Кайдашева сім'я” як свідчення того, що українська спільнота й за вимріяних Кобзарем часів – за доби державної незалежності не позбулася своєї схильності до дріб'язкової сварливості та одвічних чвар, котрі так дотепно висміював І. С. Нечуй-Левицький. Тож сміх класика актуальний і в сьогоденні.

Поетичні варіації на теми “Кайдашевої сім'ї” І. С. Нечуя-Левицького виникають у театральному середовищі. 20 грудня 2000 року на сцені Київського Молодого театру відбулася прем'єра трагікомедії Н. Дубіної “Кайдаші” за творами класика (режисер М. Яремків). За словами О. Раскіної, “Молодий театр інтерпретував твір Нечуя-Левицького як історію позанаціонального “каїнового сімейства”, де Авелем виявився старий Кайдаш, який утопився з горя, а каїнами – решта членів його сім'ї” [26]. Традиційно роль Омелька в цій виставі протягом багатьох років виконує улюбленець публіки, народний артист України В. Шептекита. Актор настільки зріднився зі сценічним Кайдашевим світом і його проекцією на сучасність, що перелив свої почуття та бачення в ліричні рядки. О. Раскіна, наголошує, що він “не тільки майстерно й натхненно зіграв Омелька, а й разом із режисером сформував ідейно-філософське тло постановки” [26]. Вірш В. Шептекити “Кайдаші” є ліричним зрізом тих проблем, які порушив І. С. Нечуй-Левицький і які й до сьогодення часто актуалізуються (“Якась химерна мішанина літер – / Немов летів і раптом вицхнув вітер, / Заплутавшись у піддашші в соломі, / Занісши зерна досі невідомі, / У чорнозем, тутешній ґрунт родючий / І зав'язалося, укоренилося болоче / І приросло до сонця й під дощі / Рослиння дивне людське – Кайдаші”). Поетичні сентенції автора, що ґрунтуються на творчому досвіді І. С. Нечуя-Левицького та інтерпретаційній майстерності Н. Дубіної в показі абсурдності вчинків героїв, позначені афористичністю (“Омелько з Чумаком зберуть врожай / І на той світ: як звали, поминай”, “В одноманітному до одуріння танку / Усі тупцюють з вечора до ранку”).

Промовистим є фінал вірша В. Шептекити, що співвідноситься з висновками та спонуками, які виносить глядач після перегляду трагікомедії (*“Свій хресний хід здійснили Кайдаші. / Прийшли до нас на сповідь в сьогодніня. / Амністія їм наша і прощення”*).

У вірші С. Двірняка *“Пам'яті І. С. Нечуя-Левицького: до 180-річчя з дня народження”* (2018) підкреслюється, що слово митця, голос *“його безсмертної душі”* звертається до всього світового українства. Це один із важливих об'єднавчих чинників для нашої національної спільноти в планетарному масштабі: *“Лунає голос той з Стеблева, / Луна до Дону і Карпат, / У Мельбурні, і Вінніпезі, / Де мешкає вкраїнський брат”* [24]. Різноманітні й розмаїті персонажі письменника (*“Балабуха і Кайдаші, / І комарівська Василина... / Нечуєві герої всі...”*) несуть в собі код нації, її самобутні риси (*“У них дзвінка барвиста мова, / Народом створені пісні”*). Тож стежка до великого краєзнавця не заростає, а скликає нових шанувальників (*“Приходьте, люди, до Нечуя / В хатину скромну на Росі”, “Вклонімось пам'яті Нечуя, / Хай славиться його ім'я”*).

У віршах херсонського поета В. Загороднюка, що є уродженцем подільського краю, констатується живописна майстерність і симфонізм прози автора *“Миколи Джері”* та *“Кайдашевої сім'ї”*. Твір *“Раставиця”* (2019) надиханий початковою пейзажною замальовкою першої з названих повістей, котру в шкільні літа ми вивчали напам'ять. Для когось із учнів, можливо, це здавалось каторгою, а ось авторові даного вірша Нечуїв краєвид гармонійно ліг на душу, ставши свідченням і неперевершеного таланту хрестоматійного митця, і досконалості та неповторності української природи. Тож В. Загороднюк, уже з вершин своєї зрілості, проникає в творчу лабораторію класика, чий тексти такі знайомі й читані-перечитані ще з малих літ:

*Нечуй-Левицький Раставицю,
Неначе пензлем, описав.
Така краса і не наснитись...
І де такі він фарби брав?!
Чи в росянистому світанні,
Чи купував у солов'їв,
А чи цідив тумани ранні
І потім в серці довго грів,
Націджене туманне мливо,
А потім довше ще тримав,
Лиш потім впевнено й красиво
Дошукувавсь відтінків барв [22].*

Оці нюанси, дивовижні за простотою і водночас вишуканістю художні деталі роблять ліризовану прозу І. Нечуя-Левицького неперебутньою, прилучають до вічності, знову й знову приваблюють до себе читачів

новітніх часів справжніми чарами: *“А Раставиця загадково / Несе їх тисячі віків. / І тиху воду, й гарне слово, / Які, мов диво, я зустрів”* [22].

У вірші В. Загороднюка *“У пошуках скрипки твоєї душі...”* (2019) відчутне звернення до образного світу обох згаданих повістей. Їх автор – І. Нечуй-Левицький – опосередковано виступає в ролі своєрідного посередника у взаєминах закоханих:

*У пошуках скрипки твоєї душі
Прослухав мільйони симфоній,
Де струни сварилися, мов Кайдаші,
І ноти тікали моторні.
І гралася скрипка твоєї душі
У мене на пружній долоні,
Де струни мирилися, мов Кайдаші,
Що келихи випили повні [7, с.68].*

За допомогою антитези (*“струни сварилися”* – *“струни мирилися”*), гіперболізованих виразів (скрипка душі *“грає сто років для мене”*, *“у звуках мільйонних симфоній”*) В. Загороднюк передає складність і непередбачуваність, глибину та неповторність любовних почуттів героїв. Їх переживання такі ж справжні, як і в житті та творчості Нечуя (*“Зійшлися до мене усі Кайдаші / І копи емоцій їх повні”*, *“Натхненно заслухались всі Кайдаші, / І звуки для мене зелені / Вони послали, мов квітку весни”*). Ця суголосність просто дивовижна, надихаюча, всезагальна: *“І чулися звуки симфоній, / І скрипку душі відшукавши, вони / Співали із нею в Херсоні”* [7, с.69].

Поезія корсунської авторки Марії Курінної (А. Жили) *“Івану Нечую-Левицькому”* перейнята гордістю за рідний край і сповнена чуттями любові до нього (*“Пишаюся, що я живу в Надроссі, / Що це моя праатьківська земля, / Де мак ярить у золотім колосі, / Де жайвір її в пісні прославля, // Де зваблюють ромашки і волошки... / В душі від краєвидів ніжний щем, / І, як в дитинстві, хочеться хоч трошки / Пірнути в трави, вимити дощем”*). Усе це *“свята земля, оспівана Нечуєм, / З левадами і вербами... І Рось...”*, тож це висока честь жити в такому благословенному куточку України. Поетеса наголошує на патріотизмі як визначальній рисі митця, що став зразком для наступних поколінь українців (*“Любив свій край і рідну свою мову, / Її плекав і людям дарував. / Для українця мова – це основа. / Її цінити він заповідав”*). У вірші наводяться традиційні констатації та побажання, характерні для панегіриків (*“Нечуй-Левицький – наш земляк”*, *“Його учення хай нас окриля”*), але такий нахил до трафаретності аж ніяк не позбавляє вірш задушевності і щирості.

У вірші Л. Бистрової-Дробот *“Я з того краю, що Нечуєвим зветься”* теж передається захоплення щедротами рідної землі. І на першому плані – духовні цінності, що передаються від покоління до покоління. Героїня твору

“з тих країв, де слово, мов магнітом, / До себе щирю душу приверта”, вона закорінена в кращі традиції своєї малої батьківщини:

*Я з того краю, що Нечуєвим зветься,
І де Шевченко по росі ходив,
Де гул століть у наших грудях б'ється,
Де із Росії я набираюсь сил [1, с.35].*

Художній світ І. Нечуя-Левицького, органічно закорінений у щедротний ґрунт Центральної України з її природою, людьми, традиціями і звичаями, не раз надихав на творчість митців різних епох. Так, у вірші “Раставиця” Т. Коломієць використала як епіграф рядки з письменникової повісті “Микола Джеря”: “Між м'якими зеленими, ніби оксамитовими, берегами в'ється гадюкою Раставиця, неначе передражнює здорові річки, як часом маленькі діти передражнюють старших” [11, с.3]. Цей витворений І. Нечуєм-Левицьким образ спонукає поетесу як до розміркувань над власною літературною діяльністю та її перспективами, так і над долею рідного краю: “Якою ж краплинкою ти, Раставице, / В моїй залишилась крові?”, “Якою краплинкою ти, Раставице, / В нащадках озвешся моїх?” [11, с.3].

У вірші херсонського поета І. Проценка “Біля осіннього багаття” ліричний герой із багатим учительським досвідом, осмислюючи й підсумовуючи свій життєвий шлях, на пораду запрошує “красу письменства” – Г. Сковороду й І. Котляревського, Є. Гребінку й М. Шашкевича, Т. Шевченка й Марка Вовчка, Л. Глібова та Б. Грінченка, Панаса Мирного й І. Франка, О. Кобилянську та М. Коцюбинського... Серед цього загалу особливо виділяється “митець пера Нечуй-Левицький” із своїми знаковими полотнами “Микола Джеря”, “Бурлачка”, “Хмари”. З минувшини в сучасність прозирають “сумнозвісні / Батьки і діти Кайдаші” [25, с.32]. Персонажі, що ввійшли у свідомість цілих поколінь, бентежать душу героя-вчителя: “Хіба згорять поміж конспектів / Художні образи людей, / Природні описи Вкраїни / І животворний звук речей” [25, с.32]. Осмислені Нечуєм явища і постаті мимоволі проектуються ліричним героєм на сучасність: “Хіба в наш час перевелися / В “Бурлачці” типи глитайв: / Міністри жита і пшениці / Людського поту й мозолів, / Міністри сала та олії / І губернатори наскрізь, / Свої домашні ж бо міністри, / Володарі “мужицьких сліз” [25, с.32].

Звертався до постаті І. Нечуя-Левицького в своєму поетичному доробку й автор даної статті. Це зокрема вірш-фантазія “Нечуївна”. Твір написаний за мотивами вже згаданого кінороману П. Яценка “Нечуй. Немов. Небач”. Як відомо, в ньому йдеться про доньку письменника, про існування якої той дізнається незадовго до смерті. “Дуже красива й талановита панна”, – говорить про неї героїня твору Амброзіна Фурц, не забувши сказати добре слово й про матір дівчини, тобто кохану Нечуя – Немов. Ніби для заспокоєння митця співрозмовниця додала: “Ви були її

найбільшим коханням” [45, с.139]. Вірш-фантазія “Нечуївна” – відгук на цей епізод:

*Прийшла в цей світ неждано-несподівано
Луною фантастичного кохання.
Як пісня солов'їна недоспівана,
Як відблиск незабутнього світання.
“Нечуївна...” А гадка поза гадкою:
“Чи краще б називатися Немовною?
Небаченою Мрією-загадкою?
Чи Альбою прощально-світанковою?..
Як Нимидорою Любов безгрішная
Перед Миколою змогла на мить з'явиться,
В мені побачте Ви Немов свою колишнюю,
Мій таточку Нечуй!.. Нечуй-Левицький...” [23].*

У мініатюрі “Засилля Балабух” ідеться про неприємну реальність: у письменника, попри його славу, було чимало недоброзичливців типу неперевершеного недовченого “академіста” Марка з сатиричної повісті “Старосвітські батюшки та матушки”:

*В житті й по смертоньці Нечуя тлінні моці
Балабухи, мов пси, терзають денно й нічно [23].*

Двовірш “Нечуй” обігрує літературне найменування митця, взяте від назви стійкої до буревіїв рослини (нечуй-вітер):

*Нечуєм він назвався – хоч на плаху!
Та вмів почути кожного невдаху [23].*

Мініатюра “Стеблівський рецидивіст” відтінює неповторну здатність письменника смішити своє оточення, знаходити комічне ледь не на кожному кроці:

*З Нечуєм небезпечно зустрічатись –
З ним можна з реготу й кишки порвати [23].*

У вірші “Діалог” із циклу “Псевдонімні пародії” обігрується основне літературне найменування письменника. До твору взято як епіграф рядки “Шукаю-питаю / зеленої рути...” з вірша П. Куліша “Lago Maggiore”, написаного на Великому озері в Італії:

*“Україна: Нечуй не хоче нічого й чути
Про московство, бо то є отрута.
Куліш: Вкраїно! Я дам йому рути,
Аби про нечуйство забути [23].*

Інший твір – акровірш-портрет “Буржуазний націоналіст” (Іван Нечуй-Левицький)”. У ньому один із убивчих ярликів радянського часу переакцентовано: те, що протягом багатьох десятиліть вважалося непростим гріхом митця, є його безперечною заслугою перед Україною.

*Інтелігент, палкий українофіЛ,
Він думав про народ, а не про себеЕ.
Академіст із вітчизняних ФіВ
Науку рухав і просвітницькі потребиИ.*

*Над краєм звів духовності палаЦ
Енергією серця і словесних працБ.
Чекав, щоб рабський дух навіки зниК
У малоросів, щоби дзвін весИ
Й свободи завше чувся голосниЙ [17, с.48].*

Постать І. Нечуя-Левицького з плином часу стає все зримішою для українського загалу. Відійшли у минуле численні упереджені поцінування його діяльності та творчості, припинився дозований та обмежений друк осяжного ужинку. Призабулися несправедливі ярлики. За доби незалежності багато рідкодруктованих текстів митця знайшли нарешті свого широкого читача. Хоча повного видання творів І. Нечуя-Левицького так і немає. Але є міради повних любові до його доробку сердець шанувальників. Сподіваємось, що серед цієї маси народяться й нові ліричні присвяти, що увиразнять образ митця. І до чергового ювілею визначного письменника, певно, буде підготовлено нову антологію “Нечуй поетичний”, або подібну, у значно ширшому форматі.

P.S. Висловлюю щиру вдячність працівникам Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесея Гончара та Корсунь-Шевченківської районної бібліотеки Черкаської області за допомогу в підготовці даної статті.

Література

1. Бистрова-Дробот Л. Цвіт душі моєї: лірична сповідь: поезії. Корсунь-Шевченківський, 2016. 208 с.
2. Блохіна Т. Нечуєзнавець, якого не замінити [С. Хаврусь]. *Надросся*. 2017. 20 липня. С.9.
3. Браславський С. Іван Нечуй-Левицький. К. – Харків: Укрдержвидав, 1944. 20 с.
4. Вовчанівська Г. Невмируще слово земляка: до 175-річчя з дня народження І. С. Нечуя-Левицького. *Надросся*. 2013. 26 листопада. С.1.
5. Грінченко Б. Поезії. К.: Рад. письменник, 1965. 469 с.
6. Жандармські і цензурні документи про творчість Івана Нечуя-Левицького: зб. архівних матеріалів / упоряд. С. Хаврусь. Черкаси: Кур'єр, 2012. 56 с.
7. Загороднюк В. “У пошуках скрипки твоєї душі...”: вірш. *Степова симфонія: антологія творів херсонських письменників: збірка творів*. Херсон: Айлант, 2019. С.68-69.
8. Зленко Г. Стеблівські візії: цикл. *Барвінковий цвіт: антологія творів митців слова Корсунь-Шевченківщини / автор проекту, ред., укладач-упорядник В. О. Метелиця. Т.1: Літературна творчість освітян*. Корсунь-Шевченківський, 2012. С.97-98.

9. Каталог виставки пам'яті Івана Левицького-Нечуя: 1838-1918-1928 / Всеукр. АН; Музей українських діячів науки і мистецтва. К., 1928. 69 с.
10. Ковтун В. Спокутне. *Ковтун В. Молюсь на ім'я твое: поезія, проза*. К.: Криниця, 2008. С.32.
11. Коломієць Т. З болючим серцем влад: вірші. *Вітчизна*. 1990. № 5. С.2-8.
12. Коляда І. "Вічний бурлака нашої літератури": Іван Нечуй-Левицький. Життєпис. Національно-культурний вимір: монографія / Ігор Коляда, Володимир Ткаченко, Олександр Терещенко. Харків: Ранок, 2019. 448 с.
13. Кононенко М. Хвилі: збірка віршів. К.: Смолоскип, 1994. 407 с.
14. Легіт Андрій. Відлуння душі: збірка поезій. К.: Основа, 2004. 295 с.
15. Легіт Андрій. Калинові шуми: вибрані поезії: 1945-1993. К.: Укр. письменник; Вир, 1994. 134 с.
16. Мордатенко К. Українгеліє: поезії. К.: Просвіта, 2009. 32 с.
17. Немченко І. "Буржуазний націоналіст": Іван Нечуй-Левицький: акровірш. *Немченко І. Квітка України: вірші*. К. – Херсон: Просвіта, 2005. С.48.
18. Нечуй поетичний / ред. В. Т. Поліщук. Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2008. 72 с.
19. Нечуй-Левицький І. С. Зібрання творів: у 10 томах. К.: Наукова думка, 1968. Т.10. 587 с.
20. Пасічник М. Спроба поетичного репортажу з Шевченківського свята на Житомирщині. *Літературна Україна*. 2010. 10 червня. С.2.
21. Поліщук В. Т. Поетичне слово про Нечуя. *Нечуй поетичний / ред. В. Т. Поліщук*. Черкаси: Вид-во Ю. Чабаненко, 2008. С.3-10.
22. Приватний архів В. Загороднюка (м. Херсон).
23. Приватний архів І. Немченка (м. Херсон).
24. Приватний архів С. Двірняка (Черкаська обл., с. Шендерівка).
25. Проценко І. Вечірні вогні: вірші. Херсон: Просвіта, 2000. 60 с.
26. Раскіна О. Простимо Кайдашів? [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://dt.ua/CULTURE/prostimo_kaydashiv.html
27. Сергій Хаврусь: півстоліття на ниві культури: зб. матеріалів та пісенних творів / упоряд. А. Хаврусь. Черкаси: Кур'єр, 2009. – 108 с.
28. Сингаївський М. Родове дерево: вірші та поеми. К.: Рад. письменник, 1988. 157 с.
29. Степанюк І. Струмують дні: поезії та оповідання. К.: Рад.письменник, 1965. 144 с.
30. Тараненко М. П. Іван Нечуй-Левицький: семінарії. К.: Вища школа, 1984. 183 с.
31. Хаврусь А. "Нечуваний Нечуй". *Надросся*. 2016. 5 липня. С.5.
32. Хаврусь С. Л. Божий дар: збірник пісень. Черкаси: Кур'єр, 2004. 131 с.
33. Хаврусь С. Л. З Богуславських криниць: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2005. 60 с.
34. Хаврусь С. Л. Любов і мрії мудрого Нечуя: літературознавчі розвідки: до 175-річчя з дня народження Івана Нечуя-Левицького. Черкаси: ТОВ "Інтеграл-Технікоімпекс", 2013. 149 с.
35. Хаврусь С. Л. Музей І. С. Нечуя-Левицького у Стеблеві : путівник. Дніпропетровськ: Промінь, 1989. 47 с.
36. Хаврусь С. Л. На екрані – твори І. Нечуя-Левицького та його Стеблів: літературно-мистецькі розвідки, нариси та замальовки. Черкаси: Кур'єр, 2006. 55 с.

37. Хаврусь С. Л. Над Россю й Раставицею: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2011. 155 с.
38. Хаврусь С. Л. Нечуєва оселя на березі Росі: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2004. 56 с.
39. Хаврусь С. Л. Перлина Надросся: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2005. 63 с.
40. Хаврусь С. Л. Серце України. *Барвінковий цвіт: антологія творів митців слова Корсунь-Шевченківщини / автор проекту, ред., укладач-упорядник В. О. Метелиця. Т.1: Літературна творчість освітян.* Корсунь-Шевченківський, 2012. С.221.
41. Хаврусь С. Л. Стеблів над Россю. За сивої минувшини: краєзнавчий нарис. Черкаси : Кур'єр, 2004. 116 с.
42. Хаврусь С. Л. Стеблів у житті та творчості І. С. Нечуя-Левицького. Хроніка – 2000 – 2001. Вип.45-46. С.256-259.
43. Хаврусь С. Л. Стеблівське диво: літературно-краєзнавчі розвідки: до 175-річчя з дня народження І. Нечуя-Левицького та 200-річчя з дня народження Т. Шевченка. Черкаси: ТОВ “Інтеграл-Технікоімпекс”, 2014. 149 с.
44. Хаврусь С. Л. Стеблівські зустрічі: літературно-краєзнавчі розвідки. Черкаси: Кур'єр, 2008. 139 с.
45. Яценко П. Нечуй. Немов. Небач: кінороман. Львів: ЛА “Піраміда”, 2017. 148 с.

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Херсонська міська благодійна організація Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори) за підтримки Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України проводить конкурс на здобуття Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича.

Премія присуджується за кращий твір у жанрі поезії, прози, есеїстики, літературознавчих досліджень з проблем утвердження нашої державності і демократії. Обсяг поетичної збірки – не менше 70 сторінок, а прозового твору та дослідження – не менше 120 сторінок.

Грошова винагорода лауреата – **1000 грн.**

Диплом і грошова винагорода вручаються лауреатові у грудні.

Твори надсилаються до вересня поточного року за адресою:

73003, м. Херсон, просп. Ушакова, 16.

Херсонська організація НСПУ.

Дар'я Калюжна

Творчість Наталі Лівницької-Холодної у критиці

Дівчина зі старовинного козацького роду Лівницьких народилася в інтелігентній сім'ї українських патріотів. Ще змалечку потрапила у вир громадського життя, адже оселя батьків була місцем збору тогочасної інтелектуальної еліти. Не встигла майбутня поетеса подорослішати – події тогочасної України, а саме революція, змусили Наталку змінити багато закладів освіти і врешті-решт дівчина здобула освіту у Празі. Мистецький хист прокинувся ще у дитячому віці і згодом перейшов у справжній літературний талант.

Життєвий шлях Н. Лівницької-Холодної (1902-2005) охоплює ціле століття. А відтак її доробок зацікавлював критиків різних генерацій. Це зокрема Т. Аврахов, О. Астаф'єв, Б. Бойчук, О. Єременко, Г. Ільєва, М. Ільницький, Л. Куценко, О. Легка, Г. Немченко, І. Немченко, В. Пахаренко, Б. Певний, Ф. Погребенник, В. Поліщук, М. Поліщук, Б. Рубчак, Т. Салига, Л. Скорина, В. Скуратівський, М. Слабошпицький, О. Сліпушко, Б. Соя, М. Шевелева, Ю. Шерех та ін. Дослідники розглядають два основні періоди творчості письменниці: міжвоєнний (збірки “Вогонь і попіл”, 1934; “Сім літер”, 1937) та післявоєнний (збірка “Поезії, старі і нові”, 1986).

Б. Бойчук відзначав, що *“творчість Н. Лівницької-Холодної – це безперервна лірична фіксація різнорідних станів душі поета-жінки: від*

романтизованої, з проблисками щастя молодости починаючи, – і темною, з проваллям розпачу й трагедії старістю кінчаючи” [3, с.284].

Літературний дебют Н. Лівницької-Холодної відбувся в 1921 році у віденському журналі “Воля”. Дуже швидко вона здобула популярність та увійшла до кола однодумців серед варшавської та празької молоді. На літературний щабель Н. Лівницька-Холодна ступила як “поетеса кохання” – саме таку назву мала рецензія на її першу збірку “Вогонь і попіл”, яка була видана у Варшаві 1934 року. Дана збірка структурно складалася із трьох завершених символічних циклів – “Барвін-зілля”, “Червоне й чорне” та “Попіл”. Науковці дуже часто називають її першу книжку еротичним романом, у якому розповідається про заміжню жінку, яка покохала іншого чоловіка. Далі збірка відображає розчарування у коханому і її повернення до себе колишньої. Тому вірші Наталії – це своєрідний календар, у якому тісно переплітаються любов, боротьба, битва і ненависть. Уся палітра інтимних зносин, вилитих на папері [31].

Б. Рубчак трактує головну героїню раннього доробку авторки як *“справжню жінку”* та *“літературну фігуру”*, таке подвійне наголошення пов’язане з тим, як лірична героїня значиться у творах. *“Перша виступає в циклі “Барвін-зілля” і, в зміненому вигляді, в циклі “Попіл”, а друга в циклі “Червоне й чорне”* [22, с.16].

Збірку прийняли неоднозначно, адже авторка прагнула зберегти право на творчу й людську індивідуальність, до того ж книжка, як указують деякі критики, з’явилася не у свій час. Так побратим по перу Л. Мосендз, котрий симпатизував Н. Лівницькій-Холодній, повторив із чужих слів: *“Хіба слід в тридцяті роки двадцятого віку видавати цю збірку?”* Він сприйняв появу цієї книжки, переповненої спалахом жіночої чуттєвості, як невчасну, невідповідну історичній ситуації, коли народ знемагав від колоніального рабства, від національного та соціального гноблення, тому від поета вимагали офірування власним талантом і боротьби. *“Яка знайома інтонація!* – гіркотно прокоментував М. Ільницький типовий для української літератури інцидент. – *Хто тільки не кликав поезію на поміч і відбирав у неї право залишатися собою?”* [12, с.104].

Натомість С. Гординський писав: *“Маємо, можна, сміливо сказати, першу наскрізь жіночу, щирю, без ніякого позування книжку поезій у нашій літературі. Досі мало яка жінка в нашій поезії мала таку сміливість і вміння віддати з таким мистецтвом оте “вічно жіноче” жінки й показати скільки для жінки значить кохання”* [11, с.147].

Збірка “Вогонь і попіл” стала неординарною подією в літературному процесі міжвоєнного часу, *“продемонструвала загострене суб’єктивне світобачення через гіпертрофоване авторське “я”, і це, – на переконання О. Легкої, – утверджувало абсолютно нові можливості поетичного слова і спромоги автора-психолога”* [10, с.41].

Дійсно, образ ліричної героїні у збірці “Вогонь і попіл” має дві мистецькі характеристики: це вірна, кохаюча жінка, що прагне до свого єдиного воїна-мужа, та одночасно це і зрадлива степовичка, що насолоджується шаленою, нещадною помстою татаринів за свою зганьблену честь. Але ці дві сторони мають спільну внутрішню сутність – героїня палає нестримною любов’ю, перейнята високим, вишуканим почуттям [27, с.112].

Наступна збірка Н. Ливицької-Холодної вийшла друком у 1937 році й мала назву “Сім літер”. Вона має декілька трактувань, одне з них “Україна”, інше ж прочитується як прізвище діяча УНР Симона Петлюри. У збірці чітко простежується лейтмотив – туга за рідним краєм, за Україною. Композиційно збірка складається із чотирьох розділів-циклів: “Mal du Paus”, “Захід”, “Мир-зілля” та “Гнів”.

Критики відзначили, що цю збірку пронизує зболена любов до рідної країни. Б. Рубчак, дослідник творчості поетеси, зауважив, що Наталя *“відкрито залишає тематику кохання і звертається до вічних турбот політичного емігранта – до відчайдушних надій на зміни в рідному краю та безнадійної туги за ним”*.

Саме завдяки першим двом збіркам авторка змогла утвердитися в історії як справжня поетеса Празької школи. У збірці “Сім літер” спостерігаємо новий тип творчого шляху, це синтез власних почуттів Наталі Андріївни й любові до рідного краю, поетичні рядки відбивають емігрантські переживання і тугу за домівкою, тема України стає центральною у творчості авторки, її вона описує як барвисту “країну мрій”. Збірка переповнена прагненням поетеси до єдиної соборної держави. Твори двох перших збірок не датовані, не мають назв, лише епіграфи до збірок, написані за стилем поетів Празької школи.

Повоєнні збірки Наталі Андріївни було уміщено у книзі “Поезії старі і нові”, яку було видано заходами Союзу Українок Америки. Твори у збірці були викладені послідовно, так, щоб можна було простежити шлях творчої манери письменниці, щоб збагнути почуття авторки у моменти написання віршів. До книги увійшли раніше не друковані рукописи та поезії, а саме збірки “На грані”, “Перекотиполе” та “Остання дія”, які ніби підсумовують творчий шлях авторки. Вступну статтю до цього видання написав Б. Рубчак, назвавши її “Серце надвоє роздерте”, чим дуже точно й лаконічно охарактеризував головну сутність її поезії.

Головну проблему книги окреслив І. Фізер: *“Поетичні роздуми зосереджуються на двох кардинальних загадках: перша загадка виявлена суперечливою серією образів, які або конвенціонально стверджують наявність такої дійсності, або кидають виклик існуючим конвенціональностям... Співіснування сумніву і віри у поезії Н. Ливицької-*

Холодної стає прелюдією до глибоких інтимних роздумів над вічністю” [24, с.104].

Збірка “На грані” вказує нам на особисту драму Н. Лівницької-Холодної на тлі Другої світової війни, спровоковану другою еміграцією. Табори “ДіПи” – місце, де була створена більша частина збірки. Україна, а саме неспроможність повернутися додому стали найбільшою печаллю авторки. Поезії даної збірки мають у загальному песимістичний настрій через дві події: Другу світову війну та через старість, яка наближалася. Ці ж мотиви відлунюють у наступних збірках “Перекотиполе” та “Остання дія”.

Ю. Шерех наголошує: *“зростає конкретність поетичного мислення, тверезість, що дивним дивом лучиться з ліризмом, зростає щільність образів, посилюється фольклорний струмінь, що в’яже сучасне з пам’яттю дитинства. Рими стають колючими й терпкими, образи ущільнено-місткими, проза розмовної мови вривається у вірш”* [24, с.104].

Аналізуючи вірші Н. Лівницької-Холодної останніх десятиліть життя, херсонська дослідниця Г. Немченко констатує вірність поетеси своїм наскрізним мотивам, зокрема темі України: *“...Перед нею знов постає батьківщина. Це й “дитинства призабутий теплий сон”, це й “скорбна Мати, Чорнобилем розп’ята в сльози й кров // і в Стусовій душі стократ розп’ята”, на відродження якої так чекає авторка”* [15, с.104].

Усі сімдесят років еміграції поетеса залишалася вірною Україні у серці, ні на хвилину не забуваючи її, це ті почуття, до яких ми можемо доторкнутися, поринувши у світ її творчості.

Література

1. Аврахов Т. Наталя Лівницька-Холодна: до 100-річчя з дня народження. *Дивослово*. 2002. № 6. С.10-12.
2. Астаф’єв О. Поети і воїни прийдешнього / О. Астаф’єв, А. Дністровий. *Празька поетична школа: антологія*. Харків, 2009. С.3-31.
3. Бойчук Б. Наталя Лівницька-Холодна. *Українське слово: хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст.: у 4 книгах*. К.: Рось, 1994-1995. Кн.4. С.284-286.
4. Єременко О. Магія кольорів у ліриці Наталі Лівницької-Холодної. *Слово і час*. 2002. № 4. С.68-72.
5. Ільєва Г. “Без весни і без України...”: Н. Лівницька-Холодна. *Літературна Україна*. 1997. 28 серпня.
6. Ільницький М. Західноукраїнська і еміграційна поезія 20–30-х років. К.: Товариство “Знання” України, 1992. 48 с.
7. Ільницький М. Поетичні школи в західноукраїнському літературному процесі 20-30-х років ХХ століття. *Записки НТШ*. Т. ССХХІ. Львів, 1990. С.156-170.
8. Куценко Леонід. “Казка, що так немюзикально й боляче обірвалась...”: сторінка життя Євгена Маланюка. *Дивослово*. 1994. № 5-6. С.6-9.
9. Легка О. Еротичний роман у віршах Н. Лівницької-Холодної. *Дзвін*. 1995. № 12. С.148-151.
10. Легка О. Червоне і чорне : Новаторство поетики еротичного Н. Лівницької-Холодної. Львів, 1999. 42 с.

11. Міщенко Л. Один мотив – любов до України : до 100-річчя від дня народження Н. Лівницької-Холодної. *Дзвін*. 2002. № 8. С. 146-150.
12. Наталя Лівницька-Холодна. *Слово і час*. 2018. № 6. С. 101.
13. Немченко Г. Вежі духовності: посібник з літератури української діаспори / Г. Немченко, І. Немченко. Херсон, 2000. 252 с.
14. Немченко Г. “Любові ненаситної скарби” (До 100-річчя від дня народження Наталі Лівницької-Холодної) / Г. Немченко, І. Немченко. *Визвольний шлях*. 2002. № 12. С.85-97.
15. Немченко Г. “Життя спинилось в розпеченій тиші...” (на смерть української поетеси Наталі Лівницької-Холодної). *Вісник Таврійської фундації (ОВУД)*. К.-Херсон, 2005. Вип. 1. С.187-198.
16. Немченко Г. Поетика Наталі Лівницької-Холодної. *Південний архів: Філологічні науки*. Вип. ІХ. Херсон, 2001. С. 265-274.
17. Пахаренко В. “Долетить до Дніпра луна...”. *Слово і час*. 1992. №6. С.20-25.
18. Певний Б. Холодні – батько, син і правнук. *Сучасність*. 2001. № 10. С.146-155.
19. Погребенник Ф. «Прислужитись моїй країні...». *Літературна Україна*. 1992. 2 липня.
20. Поліщук В. Т. Література рідного краю: літературна Черкащина: підручник: біобібліографічні додатки / В. Т. Поліщук, М. П. Поліщук. Черкаси, 2013. 511 с.
21. Рідні голоси з далеких далей: творчість письменників-емігрантів з Черкащини: статті. Черкаси, 2000. 148 с.
22. Рубчак Б. Серце надвоє роздерте. *Лівницька-Холодна Н. : Поезії старі і нові*. Нью-Йорк : видання Союзу українок Америки, 1986. С. 7-57.
23. Салига Т. Сім літер любові. *Друг читача*. 1990. 30 серпня.
24. Скорина Л. Література та літературознавство української діаспори : курс лекцій. Черкаси : Брама-Україна, 2005. 382 с.
25. Скорина Л. “Як же дивно так довго жити без весни та без України...”: до характеристики творчості Наталі Лівницької-Холодної 30-х років. *Українська мова та література*. 1998. №5.
26. Скуратівський В. Наталя Лівницька-Холодна як явище. *Дивослово*. 2000. № 6. С.54-55.
27. Слабошпицький М. Остання з великого покоління. *Київ*. 2005. № 3. С.131-135.
28. Сліпушко О. “Серце вгору йде все вище стрімко, стрімко... *Дніпро*. 1997. № 9-10. С. 110-114.
29. Соя Б. Сильні духом: Олег Ольжич, Наталя Лівницька-Холодна, Олена Теліга — поети-герої. *Дивослово*. 2005. № 4. С.14-21.
30. Українське зарубіжжя: літературні портрети: Наталя Лівницька-Холодна. *Слово і час*. 1994. № 1. С.93-94.
31. Шевелєва М. Наталя Лівницька-Холодна : Чи довго ще отак мені блукати без пуття й без долі? URL: <https://uain.press/articles/natalya-livytska-holodna-chy-dovgo-shhe-otak-meni-blukaty-bez-puttya-j-bez-doli-1046089>
32. Шерех Ю. Без назви. *Шерех Ю. Третя сторожа: Література. Мистецтво. Ідеології*. К., 1993. С.364-408.

Микола Каляка

**Херсонський альманах “З потоку життя”
(продовження, початок у 16-му випуску)**

Цікавим фактом є ще й те, що херсонським альманахом зацікавилися культурні діячі і Західної України. Одним із них був Володимир Михайлович Гнатюк (09.05.1871–09.05.1926). Видатний український етнограф, учений-фольклорист, літературознавець, мовознавець, громадсько-культурний діяч, член-кореспондент Петербурзької академії наук, найближчий друг і соратник І. Франка. В кінці вересня 1903 у листі до М. Коцюбинського В. Гнатюк запитував: *“Чи альманах, коло якого Ви заходилися, вже друкується, чи ще ні? Багато маєте в ньому творів?”* М. Коцюбинський 5 жовтня того ж року повідомив йому: *“Альманах мій ще не друкується, я ще не подав його до цензури. Затримали мене деякі автори, що обіцяли прислати на термін, та й не прислали, пишуть ще. Ну, а я волію трохи почекати, більше матеріалу збереться. В кожному разі, за місяць, не пізніше, подам у цензуру. Маю чимало матеріалу. Є в мене Франко, Кобилянська, Мирний, Левицький (один і другий), Григоренко, Кримський, Любов Яновська, Старицька-Черняхівська, Вороний, Надія Кибальчич, Наталка-Полтавка, Старицький, Луна, Андрій Чайковський, Чернявський й ін.”*

Одразу, не задумуючись, прийняла запрошення епохальних літературних діячів Грицько Григоренко (березень 1867–27.04.1924). Це, як

відомо, псевдонім. Справжнє ім'я та прізвище авторки – Олександра Євгенівна Судовщикова-Косач. На той час вона вже була визнаним драматургом, дитячою письменницею, перекладачем, активною учасницею жіночого руху. Мала збірку оповідань “Наші люди на селі” (1898). В альманасі “На вічну пам'ять Котляревському” вміщено її оповідання “Щастя”. Була в Херсоні кілька разів, зустрічалася з укладачем альманаху Миколою Чернявським. Грицько Григоренко входила до літературного клубу “Плеяда”, організованого Лесею Українкою та її братом Михайлом Косачем, за якого Олександра Євгенівна й вийшла заміж.

В альманасі “З потоку життя” надруковано оповідання Грицька Григоренка “Силует”. Поява цього твору в руках укладачів стала результатом вибору авторкою соціальної позиції. Вона тягнулася до тих, хто активно відзивався на народний рух, виявляючи надію на великі соціальні перетворення на користь і благо української нації. Грицько Григоренко прагнула до стислого і чіткого зображення, художньої нарисовості у своїх новелістичних творах. Оповідання, написані нею під час підготовки і виходу альманаху, “Чи по правді?”, “Людя” правдиво відтворюють наростання протесту проти політики свавілля царського уряду.

Теж без затримки, одразу ж відгукнулась на запрошення взяти участь у збірці Надія Костянтинівна Кибальчич (26.04.1878–06.09.1914). Дочка української письменниці Наталки Полтавки, дід якої – український етнограф та фольклорист М. Номис.

Перу Надії Костянтинівни належить кілька оповідань, які увійшли в окрему збірку, а також книжка “Поезії” (1903), в якій 39 власних і 6 перекладних робіт. Помітним є оповідання для дітей “Спогади kota Сивки”. Перекладала з італійської, німецької, французької літератур.

Поетеса, новелістка під час революції (1905–1907) разом із чоловіком, лікарем Козловським, була ув'язнена в Херсонській тюрмі. Тут і народився вірш, який і мав бути надрукований у “З потоку життя”:

*Із нашої муки, із нашого горя,
З нещастя, з неволі
Згуртується сила, що лихо поборе
Для кращої долі.*

Вірш у збірнику не побачив світ. Не дозволила цензура. Опубліковані нариси: “Душна ніч”, “В концерті”, “Матеріал до біографії”, “Слова”, а також поезія “Шелестіння очерету”. Надія Кибальчич сприймала за свій першодрук рядки, котрі з'явилися в херсонському альманасі, а головним твором у своїй літературній праці вважала новелу “Малий Ніно”.

Появі в альманасі Надії Кибальчич сприяла Дніпрова Чайка (Людмила Олексіївна Василевська, 1861–1927), яка симпатизувала активним борцям за волю, проти самодержавства, встановлювала зв'язок із політичними в'язнями херсонської тюрми, збирала для них літературу, гроші, одяг. У 1905 році за пропаганду антиурядової літератури була сама заарештована. В

українську літературу Дніпрова Чайка увійшла як автор поетичних мініатюр у прозі, алегоричних “Морських малюнків”, реалістичних оповідань із життя селянства й інтелігенції. Писала також твори для дітей. Її поезія в прозі “Дівчина-чайка” була знята цензурою з альманаху. Авторці взагалі було заборонено в той період друкуватися. Чи не з цієї причини письменниця залишила Херсон і з 1908 жила в Києві.

Надіслав до альманаху своє оповідання “До п’ятого коліна” з Одеси Іван Львович Липа (1865–1923). Український письменник, за фахом лікар. Він навчався в Харківському університеті, навіть був заарештований за таємну проукраїнську діяльність. Іван Липа подав свій твір із приписом: *“Мені, як “молодому” авторові, щира думка, особливо Ваша, стане на користь, може, я ще випишуся! Ще: мову я знаю поганенько, а через те просив би, коли можете, виправити, де треба”*. М. Коцюбинський у листі від 9.03. 1904 року до нього писав: *“Що се Вам прийшла думка одбирати своє оповідання? Воно увійшло в альманах (“З потоку життя”) і лежить тепер в цензурі”*. “Зарізали”. Оповідання до альманаху не ввійшло. І. Липа надіслав ще одне (“Чужа жінка”) та й це теж не було надруковано.

Маніфест М. Коцюбинського і М. Чернявського справив відрядне, бадьоре враження й на історика літератури, критика, письменника, публіциста Сергія Олександровича Єфремова (06.10.1876–31.03.1939). Він був не лише видатним літературознавцем, а й відомим громадсько-політичним діячем. Віце-президент Всеукраїнської академії наук, автор відомої двотомної праці “Історія українського письменства” (К., 1911). Надрукував близько трьох тисяч статей та рецензій у різних періодичних виданнях. Дійсний член НТШ і ВУАН, загинув у часи культу особи Сталіна. В альманасі “З потоку життя” надруковано його твір “Однаково – чи жив, чи загинув. З хвилиних настроїв”.

Відгукнувся на запрошення листом до М. Коцюбинського й Остап Луцький (1883–1939), український поет, перекладач і громадський діяч, один із організаторів літературної групи “Молода Муза” та однойменного альманаху; в 20–30 роках – громадсько-політичний діяч, редагував газету “Буковина”. *“Свого часу зачував я – писав він до М. Коцюбинського, – що Ви виготовляєте, на спілку з (д. Чернявським) теж якийсь альманах. Здається мені, що на руки д. Чернявського вислав я навіть деякі свої дрібнички для сього Вашого видання...”*. В збірнику надрукована його поезія “За життя”. Остап Луцький жертва сталінських репресій.

Одержала лист-запрошення й прислала до альманаху свої твори і Любов Олександрівна Яновська (30.07.1861–1933). Українська письменниця, просвітницький діяч. Любов Олександрівна очолювала Київську “Просвіту” з 1906 по 1910 рр., замінивши Б. Грінченка, котрий на той час захворів. Була її головою. Посилаючи свої твори, вона не дуже була впевнена в їх публікації, бо ж серед корифеїв української літератури була

ще майже непомітною, хоча в останні роки XIX століття письменниця вже виробила свій художній почерк.

1905 рік для Л. Яновської був знаменний. Він став віхою в її літературному житті. У видавництві “Вік” готувалася до друку перша збірка оповідань, у яких було зроблено акценти на духовному світі людини, її прагненні до добра і справедливості.

Л. Яновська стала займатися творчою діяльністю в основному з середини 90-х років позаминулого століття до початку першої світової війни. Її літературний доробок складається з близько ста творів: оповідань, повістей, нарисів, романів. П’єси Л. Яновської мали велику популярність. Вони йшли на сценах України, Петрограда, Сімферополя, Баку, Красноярська.

Л. Яновська запропонувала, не гаючи часу, М. Коцюбинському для альманаху дві речі – оповідання “Два дні з життя” і повнометражну комедію на одну дію “Блискавиця”. Як засвідчує Сергій Єфремов у своїй роботі “Історія українського письменства”: “Коцюбинський мав на увазі давати в альманасі обидві речі”.

В херсонському альманасі з’явилося лише оповідання “Два дні з життя”, яке друкувалося вперше.

Поява її твору в збірнику не випадкова. Вона була на відкритті пам’ятника Котляревському в Полтаві. 30 серпня 1903 сюди з’їхався увесь цвіт української культури. У рамках ушанування автора “Енеїди” планувалося провести своєрідну письменницьку конференцію, обговорити стан і подальший розвиток української літератури. Але з Москви телеграфом надійшов наказ, який категорично забороняв виголошувати промови мовою України. На зібранні М. Коцюбинський наважився зачитати адрес українською мовою, письменнику тут же нагадали про заборону. Він спокійно поклав на стіл президії свій виступ і вийшов із зали. За ним підвелася Л. Яновська. Тоді те саме зробили й інші. Це був яскравий урок національної гідності.

Після цієї зустрічі М. Коцюбинський і звернув увагу на Л. Яновську і запропонував їй узяти участь у “З потоку життя”.

Письменниця багато зробила у справі популяризації творчості Т. Шевченка. Вона була в 1911 році в Москві з нагоди 50-х роковин із дня смерті великого Кобзаря. Записала і видала свою промову на урочистих зборах, які відбулися в приміщенні Московського літературного гуртка. Підготувала і видала реферат “Значення Шевченка серед поетів слов’янства”, в закінченні якого наведені рядки із поеми “Кавказ”:

*Не вмирає душа наша,
Не вмирає воля.*

Невдовзі М. Коцюбинський одержав невеличку посилку. Разом з листом, писаним на поштовому папері з портретом Пантелеймона Куліша, стояв підпис: Панас Мирний – це був літературний псевдонім Панаса

Яковича Рудченка (13.05.1849–28.01.1920). В листі була добірка віршів і коротеньке зауваження: *“Якщо вони Вам подобаються, – та знайдете Ви, що вони підійдуть до Ваших думок і замірів, – то скористуйтеся ними задля свого збірника, а як ні – то поверніть назад”*.

В альманасі “З потоку життя” надруковано п’ять віршів Панаса Мирного (переспів з Г. Гейне): “Коли я побачу тебе між другими...”, “В душі моїй сльози, а в серденьку туга...”, “Як зоря вечірня за місяцем ясным...”, “Чи ти сердишся, серце, на мене...”, “Чого ти тікаєш від мене...”.

Панас Мирний на той час уже був визначним майстром української прози. Письменник ще раніше був пов’язаний із тихим Херсоном, маючи намір опублікувати свій твір “Казка про правду та кривду” в херсонському альманасі “Степ” (1886). Та перешкодила цьому наміру царська цензура. Вона заборонила друкувати. Тож Панас Мирний відправив казку до львівського журналу “Правда”, де твір і було надруковано. Письменник не зупинився, продовжував працювати, хоча на душу впало пригнічення, яке виявилось в тому, що він не міг друкувати свої твори на рідній землі, змушений був приховувати своє авторство, бо над ним постійно зависав дамоклів меч царсько-імперської цензури. Повість “Лихі люди” з’явилася анонімно в Швейцарії, а роман “Хіба ревуть воли, як ясла повні?” не потрапив в Україну. Отже, й не став у ті часи фактом літературного процесу. І все ж 1890-і роки були помітно позначені інтенсивною творчою працею. Видатний письменник-реаліст підготував у цей час п’єсу “Згуба”, перекладає трагедію Шекспіра “Король Лір”, друкує нарис “Серед степів”, закінчує писати оповідання “Морозенко”, завершує третю частину роману “Повія”. До речі, творча історія цього роману складна і навіть ще на сьогодні повністю не вивчена. Першу спробу її висвітлення зробив Кость Лаврунов – літературознавець, прозаїк, який свого часу, працював завідувачем кафедри і деканом у Херсонському педінституті. Робота К. Лаврунова “З історії створення соціально-психологічного роману “Повія” Панаса Мирного” видана у Херсоні в 1955 р. у “Наукових записках Херсонського державного педінституту”. Ця праця і сьогодні не втратила наукового значення. У цій роботі наведені слова про мову, де письменник зауважує, що *“Мова така ж жива істота, як і народ, що її витворив, і коли він кине свою мову, то це вже буде смерть задля його душі, смерть задля всього того, чим він відрізняється від других людей. Він повинний буде згинутися – стати іншим народом”*.

Панас Мирний брав також участь у колективному збірнику “Дубове листя”, надрукувавши своє оповідання “Серед степів”, який упорядкували М.Чернявський, М. Коцюбинський і Б. Грінченко.

В кінці березня 1903 до М. Коцюбинського надійшов лист від адвоката з Галичини. Це був лист від Андрія Яковича Чайковського (15.05.1857–02.06.1935) – в прийдешніх роках видатного українського письменника, автора повістей та оповідань на історичні теми та з життя

тогочасного селянства й інтелігенції. А. Чайковський, працюючи над історичним романом “Сагайдачний”, зажив широкої слави всеукраїнського митця. Його оповідання, повісті доходили до Києва, Чернігова, Одеси, продираючись крізь рогатки царської цензури. Та трапилось так, що після історичного возз’єднання західноукраїнських земель із Радянською Україною один із найпопулярніших письменників, талановитими творами якого зачитувалась уся українська громадськість, був надовго викреслений, підданий забуттю. І лише у 1958 році, після тривалої перерви (пройшло майже півстоліття) було видано збірку А. Чайковського “За сестрою”.

У листі Андрія Яковича до М. Коцюбинського та М. Чернявського писалося: *“Високоповажні добродіі! Я Вам дуже за се вдячний, що не проминули мене і пошанували своїм зазивом...”*

Я постараюся достарчити Вам на час новелу, а може воно вийде навіть трохи більше, лише в тім біда, що не знаю, чи перейде воно Вашу цензуру та чи пустять москалі мою дитину на світ божий”.

В альманасі “З потоку життя” надруковано його оповідання “За чужі гріхи”.

Прикрасила своїми творами наддніпрянський альманах і Ольга Юліанівна Кобилянська (27.11.1863–21.03.1942). Відома українська письменниця й громадсько-культурна діячка. Перші твори вона написала німецькою мовою “Децо про ідею жіночого руху”. Цього ж року була надрукована її повість українською мовою “Царівна”.

Буковинська Орлиця – так з любов’ю відзивався про неї І. Франко. Ольга Юліанівна прийшла в літературу, наче зринула з верховіть Карпатських гір. Перший її твір “Людина” був надрукований у 1895 році у львівському журналі “Зоря”. Через кілька років вона надрукувала повість “Земля”, яка швидко стала всесвітньо відомим твором і належно була сприйнята українською громадськістю. Високо оцінив повість М. Коцюбинський. Він побачив, що Буковинська Орлиця зуміла своїм проникливим зором охопити весь простір рідної землі й упевнено увійти до всеукраїнського письменства, стати невідривною часткою духовних цінностей усього нашого народу. Може, це й сприяло О. Кобилянській одержати від укладачів альманаху запросини. А, може, спричинило ще й те, що її подруга Леся Українка вже відправила до видання свої “дрібні” вірші, як вона сама їх називала, повідомляючи про цей свій крок Ольгу в листі до неї (27.03.1903). *“Бо дрібні вірші підуть Чернявському і в Київ. Хтось старі шпартгалки покинув в Україні (може б з них щось вибрав, а так годі), та треба щось нового наладити, тим більше, що як хтось дав вірші до збірника Єфремову (так уже з лицарства!), то треба дати і тим добродіям, інакше вони побачать в тім “тенденцію”, якої хтось немає”.*

Дружба Ольги Кобилянської з Лесею Українкою мала велике значення для формування її демократичного світогляду. *“У нас з Лесею, – писала буковинка, – завжди були дуже добрі стосунки. При неї я краще*

бачила український світ і погляди. Вона мені багато розповідала. Була освічена, і я їй дуже вірила”.

Новела Ольги Юліанівни “Ідеї” була вперше надрукована на двадцяти п’яти сторінках у херсонському альманасі. Починалася вона так: *“Невеличке товариство, яке складалося з кількох літератів, артистів і деяких молодих інтелігентних осіб, що було і нині, як не раз вже, зібране у поважнім домі пані Б...к, було сього вечора незвичайно оживлене.*

Введено дискусії про літературу, про штуку (мистецтво), театр, про містику, яка втискалася чимраз більше в північне письменство, а в кінці і про тон, який панував в українській журналістиці і молодіжжі. Балакано про жіноцтво і мужчин, а в кінці вийшло на “подружжя”...

Не проминув О. Кобилянську і Херсонський облдрамтеатр імені Миколи Куліша. На обласній сцені в 1983 році вдало було зіграно інсценізацію її повісті “У неділю рано...”.

Українську літературу минулого століття неможливо уявити без Миколи Кіндратовича Вороного (24.11.1871 – 29.04.1938). Талановитий український поет, театрознавець, літературний критик, актор, журналіст, перекладач. У нього є переклади з російської, польської, італійської, англійської, німецької, навіть японської. Дитинство М. Вороного пройшло в оточенні діда Павла, старезного і міцного чоловіка, який розмовляв виключно українською мовою. І це після 25-річної важкої служби в царській армії, де він так і не зрусифікувався. Завдяки спілкуванню з любим дідом М. Вороний пізнав життя. Уже з перших віршів поета постає перед читачем образ знедоленого краю, уярмленої царизмом України, скутого фізично і духовно трудівника села і міста.

Немає, мабуть, жодної дитини, котра б не знала прекрасного вірша “Сніжинки”, якого написав Микола Кіндратович:

*Білесенькі сніжиночки,
Вродились ми з води;
Легенькі, як пушиночки,
Спустилися сюди.
Ми хмарою носилися
Від подиху зими
І весело крутилися
Метелицею ми.
Тепер ми хочем спатоньки,
Як дітоньки малі,
І линемо до матінки –
До любої землі.
Але вітрець буйнесенький
Жене та крутить нас.
Не дми, не дми, дурнесенький,
Бо вже нам спати час.*

*Матуся наша рідная
Холодна і суха,
Бо дуже змерзла, бідная,
Вона без кожуха.
Отож її нагріємо
Устелимо сніжком.
Мов ковдрою, накриємо
Легесеньким пушком.
Нехай зимою злючою
Вона спочине в сні,
Щоб зеленню пахучою
Прибратись навесні.
Щоб з ниви колосистої
Був добрий урожай –
То й долі променистої
Ззнає рідний край!*

У поетичному доробку письменника є багато чудових творів, які на жаль, мало відомі читачеві. Річ у тім, що М. Вороний тричі викреслювався з історії української культури. За часів культу особи і застою його ім'я згадувалося лише з ярликами “націоналіст”, “антирадянщик, а то і “співець темноти абстрактної (відірваної від життя) краси”. В 1934 незаконно репресований і 7 червня 1938 особлива трійка винесла вирок – “розстріляти”. У 1957 році Микола Кіндратович Вороний реабілітований посмертно. Про реабілітацію поета клопоталася президія правління Спілки письменників України.

Талановитий поет, історик і діяч українського театру якийсь час був актором у трупі М. Кропивницького. Мандрував із нею по різних містах, перебував із гастроллями і в Херсоні. Тут він познайомився з першим українським авіатором, який гостював у той час на берегах Дніпра, приїхавши з Севастополя. М. Вороний присвятив йому вірш “Ікар”, який і був запропонований Миколі Чернявському. “Ікар” – це Левко Макарович Мацієвич (1877–1910). Один із перших українських літунів. Він брав діяльну участь у створенні повітряного флоту. Працював над теорією і практикою авіації. Пішов із життя під час повітряної катастрофи.

*Світлий образе, блискучий!
Ти стоїш переді мною
Гордий силою міцною
І одвагою могутий.
Не спинила тебе рада
Батька любого старого...
В сяйві сонця золотого –
Там була твоя принада!*

М. Вороний ніколи не забував свого славетного друга й пам'ятав його слова: *“Отже, лише самостійна держава може забезпечити українському народові економічне визволення й урятувати його від хижацького визиску”*.

Микола Кіндратович разом із поезією займався і публіцистикою. Писав про театр, драматургію, залишив спогади про визначних діячів української культури. В цих роботах завжди була турбота про життя України, біль за її майбутнє. Він був частиною того підмурку, на якому й постала велична і прекрасна держава Україна.

В альманасі надруковані поезії М. Вороного з циклу “Осокори” – “Мов зібралися юрбою”, “Ох, я знаю ту їх мову”, “Мені вас жаль, осокори”, “Чи ж на довгий час – хто знає?”, “Чи пам'ятаєш”, “Сонце заходить, цілуючи гай”. І на останній сторінці альманаху – “Пустоцвіт”.

У 1959 і в 1989 вийшли книги Миколи Вороного: “Вибрані поезії”, “Театр і драма”.

Чи не найбільшим надбанням для херсонського альманаху “З потоку життя” стала поява в ньому геніальної Лесі Українки, (Лариса Петрівна Косач, за чоловіком – Квітка; 25.02.1871–01.08.1913) – поетеси, драматурга, одного з провісників свободи й братерства людей.

Рік 1871 узагалі був плідним в історії української літератури. Він подарував Україні Л. Мартовича, В. Стефаніка, М. Вороного, Лесю Українку.

У дитинстві Леся була жвавою і допитливою дівчинкою. У чотири роки вже добре читала. Вона любила співати і танцювати.

Мати її – українська письменниця Олена Пчілка (літературний псевдонім). Ольга Петрівна завжди щиро підкреслювала: *“Свій письменницький псевдонім я позичила від тих добре знайомих пчолок-трудівниць”*. Письменниця дійсно любила бджіл, їх невсипущу працю, доцільну метушню. Там, де вона довго жила, заводила пасіку. Три-чотири вулики.

Олена Пчілка виправдала взяту на себе таку відповідальність, підтримавши ідею М. Коцюбинського і М. Чернявського, і з 1906 року стала видавати за свої кошти журнал “Рідний край”, аж до 1914, поки знову не налетіла чорна хмара царського імперського шовінізму. Батько Лесі був головою з'їзду мирових посередників.

Леся не закінчила жодного навчального закладу. Вона самостійно, за допомогою матері, здобула освіту. Завдяки своїй наполегливості опанувала латинь, грецьку, російську, німецьку, французьку, польську, італійську, англійську, іспанську, болгарську мови.

На шлях літератури Леся вийшла дуже рано. Уже в дев'ять років почала писати вірші, а в тринадцять друкуватись. Уперше у львівському журналі “Зоря” були надруковані її вірші “Конвалія” і “Сафо”. Коли Леся почала друкуватися в журналах Галичини, щоб якось дати читачеві відомості про автора, редактори ставили з підписом “Леся” слово

“Українка”, тобто – це означало, що вона з Наддніпрянської України. Так і народився псевдонім – Леся Українка. Вона стала помітним мужнім автором високого рівня поезій, які добре були відомі широкому колу читачів. Видала у Львові збірки “На крилах пісень” (1893), “Думи і мрії” (1890), “Відгуки” (Чернівці, 1902). До 1905 року вона створила кілька значних робіт у царині драматургії “Осіння казка”, “В катакомбах”, “Кассандра”.

Леся Українка вся з народу. Прийняла його історію, неповторну співучу мову. Це стало головним джерелом, що постійно живило, скраплювало цілющою силою натхнення, щедрий талант української поетеси.

Коли Лесі Українці запропонували взяти участь в альманасі “З потоку життя”, її ім’я вже яскраво світилось на осяяному видноколі української літератури. М. Коцюбинський звернувся у 1903 році до поетеси з пропозицією підготувати щось для збірника. Ось як відреагувала на це запрошення Леся Українка. Вона поділилася цією подією зі своєю подругою О. Кобилянською (лист від 12.03.1903): *“Чи то збірник Коцюбинського все одно, що Чернявського? Чернявський мене запрошував, але мені його листа тільки зreferували з Києва, а не прислали, то я ні адреси, ні програми збірника не знаю”*. Трохи пізніше, майже через рік (18 січня 1904) вона писала матері з Тбілісі: *“Оце писав мені Коцюбинський, нагадуючи про мою обіцянку прислати йому вірші до збірника, зараз оце познаходжу дещо і пошлю, нехай не думає, що я вже так занедбаю свої обіцянки”*.

Поетеса була знайома з Херсоном. Їй подобалось квітуче, зелене місто над Дніпром.

Першу свою подорож вона готувалася здійснити з матір’ю до Ялти та несподівано надійшло запрошення від Михайла Федоровича Комарова, українського бібліографа, критика, фольклориста приїхати до Одеси. Пропозицію було прийнято й вирішено негайно скористатися цією приємною нагодою. Влітку 1886 Леся Українка уперше проїздом побувала в Херсоні. Про це є кілька рядків у її поезії з циклу “Подорож до моря”, що увійшов до збірки “На крилах пісень”, з присвятою сім’ї М. Комарова:

*Сонечко встало, прокинулось ясне,
Грає вогнем, променіє,
І по степу розлива своє світонько красне
Степ від нього червоніє.
Світом рожевим там степ паленіє.*

Анатоль Костенко, критик, літературознавець у своїй книзі “Леся Українка” (художня біографія, 1971) зазначив таке: *“За своє перебування в Одесі мати й дочка оглянули морський берег на схід і на захід від Одеси на сотню кілометрів: Очаків, гирло Бугу, Херсон, Дніпровський лиман”* [с.68].

Через кілька років Леся Українка знову побувала на Херсонщині. Вона зацікавилася артільною справою Миколи Левицького. Тоді не було в Російській імперії куточка, де б не знали про активного хлібороба.

Наслухавшись розмов про кооперативні спілки, поетеса подалася в херсонські степи. А. Костенко в тій же книжці розповідає: *“Він був радий з цього, але, знаючи, який це для неї, дівчини хворої, тяжкий клопіт, мало надіявся на здійснення обіцянки, тим більше, їй довелося б їхати кілька десятків верстов кіньми, та ще й поганою дорогою...”*.

Отже, Леся Українка, свідомо, не задумуючись прийняла запрошення М. Чернявського і М. Коцюбинського. З Михайлом Михайловичем поетеса була знайома ще з 1890 року, коли жила в Києві. Одразу ж між ними зав'язалися ділові літературні стосунки. З тієї пори, як тільки траплялася добра нагода або просто потреба – видання альманаху, збірника, часопису тощо – одне одного запрошували до участі. М. Коцюбинський як неперевершений майстер-новатор виступав у жанрі прози. Леся Українка була з ним солідарна в творчих пошуках і експериментувала в поезії та драматургії. Їх міцна дружба тривала довгі роки.

Одсилаючи свої твори для альманаху, Леся Українка вже являла собою глибоко ліричного поета, що виявляв гарячі чуття, об'єднуючи і ніжне, і героїчне, і бойове, оспівуючи болі рідної їй України, постійно плекаючи надію на перемогу свого народу в боротьбі за громадянські права і свободу.

У 1904 році, в січні, з Тифлісу (колишня назва столиці Грузії Тбілісі) Леся Українка писала М. Коцюбинському: *“Високошанований пане-товаришу! Пробачте, що не одразу відповіла я Вам на Ваш ласкавий лист, але я не хотіла посилати відповіді, поки не перепишу і віршів, до неї належних. Тим часом через всякі перешкоди (дрібні здебільшого) переписування трохи загаялось, та все я ще очікувала одного свого віршика, посланого до одного вченого чоловіка на прелімінарний перегляд, бо там треба, здавалося мені, дещо провірити з історичного погляду (Йдеться про легенду-апокриф Лесі Українки “Що дасть нам силу?”, надіслану 15 грудня 1903 року А. Кримському з проханням переглянути, чи нема в ній “чого недоладного з погляду побутово-історичного, наприклад, золоті прикраси на царських палатах...” – М. К.). Я воліла послати Вам той вірш, ніж оці, що тепер посилаю, бо, на мою думку, той мені більше вдався, та що ж, коли він все не вертається до мене ні з коментарями, ні без коментарів. То вже прийміть хоч се, не хочу Вас далі затримувати з друком, та не подоба ж було мені і “взяти назад” свою обіцянку, бо ж я дала її щиро, а не “для годиться”*.

“Вірші сі ніде не друковані, та й написані зовсім недавно. Якби тепер були ліпші для мене часи, я б, Вам що ліпшого послала (і давно вже!), а так вибачайте й на сьому!

Мій щирий привіт Вашій дружині.

З правдивою пошаною до Вас Ваша товаришка”.

Леся Українка була, за висловом Сергія Єфремова *“справжнім “поетом під час облоги” – співцем того лютого часу, що яскраво з її творів позирає”*.

Письменниця прислала до херсонського альманаху низку віршів, поему “Давня казка” і прозовий твір. Оповідання “Чужий” цензура зняла, не допустила до друку. Рукопис не зберігся. Щодо поеми, то невідомо, з яких причин вона була зарізана цензурою. Може, царські чиновники злякалися рядків, написаних юною поетесою за десять років перед тим:

*Золотих не хочу лаврів,
З ними щастя не здобуду.
Як я ними увінчаюсь,
То поетом вже не буду.*

*Не поет, у кого думки
Не літають вільно в світі,
А заплутались навіки
В золотії тонкі сіті.*

*Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани!*

І все ж вірш Лесі Українки – “Було се за часів святої Германдади” вперше надруковано в Херсоні в альманасі “З потоку життя” на сторінці 165.

Було се за часів святої Германдади):
Кати-ченці взяли єретика
І повели його до Торквемади**)
На інквізицію. І чутка є така:
Спочатку мученик мовчав, і тільки сльози
Текли по непорушному лиці,
Мовчав на допити, мовчав на всі погрози,
Раз застогнав – і мук ще додали ченці.
Раз крикнув. “Є на каяття надія, –
Сказав великий серцевідець – кат: –
Залізом і вогнем ми виженемо змія
З його душі – і вигоїться брат!
Завдайте ще йому!” І завдали тортури
Несвітської, нема на неї слів,
Здавалося, впадуть від жаху мури,
Моливсь один з ченців, щоб єретик зомлів.
Він не зомлів. І сталось дивне диво:
Всміхнулися поблідлії уста,*

*) Свята Германдада – зағони іспанського уряду XV ст. для боротьби із злочинцями держави.

**) Торквемада Томас (1420–1498) – домініканський монах, очолював інквізиційні суди в Іспанії.

*Пригаслі очі спломеніли живо,
І мовив мученик: “Ченці, ради Христа,
Давайте ще вогню! Вогонь моя відрада.
О, дайте ще, благаю вас. Кати!”
“Спаліть його зовсім, – дав вирок Торквемада, –
Надії вже нема. Перемогли чорти!”*

Тож усе частіше і частіше згадується народний вислів: “Добро не пропадає, а зло завжди вмирає”.

Як бачимо, у цьому вірші Леся Українка створила сильний художній образ гордого і незламного борця проти насильства, проти експлуататорського ладу на захист честі і свободи.

На той час, коли було надруковано цей вірш, Леся Українка вже була досить відомою українською письменницею, тож вона прикрасила собою і своєю поезією херсонський альманах.

Минули десятиріччя, і на сцені Херсонського обласного театру була показана Лесина драматична поема “Оргія” (1939). А в перших роках нового століття з великим успіхом пройшла її “Лісова пісня”, драма-феєрія, в яку вона перелила з свого серця все “те, що не вмирає” (за її словами) – краса високої мрії, безсмертя справжньої любові.

У 2006 минуло 135 років від дня народження Лесі Українки, талановитої дочки українського народу. Вона значну частину свого життя була прикута до ліжка, переслідувана жорстокою хворобою, але знаходила сили, щоб із нею боротися, не зупинятися в русі. Допомогала їй у цьому невпинна творчість. Її працездатність вражає. Те, що вона написала, вистачило б не на одного фізично здорового письменника.

На Херсонщині широко було відзначено ювілей видатної українки – 135-річчя від дня народження. У міській бібліотеці, яка носить її ім’я, відбулися урочистості, були виставлені твори видатної поетеси, спогади про велику дочку України. В обласному театрі ляльок звучала елегія Лесі Українки “До мого фортепіано”:

*Мій давній друже! Мушу я з тобою
Розстатися надовго... Жаль мені!
З тобою звикла я ділитися журбою,
Вповідувать думки веселі і сумні.
То ж при тобі, мій друже давній, вірний,
Пройшло життя дитячеє моє.
Як сяду при тобі я в час вечірній,
Багато спогадів встає...*

І в цей же вечірній час уперше розлилася в стінах театру, вириваючись на волю, пісня на слова Лесі Українки “Вишеньки”, яка вже давно ввійшла до золотого фонду української дитячої літератури. І заговорив “давній друг”, фортепіано, музикою, вчасно створеною відомим композитором Ігорем Полевиковим, більше ніж через сто років, зроджуючи спогади про

велику поетесу. А потім ще лунали три пісні, покладені на музику молодим херсонським композитором на вірші ювілярки: “Вечірня година”, “Пісня”, “Гей, піду я в ті зелені гори”. Ці твори були добре сприйняті, а отже їм відкрита дорога в коло улюблених пісень.

В чистій, ніжній, твердій душі Лесі Українки завжди жила незламна віра в неминуче визволення українського народу. В її останньому творі “Про велета” є такі рядки:

*І встане велетень з землі,
Розправить руки грізні,
І вмить розірве на собі
Усі дроти залізні.*

Леся Українка прожила лише сорок два роки, і тридцять три із них плідно працювала на літературній ниві для України, для українського народу.

(Продовження в наступному випуску)

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олеса Гончара, Херсонська обласна організація Національної спілки письменників України, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства «Просвіта» імені Тараса Шевченка, Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори, Кафедра української філології та журналістики, Міжкафедральна науково–дослідна лабораторія “Українська література в англomовному світі” та Літературна студія імені Василя Вишиваного при Херсонському державному університеті

Інформаційний лист

У травні 2021 року в краєзнавчому відділі Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара відбудеться III регіональна наукова конференція «Микола Василенко і процес відродження української культури та державності», присвячена пам'яті письменника-земляка, громадського діяча, Почесного громадянина м. Херсона М. О. Василенка (1924-2018).

Запрошуємо до участі всіх бажаючих. Доповіді учасників конференції будуть опубліковані у 18-му випуску «Вісника Таврійської фундації (ОВУД)» за 2021 рік. Пропозиції щодо участі і теми доповідей і повідомлень подавати до 1 травня 2021 року за адресою: nemchenko1958@ukr.net.

Іван Немченко

Матеріали до лекції “Поезія і проза М. Старицького”

Михайло Петрович Старицький (1840-1904) є визначною постаттю в історії українського національного відродження, культурного поступу нашого народу. Його життя і творчість традиційно вивчається у вишах України. Після розгляду біографії митця, його заслуг у творенні й функціонуванні театру корифеїв, огляду оригінальної драматургії письменника та переробок із інших авторів пропонується лекція “Поезія і проза М. Старицького”. Її мета – вказати на основні здобутки майстра слова в царині лірики, ліро-епіки та прози. Адже й у даних сферах М. Старицький проявив свій неперебутній хист. Заняття можна провести за таким планом: 1. Провідні мотиви та жанрові модифікації лірики М. Старицького; 2. Ліро-епічні зразки в доробку письменника; 3. Огляд історичних романів та повістей Михайла Старицького; 4. Мала проза митця. За допомогою книжкової виставки, або електронної презентації, здійснюємо огляд джерел до теми (підручників, посібників, монографій, наукових збірників тощо). Особливу увагу приділяємо працям І. Франка [25], Лесі Українки [24], С. Єфремова [5], а з розвідок останніх десятиріч – публікаціям Н. Левчик [10-14], В. Поліщука [20-22], О. Цибаньової [27], І. Цуркана [28; 29] та ін.

1. Провідні мотиви та жанрові модифікації лірики М. Старицького. До поетичної творчості митець звернувся ще в молоді роки. Це були переважно переклади і переспіви (з В. Жуковського, О. Пушкіна, М. Лермонтова, К. Рилєєва, М. Некрасова, Д.-Г. Байрона, А. Міцкевича, Г. Гейне, В. Гюго тощо). Дебютом поета стали вірші “До Тараса” (“Гей, Тарасе! Рідний батьку...”) та “Голосієв” (“Голосієв! Голосієв! Хто тебе насіяв...”), опубліковані у 1865 році у Києві окремою брошурою під назвою “До Тараса і Голосієв” (усього 24 стор.).

Оригінальні й перекладні твори письменника надалі вміщувалися в періодиці (“Нива”, “Правда”, “Зоря” та ін.) під псевдонімами Гетьманець, Стариченко, Подолянин тощо. А перша книжка віршів “З давнього зшитку. Пісні і думи” вийшла 1881 і 1883 року двома випусками. Часто твори не задовольняли поета і він їх переробляв, удосконалював, тож у його доробку є багато різних редакцій одних і тих же текстів.

Найавторитетнішим зібранням поетичних творів митця вважається підготовлена ним самим у 1903 році збірка “Поезії М. П. Старицького: 1861-

1904”, що була видана вже після смерті співця його донькою Людмилою (1908).

У радянські часи найширше доробок поета був представлений у 8-томнику 1960-х років та в 6-томнику 1989-1990 рр.

Вірші М. Старицького є окрасою багатьох антологій, вони приваблюють читача і своєю художньою довершеністю, і громадянською наснаженістю, і граціозністю вислову, і прозорістю думки. Від юності й аж до останніх літ життя митець орієнтувався на заповіти Кобзаря, вважав його зразком служіння рідному краю.

Провідними в поезії М. Старицького є мотиви співця і його місця в суспільстві, любові до рідного краю, народної неволі, соціальної несправедливості, національно-визвольної боротьби, єдності інтересів слов'янських народів, краси природи й людських почуттів. Митець культивує в царині лірики такі форми, як пісня, романс, елегія, медитація, монолог, послання, маніфест, заклик, гімн, тестамент, поменник, пейзаж, портрет, кантата, псалом, інвектива та ін. Як відзначає Н. Левчик, “дослідження жанрової своєрідності поезії М. Старицького свідчить про глибоке, художньо переконливе збагачення зображувально-виражальних можливостей українського поетичного слова” [13, с.62].

Рання лірика співця була здебільшого пейзажною та інтимною, витиманою в дусі романсових традицій. Краса природи в таких творах тісно пов'язана з динамікою людських почуттів (“В садку”, “Ждання”, “На озері” та ін.). Автор милується відкритістю і чистотою душі свого ліричного героя.

Для вірша М. Старицького “Виклик” (1872), що став справжньою перлиною української лірики, характерне акцентування уваги на нічному пейзажі, що суголосний із переживаннями закоханого героя, що перебуває на хвилях щастя, хмеліє від краси природи та своєї милої, од відчуттів ніжності та вірності у коханні.

*Ніч яка, господи, місячна, зоряна! Сядемо вкупі ми тут під калиною –
Ясно, хоч голки збирай. І над панами я пан!
Вийди, кохана, працю зморена, Глянь, моя рибонько, – хвилию срібною
Хоч на хвилиночку в гай! Стелиться полем туман... [23, I, с.46-47].*

Герої зачаровані довколишньою красою і своєю причетністю до цього казкового нічного дійства. Природа персоніфікована автором. Разки вишуканих епітетів, порівнянь, метафор допомагають передати небуденність сприйняття світу закоханими героями:

*Гай чарівний, ніби променем всипаний, Небо незміряне всипано зорями, –
Чи загадався, чи спить; Що то за божжа краса!
Он на стрункій та високій осичині Перлами ясними он під тополями
Листя жагою тремтить. Грає краплиста роса [23, I, с.47].*

Багатство душі закоханого юнака, його артистичну вдачу підкреслюють вдало дібрані автором димінутиви, повтори, мелодика мови:

*Ти не лякайся-бо, що свої ніженьки
Вмочиш у срібну росу;
Я тебе, вірняя, аж до хатиноньки
Сам на руках однесу.*

*Я пригорну тебе щиро до серденька,
А воно гріє, як жар.*

*Ти не лякайся, щоб злоба підслухала
Тиху розмову твою:*

*Ти не лякайся, що змерзнеш, лебедонько:
Тепло – ні вітру, ні хмар...*

*Нічка приспала всіх, соном окутала –
Ані шелесне в гаю! [23, I, с.47].*

Проте і в цю ідилію кохання вкрадається несподіваний дисонанс – відгук соціальних взаємин, нелегких життєвих обставин. Фінальним риторичним питанням автор стає на захист права кожної людини, незалежно від статусу в суспільстві, на щастя.

*Сплять вороги твої, знуджені працею, – Чи ж нам, окраденим долею нашою,
Нас не сполюхає сміх... Й хвиля кохання – за гріх? [23, I, с.47].*

Вірш “Виклик” М. Старицького – яскраве втілення традицій пісенного стилю поезій 1850-1860-х років (Т. Шевченко, Л. Глібов, С. Руданський, А. Свидницький тощо).

Для творів співця 1870-1880-х років характерне загострене відчуття соціальних контрастів, виявів несправедливості в довколишньому житті. В таких віршах вияскравлюється позиція митця-демократа, поета-патріота.

У посланні “Поету” (1882) М. Старицький наголошує: “*Не про кохання, не про рай, / Поете голосно співай!*”; “*Душі замученій, слабій, / Відвагу піснею навій!*” [23, I, с.92]. Відтак для митця змінюються пріоритети, його ліра стає все більше соціально заангажованою. Услід за Т. Шевченком, М. Старицький закликає “*любити свого брата*”, дбати про рідний народ: “*І за таку тільки любов, / Співець, ти жити будеш знов!*” [23, I, с.93].

У вірші “Нема правди” (1876) поет передає страждання свого краю в неволі та злиднях, висловлює своє уболівання за долю України, співчуття до трудівників, з чиєї праці багатіють “*ті, що мають цукерні й палаци*”:

*Україно, моя рідна нене!
Ой тяжке життя твоє й мерзенне!*

*Що як гляну на поля-долини –
Усе рідне пропадає, гине...*

*Що як гляну на гаї темряві –
Ох ти люду, нещасливий люду!*

*Тільки вбачу річеньки криваві,
Як і перше, твою кров п'ють всюди...*

*Що як гляну на степи широкі –
Тільки вбачу могилки високі,*

[23, I, с.54].

Поетові боляче “*за наш темний, всетерплячий люд; / За той люд, що полягав кістками*”, “*За той люд, що незлічимі роки / Нам робив сутужно під ярмом / Та з нужди, з натуги, з замороки / Помарнів і перевівсь гуртом;*

/ Що тепера без освіти й віри / Йде з клеймом догани на лиці, / Мов заблуда в пущі неомірій / В глупу ніч без світла у руці” [23, I, с.54-55].

Патріотизм митця голосно заявлений і в його посланні “До України” (1881). Ліричний герой твору оспівується в любові до своєї рідної землі, оспівує її надзвичайну красу і велич, нагадує про минулі славні часи та безрадісну сучасність:

<i>Моя Україно! Як я тебе любив!</i>	<i>Як я любив у хмарах вишняку</i>
<i>Твої луги, твої степи розлогі,</i>	<i>Твої білесенькі, немов хустини, хати,</i>
<i>Дніпра ревучого славетнії пороги</i>	<i>Поважну річ старих дідів чубатих</i>
<i>І хвилі золоті твоїх шовкових нив.</i>	<i>І плескіт дівтори веселий на ставку.</i>

[23, I, с.86].

Але ця світла любов не може не потьмаритись відчуттям суспільної задухи та неволі, в якій конають від тяжкої праці сини народу, що втратили колишню міць і віру в себе:

<i>Як я люблю безрадісно тебе,</i>	<i>Потративши свої колишні сили...</i>
<i>Народе мій, убожеством прибитий,</i>	<i>Як я люблю твої сумні могили,</i>
<i>Знеможений і темністю сповитий,</i>	<i>Україно! Як я люблю тебе!</i>
<i>Що вже забув і поважать себе,</i>	

[23, I, с.86]

Як поет-громадянин, митець-просвітник М. Старицький завжди виступав на захист демократичних верств і свої позиції виклав у багатьох віршах (“До молоді”, “Борвій” та ін.), висловлюючи віру, “надіянку” на те, “що й окривдженим правда станеться!” [23, I, с.118].

Послання “До молоді” (1876) є своєрідною програмою до дій національно свідомої інтелігенції, передусім її молодіжного крила. Твір мав широкий резонанс у масах, особливо серед прогресивно налаштованої молоді:

<i>На вас, завзяті-юнаки,</i>	<i>І в серці гріється любов</i>
<i>Що возлюбили Україну,</i>	<i>До бездоленого люду.</i>
<i>Кладу найкращії гадки,</i>	
<i>Мою сподіванку єдину:</i>	<i>Ховайте ж ви її собі,</i>
	<i>Не розмантачуючи всує,</i>
<i>В вас молода ще грає кров,</i>	<i>Нехай ваш дух вона гартує</i>
<i>В думках у вас немає бруду,</i>	<i>В житті, у чесній боротьбі!</i>

[23, I, с.61].

Автор наголошує на невідкладності таких завдань, “поки ще стогне менший брат”. Молоді як майбутньому батьківщини судилося продовжити справу батьків і дідів у боротьбі за соціальне й національно-культурне відродження України.

*..Мерщій несіть
Сліпому світиво просвіти,
І в серце, смертю сповите,
Живу надію закроніть!*

*Вшануйте, друзі, рідну річ,
Назвіть голосно своєю*

*Та розженіте над землею
Непереможну, темну ніч...*

*Хай всяк жене, а ви любіть
Свою знесилену родину, –
Й за неї сили до загину
І навіть душу положіть! [23, I, с.61].*

Дороговказом для М.Старицького були заповіти великого Тараса. Тож поетові-пророкові він присвятив статтю “На родине Т. Г. Шевченка” (1882) та ряд віршів.

Твір “До Шевченка” (“По виході празького видання Т.Г.Шевченка”) з’явився з-під пера Михайла Старицького у 1876 році. Цей рік запам’ятався багатьом вітчизняним митцям через появу горезвісного Емського указу, спрямованого проти української мови та культури (низка заборон щодо друку в межах тогочасної Російської імперії оригінальних творів і перекладів, текстів до музичних видань, сценічних постановок і публічних читань “на малоросійском наречии”, а також ввозу україномовних книг і брошур з-за кордону). І тінь цього документа витає в творі М.Старицького. Але поезія “До Шевченка” це насамперед жвавий відгук на появу безцензурного видання “Кобзаря”, упорядкованого за дорученням київської “Старої громади” Ф.Вовком та О.Русовим і видрукованого в двох томах у Празі 1876 року. Це було свідчення того, що ніякі заборони й репресії не в змозі знищити українське слово. Воно жило й боролось. Водночас це закордонне видання вказувало на жагучу потребу в пристрасному й полум’яному голосі Тараса в Україні, де чимало творів геніального співця були переслідувані й побачили світ уже в ХХ столітті.

Для поета М.Старицького кожне звернення у віршах до Кобзарєвого образу, до його ліри – це й утіха, і гострий біль, і велика відповідальність. Адже як нелегко у своєму власному прочитанні, у власному слові передати велич і трагізм Шевченкового світу. Тож вірш “До Шевченка” сповнений особливої проникливості, щирого й болісного зачудування українським генієм:

*Читаю знов тяжкі глаголи,
Ридання, мучення співця;*

*Такої муки ще ніколи
Не спочував на серці я! [23, I, с.59]*

“Тяжкі глаголи” великого поета ранять душу ліричного героя, адже з Шевченкових часів доля України аж ніяк не покращала. Трагічна й маєстатична постать мордованого царатом співця-борця вивищується на тлі страждань материнської землі, де процвітають сваволя й безкарність, жорстокість і наруга над усім святим.

Шевченкове “Ще як були ми козаками” у творі М.Старицького видозмінюється на скрушне “Які ми стали козаки!” Співцеві, що “вік страждав”, “гірку пив чашу, / Та хоч з надією умер / На слушний час, на

волю нашу”, тяжко було б дізнатися про незмінність підневільного й ганебного становища українців (“*либонь, з невтерпного болю / Твої б розпалися й кістки!*”). Мотив оживлення мертвого героя, підведення його з могили з метою ознайомлення з тим, що сталося з батьківщиною, широко репрезентований у світовій літературі (балади “Нічний огляд” і “Повітряний корабель” Йозефа Крістіана фон Цедліца та їх переспіви В. Жуковським і М. Лермонтовим, “Гетьман” А. Метлинського, “За байраком байрак” Т. Шевченка та й “Хрещенська ніч” самого М. Старицького). Відгомін цього ж мотиву (“*а от устав би ти тепер / Та подивився на ту волю*”) своєрідно відлунує і в поезії “До Шевченка”, де ліричний герой-оповідач з болем живописує ті кричущі вияви кривди і несправедливості, що спіткали Україну після смерті Кобзаря. Ці картини подаються з використанням натуралістичних подробиць:

*Усюди здирство, плач і стогін, Працюю на всіх, роби до поту,
Одні журять лиш жиди, Не розгинаючи спини,
Опріч панів, тепер з нас кожен Бо все запродане деспоту,
Досхочу вточує руди. Все в пана, жида й старшини [23, I, с.60].*

Узагальнюючі вказівки (“*усюди*”, “*все*”) засвідчують типовість таких негативних явищ, їх загальносуспільний характер. Це закономірні наслідки тривалого національного і соціального поневолення в Україні.

У майстерно вибудованій М. Старицьким анафоричній конструкції на означення розгулу сил зла, беззаконня й визиску в антилюдському суспільстві вчуваються Шевченкові саркастичні нотки (“*за кражу, за войну, за кров*” та ін.) з його славетних політичних сатир, переслідуваних у Російській імперії, як і він сам:

*Плати за все: за суд неправий, За хату вбогую твою,
За зроблений на тебе ж бич, За сіль, за чарку ту гіркої,
За військо те, що в час кривавий За жінку та дрібну сім'ю,
Зідре три шкури з твоїх пліч, За те, що молишся, за бога,
За шмат землі ще предківської, За душу грішну заплати... [23, I, с.60]*

За допомогою численних метонімії автор передає хижацько-грабіжницьку сутність тогочасного адміністративно-бюрократичного апарату, що слугував опорою царатові. Низкою риторичних вигуків передається гнів та обурення поета кричущою несправедливістю, що чиниться на Україні (“*Як дійде кінця дорога, / Без плати й в землю не лягти!*”, “*Навіть на рідній своїй мові / Сказати слова не посмі!*”, “*Так отакої, батьку, волі / Ми дочекали від царя!*”). Услід за Т. Шевченком М. Старицький констатує антинародність самодержавного режиму, зневагу можновладців до проблем, якими живуть демократичні верстви, трудяща людина (“*хирій, здихай в хліві, в полові*”). Завдяки градації підсилюється емоційний ефект від поетичних рядків, що передають глибину деморалізації

в середовищі співвітчизників, достеменно винародовлення, процвітання перевертенства й угодництва, забуття національних святощів:

*Забудь і ймення України, Всієї кривної родини,
Зречись дідів своїх, батьків, Пошийся в шкуру ворогів [18, I, с.60].*

Засобами сарказму й іронії таврує М. Старицький перекинчиків, усіляких держиморд-землячків, що, кажучи Шевченковими словами, “латану свитину з каліки знімають, / З шкурою знімають” заради своїх забаганок:

*Начни душити свого ж брата; Від трапези лихого ката
Тоді ще, може, як-не-як Й тобі дістанеться кістяк! [23, I, с.60]*

Символічний образ зорі у фіналі твору, котра “зійде”, все ж додає віршеві оптимістичного забарвлення, настрою бойовитості. Хоча й визнається багатотрудність і складність діяльності подвижників, протестантів проти суспільних непорядків і беззаконня (“*штемпований і голий / Блукай*”).

Вірш “На спомин Т. Г. Шевченка” (1881) був написаний до 20-річчя перепоховання великого поета. Починається твір радісною пейзажною замальовкою (“*красувала весна, розцвітали садки*”), що контрастує з скорботою учасників жалобної процесії (“*у нас, молодих, серце рвалось в шматки / Від великої туги-печалі*”, “*між квіток і вінків ясеневу труну / Ми несли від Дніпра на могилу*”, “*і спустили з плачем у оселю сумну / Найдорожчу, підкошену силу*”). Поменник написано від імені “ми” – української молоді, що прощалась з прахом Т.Шевченка і ніби присягала на вірність його ідеалам (“*і клялись ми ховати в серці твій заповіт, / Возлюбить щирим серцем голоту*”, “*сподівалися ми, що словес твоїх світ / Незабаром осяє темноту*”). Якщо настрої передової молоді 60-х рр. XIX століття є змістом першої частини вірша, то друга констатує незмінність демократичних устремлінь цього покоління і через два десятиліття – у 80-х роках.

В дусі Шевченкового твору “Ісайя. Глава 35” М.Старицький вимальовує майбутнє, коли “*німим отверзуться уста*”, і вони “*заспівають гуртом братолюбний псалом*”, коли засяє “*над убогим селом / Світло правди, любові, науки*” [23, I, с.83]. У ті прийдешні часи буде згадано всіх подвижників і провидців, пророків і борців за волю рідного краю, що “*терновий вінок / Понесли за сльозу ту криваву*”. Це буде доба “*славного свята*”, коли ймення Кобзаря “*пролуна з краю в край*”, коли “*Тараса пізна всяка хата*” [23, I, с.83].

Вірш “На роковини Шевченку (До поновлення могили)” (1882) констатує плачевний стан Тарасової могили. Вона без догляду, відкрита нещадним природним стихіям, адже за царату великий поет України став

символом її непокори. Тож даремно було б сподіватись на підтримку царськими урядовцями у даному питанні:

*За Каневом, на горах, аж на чолі, І щовесни з гори рвуть хвилі глину,
Де унизу Дніпро щось гомонить, – Обвалюють у воду береги,
Могила єсть; її дощі поволі Щоб вирвати в недбальців домовину
Розмили вкрай: дубовий хрест лежить; Й на дні сховать останки дороги...
[23, I, с.88]*

Як відомо, спочатку над місцем поховання Т. Шевченка в Каневі було зведено цегляне склепіння, насипано землю двома ярусами і обкладено камінням, а пізніше встановлено дубовий хрест. У такому вигляді могила незабаром почала руйнуватись, що й констатує в своїй поезії М. Старицький. Це вже згодом на народні пожертвування було ліпше облаштовано місце довічного притулку геніального співця – упорядковано й зміцнено земляний насип, могилу обкладено дерном, дубовий хрест замінено чавунним.

М. Старицький уболіває з приводу забуття урядовими чиновниками своїх обов'язків по вшануванню велетів думки. Але що було чекати від “недбальців”, коли в Російській імперії офіційною стала політика нищення національних святинь уярмлених народів.

Для М.Старицького Т.Шевченко – це співець-гуманіст, що “*возприяв “терновий” за любов*” – любов до людей, до рідної України, від якої в житті був стільки літ штучно відмежований і з якою поєднався навечно через смерть (“*на чужині зітхнув він дух славутній / І тліном лиш вернувсь додому знов*”).

Великому Кобзареві судилося безсмертя, як і його рідній мові, що невмируща. Для М. Старицького це дві вічні святині – Шевченко й материнська мова – мова України:

*Ні, він не вмер! Поки ще наше слово Його пісень розіллється чудово
Лунатиме серед степів, лугів, Мелодія по сизій млі віків [23, I, с.88]*

Всесвітнє значення Шевченкових ідей, його гуманістичних заповітів автор підносить у патетичних рядках: “*І заповіт братерства та любові, Що він нам дав, як стяг, на боротьбу, Перелетить луною в інші мови І правдою подужає злобу*” [23, I, с.88].

Як і попередня поезія, завершується вірш “На роковини Шевченку (До поновлення могили)” вірою в прихід іншої доби, за якої Кобзареві заповіти здійсняться. Ця переконаність підкреслюється анафорою “Настане час”. Це буде пора, коли Шевченковими ідеями озброяться ті, на сторожі коло яких він поставив слово:

*Настане час, і з тим новим псаломом Настане час... Хоч і зима панує
Ми підемо по стогнах городів, І в глупу ніч мовчить ще правди дзвін, –
І воздамо з тимпанами та дзвоном А темний люд і поночі простує
Хвалу йому, заступнику рабів. На гору ту, де мученика тлін [23, I, с.89].*

Названі вірші М. Старицького органічно влились у русло ліричної Шевченкіани, розпочатої ще в 40-60-х рр. ХІХ століття О. Афанасьєвим-Чужбинським, О. Корсуном, В. Забілою, Г. Андрузьким, М. Максимовичем, О. Навроцьким, П. Кулішем, В. Куликом, В. Александровим, Ю. Федьковичем, О. Кониським і продовженої в 70-80-х рр. Б. Грінченком, І. Франком, І. Манжурою, Дніпровою Чайкою, Лесею Українкою та іншими інтерпретаторами літературного образу Кобзаря. Традиції М. Старицького у даній царині знайшли розвиток у вітчизняній поезії ХХ століття.

Мотив народної недолі репрезентовано в поезіях М. Старицького “Учта”, “Швачка”, “Край коминка”, “Ніч. У хаті зимно, темно...” тощо.

У вірші-портреті “Швачка” передано риси трудівниці та обставини її життя й праці. Як і героїня однойменного твору П. Грабовського, швачка М. Старицького і вдень і вночі працює до виснаження, але приречена животіти в злиднях:

*Нахилилася головка,
Пасмо звисло на щоці...
І мелька невпинно голка
У худесенькій руці.*

*Довгий кашель в довгі ночі,
Вітру стогін під вікном...
І червоні завжди очі,
Не знайомі з тихим сном.*

*Шитво панське на коліні,
Каганець і світ дньовий...
І тремтять легкі сутіні
З-під стріластих темних вій.*

*Спина зігнута в роботі,
Зверху латаний платок...
[23, I, с.97].*

Через ряд деталей (“довгий кашель в довгі ночі”, “червоні завжди очі”, “у худесенькій руці”) автор підкреслює хворобливість жінки, яка від постійної праці вже й не орієнтується в часі (“каганець і світ дньовий”). Цій трудівниці хіба що природа співчуває, а суспільство, а тим паче панство, цілком байдуже до її проблем. Афористично звучать кінцеві рядки, які потверджують гіркоту долі простого люду: “Не смачний,мабуть,голоті / Загорьований шматок!” [23, I, с.97].

У вірші “Ніч. У хаті зимно, темно...” (1902), сповненому такого ж драматизму, змальовано злидарську родину. Головний образ твору – суцільний безнадійний плач. Це характерна ознака буття героїв.

*Ніч. У хаті зимно, темно:
Каганця дастьбі...
Бідна мати плаче ревно
В скрутоньці-журбі...
Хлипа з голоду дівчатко
З-під рядна в кутку;
Під грудима немовлятко*

*Скигле в сповитку;
На той плач голодний в хаті
И вітер заодно
Виє, знай, в шибки дірчаті,
Плаче жалібно...
По стіні з гнилої стелі
Крапає вода...*

[23, I, с.114-115].

Поезія вражає майстерністю в доборі синонімів до слова “плакати” та насичення твору варіаціями поняття “плач”: “плаче ревно”, “хлипа з голоду”, “скигле”, “плач голодний”, “плаче жалібно”, “рида”. Як і попередній віршований портрет швачки, ця побутова замальовка завершується афористично: “Мабуть, в бідного оселі / І стіна рида!” [23, I, с.115]. А більше нема від кого чекати співчуття.

Вірші М. Старицького органічно увійшли в український ліричний контекст епохи, чаруючи сучасників своєю довершеністю й оригінальністю. За словами І. Франка, поет шукав “нових тонів, нових форм, нового вислову в нашій поезії” [25, с.242]. А сучасна дослідниця Н. Левчик потверджує, що “творчий шлях митця є взірцем втілення першої заповіді поета-громадянина – сказати правду про час і про себе” [13, с.122].

2. Ліро-епічні зразки в доробку письменника. Серед сюжетних текстів М. Старицького виділяються балада “Гетьман” (1902) та поема “Morituri” (1903). Обидва твори мають спільного героя – Богдана Хмельницького та присвячені осмисленню подій минулого та їх проектуванню на майбутнє України.

Балада “Гетьман”, або “Хрещенська ніч”, присвячена доньці письменника Людмилі, є оригінальним твором, у якому водночас виявились і певні впливи фольклорної і літературної традицій. Подібно до Т. Шевченка (“За байраком байрак”), А. Метлинського (“Гетьман”), Й.-Х. фон Цедліца (“Повітряний корабель”, “Нічний огляд”, широко відомі в перекладах М. Лермонтова, В. Жуковського) та інших авторів, М. Старицький змальовує у творі картину пробудження з могили героя, який споглядає за життям у майбутні часи, за змінами, що відбулися на рідній землі. Цей прийом оживлення мертвого у баладній творчості письменників різних країн сягає своїм корінням у фольклор.

У М. Старицького в ніч водохрещця з могили встає Богдан Хмельницький, аби подивитися на нову Україну, за волю й добробут якої він віддав стільки сил.

*У ніч водохресну тайничу,
Як глуна настане пора,
Хтось гонить конем ясногривим
По хвилі холодній Дніпра;*

*Кінь рине насупроти виру...
Скалки аж довкола летять:*

*Боки йому димом парують,
Вогнем йому очі горять.*

*За ним бунчуки й хоруговки
Аж мають у синявій млі,
І стеляться синім туманом
По мерзлій, німотній землі.*

[23, I, с.119].

Гетьмана спонукає до пробудження сльоза України болюча й пекуча. Вона не дає йому спокою і в могилі:

<p><i>Там хрест... то не хрест – удовиця Кремніє від туги на вік, І в ніч під водохреща ронить Криваву сльозину щорік.</i></p>	<p><i>І скоро та крапля гаряча, Зайнявшись червоним огнем, Прониже мерця потайного – Підводиться гетьман живцем...</i></p>
--	--

[23, I, с.119-120].

М. Старицький огортає події та картини в творі фантастичним серпанком: привид гетьмана блукає Україною і марно скликає своїх лицарів (“*Вставайте, сині мої, квіти! / Не гніть перед катом спину, / Клянусь, розіб'ю ваші пуга, / Свої поквитую вини*”). Подібно до Т. Шевченка та інших українських поетів, М. Старицький прагне передати весь трагізм долі великого гетьмана, який, бажаючи волі своєму народові та сподіваючись на чесність із боку Московії, пішов на горезвісну спілку з північною сусідкою. Як відомо, російське керівництво безцеремонно порушило й переписало угоди з Україною і зробило все, щоб позбавити козацьку державу самостійності.

Відтак Богдан Хмельницький карається за свою довіру до прихованих ворогів, за те, що так і не зміг виправити тяжкого становища України.

<p><i>Тоді, застогнавши, сідає На білого змія-коня І лине назад до порогів Крізь води й ліси навмання.</i></p> <p><i>І там у печері глибокій З жалем до хреста припада,</i></p>	<p><i>І молить за край свій у бога Та тяжко гіркими рида.</i></p> <p><i>І б'є себе з розпачу в груди. Кляне свій безщасний талан, – Поки не поляже кістками, Як здійметься ранній туман.</i></p>
---	--

[23, I, с.121].

Крізь романтичний серпанок балади проглядають прикмети нової доби, всі ті негаразди, які потрапили на очі гетьмана, картини народної неволі та неволі:

<p><i>Здіймається маревом білим На білім огнистім коні І вихорем лине в клейнодах По рідній своїй стороні...</i></p> <p><i>Зорить і не може пізнати: Де мрілись простори степів, Тепер простяглись залізниці Й повстали будови дворців;</i></p>	<p><i>Вбача він обдерті хатини, Дівчат по сахарнях вбача – І вітром спішиється у Канів, На раду військову влуча.</i></p> <p><i>Горить його серце нудьгою, А очі палають стидом, Що крив'ю геть змив Україну Та й стиснув ще гіршим ярмом.</i></p>
---	---

[23, I, с.120].

У баладі принагідно згадуються Богданові однодумці-сподвижники Богун, Кривоніс, гетьманів син Тиміш, а також безіменні лицарі-козаки, що

“полягли на могилах”, дорого заплативши за невиправдану довіру до Москви, яка кинула українство у вир чвар, братовбивства, бездержавності.

З цими та іншими національними героями України зустрічаємось і на сторінках поеми М. Старицького “Morituri” (“Смертники”). Твір присвячено відомій битві під Берестечком 1651 року. Поет звеличує народний рух, патріотичні настрої в масах, оспівує героїку захисників волі України, закликає до єдності та згуртованості в боротьбі.

Головним героєм поеми виступає козацтво: згадувані вже Богун, Кривоніс, а також Джеджалій, Чарнота, Дуб, Лисенко-Вовгура тощо. Ці лицарі, як і все військо, поставлені в дуже скрутне становище. У найбільш драматичний момент битви українців зрадив їхній союзник хан Гірей, захопивши в полон Богдана Хмельницького і тим самим позбавивши козацьке військо його керівника.

*Ой сталася зрада поміж старшини
У січі страшній Берестецькій:
За биті таляри, за села, млини
Продав своє військо Грушецький, –
І скривджений гетьман, преславний Богдан,
Летить за Гіреєм з кривавих полян...*

*Без батька лишились коругви рясні,
Окрились болотом, возами,
І гинуть завзяті й самі, навісні,
І ллють кров ворожу річками... [23, I, с.146].*

Становище Богданового війська ускладнюється ще й тим, що козаки потрапили в польське оточення і ця пастка Вишневецького може бути смертельною і для вояцтва, і для самої України.

*Знемігся Ярема в шаленім бою, –
Від пекла одводить кінноту свою.
Він голодом знищить задумав орлів,
Завдать їм нелюдської кари,
Бо силу військових обозних возів
Угнали на втеках татари;
І змовкли гармати, розвіявся дим, –
Завзятців оточено військом густим.*

[23, I, с.146].

Козацька старшина збирається опівночі на раду в намет Богуну і розмірковує, як зарадити лиху. Кожен із козацьких ватажків висловлює готовність віддати життя в “січі страшній”, “бенкеті славнім”. Усіма опановує бойовитий дух: “Хай гинуть лихі вороги, / А ми тут поляжем усі до ноги!” [23, I, с.147].

Але розсудливий Богун пропонує інше рішення. Козацька сила ще дуже потрібна Україні для майбутніх битв, тож основну масу вояцтва запропоновано вивести з оточення через болото, лишивши порівняно невелику групу для прикриття і направивши до поляків свого козака в ролі “зрадника”, аби ввів ворогів в оману. “Пошити у дурні Ярему” – магната Вишневецького – взявся Іван Лисенко-Вовгура, відчайдушний і винахідливий козацький ватажок, улюбленець громади як “славний завзятуця”. Він розуміє всю складність завдання, неминучість своєї загибелі, але найважливіше для Івана – добробут громади, воля України, якій лицар присягав:

*“Спасибі вам, друзі, за ласку оту, –
Підняв Іван високо руку, –
Клянуся, що сповню повинність святу,
Бодай і за тяжкую муку...
Нехай Україна у щасті буя,
У тім нагорода і втіха моя!”* [23, I, с.150].

Козацька хитрість вдалася, Лисенко під час катування буцімто “проговорився” і шляхта йому повірила та й кинула всі свої військові сили на три сотні козаків-смертників, що залишились для прикриття потаємного відходу українського війська з оточення на вигідні позиції. Патріотичні почуття смертників найточніше передав отаман Джеджалій:

*“...Що ж, друзі? Хоч випав нам жереб сумний,
Зате ж не умре Україна!
Раз мати родила, не двічі й вмирать:
Така наша доля, така наша стать! [...]
Нас більше не буде, як сот півшоста, –
Клянїмся ж умерти усі дочиста!”* [23, I, с.159].

І коли в запеклій січі лишилося в живих лише кілька козаків-смертників, вони не схиляються перед ласкою ворогів, вражених їхньою хоробрістю. Козаки вирішують і в ці останні хвилини свого життя покепкувати над польською шляхтою, просячи ляхів видати їм на розправу “зрадника” Івана Лисенка-Вовгуру. А за якусь мить, замість утіхи бачити, як “рідні свати / Здеруть перепроданцю шкуру”, ошелешені вороги бачили палкі обійми побратимів:

*“Не ворог він лютий, а щира душа! –
Дуб грима ляхам остовпілим, –
І вільна Вкраїна тепера пиша
Таким переможником смілим:
На муки віддався він вам залюбки
Й вернув тим родині зборонців повки...”* [23, I, с.165].

Загибель останніх козаків-смертників автор показує в героїчному плані. Лицарі-подвижники йдуть із життя гордо й гідно, з почуттям виконаного обов'язку перед Україною:

*І от обнялися дві пари на смерть,
На спокій німий до пробуди,
Та в тому стисканні загнали ущерть
Ножі один одному в груди...
Упали, й накрив їх опалений стяг,
Той свідок правдивий славетних звитяг... [23, I, с.166].*

В епілозі поеми М.Старицький з гіркотою говорить про занепад героїчних традицій у краї, про втрату колишньої слави та державності:

*А люди, нащадки славетних орлів,
Що бились за край і за волю,
Блукають понуро край борон, плугів,
Та все не по власному полю [23, I, с.166].*

Та автор не має втіхи й від того, що й *“самі свавольці – пани-королі – / Марніють в неволі на рідній землі”*, тобто в московському рабстві. І те, що *“бились з-за кривди дві рідні сім’ї, / І горя добились, безсилі”*, викликає лише сум та душевну гризоту, має стати уроком для обох народів. Поет переконаний, що українці й поляки можуть жити в добросусідстві, а не ворожнечі. Ця думка прочитується в риторичному питанні, винесеному у фінал твору: *“Коли ж та розрада минеться лиха?!”* [23, I, с.166].

Поема *“Morituri”* має свої жанрово-композиційні особливості: фрагментарність викладу, що поєднується з діалогічно-драматичними елементами; картинність зображуваного — замальовки-візерунки змінюються, як у калейдоскопі, виокремлені й водночас внутрішньо поєднані; епіко-оповідний характер твору, який має спільні ознаки з народними думами, зокрема зачин і фінальну частину. Для поеми характерні образотворчі засоби і прийоми, які є у фольклорних текстах: заперечний паралелізм: *“Не сейм то гукає, не бучний турнір, / Не свару здіймає розрада, – / Святкує звитягу король Казимир...”* [23, I, с.150]; синонімічні повтори: *зірки-самоцвіти, завзяті-орли, товариш-друг, сказ-розпука, пани-королі, зле-люті*. У поемі, як і завжди, автор виступає як творець неологізмів: *поваба, батава, врава, звіроцтво, вийстя, зрадничий* тощо.

Поема *“Morituri”* М. Старицького – яскравий зразок неоромантизму в українській літературі. Леся Українка так писала про цей літературний напрям у своїй статті *“Новітня суспільна драма”* (1901): *“Старый романтизм стремился освободить личность, – но только исключительную, героическую, – от толпы; натурализм считал ее безнадежно подчиненной толпе, которая управляется законом необходимости и теми, кто лучше всего умеет извлекать себе пользу из этого закона, т. е. опять-таки толпой в виде класса буржуазии; новоромантизм стремится освободить личность в самой толпе, расширить ее права, дать ей возможность находить себе подобных или, если она исключительна и при том активна, дать ей случай возвышати к своему уровню других, а не понижаться до их*

уровня, не быть в альтернативе вечно нравственного одиночества или нравственной казармы. [...] Личность, какова бы она ни была и какую бы скромную роль не играла, не стоит уже в новейшей общественной драме на степени аксессуара, бутафорской принадлежности или декоративного эффекта; как бы ни была она связана окружающими условиями и зависима от других личностей, она все же наделена своим, личным характером и имеет интерес сама по себе; ей не надо ни ходуль, ни магниева света, чтобы быть заметной; таким образом уничтожается толпа как стихия, и на место ее становится общество, т. е. союз самостоятельных личностей” [24, VIII, с.236-237]. Отакий “союз самостійних особистостей” репрезентований і в поемі “Morituri” М. Старицького. Кожен із цих “соколів”, “левів” усвідомлює своє місце в громаді і бачить результати своїх учинків і дій на користь суспільства.

Оптимістично забарвлена ліра М. Старицького припала до душі багатьом сучасникам. Як писав І. Франко, “можна сміливо сказати, що в ту пору на Україні не було поета, що міг би був здобутися на таке сильне енергійне слово і не взяти в нім ані одної фальшивої ноти” [25, с.257]. Продовжуючи кращі традиції вітчизняного і світового письменства, М. Старицький орієнтувався насамперед на заповіти Т. Шевченка, його творчий досвід. Але ніколи не вдавався до сліпого наслідування того чи іншого авторитетного митця. На думку І. Франка, “він був першим із тих, кому доводилось проламувати псевдошевченківські шаблони і виводити нашу поезію на широкий шлях творчості”.

У листі до І. Франка за червень 1902 року М. Старицький так пояснював, що його спонукало до поетичної діяльності: “Я загорівся душою і думкою послужити рідному слову, огранувати його, окрилити його красою і дужістю, щоб воно стало здатним висловити найтоншу культурну освічену річ, виспівати найтонші краси високих поезій [...]. Це бажання, цей напрямок керували мною ціле життя, і я не зрадив їх до могили, бо вірую, що тоді тільки ушанує свою мову народ, коли вона стане орудком культури і науки, коли на її понесе народу інтелігентний гурт і визволення од економічного рабства, і поліпшення долі” [23, VI, с.618].

Саме М. Старицький увів у літературну мову нові слова: “мрія”, “чарівний”, “зрадливий”, “спочин”, “дурманити”, “хіть” та ін.

3. Огляд історичних романів та повістей Михайла Старицького. Розмаїтою жанрово й тематично є проза М. Старицького (романи, повісті, оповідання, новели, поема в прозі). Романи письменника здебільшого присвячені добі козаччини: трилогія „Богдан Хмельницький”, діалогія „Молодість Мазепи” й „Руїна”. Роман „Розбійник Кармелюк” присвячений пізнішим часам. Серед повістей – „Облога Буші”, „Останні орли”, „Червоний диявол”, „Перші коршуни”, „Заклятий скарб” та інші. Здебільшого це твори, написані російською мовою, оскільки тяжіли заборони на українське слово і автор змушений був друкувати свої тексти в

російськомовних виданнях (зокрема у газеті „Московский листок”). Разом зі своєю дочкою Людмилою Старицькою-Черняхівською, з якою працював у творчому тандемі, письменник культивував в українській літературі жанр історико-пригодницького роману, для якого характерними були захоплення славною минувиною, авантюрний сюжет, карколомні події, незвичайні пригоди, постаті романтичних героїв.

Трилогія „Богдан Хмельницький”, що вважається найвизначнішим твором прозаїка, складається з трьох романів: “Перед бурею” (1894), “Буря” (1896), “Біля пристані” (1897). В оригіналі російською: “Перед бурей” (1894), “Буря” (1896), “У пристані” (1897). Трилогія присвячена подіям визвольної війни українського народу проти польської шляхти у 1648-1654 роках. Як відомо, цю тему розробляли й до М. Старицького, або ж паралельно з ним (“Історія русів”, літописи Самовидця, Г. Граб'янки, С. Величка, твори П. Білецького-Носенка, К. Рилєєва, М. Маркевича, Ф. Глінки, Є. Гребінки, Ю. Федьковича, І. Нечуя-Левицького, Г. Сенкевича та ін.). Події в трилогії охоплюють період з 1638 по 1654 рр. Автор описує здобутки й втрати українського козацтва. Описи битв під Жовтими Водами і Корсунем, Збаражем і Жванцем, Зборовим, Берестечком і Пилявою, картини морського бою підкреслюють патріотичні поривання українських лицарів, їх військову міць. М. Старицький виявив неабиякий хист письменника-баталіста, схильність до панорамного відображення подій. Яскраві описи представляють загальну монументальну картину доби Хмельниччини, увиразнену характерними деталями, прагненням до історичної вірогідності, позначену героїко-романтичною домінантою.

У центрі трилогії – доля великого гетьмана та козацької держави, інтереси якої він усіляко захищає. Це мудрий політик і здібний полководець, умілий дипломат і відважний воїн. З захопленням живописує автор і постаті представників козацької старшини – Богуна, Кривоноса, Нечая, Чарноти, Морозенка, Івана Золотаренка та інших. Це люди зі складними долями, особистими драмами й трагедіями. Усіх їх єднає любов до рідної землі, відчуття відповідальності за доручену справу, патріотичний обов'язок перед своїм народом і Україною. Такими живими й переконливими репрезентує М. Старицький і простих козаків, селянство, міщан, ремісників, духівництво, дрібну шляхту.

Гетьман Богдан Хмельницький постає і в загальному плані, на тлі суспільно-політичних подій, і в інтимному житті. Як і в п'єсі “Богдан Хмельницький”, у трилогії герой представлений у найрізноманітніших ситуаціях – і в гострих конфліктах із ворогами, в часи воєнних походів і битв, і в родинному середовищі. Детально простежується письменником любовна лінія, пристрасть, яку відчував гетьман до підступної і примхливої красуні Марильки-Єлени (Мотрони).

Самовідданим патріотом України, далекоглядним політиком, визначним просвітителем показано у творі митрополита Петра Могилу. Це

національний світоч, який дбає про долю українства, ідеолог Хмельниччини, котрий надихає на боротьбу співвітчизників і насамперед гетьмана Богдана.

Жорстокими й пихатими зображено в трилогії представників польсько-шляхетського табору – Ярему Вишневецького, Данила Чаплинського, Домініка Заславського та ін. В ідеалізованому серпанку було представлено М. Старицьким короля Речі Посполитої Владислава IV-го, підкреслено його приязне ставлення до українського козацтва та його очільника.

Ідеалізований фінал-апофеоз трилогії зі славнем на честь російського царя, певно ж, був викликаний вимогами московських видавців, які жорстко диктували свої умови авторові і нерідко нав'язували йому своє бачення подій і постатей минулого.

За радянської доби частина літературної спадщини М. Старицького не друкувалася, замовчувалася, наприклад, твори про Івана Мазепу, якого в СРСР, як і за російського самодержавства, традиційно оголошували зрадником українського народу. Хоча насправді гетьман був оборонцем українців та своєрідним гаслом у боротьбі за державність рідного краю. Саме в такому ореолі мав постати видатний діяч у запланованій трилогії М. Старицького. Але письменникові вдалося лише частково втілити в життя задумане – у вигляді діалогії.

У романі "Молодість Мазепи" М. Старицький варіює легенду про юнацькі пригоди красеня Івана Мазепи, який служив при королівському дворі у Варшаві й користувався успіхом у жіноцтва. Про юність майбутнього гетьмана України написано чимало літературних полотен, зокрема овіяні романтикою твори Д.-Г. Байрона, В. Гюго, Д. Дефо, Ю. Словацького. Згідно з легендою, героя було покарано польським магнатом за флірт із його дружиною, мордовано, а потім прив'язано до спини коня і пущено в степ на загибель. За версією М. Старицького, Мазепа щасливо рятується, знаходить прихисток на козацькому хуторі. Перебування в господі старого Сича, кохання до його внучки Галини оздоровлюють Івана і фізично, і духовно. Він усвідомив, що його місце не в середовищі польських аристократів, а поміж синів і дочок України, в боротьбі за її краще майбутнє. Постать героя виділяється на тлі інших персонажів роману, поряд із Іваном Богуном, Іваном Сірком, Петром Дорошенком, Іваном Самойловичем та іншими. Автор відтінює гострий розум, політичну мудрість, шляхетність Мазепи, його уболівання за долею свого бездержавного народу.

Продовженням подій, змальованих у "Молодості Мазепи", стали перипетії в долі героя та України, зображені в романі з лиховісною назвою "Руїна". Автор показує різні політичні орієнтації в козацькій Україні, пошуки підтримки то з боку Москви, то Варшави, то Стамбула. Твір фіксує занепад у різних ділянках українського життя через внутрішні чвари,

інтриги, ворожнечу, а також завдяки зовнішнім впливам. Колоритно зображені в творі історичні діячі Іван Мазепа, Петро Дорошенко, Іван Богун, Іван Сірко, Іван Самойлович, Дем'ян Многогрішний та ін. Автор приділяє увагу державницьким устремлінням Мазепи, а водночас живописує його особисте життя, сповнене інтриг та несподіваних поворотів. Важливе місце в творі належить жіночим постатям. Це й мати героя, вольова й завзята людина, переконана патріотка, яка благословляє сина на подвижництво заради рідного краю. Це й Мар'яна та Галина, чиї долі сповнені незвичайних пригод, часом досить драматичних. Звісно, упереджене ставлення російської влади до постаті Івана Мазепи стало на перешкоді задумам автора повнокровно відтворити художній життєпис визначного історичного діяча України в об'ємній панорамній трилогії, довелося обмежитися лише окремими аспектами політичної кар'єри майбутнього гетьмана (служба у Петра Дорошенка на посаді генерального писаря, а згодом – у Івана Самойловича). Характерний факт: редакція газети “Московский листок” навіть тимчасово припинила співробітництво із М. Старицьким через його захоплення такою одіозною для царату фігурою як Іван Мазепа. Третього роману “Велика руїна” як завершальної частини циклу так і не з'явилося.

Історичний роман “Розбійник Кармелюк” (1903) присвячений героїчному життю й загибелі знаменитого народного месника, оспіваного в легендах, переказах, піснях. Як відомо, Устим Якимович Кармелюк (1787-1835) був уродженцем села Головчинці Літинського повіту Подільської губернії (нині Кармелюкове на Вінниччині), як кріпак належав судді Орловському, а згодом поміщикові Пігловському. Через непокору був відданий у рекрути, але втік із солдатчини й очолював повстанський рух на Поділлі з 1812 по 1835 рік. 10 жовтня 1835 року потрапив у засідку в хаті Олени Процькової й був убитий. Про нього йдеться в творах Т. Шевченка, Марка Вовчка, Лесі Українки, М. Коцюбинського, С. Васильченка, В. Кучера, В. Канівця та інших авторів.

Про народне життя часів кріпаччини на малій батьківщині месника оповідає пісня “В Головчинцях на риночку”: *“В Головчинцях на риночку осавул гасає. / Усіх селян на панщину нагаєм заганяє. / Плаче батько, плаче мати, плачуть малі діти. / Ніщо їсти, ніщо пити, тяжко в світі жити”*. М. Старицький подає у романі художній життєпис Кармелюка, спираючись як на історичні джерела, так і на народні перекази, часто вдаючись і до вимислу як письменник. Герой твору має ім'я не Устима, а Івана або Яна (зазначимо, що в метричній книзі Кармелюка було названо Севастіаном, а в судових паперах – Августином, Іустином, Устианом).

У першому (експозиційному) розділі роману читач знайомиться з подільським панством, що зібралось у маєтку поміщика Францішка Пігловського з нагоди повернення з-за кордону з навчання його синів Казимира та Алоїза: подружжя Віцентій і Доротія Хойнацькі, Фелікс Янчевський, колишній маршалок Фінгер та ін. Тут же вперше з'являється

юнак-красень, якого гості сприймають за свого – панича, аристократа. Але виявилось, що цей хлопець із шляхетним виглядом і чимось демонічним в очах є звичайнісіньким кріпаком. Героя, що в панському середовищі тримається вільно й незалежно, сміливо висловлює свої думки, його господар Пігловський проганяє на конюшню. Саме в бесіді з панською прислугою Кармелюк знаходить розраду, адже серед цих простих людей він зростав, тож щиро радий був побачити їх після двохрічної розлуки через перебування за кордоном із паничами.

Отже, вже в перших розділах твору накреслюється непримиренний конфлікт між Кармелюком та бідним селянством, з одного боку, та шляхтою – з іншого. Бенкетуючи, пани насміхаються над простим людом, зневажають кріпаків, вважаючи їх “підлим бидлом”. Пан Янчевський вважає: *“Якщо свині дати волю, то, як відомо, вона пориє увесь світ. Але холоп ще гірше свині... Холоп є гадюка, панове добродзеї, гадюка!”* Та на зневажливі вигуки *“Повісити!”* Кармелюк із обуренням відповідає: *“Всіх не повісиш”*.

Такому сміливцю й вільнодумцю важко доводиться в житті. Насамперед пан Пігловський намагається приборкати бунтівливого “шельму”, обіцяє замордувати. Кармелюк на кожному кроці зустрічається з виявами панської пихи, сваволі та жорстокості. Одружившись із кріпачкою Маринкою, він намагається бути хорошим сім'янином, люблячим батьком для дітей. Але яке особисте щастя може бути у безправного кріпака. Івана, наче річ, продають пані Доротеї Хойнацькій, розлучаючи його з родиною. Ця підступна й розбещена поміщиця сподівалася, що красень Кармелюк стане її коханцем. Але натрапила на відмову, тож зі злості сфабрикувала проти нього звинувачення в крадіжці та спроводила в солдати. Але Іван утікає і стає грізним месником для подільського панства, разом зі своїми побратимами по боротьбі, аж поки не буде підступно вбитий шляхтичем Федором Рудковським.

У слово “розбійник” М. Старицький вкладає поняття протесту, збройного виступу проти панського визиску та утисків. Протягом усього твору автор переконує читача в благородстві, духовному багатстві героя. Це в його висвітленні ніякий не розбійник, а народний улюбленець, лицар, що захищає скривджених і зневажених людей. Кармелюка не приваблюють грабунки та вбивства, він безкорисливий і чесний, з глибоким відчуттям власної гудності. Це борець проти зла і несправедливості. Такими ж привабливими рисами наділено його однодумців по боротьбі – поповича Хоздодата Дерлянського, солдата Дмитра Гниду тощо.

Героїко-романтичний серпанок довкола постаті Івана Кармелюка викликав розгалужену лінію його інтимного життя. Спочатку – це юна Маринка, його кохана дівчина, а далі й дружина. З історії відомо, що Устим Кармелюк мав дві дружини. Перша – Євдокія, яка рано померла, залишивши малюків Настю та Івана. Від другого шлюбу – з Марією Щербою

народилися ще троє синів: Остап, Іван, Тарас. Найстарший із синів Іван був соратником батька, замордований карателями в 1834 році. Того ж року померла й Марія Щерба.

У романі М. Старицького Іван Кармелюк має двох синів – Васька та Петруся. Маринка – кохана жінка героя – показана як страдниця-кріпачка, розлучена з милим, приречена на гіркі випробування. Романтично-любовну лінію в творі М. Старицький увиразнює через лінію взаємин Кармелюка з красунею-аристократкою Розалією Фінгер (дружиною місцевого маршалка, тобто предводителя дворянства), а також із попівною Олесею – донькою отця Михайла Стопневича. Ще одна характерна жіноча постать у творі – месниця Уляна, яка зрадить Кармелюка через ревності і спровокує його загибель. Ця героїня увібрала риси реальних жінок із месникового оточення – шинкарки Добровольської та його соратниці Процькової.

Твір написано в руслі романтизму. Це простежується і в способі змалювання картин, і в зображенні незвичайного героя, і в доборі характерних деталей. Підкреслюється рокованість долі Кармелюка: крик ворона в останній день життя месника, розрив струни на бандурі під час співу віщують його загибель. М. Старицький уміло передав колорит часу, історичні обставини, суспільну думку, особливості мови, звичаїв, побуту різних суспільних верств зображуваної доби. Оскільки його роман – це насамперед літературний текст, у ньому помітна частка художнього вимислу (вигадані персонажі, наприклад, подружжя Віцентій і Доротея Хойнацькі; придумані автором ситуації з життя героя, які не засвідчені документально).

Повістевий епос у доробку митця репрезентовано творами “Безбатченко”, “Заклятий скарб”, “Облога Буші”, “Останні орли”, “Червоний диявол”, “Первые коршуны”.

Повість “Облога Буші” спочатку була опублікована російською в “Московском листке” (1891, “Осада Буши”), а згодом в авторському перекладі українською у Львові у журналі “Зоря” (1894-1895) та окремим виданням (1894). Твір має підзаголовок “Історична повість з часів Хмельниччини”, відкривається епіграфом *“Ой напилися і сестри і браття кривавого пива край лугу, / Та не дали ні себе, ні віри святої ворогам на поругу!”*, взятим із народної думи.

З перших рядків повісті М. Старицький знайомить читача із політичною ситуацією у Східній Європі. У центрі подій – козацька Україна. *“Це було в самий розпал великої трагедії, що уготувало польське панство у спілці з прислужниками Лойоли, завзявшись на святиню українського духу, на його буття, – трагедії, що охопила пожарищами всю Україну-Русь, пронизала серце в Польщі й під її руїнами закінчилася. Це було тої доби, коли розпанахана Україна мусила у московського царя Олексія Михайловича оборони шукати, коли він, уже по Переяславській раді, послав свої потуги в Литву. Це було тої доби, коли знеможена від ненадлого гніву Польща,*

закупивши татарські загони, кинулась разом з невірою на омиті слов'янською кров'ю країни, аби сплюндрувати їх упень і повернути геть усе на руїну. Це було тої доби, коли два кривих народи, призначені на дружнє та рівне буття, вчинили між себе розраду й, піднявши стяги на стяги, стали “дідівську славу дзвонити”... Це було восени 1654 року” [23, V, с.6]. Формулу “у дідівську славу дзвонити” автор уводить до тексту, щоб провести паралель між героїчними часами княжої України (репрезентованими зокрема в “Слові про Ігорів похід”, звідки взято дещо трансформовану фразу) та славними сторінками козащини. Цей публіцистичний вступ переходить в опис містечка Буші як козацького форпосту.

Як відомо з історії, фортеця Буша на Поділлі взимку та навесні 1654 року стримала навалу багаточисельного польського війська, але в листопаді того ж року вороги її захопили, хоча й дорогою ціною. Але свою місію – затримати на певний час біля міста великі військові формування Речі Посполитої, аби тим самим допомогти козацькому війську Івана Богуна – оборонці виконали. На кілька сотень оборонців фортеці припало 20 000 вояків під орудою коронного гетьмана Станіслава Лянцкоронського та ще 40 000 татар, яких приволік сюди дипломат пан Яскульський. При вступі ляхів до Буші захисниками було висаджено в повітря арсенал, при цьому загинуло багато ворогів.

Протягом століть, особливо за радянської доби, активно нав'язувалась думка, що Переяславська рада призвела до возз'єднання українського та російського народів і принесла кінець війні з поляками. Цей міф спростовує зокрема повість “Облога Буші” М. Старицького, в якій показано, що й після згаданої ради війна з поляками тривала й приносила нові випробування, втрати, лихоліття.

Як і в поемі “Morituri”, у повісті “Облога Буші” витворено колективний образ борців проти польсько-шляхетського поневолення. Із цього загалу насамперед виділяються керівник оборони містечка сотник Завістний та його донька-патріотка Оріся.

Прикмети суворої доби, означеної героїкою та подвижництвом, передаються як в авторських описах, через поведінку героїв, так і через характерні діалоги:

“Сотник Завістний протер очі, поправив вуса і обняв гаряче свою одиницю, свою останню на житті втіху – Орісю.

– Прощай, доню! – промовив він переривчастим голосом. – Ти знаєш... як тебе я люблю... ніхто, як бог... Його воля! А от пам'ятай, що покійну матір твою один пан, що наїздом мій хутір спалив, хотів був до себе узяти... Дак вона сокирою йому голову провалила; побоялися приступити до неї надвірні та й спалили з хатою разом.

– Пам'ятаю, батьку, – велебно відповіла Оріся. – За мене не зчервонієш ти, вір!

Сотник ще раз пригорнув свою доню до серця і хапливим кроком попрямував просто до брами, крикнувши всім:

– Пора! За мною!” [23, V, с.13].

У примітках до повісті М. Старицький зазначав про цих легендарних героїв: *“По Костомарову, Оріся, героїня від Буші, була Завісного жінкою, а по інших джерелах – дочкою. Народні перекази, які й по цей час у баєчних формах живуть, іменують один камінь у Буші – Сотниківною, а печеру одну – Бабинцем”* [23, V, с.693].

Збірний образ захисників фортеці увиразнюють постаті отця Василя, сліпого кобзаря, Катрі, козаків Вернидуба, Шрама, Рубайголови, Мاستигуби, Горілкодуя, а ворожий табір репрезентують шляхтичі Потоцький, Лянцкоронський, Чарнецький тощо.

Окреме місце в повісті належить Антосеві Корецькому. Польський аристократ за походженням, він був вихований у козацькому середовищі. Тож героя вабить і український світ (любов до Орісі, повага до загалу, що став йому рідним), і польський табір, з яким він нерозривно поєднаний генетично. Через долю цього героя М. Старицький реалізує своє бачення проблеми примирення між двома народами-сусідами.

Робота над повістю спонукала автора в перспективі перенести основні колізії цього твору на театральну сцену. На цю ж тему з часів Хмельниччини М. Старицький написав героїчну драму “Оборона Буші” (1898).

Легендарно-романтична повість “Заклятий скарб” (опублікована 1892 року російською в “Московском листке”, а українською у XXI томі “Літературно-наукового вісника” у Львові 1903 р.) написана в традиціях пригодницького жанру. Твір відкривається заувагами “Від автора”, покликаними заінтригувати читача містичними переказами про незвичайну печеру, що століттями приховує свої таємниці і наводить жах на місцевих мешканців. Підзаголовок повісті “Подільська легенда” дає можливість письменникові вільно інтерпретувати народні оповідки й поєднати їх із власними художніми баченнями.

Від романтичного опису дивовижного сховку (*“А коли на небі здіймуться хмари темряві і буйний дихне по долині, завіє й скажено пожене стальову хвилю, зневоливши її з піною битись об камінь, тоді хмурі скелі стають якимись страшилами, а з жахної печери розлягається зітхання та стогін; часами вчувається там лемент без краю журливий і якоїсь молодой людини вразливі ридання; і стає страшно слухати оті згуки страждання, і догори здіймається волос, і хапається чоловік утекти від сього заклятого місця”* [23, V, с.259]) М. Старицький переходить до характеристики такої ж незвичайної доби, що породила ці перекази: *“Давно се було, ох і так давно, що в сизій млі минулих віків уже не гаразд розпізнати, де стоїть правда, а де марево! Було се за можновладця Владислава Потоцького, властителя незліченних маєтків і дібр майже на третині Корони. Про його могуту й багатства йшла слава далеко й лунала*

не тільки на славній Речі Посполитій, а й по чужосторонніх країнах: по силі його вважали трохи чи не до короля рівним” [23, V, с.259]. Саме з постаттю цього магната і його скарбів пов'язується сюжетна канва твору: від його волі та забаганок залежать долі доньки Потоцького Ядвіги та молодого козака Яся, їх фатальна любовна історія з трагічним фіналом. І роковану роль у такому завершенні любовного роману відіграли скарби Владислава. Жага до коштовностей пересилює в Ядвізі не лише почуття кохання до Яся, а й відчуття здорового глузду.

У повісті чимало незвичайних ситуацій та описів, несподіваних поворотів (похідне життя воєначальника Потоцького, полон, порятунок Владислава Ясем у сутичці з ворогами, прихований любовний роман і його розкриття, дика розправа над нянею-українкою, монастирське покарання Ядвіги, втечі, погоні тощо). Водночас автор не зраджує своїй неабиякій майстерності в змалюванні історичної доби з її атрибутикою та характерними конфліктами. Як і в повісті “Облога Буші”, М. Старицький у “Заклятому скарбі” досліджує анатомію українсько-польських взаємин як у широкому розумінні (на міжнародному рівні), так і в міжособистісних стосунках. Мимоволі напрошується паралель із любовною лінією, означеною в повісті “Тарас Бульба” М. Гоголя. Але на відміну від гоголівського Андрія, який став на стежку зради через кохання до польки, Ясь у М. Старицького лишається вірним своєму козацько-побратимському обов'язку.

Історичну повість „Останні орли” (1901) було присвячено добі Гайдамачини. Твір співзвучний із Шевченковими „Гайдамаками”, Кулішевими “Коліями” та іншими літературними версіями подій 1768 року. У повісті М. Старицького наведено картини сваволі та жорстокості польської шляхти, осквернення українських храмів, цькування носіїв православної віри, що призвело до могутнього повстання. Автор зберігає народний погляд на Коліївщину, звеличує борців за рідний край. Образи Максима Залізняка та Івана Гонти репрезентовані в творі як за історичними джерелами, так і за народними переказами, піснями. Романтичний струмисько у творі підсилює любовна лінія, яка переплітає долі козака Найди та доньки обозного Дарини. Для твору характерний героїчний і трагічний пафос. Уже сама назва твору підкреслює авторське захоплення славною минувиною України та констатацію виродження волелюбної психології серед співвітчизників у пізніші часи.

Великі епічні полотна М. Старицького, хоча й писані автором здебільшого російською, увійшли до золотого фонду національної історичної белетристики.

4. Мала проза митця. Серед оповідань і новел письменника виділяються твори з життя простого люду українського села та міста: “Орися”, “Розсудили”, “Лихо”, тексти різдвяної тематики: “Янгол”, “Писанка”. Є в М. Старицького зразки поеми в прозі (“Ужас”), нарису

(“Честный”, “Благодетель”), бувальщини (“Над пропастью”, “Пан капитан”) тощо. Окреме місце належить оповіданням про нелегку долю представників трудової інтелігенції (“Копилка”, “Горькая правда”, “Неудачница” та ін.), про екстремальні ситуації в житті людей (“Понизив!”, “Буланко”).

Одне з найяскравіших оповідань М. Старицького про драматичну долю людини з народу – “Орися” (1890). У творі показано, як унаслідок різних махінацій сільських урядовців руйнується господарство заможної селянської родини. Як постійний жахливий сон згадує героїня оповідання Орися Свиридиха своє перебування на селі, адже її батько, скривджений і зневажений, так і не знаходить правди і суду на своїх кривдників. Його до півсмерті побили ті ж шахраї, що відібрали в нього землю, а тепер його самого звинувачують у крадіжці. Несчасний господар спивається й урешті гине. Після смерті годувальника родина розпадається, від голоду ледве животіє мати, а донька Орися змушена наймитувати в місті. Це *“дівчина років тринадцятьох, що, видно, допіру прибула з села. Впалі груди та випнуті від худорлявості лопатки не дозволяють дати їй цих років, її каштанове волосся, що, вигорівши на сонці, змінило яскравість свого кольору, причесане гладенько і заплетене в одну тоненьку кіску з червоним кісником; на блідому, трохи вилицюватому, але з правильними рисами личку тремтить вираз полохливості й переляку”* [23, VI, с.53]. Автор глибоко передає страждання беззахисної сільської дівчинки, над якою постійно збиткується молода й норавлива господарка – панна Катерина. Навіть заступництво її сестри Наталі не рятує становища наймички. Затуркана й залякана Орися, безпідставно звинувачена в крадіжці панноччиної прикраси, впадає в напівбожевільний стан. Її страшить складання “протоколу”, про який чула в часи знуцання сільських глитаїв над її батьком: *“Одно тільки слово стояло перед нею, що клякло жахом, і це слово було — “протокола”. Ні приниження, ні образи за зведений на неї наклеп, ні болю за обвинувачення матері Орися тепер уже не відчувала, а почувала тільки всією істотою, що над нею і над її матір'ю стряслося якесь невідсудне горе у вигляді крадіжки, що за горем стоїть протокол, а за протоколом — смерть; що від нього, цього протокола, як від чуми, треба тікати. Орися почало обхоплювати божевілля...”* [23, VI, с.69]. Доведена до відчаю дівчинка рятується від розправи над нею, кинувшись до річки. Смерть дитини-наймички у творі сприймається як присуд світові насильства і наживи, який безжалісно губить такі світлі і чисті душі. Своім співчутливим тоном у показі дитячої трагедії в оповіданні “Орися” М. Старицький уподібнюється до багатьох авторів у вітчизняній та світовій літературі другої половини XIX – початку XX століття (Дніпрова Чайка, Д. Маркович, Панас Мирний, В. Короленко, М. Коцюбинський, В. Стефаник, О. Туманян та ін.).

Різдвяне оповідання М. Старицького “Янгол” (1900) репрезентує хвилюючу історію з життя простолюду. Згідно з вимогами жанру, твір

розповідає про трагічну ситуацію, в яку потрапили хвора дитина та її любляча бабуся, та про щасливе завершення їхніх випробувань та страждань. З екскурсів у минуле читач дізнається про розмірене й спокійне життя старшого покоління цього роду – подружжя вчителів музики, що жили *“хоча не гойно, не бучно, а проте й не мізерно, гріючись тихими radoщами”* [23, VI, с.233]. Середульшу генерацію представлено їхньою донькою та її обранцем, а наймолодшу – маленькою Катрусею. Смерть від хворощів глави цього роду, а згодом інший удар – епідемія холери, що вирвала з лав живих доньку з зятем, внесли свої трагічні штрихи в долю цієї сім'ї. Від неї залишилися лише бабуся з онукою, що мешкали *“в мізернім закутку якогось підмурного льоху”* [23, VI, с.232]. У передріздвяні дні і ночі хвора на пропасницю Катруся мріє, що до неї на свято прилетить янгол – чудова іграшка з панського дому, де раніше підробляла старенька, а разом із нею бувала й дівчинка. Саме з цією різдвяною іграшкою й пов'язується в творі мотив чудодійності. Бабуся вирушила до генеральського дому, щоб випрохати у знайомої куховарки хоча б цукру та чаю для хворої, а там, побачивши іграшкового янгола, котрим марила Катруся, хапає його, *“захоплена неборимим потягом добуть своїй внучці смертельній утіху”* [23, VI, с.232]. Хоча крадіжку було швидко виявлено і на бабуся чекало покарання, але події далі розгортаються сприятливо для нещасних. Генеральша не тримає зла на них, Катрусі даровано такого бажаного для неї янгола та інші іграшки й ласощі. А крім того, з'являється перспектива для бабусі та її хворої внучки отримати підтримку добродійного комітету. Слідуючи традиціям жанру різдвяного оповідання, М. Старицький змальовує в творі скоріше бажане, ніж реальне. Якщо в попередньому тексті “Орися” вигадана крадіжка стає причиною трагедії – загибелі героїні, то в “Янголі” трагічний ланцюг подій завершується щасливо.

Мотив фатального кохання лежить в основі оповідання М. Старицького “Понизив”, опублікованого в журналі “Зоря” за 1893 рік (№ 11). За авторським визначенням, це “розповідок старого мисливця”, тобто письменник використовує оповідну манеру викладу, засвідчуючи вірогідність зображуваних подій. А події були незвичайні, тож урізались у пам'ять оповідача Стеця на все життя. З захопленням він розповідає про свого дядька – неперевершеного мисливця Антона Стрільця та його кохання до гордовитої красуні Марини Соколівни. Щасливою могла би бути ця молода пара, коли б не надмірні амбіції героїв та ще мимовільне втручання до їх стосунків Антонового родича й побратима-мисливця Петра Стрільця. Щоб спростувати хвалькуваті слова останнього, що він є найкращим стрільцем на всю округу, Антін пропонує тому пострілом збити з його голови шапку, яку насунув на самого лоба. І дійсно, Петро спасував – шапки не зміг збити з побратима, та при тому прострелив йому голову. Так Антін виграв це змагання ціною власного життя. Трагізму фіналові твору додає звістка про загибель його коханої – від туги за милим, над яким кпинила, а

тепер назавжди втратила, Марина повісилась на яворі. Ситуація в оповіданні могла б здатися анекдотичною, якби не її трагічні наслідки.

Воля випадку чи й рокованості керує й долями героїв оповідання “Буланко”, першодрук якого з'явився в журналі “Дзвінок” за 1895 рік (№ 4). Молодий хазяїн Степан Жвавий, ставши старостою, приноровився до чарки, то ж його вірний кінь, уже за звичкою, часто несе його до шинку. Степан не хоче бачити власних вад і звинувачує в усіх бідах Буланка, лупцює його і навіть вирішує продати кумові, хоча дружина та донька Ганулька просять такого не чинити. Тільки несподівана загроза смерті та порятунок, що прийшов до Степана під час сильної завірюхи від битого ним коня, змусили старосту задуматись і змінити свою поведінку. Він і від п'ятики, і від свого старшинування відцурався, і з жінкою жив *“іще краще, іще любіше та приязніше”*, а Буланка не тільки не продав, а піклувався про нього аж до самої смерті – *“розкошував кінь у великій шані і ласці, – всі його любили як найщирішого, найвірнішого друга”* [23, VI, с.149].

Інший тип сільського старшини репрезентовано в оповіданні “Лихо”, названому автором “картинкою з життя голодних”. Твір уперше опубліковано російською в “Киевской газете” за 1900 рік (№№ 81, 82, 85) під назвою “Горе”, а українською – в 1901 році в “Киевской старине”. Оповідання “Лихо” відтворює руйнацію заможної родини Марти Супониhi після смерті її чоловіка під час будування церкви. Нещасна вдова через усілякі махінації сільських глитаїв утрачає все своє господарство, далі й єдину годувальницю, що залишилась, – корову. М. Старицький фіксує увагу на підступах місцевого знахаря, що оголошує нещасну тварину скаженою і вимагає зарити її живцем у землю, на жорстокості старшини й темного селянства, котрі мордують корову на очах у Мартиної малої доньки Прісі. Дівчинка кидається услід за катованою коровою у яму і смертельно калічиться. Фінал твору промовистий: *“Хату й садибу за недоїмки продали з молотка... Купив усе старшина...”* [23, VI, с.231]. А Супониha від такої жахливої сваволі божеволіє, *“ходить з довгою рукою по містечку: хто хліба дасть – з'їсть, хто що заставить – зробить... але все мовчки і до людини не промовить і слова...”* [23, VI, с.231-232]. Оповідання звучить як вирок світові, де править беззаконня й несправедливість, жорстокість і нелюдність.

Творчість М. Старицького – визначний набуток національного письменства ХІХ – початку ХХ століття. Драматургія, поезія, проза митця відіграли важливу роль у розширенні тематичних обріїв української літератури, у зміцненні в царині мистецтва тенденцій реалізму та романтизму.

Як корифей українського театру, драматург, поет, прозаїк, перекладач, видавець, меценат він залишив золоті сліди в історії нашої культури. Про митця та його найближче оточення написано чимало літературних творів (“Мій віночок. На могилу М. П. Старицького”

С. Бердяєва, “До М. П. Старицького” В. Мови-Лиманського, “Борвій” Ю. Хорунжого, “Старицькому” М. Чернявського, “Усій трупі добродія Старицького” Я. Лучини, “Микола Лисенко” Є. Товстухи, “Повість про народного артиста” Ю. Мартича, “Марія Заньковецька” І. Пільгука та ін.), знято фільми (“І в звуках пам'ять озоветься” Т. Левчука, “Моє серце ножами проймає” В. Вітра з телециклу “Гра долі”). Низку творів письменника екранізовано (стрічки “За двома зайцями”, “Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці”, “По-модньому”, “Циганка Аза” тощо).

На завершення наведемо лише декілька відгуків відомих діячів культури про М. Старицького: *“Час великої громадянської боротьби одбивсь на Старицькому рішучою перевагою громадянських мотивів... над творами особистої лірики... Національний гніт, війна за слов'янство й слов'янське питання, народні злидні, розпад і зневір'я в інтелігентських класах – ось що знайшло вираз у його поезії аж до програмових заяв українства того часу”* (С. Єфремов); *“Чутливий і експансивний, громадянськи-активний та несамолюбно-щирий в своєму захопленні літературними нащадками, він відіграв у організації літературного життя 90-х рр. таку роль, на яку не мали сили ні Куліш, ні Щоголів, може й обдарованіші від нього як поети та стилісти”* (М. Зеров); *“Творчість Михайла Старицького – значний крок вперед у розвитку української мови, у поширенні тематичного виднокругу української літератури, у зміцненні в нашому письменстві реалізму”* (М. Рильський); *“Доробок цього художника слова не застарів – він живе й понині. П'єси викликають захоплення глядача (та й читача), гостросюжетні повісті та романи розкривають драматичну історію народу, його боротьбу за щастя, за волю; чаруюча ніжна лірика, гнівна викривальна сатира, роздуми поета-громадянина не можуть не знайти відгуку в душах нинішнього покоління, яке прагне соціальної справедливості”* (Л. Дем'янівська).

У 2001 році було засновано літературно-мистецьку премію імені М. Старицького. Діють літературно-меморіальні музеї письменника в Києві та Кліщинцях на Чорнобаївщині.

М. Старицький лишається нашим сучасником, він і нині своєю творчістю перебудовує український світ на засадах розуму, вірності, любові.

Література

1. Бондар М. Поезія пошевченківської епохи: система жанрів. К.: Наукова думка, 1986. 327 с.
2. Дем'янівська Л. Михайло Петрович Старицький. *Старицький М. Твори: у 6 т.* К., 1989. Т.1. С.5-38.
3. Демьяниевская Л. Михайло Старицкий и его трилогия “Богдан Хмельницкий”. *Старицкий М. Богдан Хмельницкий: трилогия. Кн.3: У пристани.* К.: Дніпро, 1991. С.587-606.
4. Єфремов С. Історія українського письменства. К., 1995. 688 с.

5. Зубков С. Михайло Старицький. *Старицький М. Поетичні твори. Драматичні твори*. К., 1987. С.5-28.
6. Історія української літератури ХІХ ст.: у 2 кн. / за ред. М. Жулинського. К., 2005-2006.
7. Історія української літератури ХІХ ст.: 70-90-і рр. / за ред. О. Гнідан: у 2 кн. К., 2002-2003.
8. Історія української літератури ХІХ ст.: у 3 кн. / за ред. М. Яценка. К., 1995-1997.
9. Історія української літератури другої половини ХІХ ст. / за ред. В. Поважної, М. Грицяя. К., 1986. 431 с.
10. Левчик Н. Жанрова своєрідність поезії М. П. Старицького. *Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст.* К., 1986. С.259-273.
11. Левчик Н. Історична проза М.Старицького: далекі образи – близькі ідеї *Слово і час*. 1990. № 2. С.38-44.
12. Левчик Н. Повернення з небуття: романи “Молодось Мазепы” і “Руїна” в контексті світоглядно-естетичних концепцій історичної прози М.Старицького. *Старицький М. Молодось Мазепы. Руїна*. К., 1997. С.1-12.
13. Левчик Н. Поезія М. П. Старицького (жанрові та образно-стильові особливості). К.: Наук.думка, 1990. 124 с.
14. Левчик Н. Традиційне й нове в стилі М. П. Старицького-поета. *Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ – початку ХХ ст.* К., 1987. С.198-232.
15. Михайло Старицький: постать і творчість: до 100-річчя з дня смерті письменника-класика: збірник. Черкаси, 2004. 384 с.
16. Михайло Старицький як творча особистість: збірник. Черкаси, 2010. 388 с.
17. Немченко І. Поетична Шевченкіана Михайла Старицького. *Немченко І. Шевченкова офіра: статті та дослідження*. К. – Херсон: Просвіта, 2008. С.13-20.
18. Олійник В. Кармелюк у романі М. Старицького. *Старицький М. Разбойник Кармелюк*. К., 1971. С.698.
19. Подолина І. Повість “Облога Буші” Михайла Старицького. *Дивослово*. 1994. № 3. С.45-50.
20. Поліщук В. Новелістика Михайла Старицького: моногр. Черкаси: Брама, 2002. 136 с.
21. Поліщук В. Повісті Михайла Старицького: моногр. дослідж. Черкаси: Брама, 2003. 156 с.
22. Поліщук В. Художня проза Михайла Старицького: проблематика й особливості поетики романів і повістей письменника. Черкаси: Брама, 2003. 376 с.
23. Старицький М. Твори: у 6 томах. К.: Дніпро, 1989-1990.
24. Українка Леся. Зібр. творів: у 12 томах. К.: Наук. думка, 1977. Т.8: Літературно-критичні та публіцистичні статті. С.229-252.
25. Франко І. Михайло П. Старицький. *Франко І. Зібр. тв.: у 50 т.* К., 1982. Т.33. С.230-277.
26. Хропко П. Керманіч української культури (матеріали до факультативного заняття “Михайло Старицький”). *УМЛШ*. 1991. № 10. С.36-42.
27. Цибаньова О. Лаври і терни: життєвий і творчий шлях М. Старицького. К., 1996. 187 с.
28. Цуркан І. Мова як домінанта характеристики образної системи роману М. Старицького “Розбійник Кармелюк”. *Південний архів*. Херсон, 2003. Вип. 21. С.205-209.
29. Цуркан І. “Розбійник Кармелюк” М. Старицького як жанрова модель історико-пригодницького роману. *Південний архів*. 2002. Вип. 19. С.6-10.

***До 155-річчя від дня народження Івана Липи
До 120-ліття від дня народження Юрія Липи***

Петро Лойтра

**Праця над вокальним циклом “Іван та Юрій Липи”
за однойменною поемою Дмитра Шупти**

Імена батька й сина Івана та Юрія Лип сьогодні достатньо відомі, але, разом із тим, вивчення й актуалізація їхньої спадщини, популяризація їхніх постатей і сьогодні надзвичайно важливі. В першу чергу це зумовлюється державотворчим потенціалом їхніх розмислів, адже вони відомі українські письменники, публіцисти, лікарі, громадські і державні діячі. Іван Липа – був одним із засновників таємного товариства “Братерство Тарасівців”, метою якого була боротьба за здобуття Україною незалежності. Ідеї і справи батька гідно продовжив син Юрій. Життя кожного з них було складне і драматичне. Найбільша їх туга – Україна, вони вірили в її краще прийдешнє і любили рідну Батьківщину до скону.

Поет Дмитро Шупта – один із тих авторів, хто небайдуже ставиться до культурної історії рідної Полтавщини. Тому цілком зрозуміло, що в його доробку є цикл віршів, який розрісся в поему “Іван та Юрій Липи”.

У свій час автор запропонував мені почитати цей твір і подумати про можливе музичне оформлення поетичного тексту. Переглянувши текст, наданий поетом, зрозумів, що мало знаю про ці непересічні імена уславленої династії. Потрібно було знайти інформацію про їх життєвий шлях, епоху, в якій вони жили, звернутися до їхньої творчості.

Як я й сподівався, з’ясувалося, що Дмитро Шупта одержимий творчим задумом, живе в колі своїх героїв, утілює не тільки особисті враження, роздуми, мрії, пережиті ним самим, але і подає виразні портрети своїх героїв. І це не змогло не надихнути мене на творчість.

Вокальна збірка, як я відчув, має бути побудована на підґрунті історичних фактів, спогадів, розповідей представників старшого покоління, які пройшли крізь голодомори, революції, війни. Та й попередні розповіді поета Дмитра Шупти про уславлену династію Лип також захоплювали й не залишали мене у спокої.

Осмилюючи прочитане, розмірковуючи над власною музичною концепцією теми, розпочав роботу над створенням музики. Скажу відверто, працювалось важко, адже композитор повинен із великою відповідальністю та розумінням ставитися до поетичних рядків, щоб не понівечити їх, не допустити неточності музичних образів у своїй композиторській

драматургії. А головне – досягнути єднання у пісні поетичного та композиторського начала.

Кожна із семи пісень, пережита авторами і послідовно розповідає про життєві етапи наших героїв. Вокальний цикл розпочинається піснею “Крислата липа”, у якій мовиться про батька Івана Львовича, земського лікаря, про його козацьке коріння, а також про народження у Старих Санжарах його первістка – сина:

*...Синок в Старих Санжарах народився,
Що до звитяги також доросте.
Це на таких чекає Україна,
Що мають рвіння – позбавлять від пут,
Коли бентежна випала година
І на шляху щокроку – водокрут.*

Слід зауважити, наспівність і виразність мелодії, підказана текстом, легка фактура музичного викладу дають можливість виконувати пісню як у супроводі, так і без нього, акапельно.

В другому пісенному творі “В Дальнику”, який звучить у темпі вальсу, з особливим трепетом змальовані картини природи, благословенної Одещини, куди батько перевіз дев’ятирічного Юрася і де минали його дитячі роки, де хлопець допитливо пізнавав світ, де поринув з головою в книжки, де формувався характер майбутнього воїна, борця за незалежність, мислителя, патріота України. І хоча ця глава написана в мінорній музичній тональності, відчувається загалом її мажорний настрій. Пісня має чотири строфи, у яких виразно простежується, неначе у романі, другий план. В уяві зримо бачимо дитину, підлітка, юнака...

З великою повагою й пошаною згадується батько Іван Львович, який “...для сина був кумиром...”. Це він намагався вкласти у його свідомість, що Україну і свій народ потрібно не тільки любити, а й вірити в його майбутнє відродження – національне й політичне.

Ще з 1891 року після складеної клятви в Каневі, біля могили Тараса Шевченка, разом зі своїми побратимами, батько до кінця свого життя ні разу не схибив, не порушив присяги. У хлопцеві загартовував міцність духу, незламність волі, вчив бути українцем, а коли потрібно буде – то й віддати життя за Україну. У спогадах І. Липи є такі рядки: “*Помремо ми, але святий вогонь, що його ми сміливо запалили, уже ніколи не погасне. Це те, що переживе нас і створить найрозкішніші легенди в Україні... Наша тяжка боротьба... повернеться в перемогу, бо хоч люди й смертні, зате ідеї вічні*”.

Значна частина життя Юрія припала саме на тоталітарні часи, які вимагали моральної, духовної і фізичної стійкості. Завдяки твердому характеру, цілеспрямованості, непоступливості, безмежній відданості, Ю. Липа увійшов в історію, як один з визначних ідеологів українського націоналізму, як теоретик сучасної української геополітичної доктрини.

Наступна пісня “Лікар УПА” переносить нас у буремні роки воєнного лихоліття, в часи, коли в наші двері постукала страшна біда – війна, яка

принесла з собою незліченні втрати, змінила свідомість, яка змушувала робити часом граничний вибір. Ю. Липа – активний учасник українського руху Опору, інструктор першої Старшинської школи УПА, організатор підпільних курсів із підготовки медичних кадрів для Української Повстанської Армії, а ще й лікар. Поет Д. Шупта, теж за фахом лікар, пише:

*... Тоді, коли трапляється засипа,
Свої узявши ліки і бинти,
Йшов у криївку лікар Юрій Липа –
Пораненим спішив допомогти...*

Він, самовіддано служив рідній Вітчизні, не шкодуючи власного життя і здоров'я, ризикуючи своїм життям і благополуччям родини, заради спасіння друзів, бойових побратимів, обробляв рани, лікував і зцілював поранених і хворих у криївках, надавав допомогу, не відмовляючи в цьому і в селах місцевому населенню. Під час одного з таких виїздів у селі Іваники Яворівського району підрозділ НКВС вистежив і схопив у криївці Юрія Липу.

І. Липа

Ю. Липа

Пісня складається, як і попередня, з чотирьох куплетів. Мелодія спокійна і в той же час тривожна. Вокальна партія виконується на фоні нескладних гармонійних побудов. Для її виконання не потрібен високий рівень професійної підготовки. Потрібно враховувати характер і фантазію виконавця. Виконання, як правило, залежить від різних обставин: ознайомлення з твором, психологічного стану виконавця, музичних інтересів і смаків, поглядів та переконань, і зрештою, від того, чого співак чекає, як планує передати зміст і що бажає знайти в цьому творі.

Наступний вокальний твір – “Липи-Герої”. Перечитуючи літературний текст поеми, а також матеріали про життя наших героїв, пересвідчуюся, дійсно: Липи – герої. Як згадується в пісні повстанських

ватажків 1920-х: *“Та з розвернутих могил воскресают повні сил, йдуть до нас на бій зі злом герої-воїни. Мусимо боротися й за них”*. Мусимо...

Пропонуючи свою музичну версію долі та діянь Івана та Юрія Лип – людей із різними біографіями, історіями, але з однаковою вірою щодо майбутнього України, я, справді, намагався бачити живих дієвих людей. Наскільки це вдалося – судити не мені.

*Липи, батько й син – об’я герої,
Хто горів горнилом боротьби
У неперестанному двобої.
Дух козацький мають не раби...
...Липи, ви – ушавлені герої
І такими будете завжди.*

Є в Одесі вулиця Івана та Юрія Лип, яка в часи суверенітету по-блюзнірськи перейменовувалася вже кількаразово. “Вулиця Івана та Юрія Лип” – пісня, яка розповідає про збереження історичної пам’яті, спадщини, та увіковічнення імен борців, гордих лицарів нашої держави. Вона побудована з двох частин – куплету та приспіву. Увага зосереджується на гармонічному забарвленні твору, а також характеризує музичний образ, емоційний настрій.

На сьогодні основу пісенної аудиторії в країні становить молодь. Це люди, світогляд яких формується. Їхні потреби, смаки, кругозір ще тільки визрівають і визначаються, пісня допомагає, принаймні, повинна сприяти становленню молодого людини. Вести за собою. Легкі, веселі, святкові твори і так знайдуть шлях до слухачів. Тому, дуже важливо піднімати престиж серйозних пісень і цікавих тем, розрахованих на роздуми, здатність сприймати світ в усіх його складностях і суперечностях. Пісня не може бути нейтральною, вона або виховує смак, або псує його. А в наш час, коли до нас повертаються забуті імена українських героїв, це дуже важливо й актуально.

У місті Львові одна з вулиць, також обласний госпіталь інвалідів війни та репресованих носить ім’я Юрія Липи, а ще його ім’ям названі вулиці й провулки в містах Кропивницькому, Конотопі, Новояворівську, Стрию... У Полтаві існує провулок Івана Липи, а в Києві – “ТОВ Українська Видавнича Спілка” імені Ю. Липи. В місті Торонто (Канада) на честь письменника-патріота названо школу при Українському культурному центрі.

Задля належного вшанування Івана та Юрія Лип проводяться наукові конференції, круглі столи, відбуваються передачі на телебаченні, заходи в бібліотеках, музеях, університетах. Друкуються збережені рукописи. Все більше ми дізнаємося про невідомі сторінки їхнього життя, знайомимося з публіцистичними та літературними творами. Частина рукописів, листів до цього часу не вивчена – вони залежалися в архівах Польщі, Австрії, Росії та інших країн, і не передані Україні, залишаються неописаними. Про Івана та Юрія Лип ведуться наукові дослідження.

*...Вас в любові й чистому довір’ї
Поєднав міцний духовний міст*

*В українськiм свiтлому сузiр'ї,
Котре зветься – “Нацiоналiст”.
Цi слова з наступної пiснi “Сузiр'я Нацiоналiст”.*

Юрiй Иванович Липа – один iз визначних iдеологiв українського нацiоналiзму. У своїх нагальних публiцистичних творах “Українська раса”, “Призначення України”, “Чорноморська доктрина” й iнших вiн обгрунтовано зображав роль українця в українському державотвореннi.

Автор поетичної збiрки Дмитро Шупта, який теж зазнав переслiдувань (це трапилося за тоталiтарного андроповського режиму), побував за ґратами сумнозвiсної Лук'янiвки за прояви нацiональної свiдомостi, в'язень сумлiння вкотре дає зрозумiти i вiдчути, що ми, представники великого славного народу, повиннi брати на духовне озброєння i виховання молодого поколiння найкращi традицiї дiдiв-прадiдiв наших, i не скидати з рахункiв героїчну жертвону боротьбу вiдомих українцiв Ivана та Юрiя Лип.

*... Свiтло ви дали, як Прометей.
Й спрагу чину смiли пронести,
Розмахнувши крилами iдеї,
Власної сягнули висоти...*

Полтавщина дала країнi письменникiв, композиторiв, співакiв, винахідникiв, вiйськових – людей, якi прославили свiй край, свою Україну на весь свiт. Власною енергiєю, вiрою, духом i розумом вони робили все, щоб Україна була самостiйною, незалежною державою.

*... Пронiс герой крiзь морок смолоскипа
I кожного бере тепер на спит.
З Полтавщини в Одесi Юрiй Липа,
Полтавець Юрiй Липа – одесит.*

Менi важко сказати, скiльки часу та невсипущої дослiдницької працi вiддав Дмитро Шупта легендарним Ивановi та Юрiю Липам, пишучи про них, переживаючи їх щоденнi життєвi радощi, перемоги, труднощi, драми. Поема переповнена любов'ю до героїв, земляка-полтавця й одесита.

Сьогодні в час нацiонального оновлення, у час героїчної боротьби українського народу за свою незалежність, територiальну цiлiснiсть та суверенiтет, робимо висновки: Україна – понад усе!

Кожна людина має свої душу, очi, погляди, пам'ять, враження. Я гадаю, що вокальна збiрка про батька й сина Лип допоможе багатьом не тiльки зрозумiти, а й емоцiйно пережити те, що вiдбувалося насправдi в той час. Почуттiв не може бути багато, коли йдеться про болоче сьогодення, у якому ми, мирнi люди калинової України, знову мусимо захищати свою рiдну землю. Я щиро вiрю в перемогу нашої України – перемогу добра над злом. Збудеться мрiя Лип, Україна буде сильною i могутньою та незалежною державою i завжди пам'ятатиме своїх героїв, якi про це мрiяли, боролися i гинули за неї.

Слава Україні! Героям слава!

До 150-річчя від дня народження В. Різниченка (Велентія)

Іван Немченко

Володимир Різниченко (Велентій) і Херсонщина

Серед видатних діячів науки і культури, пов'язаних із нашим краєм, особливе місце належить Володимирові Васильовичу Різниченку (1870-1932). Він відомий як природознавець і мандрівник, академік АН України та НТШ, дослідник Таврії та Волині, Середнього і Нижнього Придніпров'я, Алтаю і Середньої Азії, Тянь-Шаню й Тарбагатаю, автор більше як семи десятків наукових праць у царині палеонтології, тектоніки, ґрунтознавства, геоботаніки, гідротехніки, гідрогеології, геології, географії (“Східна Калба”, “Природа Канівських дислокацій”, “Геологічний нарис околиць Шевченкової могили під Каневом”, “До питання про час і умови утворення українського лесу”, “Про четвертинні рухи земної кори в районі середнього Дніпра” та ін.). А ще був талановитим художником, письменником, перекладачем, публіцистом, мемуаристом, котрий підписував свої твори псевдонімами Велентій, Гайд, Гаїдамака та криптонімами Р., Р-ко, В. Р-ко, В-й тощо, надсилаючи їх до журналів, газет, альманахів, друкуючись зокрема у таких виданнях: “Іскра”, “Літературно-науковий вісник”, “Шершень”, “Перша ластівка”, “Розвага”, “Терновий вінок”, “Рада”, “Киевская газета” та ін. Крім того, залишив свої сліди в історії просвітницького та визвольного руху в Україні кінця ХІХ – початку ХХ ст. Про різні ділянки діяльності В. Різниченка можна прочитати в публікаціях А. Антоненко, О. Бабишкіна, І. Блюміної, В. Борейка, Є. Демченко, О. Дея, В. Жадька, Н. Зикун, В. Івченка, О. Константинівської, В. Касіяна, Г. Коваленка-Коломацького, Т. Лазанської, Є. Лазаренка, А. Німенка, І. Підоплічка, Н. Полонської-Василенко, В. Хмурого, Л. Чорної, Б. Ясінського та ін.

Народився Володимир Різниченко на півночі України (село Велентієве Ніжинського повіту Чернігівської губернії) 6 жовтня 1870 року (за старим стилем), а 18 жовтня 1870 року (за новим) у родині фельдшера. Закінчив початкову школу, Ніжинську гімназію та природниче відділення фізико-математичного факультету Харківського університету. А на початку 1900-х років він влаштувався на роботу в Херсоні, де працював статистиком і завідувачем статистичного відділу повітової земської управи. Ще навчаючись в університеті (1891-1896 рр.), В. Різниченко брав участь у діяльності “Союзної ради об'єднаних нелегальних студентських організацій Харкова”, а відтак захопився революційним рухом. Тож і в Херсоні він прагнув знайти світоглядно близьких людей. Тут у 1900-х роках діяв гурт

національно свідомої інтелігенції, перейнятої визвольними ідеями та ідеалами (Дніпрова Чайка, А. Грабенко, Г. Коваленко-Коломацький, В. Кедровський, М. Чернявський, В. Яблоновський та ін.). В. Різниченко досить органічно влився в це середовище, був активною й ініціативною особою. Про це свідчать тогочасні херсонці, які залюбки прийняли Володимира Васильовича до свого товариства. Так, Г. Коваленко-Коломацький, відзначаючи у своїх мемуарах відсутність численного патріотично налаштованого загалу в Херсоні за станом на 1900-й рік, констатував, що тут *“не існувало ні української громади ні українського життя взагалі”* [9, с.93], окрім хіба що його друзів – А. Грабенка (Конощенка) та Л. Василевської, або Дніпрової Чайки. Але з відрадою далі у спогадах Г. Коваленко-Коломацький згадує, як уже в наступні роки це коло значно розширилось: *“З часом наша Херсонська трійця українська збагатилась на нових членів. Це були М. Ф. Чернявський, відомий поет, що й тепер мешкає в Херсоні, а тоді дістав посаду завідувача шкільним відділом Херсонського губернського земства, В. В. Різниченко – сучасний геолог, а тоді статистик Херсонського повітового земства, і агроном (замучений денікінцями) В. О. Яблоновський, що теж завідував сільськогосподарським бюрою того ж таки повітового земства.*

Отже, число наших членів подвоїлось (правда не одразу) і ми року 1903-го мали змогу навіть маніфестувати себе прилюдно, як Херсонська громада, вирядженням до Полтави делегата з адресою на свято відкриття пам'ятника І. П. Котляревському” [9, с.95].

Цей же мемуарист наголошує, що *“дух часу і вимоги тодішнього політичного життя примусили незабаром нашу Херсонську громаду диференціюватись”* [9, с.95]. Відтак за ініціативою В. Різниченка “ліва фракція” цієї організації ввійшла до складу ще зовсім молодого Революційної Української Партії (РУП), заснованої 1900 року. Тут же Г. Коваленко-Коломацький додає: *“В чому виявлялася активність нашої “ерупівської” організації? Виявлялася вона тільки у збиранні коштів на партію та у приставці і розповсюдженні партійної літератури”* [9, с.95].

Переїхавши до Херсона 1901 року, В. Різниченко плідно займався літературно-мистецькою діяльністю, надсилав свої твори до різних видань із надією на публікацію. Ідеться як про його письменницькі тексти, так і графічні роботи як художника. Про це свідчить епістолярій В. Різниченка. Так у листі від 27 лютого 1902 року з Херсона до редакції “Літературно-наукового вісника” у Львів він запитував, чи може бути опублікованим у цьому виданні його малюнок “Похорон Шевченка”. А ще цікавився долею свого перекладу “Пісні про Буревісника” (з М. Горького). Адже так сталося, що Володимир Васильович задовго до цього надіслав до редакції “Літературно-наукового вісника” свою українську версію даного твору й отримав інформацію про те, що на сторінках цього видання за 1901 рік згаданий текст М. Горького був таки опублікований українською. Але

виникало питання: чи це був саме переклад В. Різниченка, чи когось іншого. Адже на початку 1900-х років чимало українських авторів зацікавились цією піснею в прозі й пропонували її переклади (Дніпрова Чайка, П. Капельгородський, М. Полтавка, М. Садовський та ін.). У листі від 27 червня 1902 року з Херсона до редакції все того ж “Літературно-наукового вісника” В. Різниченко знову запитував, чи його переклад “Пісні про Буревісника” М. Горького вміщено в цьому виданні, чи йдеться про твір зовсім іншого інтерпретатора тексту відомого російського письменника. Також у цьому ж листі Володимир Васильович цікавився, чи не погодиться редакція цього львівського місячника опублікувати на своїх сторінках два його нариси під загальною назвою “З азійських малюнків”.

Зазначимо, що й переклад “Пісні про Буревісника” М. Горького, здійснений саме В. Різниченком, “Літературно-науковий вісник” таки опублікував (1901, т. XV, кн. 7) [14], і диптих, зітканий із східних вражень на той час херсонського адресата, теж видрукував (1902, т. XIX, кн. 9) [15]. Епістолярій письменника й художника у цей період мав традиційні координати. Це листовна приписка російською мовою: “г. Херсон. Уездная Земская Управа. Владимиру Васильевичу Ризниченко”.

У нашому місті митець, статистик і науковець жив і працював протягом 1901-1903 років (є інші дані: 1901-1902 рр.). Але є свідчення на користь саме першого твердження. Наприклад, у мемуарах Г. Коваленка-Коломацького наведено такий факт. Члени Херсонської громади якимось влаштували обговорення творів Дніпрової Чайки. У 1900-х роках ця авторка вже була добре відомою в Україні, отримала схвальні відгуки з боку Б. Грінченка, М. Коцюбинського, М. Старицького, І. Франка тощо. Г. Коваленко-Коломацький відзначив надзвичайну скромність письменниці та її реакцію на отриману критику. Він зокрема зауважив, що Дніпрова Чайка, “після обговорення добірки Чернявським, Різниченком, Грабенком і Коломацьким, сказала – “нехай ще полежить”, – і забрала зошит” [9, с. 97]. Цікава деталь: твори письменниці отримали критичні зауваження від М. Чернявського та В. Різниченка. А Микола Федорович, як відомо, поселився в Херсоні у 1903 році. Тож, згідно зі спогадами Г. Коваленка-Коломацького, і Володимир Васильович у цей час ще перебував у Херсоні.

Як науковець В. Різниченко ще з 1899 року спорадично займався дослідженням Південного Алтаю, Тянь-Шаню й Тарбагатаю. Зокрема й у 1903 році він був членом експедиції на Схід. Його поезії в прозі “На Іртиші” та “Ночівля на Іртиші” датовані відповідно 8 та 9 травня 1903 р. Так і чергувались у житті й діяльності науковця та митця то Схід, то Україна.

Згаданий у херсонському листуванні диптих “З азійських малюнків” (у першодруку на сторінках львівського “Літературно-наукового вісника” названий “Із азійських малюнків”) зовсім не випадково стосувався орієнтальної тематики. Адже творчі грані В. Різниченка як науковця і як письменника були нерозривними. А відтак майже ціле двадцятиліття (з 1898

по 1916 рік) займаючись дослідженням Середньої Азії, Казахстану, Алтаю, він просто закохався в природу цих регіонів і цю любов переніс на сторінки своїх літературних творів.

В “азіятські” чи “азиятські” малюнки митця (у рукописних і друкованих текстах тих часів багато таких правописних розбіжностей, оскільки письменники жили й оприлюднювали свої твори на просторах різних держав, ніби в двох різних Українах, колонізованих Російською та Австро-Угорською імперіями – хто користувався кулішівкою, хто драгоманівкою, хто желехівкою, хто олександрівкою, а хто намагався поєднати вимоги різних граматик) органічно вплелися як східні, так і рідні мотиви. У першому з них, що називається “На чужині далекій”, азійська екзотика протиставляється українським краєвидам. Від алтайських пейзажів ліричний герой лине думкою до рідної сторони: *“Там десь у далекій країні ласкаве сонце лле тепер своє гаряче промінне; там тихо-поволи плинуть широкії шляхи погожої води; там розмахнулись до самого моря степи голубії, і діброви так любо-привітно шумлять своїми пишними, розмаїтими деревами; а ниви ніби поважну розмову ведуть, і вітер гонить ними позлотистії хвилі... Там десь дівчина у червоній юпонці жне спілеє жито і жнучи співає:*

Гей з-за гори та із-за кручи...

А в глибокій без краю блакиті за нею лунає роскішна та вільна як небо пісня жайворонка” [15, с.189].

Другий малюнок циклу має інтригуючу назву “Зірки на землі” та підзаголовок “Зі східних легенд”. Це свого роду твір у творі. В оповідь героя вплітається легенда, розказана його супутником Киргизом, або Джембурбаєм про стародавні часи, коли зірки жили на землі, а не в небі. *“І жаром же нашіло від таємничих вогнів тих, немов від погляду найкращої красуні аулів! І красувало ся тоді вічнеє літо”* [15, с.192]. Та недалеко мешканцям землі *“обридло те нескінченне літо... От зібралися вони на раду: порадилися і поклали: втоптати у землю зірки, змішати їх з брудом. Бики, не гаючи часу, стали до праці... Ось уже половина зірок під їх важезними копитами глибоко увійшла в землю... Вогонь їх погас. Та коли прийшла черга до решти, копита у биків розкололи ся і крізь тії розколини зірки пішли у небо...”* [15, с.192]. Ця красива східна легенда ніби відтінює одвічні прагнення людського духу – до волі і світла.

У 1907 році В. Різниченко одружився. Його обраницею стала онучата племінниця херсонської письменниці Дніпрової Чайки Афанасія Миколаївна Хайнацька, яку родичі, друзі, знайомі називали Фанею. Вона в усьому підтримувала Володимира Васильовича, навіть супроводжувала його в наукових експедиціях. У своїх спогадах А. Хайнацька-Різниченко розповідає, як уперше побачила свого майбутнього чоловіка. Він прибув до Києва і зайшов до їхньої господи з листом із Херсона (певно ж від тітки Людмили – Дніпрової Чайки) [13].

Перебуваючи далеко від нашого краю, В. Різниченко листувався з херсонцями. Так, на початку 1908 року, повернувшись із дружиною з алтайської експедиції в Україну, він пише в Херсон Дніпровій Чайці (як відомо, письменниця виїхала з нашого міста пізніше – восени 1908 р.): *“А який чудовий похід одбули ми в чужу країну! Працювали літом серед дикої незайманої природи в горах, високих горах на китайському кордоні з верхів'ями, увінчаними віковичним снігом. Ви знаєте, яку розкіш відчуваєш, коли огортають тебе обійми такої природи. Але почуття те стає подвійним, коли є змога поділити його з дорогою людиною”* [цит. за: 3, с.20]. І далі Володимир Васильович переповідає про пережиті під час мандрів пригоди: *“Раз уночі до нашого шатра підходив олень. Раз, коли ми вранці рушили після ночліга у глибокій лісистій розколіні, гукнув на добридень ведмідь, сполоханий незвичайними сусідами. А то якось Фаня угледіла цілий табун диких свиней. Кинулися ми з нею верхи наздогін за ними, але вони швидко десь зчезли в розколинах. І ми вже не могли їх знайти”* [цит. за: 3, с.20].

З Херсоном пов'язано друк окремих поезій у прозі В. Різниченка. Зокрема 1905 року в альманасі молодих письменників “Перша ластівка”, упорядкованому М. Чернявським, були опубліковані твори з циклу “Мініатюри”: “Сум розставання”, “Захід (Вечірній настрій)” та “Гірський струмок мені думку шумів...”. Перший із названих текстів нагадує за структурою версе, оскільки в основному єднає в одне ціле розмежовані абзацами речення як рядки в поезіях (подаємо, зберігаючи тогочасний правопис):

“Променысто-рожевий ранокъ веселый на небо высоее плынувь, и хвыли перлысти йому на розлогых лыманахъ стивалы витальной, любои писни.

А сумъ розставання ынишую писню провадывь...

В свитло-зеленыхъ шатахъ весняныхъ степы, повни уцертъ жыття молодого, вельчный та радисный спивъ сонцю на зустричъ неслы.

А сумъ розставання ынши писни на пораду склыкавь...

* * *

Розмаити гаи, оповыти нобы мриямы нижно-зеленымы, обіймалыся зъ витромъ веснянымъ и йому шепотилы щаслывую писню кохання.

А сумъ розставання ынишую писню бренивь...

* * *

Весняны весели дивчат голосыстыхъ – пышно-барвыстыхъ квитокъ Украины – гучно луналы въ святкуючыхъ селахъ.

А сумъ розставання мени писню тужлыву спивавъ...” [16, с.104]

Друга мініатюра В. Різниченка “Захід (Вечірній настрій)” передає неповторні враження письменника і природознавця, художника і мандрівника від побаченої чужинецької екзотики. Послугуючись прийомами імпресіонізму, автор передає картину надвечір'я в Призайсанні:

“Я блукавъ на далекому сходи. Сонце поволи котылося за шырокий водяный розлигъ Нооръ-Зайсана й тендитно квитчало його на заходи веселковимы тонамы и вбырало у злото огнысте, роскишный пурпуръ та блакыть променысту.

А позаду похмуру насувався холодный, сывый морокъ осинньої ночи, и тилько высоко понадъ нымъ, у имлыстий далечыни, ще тыхо рожевилы оманюю надій та щастя сныгы Саура, але скоро погаслы...

Надъ безмирною водяною пустелею панувавъ нерухомый спокій, ныбы довичный и одноманитный, безтурботный смутокъ огортавъ ии. Не порушалы того спокою часови мешканци пустели: ни чорни зграи бакланивъ, ни полохлыви гаргары, ни велычня постать ставного лебеда срибно-перого...” [16, с.105]

Але чужинецький захід сонця, сповнений динаміки, асоціюється з далекою Україною, що приходить у рух, обстоюючи свої права: “...Въ тій сторони, де истнуе мій пышный, ридный край, захидъ бувъ повный розмаитымы барвамы бурхлывого жыття й боротьбы... Ой, якъ же винъ непереможно вабывъ та клыкавъ до себе – той захидъ! Якъ завзято хвылювавъ яскравымы кольорамаы того ыншого, нижъ тутъ, далекого, складового жыття... Широковымы, золотымы пасмамы проминня розлитаяются по небу любой краины чаривни вистныкы свиту, а тамъ яснымъ сонечкомъ глянулы, засяялы очи мылои, а ось чорно-сыни, зловистни хмары склубочылысь, з'єдналыся, насупылысь и несамовыто погрожують усьому, що есть найкрацого, найдорожчого, найсвятійшого для насъ... Але бачу – чыясь дужа рука высоко вгору пиднесла огняно-червоный стягъ, и замаявъ винъ – стягъ боротьбы за волю, за щастя, за рай наш чудовый...

Туды, туды до тыхъ турботъ, до радостивъ тихъ, до спильнои недоли моеи краины мерцій несы мене, мій човне крылатый!” [16, с.105-106]

Завершує цей триптих В. Різниченка поезія в прозі “Гірський струмок мені думку шумів...”, у якій автор складає славень на честь прекрасної і нікому не підвладної природи: “Гірський струмокъ, ныбы небо весняне прозорый, мовъ осинь погидная свижый, въ межгирри шумивъ мени думку таемну...

Гай, гай! Та вильная думка була чаривна!

Я слухавъ уважно и слухать хотилось без краю” [16, с.106] .

Закоханий у велич доквілля герой переймається думкою не лише “про волю и роскишь надхмарныхъ просторывъ”, а й про становище своєї вітчизни:

“Але жъ... охъ! – я згадавъ про тебе, мій далекий, мій любый, зруйнованный краю... Я згадавъ про конання твое на долынахъ глыбокыхъ та темно-брудныхъ, про несылу твою пиднестысь на шпыли чаривнычи...

И гнивомъ спалахнулы въ грудяхъ моихъ тоди ынши думки!..” [16, с.106].

Ці мініатюри, що отримали “херсонську прописку”, і в ідейному плані, і щодо поетики суголосні з цілим рядом інших текстів митця: “Велична сім'я”, “Веснянка”, “Перше мая”, “В полудневому Алтаї”, “Над однією країною панувала ніч холодна...”, “День на золотих копальнях”, “Ночівля на Іртиші”, “Осінь гуляла на роздолі Зайсанських степів...”, “Гімн Сонцю”, “Навіщо смерть”.

1920-і рр. – це період гідрогеологічних дослідів В. Різниченка в Нижньому Придніпров'ї, Таврії, в заповіднику Асканія-Нова. Науковець вивчав та прогнозував можливості створення в перспективі на цих посушливих просторах великої й розгалуженої зрошувальної системи. Завдяки розробкам В. Різниченка на теренах сучасної Херсонської області ці далекосяжні заміри були здійснені. Але годі шукати ім'я цього відомого вченого в енциклопедичному виданні “Херсонська область” із багатотомної серії “Історія міст і сіл Української РСР” (К., 1972), де про той же заповідник Асканія-Нова розповідає розлогий розділ [8, с.639-649]. Адже після смерті В. Різниченка, яка спіткала його 1 квітня 1932 року в Києві, де він займав посаду директора Інституту геологічних наук, цього патріотично налаштованого українського вченого й митця (ще й причетного до РУПу) воліли краще не згадувати. У реєстрі репресованих українських учених, що вміщений у праці історикині-емігрантки Н. Полонської-Василенко “Українська Академія Наук”, названо 250 осіб, зокрема й академіка В. Різниченка (у групі за фахом “Геологи”) [12, с.69]. Але у цьому ж виданні роком смерті науковця вказано 1939 р. із заувагою: “Заарешт. 1937. Звільнено” [12, с.155]. Якщо перше твердження про переслідування Володимира Васильовича можемо вважати цілком очевидним, адже сталінські опричники влаштували справжній розгром УАН, то друге, певно ж, є помилковим, і ця інформація, яку дослідниця не мала можливості перевірити, перебуваючи за кордоном, не відповідає дійсності.

Заслуга у відродженні доброго імені вченого й митця належить учневі Володимира Васильовича – І. Підоплічкові, дослідникам і пропагандистам його доробку О. Бабишкіну, І. Блюміній, Є. Демченко, які в 1950-х – 1980-х роках приділяли йому увагу в своїх публікаціях. Особливо ж слід відзначити неабиякий унесок І. Блюміної як авторки кандидатської дисертації “В. В. Різниченко (Велентий) – художник и поэт” (1969) та виданої на її основі монографії [3], а також ряду статей [2; 4; 5]. Дослідниця збирала чимало архівних матеріалів і подала широкий життєпис визначного українського діяча, охарактеризувала його літературно-мистецьку діяльність.

Нині час від часу з'являються статті, в яких ідеться про долю В. Різниченка, його наукову спадщину та творчий ужинок митця (матеріали А. Антоненко, Н. Зикун, В. Івченка, О. Константинівської, Т. Лазанської, Л. Чорної тощо). Зокрема йдеться й про вшанування пам'яті Володимира Васильовича на Чернігівщині, в Києві, у Каневі. Певно ж і херсонцям слід

було б поміркувати про це. У даному випуску “Вісника Таврійської фундації” у рубриці “Спадщина” започатковується і буде продовжений у наступних числах видрук літературних творів митця, адаптованих до сучасного українського правопису. Ці публікації В. Різниченка сподіваємось у перспективі зібрати й опублікувати окремою книжкою.

Література

1. Бабишкін О. Сатиричний журнал “Шершень”. *Радянське літературознавство*. 1959. № 4. С.82-90.
2. Блюміна І. В бентежнім передгрозі. *Літературна Україна*. 1967. 28 лютого.
3. Блюміна І. В. В. Різниченко (Велентій) – художник і поет. К.: Наукова думка, 1972. 195 с.
4. Блюміна І. Геолог, художник, поет. *Культура і життя*. 1966. 12 грудня.
5. Блюміна І. Революцією покликана. *Мистецтво*. 1967. № 1. С.17-19.
6. Демченко Е. Политическая графика в печати Украины 1905-1907 гг. К.: Наукова думка, 1984. 201 с.
7. Івченко В. Того далекого літа... Українська літературна газета 23.03.18 <https://litgazeta.com.ua/articles/togo-dalekogo-lita/>.
8. Історія міст і сіл Української РСР. Херсонська область. К.: Інститут історії Академії наук УРСР; Головна редакція Української Радянської Енциклопедії, 1972. 687 с.
9. Коваленко-Коломацький Г. Дніпрова Чайка: спогади. *Червоний шлях*. 1928. № 2. С.93-98.
10. Лазанська Т. І. Різниченко Володимир Васильович. *Енциклопедія історії України. Т.9 (Прил-С)*. К.: Наукова думка, 2012. С. 221.
11. Підоплічко І. Різниченко Володимир Васильович. *УРЕ*. Т.12. К.: Головна Редакція УРЕ, 1963. С.264-265.
12. Полонська-Василенко Н. Українська Академія Наук: нарис історії. Частина 2 (1931-1941). Мюнхен, 1958. 214 с.
13. Різниченко А. Радість незабутніх зустрічей. *Культура і життя*. 1968. 11 лютого.
14. Р-ко [Різниченко В.] М. Горький. Пісня про Буревісника [перекл. з рос.]. *ЛНВ*. 1901. Т.XV. Кн.7. С.117-118.
15. Р-ко В. [Різниченко В.] Із азиятських малюнків: 1. На чужині далекій; 2. Зірки на землі (Зі східних легенд). *ЛНВ*. 1902. Т.XIX. Кн.9. С.189-192.
16. Р-ко В. [Різниченко В.] Мініатюры: 1. Сумь розставання; 2. Західь (Вечірній настрої); 3. Гирський струмокъ мени думку шумивъ... *Перша ластівка: альманахъ украинськихъ письменниківъ / упорядкувавъ Мыкола Чернявський*. Херсон, 1905. С.104-106.
17. Хмурий В. Українська сатира революції 1905-1906 рр. *Культура і побут*. 1925. 20 грудня.

До 140-річчя від дня народження В. Винниченка

Марія Бородовська

Проблематика дитячих творів Володимира Винниченка

Володимир Кирилович Винниченко (1880-1951) – видатний український письменник, політичний діяч, художник. Його твори вражають своєю оригінальністю і захоплюють читачів своїми цікавими сюжетами.

Відомі літературознавці по-різному оцінювали багатий і розмаїтий жанрово і тематично доробок письменника. Загалом, критики виділяли новаторські риси художньої манери у творчості В. Винниченка і захоплювались його неабиякими літературними здобутками. Наведемо кілька прикладів: відомий критик Орест Кам'яницький вважав, що мала проза письменника насичена яскравими і драматичними подіями: *“Він має, як мало хто з українських письменників, хист захоплювати читача сюжетом, оповіданням, розвитком дії, яскравими образами, тонким і іноді досить глибоким психологічним аналізом”* [2, с.6]. Іван Франко та Леся Українка також були під великим враженням від творчості митця. Великий Каменярь вважав В. Винниченка одним із найяскравіших письменників початку ХХ століття. Щодо Лесі Українки, то вона наголошувала на тому, що це дуже талановитий письменник, що лише обдарована людина змогла б створювати такі шедеври: *“Безталанний не може випадково виявити те, чого у нього нема. Тільки талант міг створити такі живі постаті, ці природні діалоги і, особливо, цю широку яскраву картину”* [3].

Сучасні дослідники життєвого й творчого шляху В. Винниченка, серед яких О. Гнідан, Л. Дем'янівська, В. Гуменюк, Т. Гундорова, Т. Денисюк, М. Жулинський, Л. Мороз, В. Панченко, Г. Сиваченко, В. Солдатенко, Н. Шумило, у своїх працях приділяли увагу аналізу філософських, суспільно-політичних, художніх поглядів письменника, відзначали інтерес митця до нової літератури та її експериментаторських поетичних нововведень, що гостро стояли на початку ХХ століття.

Творчий доробок письменника складається з багатьох оповідань, повістей, романів, драм, комедій і, звичайно ж, не оминув митець і текстів дитячої тематики.

Дана стаття присвячена саме дитячим оповіданням В. Винниченка, дослідженню їх проблематики.

Збірка дитячих оповідань письменника “Намісто” налічує вісім оповідань: “Віють вітри, віють буйні...”, “Гей, хто в лісі, обізвися...”, “Гей, ти, бочечко...”, “Ой випила, вихилила...”, “Гей, не спиться...”, “Гей, чи пан,

чи пропав...”, “Та немає гірш нікому...”, “За Сибіром сонце сходить...”. Поза збіркою вийшли оповідання: “Федько-халамидник”, “Бабусин подарунок”, “Кумедія з Костем”, “Стелися, барвінку”, які славляться своєю щирістю, простотою, повчальністю та несподіваними подіями, що відбуваються в житті маленьких героїв. У своїх дитячих оповіданнях автор багато уваги приділяє душевному стану персонажів, їхнім переживанням та почуттям. Героями оповідань найчастіше стають особливі діти, які по-іншому, інакше сприймають реальність, аніж їх оточення. Зазвичай це діти із простих селянських родин, юні сироти та наймити, які своїми пригодами захоплюють не лише маленьких читачів, а й дорослих людей.

Тематика дитячих оповідань В. Винниченка різноманітна, іноді в одному творі може переплітатися кілька проблем, наприклад, бідність і сирітство в творах “Кумедія з Костем”, “Та немає гірш нікому”, становлення характеру маленьких героїв через складні життєві випробування: “Ой випила, вихилила...”, “Гей, не спиться”, “Федько-халамидник”.

Основними в творах письменника були проблеми дитячої неволі та сирітських поневірянь (“Віють вітри, віють буйні...”, “Та немає гірш нікому”); бідності та безпросвітних злиднів (“Ой випила, вихилила...”, “Віють вітри, віють буйні...”, діалогія “Гей, не спиться”, “Гей, чи пан, чи пропав”, “За Сибіром сонце сходить...”); соціальної нерівності (“Віють вітри, віють буйні...”, “Та немає гірш нікому”, “Ой випила, вихилила...”); хитрості і винахідливості маленьких героїв (“Гей, хто в лісі, обізвися...”, “За Сибіром сонце сходить...”, “Ой випила, вихилила...”, “Та немає гірш нікому...”), дружби і взаємодопомоги (“За Сибіром сонце сходить...”, “Ой випила, вихилила...”, “Та немає гірш нікому...”, діалогія “Гей не спиться...”, “Гей чи пан, чи пропав...”); самопожертви і вірності дітей: (“Та немає гірш нікому...”, діалогія “Гей не спиться...”, “Гей чи пан, чи пропав...”); батьків і дітей (“Гей, хто в лісі, обізвися...”, “За Сибіром сонце сходить...”); раннього дорослішання дітей унаслідок певних обставин (“Ой випила, вихилила...”, діалогія “Гей не спиться...”, “Гей чи пан, чи пропав...”); релігії (“Гей, хто в лісі, обізвися...”) тощо.

В оповіданні В. Винниченка “Віють вітри, віють буйні...” мова йде про маленького хлопчика Гриня, який народився у заможній родині. Він зник, що йому приділяють багато уваги, зважають на всі його примхи: слово і плач його були законом для мами і тата. Залишившись увечері вдома без батьків, хлопчик боїться темряви, якихось таємничих сил, його лякає кожен звук. Він кличе наймичку Саньку, яка теж ще не була дорослою, щоб вона посиділа з ним, розповіла казку. Хлопчик був готовий віддати їй цукерки, аби тільки вона нікуди не йшла. Зазвичай Гринь не був із нею таким лагідним і чемним: “*Подай сюди води, ти! Рябухо!*” [1, с. 14], але в той вечір йому потрібна була підтримка. Санька, що й сама була ще дитиною, вирішила скористатися ситуацією, поки батьків Гриня не було вдома, і кпинить, задирається до малюка: “*Жив собі Ялика, семи-семипряжка, на голові шапочка, на спині латочка, хороша моя казочка?*” [1, с. 22].

Та все ж дівчинка-наймичка розповідає маленькому Гриневі казку, а точніше історію з власного життя, про те як була вона гарною біленькою дівчинкою, а зла і страшна царівна-відьма перетворила її на руду та кислооку. Хлопчик розуміє, що це не казка і йому стає жаль наймички: *“Гриневі хочеться плакати і він тулить лице в бік Саньки і, обнявши її, починає схлипувати”* [1, с. 25]. У кінці твору бачимо примирення дітей. Гринь розуміє, що наймичка насправді добра, що він неправильно робив, коли погано ставився до неї. Автор проводить думку, що люди незалежно від свого соціального статусу та рівня достатку повинні уміти порозумітися між собою, а не перебувати в неприязні чи й ворожнечі. У даному оповіданні автор змальовує різні соціальні стани, але місток між ними вибудовують діти.

Оповідання В. Винниченка *“Гей хто в лісі, обізвися...”* розповідає про маленького хитрого бешкетника – хлопчика Зіня, про його витівки. Він усілякими способами прагне спробувати паски, які ще не були освяченими:

“ – А ти куди ото знову, га? Гріха набиратися? Га? От я тобі!

Зінь ласкавенько схиляє голівку до плеча й щиро-щиро каже:

– А я, бабусенько, їй-бо не до пасок.

– Не до пасок? А хто облупив маненьку пасочку?

– А вона сама облупилася” [1, с. 27].

Сам автор так описує хлопчика: *“Зінь – дуже слухняний та лагідненький. Він майже ніколи не сперечається, ні з ким не свариться, не верещить, не пацає ногами. А тим часом добивається всього, чого хоче. І тільки тим добивається, що дуже ласкавенький”* [1, с. 28].

Зінь часто робив те, що йому забороняли батьки, не боявся нікого з рідні, а лише Корчуна: *“До тата, мами й бабці можна посміхнутися, пригорнутися, хитренько підлабузнитись ... А до Корчуна ні посміхнутись, ні пригорнутись чи підлабузнитись і не пробуй”* [1, с. 28]. Але несподіване падіння цього “бога” з високого п’єдесталу, на який його було возведено в дитячих візіях, стає для малюка ледве не психологічною травмою. *“...В широких, заплаканих оченятах усе стоять сльози, сум і непорозуміння. Бо там, за хатою, в проваллі лежить самотою скоцюрблений, розчавлений і безсилий-безсилий тепер бог Корчун”* [1, с. 28]. Так автор порушує в творі проблему входження дитини в світ дорослих проблем.

У творі В. Винниченка *“Ой випила, вихилила...”* йдеться про подібне, хоч і через інші ситуації та характери. Головними героями оповідання є маленькі друзі: Гришка, Муся, Котик, Юшка та Ланка. Але діти не любили маленьку Ланку за те, що вона постійно вигравала у них у “пувички” (гудзики): *“У Гришки губи, вуха і лице стають червоні-червоні, як Мусине намисто. А вії через те ще жовтіші та пухнастіші. Він уже й доріжки від гудзиків до ямки розмітає та губами продуває, і пальці так само, як Ланка складає, коли б’є, і оком довго-довго виміряє. Та все ні до чого, – Ланка з-під носа видирає!*

– Не хочу більше грати! – каже врешті Гришка.

Гришка – добрий і м'який, але дуже не любить бути у чому-небудь позаду когось” [1, с. 67].

А Ланчин татко загинув (“на паровозі вбило”), у мами хворіли ноги і дівчинка мусила у свої вісім років подорослішати: поратись по господарству, готувати їсти і доглядати хвору маму. Після того, як ненька Ланки захворіла, дівчинку було не впізнати, вона помітно змінилась, і дітям це дуже не подобалось. *“Та й уся вона тепер інша стала: така важна, та стара, та задавака. На вулицю, чи в степ, чи навіть на річку її не докличешся. Куди там, – адже ж вона – хазяйка тепер”* [1, с. 63]. Тобто бачимо, що дітям не до вподоби трансформації, що відбулися з Ланкою. Раніше вона була веселою і товариською, часто виходила на вулицю пограти з друзями, а тепер лише щоб у “пувички” виграти і віддати їх мамі, щоб та пришивала їх до одягу замовників (мама дівчинки була швачкою). Ланка подорослішала не за роками, а її однолітки тільки і знали що гратись на вулиці, а вона вже мала свої обов'язки і на “погратись” уже не залишалось часу. Заради своєї мами дівчинка готова на самопожертву, ладна піти навіть на “страшний” злочин – зрізання гудзика-сімака на мундирі самого генерала. Вона це чинить аби дістати для неньки цебер для лікування хворих ніг. Героїня приваблює прагненням бути першою у всьому і довести, що вона нічого та нікого не боїться. Але за цією бравадою криється чуйна, добра і вразлива душа.

Дилогія “Гей, не спиться...”, “Гей, чи пан, чи пропав...” розповідає захоплюючу історію про дітей, які приручили голуба і він став їхнім другом, а згодом і ватажком голубника, який дітям вдалося зробити завдяки винахідливості та хитрості. Івашко та Любка були близнятами і мали теплі стосунки, завжди допомагали і переживали одне за одного. А в витівках годі було комусь посперечатися з ними (викуп за знайдений “скарб”, пофарбування кішки, “нальот-рекети на базарі”, “позначення” горобців як власності “скупердяя” Зозулі). Дітлахи вражають здатністю викрутитись із будь-якої ситуації, приваблюють своїм природним гумором. В. Винниченко розробляє проблему дорослішання дітей не за роками через розуміння того, що вони відповідальні за тих, кого приручили: *“Та через того голуба й зовсім перестала близня на вулиці показуватись. Не стало близні. В школі вона ще сиділа в класі, гаряче про щось шепотілася, а потім як водою змивало її [...] Схопившись уранці й ще не вдягшись і не вмившись, у самих сорочках, бігла вона до припічка, заглядала і ніжно викликала голуба”* [1, с. 166]. Коли птах застряг у дірці під залізною балкою, Івашко був готовий ризикнути своїм життям заради маленького товариша: *“Овва! Визволимо!”* – вигукнув хлопчик і запропонував вихід із ситуації – вилізти по шворці до тієї дірки й порятувати голуба. *“Усі з жахом задерли голови, й Сашкові аж млосьно стало від самої думки висіти на такій висоті”* [1, с.209]. Хоч і не одразу, але Івашко таки досяг свого, бо не звик залишати в біді друзів. Переможно звучать рядки козацької пісні з його вуст: *“Гей, чи пан, чи пропав, вдруге не вмирати!”*, засвідчуючи відвагу й одчайдушність героя.

Головними персонажами оповідання В. Винниченка “За Сибіром сонце сходить...” є два десятирічних хлопчики – Михась та Гаврик, яким набридло життя у місті, набридли постійні сварки батьків, школа та родичі. Твір навчає нас любити і цінувати те, що ми маємо, а також допомагає нам зрозуміти, що ніяка краса чужини не замінить рідного дому.

Герої твору дуже різні. Письменник наголошує на протилежності характерів друзів: *“Гаврик – гарячий, одчаяної душі чоловік”* [1, с. 260]. Михась же був спокійним та неквапливим: *“На галай на балай робити не годилося. Треба все гарненько обдумати, за все поклопотатися...”* [1, с. 260]. Але вони перебувають у подібних обставинах. Автор насамперед звертається до проблеми батьків і дітей. В обох хлопчиків були неблагополучні родини, де часто влаштовувалися бійки, суперечки. Саме тому Михасеві й Гаврику хотілося втекти з дому, аби не чути і не бачити всього цього. Дітям хотілося спокійного життя. Відтак утеча героїв із дому показана автором як спроба хлопчиків утекти від своїх проблем. Та виявилось, що це хибні фантазії дітей. У характерному епізоді, коли вони вилазили на дзвіницю Болгарської церкви, синя далечінь здавалася їм такою гарною: *“Збоку смуги густими зубчиками темнів ліс. То напевне був ліс, дикий, непролазний, величезний. З цього боку міста ніякого лісу не було. Е, на цьому степу все таке голе, просте, знайоме: цвинтар, дорога, якісь тобі землянки, халупки, городи, все таке задрипане, свійське. А там... От там було те, що треба”* [1, с. 254]. Тобто бачимо, що діти, навіть не побувавши на тому “чудовому”, на їх погляд, боці міста, вже нафантазували, як там добре і гарно. Хоча, як пізніше з’ясувалося, ніякого лісу там навіть не було.

Автор підкреслює егоїзм Гаврика та Михася. Плануючи втечу, вони зовсім не подумали про своїх батьків, про те, як вони хвилюватимуться за своїх дітей, які кудись зникли і нічого не сказали. До твору вплітається проблема людської жорстокості. Халамидники заради того, щоб обікрасти хлопців, сильно їх побили: *“Вхопивши Гаврика обома руками в обійми, він видер у нього лопату... Тоді з усієї сили вдарив кулаком у лице. Гаврик захитався і впав”* [1, с. 279]. Такі перші уроки входження в ширший світ принесли героям не дуже приємний, але свій власний досвід.

Твори В. Винниченка про дітей і для дітей актуальні у всі часи. Своєю проблематикою ці тексти близькі й нашому сьогоденню. Вони майстерно побудовані та репрезентабельні, захоплюють своїми сюжетами й персонажами читачів різного віку, володіють неабияким виховним потенціалом.

Література

1. Винниченко В.К. Намисто: оповідання / передм. С. А. Крижанівського. К.: Веселка, 1989. 380 с.
2. Кам'яницький О. Володимир Винниченко: нарис літературної характеристики. *Нова Зоря*. Львів, 1928. Ч. 18. С. 6.
3. <https://www.docsity.com/ru/opovidannya-volodimira-vinnichenka-dlya-ditey-konspekt-pedagogika/328390/>

До 100-річчя від дня народження Дмитра Білоуса

Олег Олексюк

**“Не хочу здаватися ні кращим, ні гіршим.
Хочу бути самим собою”**

Так відомий український поет і перекладач, почесний академік Академії педагогічних наук України, лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка, ветеран Другої світової війни, просвітянин Дмитро Григорович Білоус стверджував про себе в одному з інтерв'ю. У квітневі дні 2020-го ми відзначили 100-річчя від дня його народження. Певно, складно знайти місто на мапі України, де б не виступав цей запальний оратор, педагог від Бога, поет і патріот, дуже уважна й тактовна особистість, душа студентської та учнівської аудиторій. Згадуються надзвичайно повчальні та гумористично-завзяті виступи Дмитра Григоровича в Херсонській обласній книгозбірні імені Олеся Гончара. Я зі впевненістю можу стверджувати, що у нас, на Херсонщині, його неодноразові приїзди з виступами запам'яталися і залишилися у сонячних промінчиках доброзичливих спогадів. По три, а то й чотири виступи на добу у бібліотеках, школах і вишах смаглявої Таврії його не страшили, вони дивували нас, бо жодного разу Дмитро Григорович не повторювався у своїх оповідках та віршованих шедеврах на запланованих і додаткових зустрічах із читачами. І це при його вже поважному віці та не менш поважному статусі. Він за коротку мить для усіх, хто прийшов на знайомство з його творчістю, ставав дуже близькою і до болю знайомою людиною.

Народився Дмитро Григорович Білоус 24 квітня 1920 року у селі Курмани, нині Недригайлівського району Сумської області, в багатодітній селянській родині. Крім Дмитра, у сім'ї були Наталка, Василь, Олекса, Катря, Павло, Марія, Сашко, Христина, Надія, Микола... Як згадував сам Дмитро Григорович: “Сімейка в мого батька була, як у того Омелечка, про якого в народній пісні співається... Було нас одинадцятьо дітей. Я був десятою дитиною, якраз “лялькою в колиці“, коли старші вже парубкували й дівували“. Життя тоді в українському селі було не просте і далеко не ситне. “Трудове виховання – на вигоні пастухування”, “Справлялися добре з харчами, – не їли лиш хвостиків з груш”, “Ходив я в сестринських чоботях з дірками замість підшов”, – зазначав поет згодом, осмислюючи своє дитинство.

Берегинею роду Білоусів була мама Дмитрика – скромна і невтомна трудівниця. У поета ще довго зберігалися квитки, вручені його мамі разом із орденом “Материнська слава” на безкоштовний проїзд українською залізницею. Як згадував сам Дмитро Григорович: “Лише раз цією пільгою мама скористалася, більше не встигла...”

Батько – Григорій Миколайович – був мудрим і послідовним у своїх діях захисником односельців, радником, справжнім сільським філософом. Його

односельці навіть народним суддею обирали. Тато Дмитрика був освіченою і шанованою людиною на селі. Він сам для сільського самодіяльного театру писав п'єси, а також допомагав своїм діточкам відкрити й полюбити багатства рідної мови, читати твори з української класики і не тільки.

Старший брат Олекса брався до віршування, належав до активу літературних організацій “Молодняк” та “Плуг”, деякі його твори були опубліковані. Окрім того, він викладав уроки історії у Харківській трудовій комуні Антона Макаренка. Тож, коли маленький Дмитрик перехворів висипним тифом і був на межі між життям і смертю, видатний педагог запропонував забрати кволого хлопчика до експериментальної комуні. Такі були перші кроки в люди майбутнього всесвітньо відомого письменника і просвітителя.

Щастило Дмитрику на людей. У школі, як стверджують літературознавці, вчителем літератури у Дмитрика був рідний брат Павла Тичини – Євген Григорович. Дмитро потоваришував із його сином Владиславом і не раз бував у них удома. Це ще більше наснажило вивчати рідну мову, читати українські книжки. Через усе місто він їздив на заняття гуртка художнього слова при театрі робітничої молоді. У 1935 році перші твори Дмитра Білоуса були надруковані у тодішніх газетах Слобожанщини. З 1938 року він навчався на філологічному факультеті Харківського університету. А однокурсниками Дмитра були Олесь Гончар та Григорій Тютюнник.

Ідилію спілкування з друзями та творчого росту самого Д. Білоуса перервала жорстока і руйнівна Друга світова війна. І на фронті Дмитро Григорович не ховався за спинами товаришів. Він сміливо захищав рідну землю від фашистів, що було відзначено бойовими нагородами. Воювати Д. Білоусові судилося у складі студентського батальйону (з 997 бійців студбату живими залишилося тільки 37).

Того ж 1941 року Дмитро Григорович був тяжко поранений. Лікувався в 1942 в Красноярську (РФ). По завершенню лікування разом із Володимиром Сосюрою працював у Москві співробітником редакції радіомовлення для партизан і населення окупованої території України. Після визволення України від німецько-фашистських загарбників Д. Білоус закінчив навчання на філологічному факультеті вже Київського університету.

Голодомори, війна, поранення, але головне – життя! Якщо судилося жити, то треба жити, – був переконаний поет: *“І в мирнім поході нелегко, / та йдем, як на суд, як на звіт, / бо кожного ж, мабуть, лелека / для чогось приносить на світ”*.

У мирний час його обдаровання стрімко розвивалося. Привернула увагу і читачів, і професійної критики збірка гумору й сатири “Осколочним!” (1948), до речі, редагував її Андрій Малишко. Того ж 1948 року Дмитра Білоуса прийняли до лав Спілки письменників України.

У 1947–1951 рр. Дмитро Григорович перебував на посаді заступника відповідального редактора журналу “Дніпро”. Виходять у світ збірки гумору та сатири: “Веселі обличчя” (1953), “Зигзаг” (1956), “Колос і кукіль” (1960), “Сатиричне і ліричне” (1961), “Критичний момент” (1963), “Альфи – не омеги”

(1967), “Хліб-сіль їж, а правду ріж” (1971). Прикметною рисою Білоуса-сатирика є висока культура віршування, невтомне дбання про форму – ритм, римування, звукопис.

Він є автором ліро-епічної поеми “Життя Одарки Палагечі” (1956; 2-ге вид. – “Поліська бувальщина”, 1961), в якій відтворено життєвий шлях простої української жінки-трудівниці. Не оминало його перо і українських малят: “Пташині голоси” (1956), “Про чотириногих, рогатих і безрогих” (1959), “Лікарня в зоопарку” (1962), “Веселий кут” (1979), “Гриць Гачок” (1986). Для дітей він писав і збірки творів про Т. Шевченка (зб. “Тарасові жарти” (1964), редактор колективної збірки “Іде Тарас по Україні” (1964), автор та ведучий радіопередач про Кобзаря, перекладів його поезій болгарською мовою. Протягом свого свідомого життя Д. Білоус активно перекладав краші літературні зразки з російської, білоруської та болгарської мов.

1959 року – творче відрядження до Болгарії (вивчав болгарську мову та літературу). Із болгарської Дмитро Григорович згодом переклав віршовану драму “Цар Іван Шишман” К. Зидарова (1969), книгу віршів і поем “Велике переселення” Д. Методієва (1975), збірку “Поезії” І. Вазова (1985). Упорядник, редактор і перекладач більшості творів, що увійшли до “Антології болгарської поезії” (1974, т. 1–2).

Його визнавала читацька аудиторія, але, щонайважливіше, визнавали його літературний хист і побратими по перу. Тому й був 1968 року обраним на посаду відповідального секретаря Спілки письменників України. На керівній посаді перебував аж до 1976 року. До речі, саме 1976 року Дмитро Григорович за книгу перекладів болгарської класики був визнаний лауреатом премії імені Максима Рильського. Він наполегливо працював і надалі над перекладами. Його перу належать також книги перекладів: “Болгарські прислів’я та приказки” (К., 1973), “Болгарські народні пісні” (К., 1989), а також “Легенди Царевця: Балади і поеми” (К., 2000) І. Вазова.

Наступні його книги розширювали коло прихильників творчості Д. Білоуса. Так своє 60-річчя письменник зустрів збіркою “Вибране” (1980). Поет, перекладач, академік-педагог Дмитро Білоус залишив нам головний урок: про складне можна говорити легко, доступно. Й обов’язково з гумором. Цьому в підтвердження є його наступні поетичні збірки: “Обережно: слово!” (1984), “Диво калинове” (1988), “Вибране” (1990), “В класі і в лісі” (1990), а також “Диво калинове. Чари барвінкові” (1994). 1989 року Д. Білоус стає лауреатом премії імені Олександра Копиленка, а уже 1990 року державна комісія УРСР визнає його лауреатом Державної премії імені Тараса Шевченка.

Його творами українська малеча зачитувалася і це визнала і комісія по присудженню премії імені Лесі Українки. Тож 1997 року Д. Білоус заслужено став лауреатом престижної літературної премії, а вже 2001 року йому було присуджено премію імені Олени Пчілки.

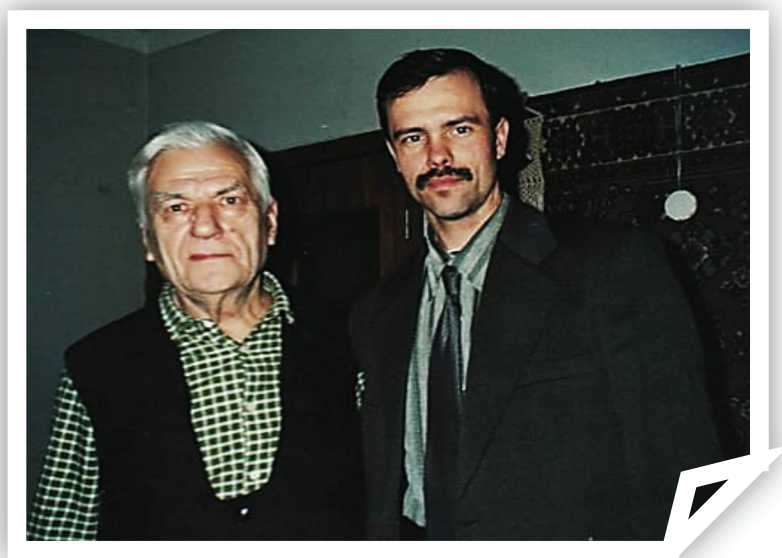
Та Дмитро Григорович не зупинявся на досягнутому і видавав на гора все нові і нові літературні родзинки: “Ромен хіба не родич Рима?” (1999), “За Україну молюся” (2000), “Даруй словам одвічну силу” (2000).

Саме 2000 року мені судилося познайомитися з прекрасним поетом, людиною з великої літери. Наші спільні виступи назавжди закарбувалися у моїй пам'яті з вірою у життєдайну силу родинної української мови. Дякуючи йому з 2002 року і аж до 2013 мене запрошували до участі в роботі журі престижного Всеукраїнського конкурсу дитячої поезії “Джерельце” імені Йосипа Курлати у м. Северодонецьку Луганської області. Мені також була приємна його висока оцінка мого літературно-мовознавчого дослідження “Поетика творів Миколи Братана”. Після прочитання її він тоді сказав Миколі Івановичу: “Хотілося б щоб так і про мене хтось написав”. Наша дружба тривала недовго. Але ті п'ять років спілкування надали чимало уроків людяності і творчої далекоглядності.

А чого варті його прослуховування юних обдарувань на конкурсах та фестивалях?! Коли він не лише констатував, що йому сподобалось, а що ні. Дмитро Григорович буквально цитував напам'ять кращі рядки молодих літераторів.

Літературознавець Наталя Осипчук стверджує: “Розуміти юнь, іти до неї зі щирою посмішкою, аби разом творити світ любові, – чи не в цьому криється головний урок від сонячного життєлюбця Дмитра Білоуса?! Лише щиро залюблена у свою працю людина здатна передати ту любов іншим”.

Автор праць із етнопедагогіки, теорії й практики художнього перекладу голова комісії художнього перекладу Спілки письменників України (з 1976 року), член-кореспондент Академії педагогічних наук України (з березня 1994 року), почесний академік АПНУ (з 2000 р.) Дмитро Григорович Білоус був справжнім педагогом від Бога і поетом, який плекав рідну мову, любив і шанував українські традиції і обряди. Але витруджене серце письменника не витримало цілодобових навантажень. Дмитро Григорович Білоус відійшов у засвіти 13 жовтня 2004 року в Києві. Та його слово живе серед нас. І нині я чую у різних куточках Соборної України поетичні рядки великого життєлюбця.

Дмитро Білоус та Олег Олексюк. 2004 р.

До 100-річчя від дня народження Ігоря Проценка

Олег Олексюк

“Велика сила слова – цілюще, як бальзам”

*Як пісня, верба і калина,
Не вмерла, живе Україна.
І буде привільною жить,
Як води, земля і блакить.
І. Проценко*

Відомий український поет, педагог та літературознавець Ігор Проценко, якому 15 квітня 2020 року виповнилося б 100 років, усе своє життя, досвід і знання віддав на вітвар служіння рідному краю, пращурівській мові, національній культурі та освіті. Фраза, винесена в заголовок нашої статті, що голосно зазвучала в його вірші “Рідне слово”, афористично характеризує оздоровчу й незнищенну силу української мови як запоруки вічності нашого народу.

Народився Ігор Митрофанович Проценко 15 квітня 1920 року у селі Іванів на Вінниччині в сім'ї залізничника, де став четвертою дитиною. Професію вчителя обрав ще в ранньому дитинстві. Мріяв про університет, але через нестатки довелося обмежитися курсами по підготовці вчителів-словесників при Немирівському педучилищі. Працюючи після закінчення цих курсів у сільських школах, Ігор Митрофанович не полишав надії здобути вищу освіту і врешті став студентом філологічного факультету педагогічного інституту, але 1940 року потрапив на військову службу, брав участь у “фінській кампанії” та Другій світовій війні.

З 1945 року І. Проценко продовжив навчання у Бердичівському вчительському і Вінницькому педагогічному інститутах. З 1955 року по 1958 рік Ігор Митрофанович навчався в аспірантурі Київського педагогічного інституту (науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор Тетяна Федорівна Бугайко).

1959 року І. Проценко захистив кандидатську дисертацію на тему: “Вивчення творчості Марка Вовчка в школі”. На той час він опублікував 7 наукових статей (одну з них – у Чехословаччині). Так Ігор Митрофанович розпочав свій нелегкий шлях у науці. На літературознавчо-педагогічній ниві український учений полишив помітний слід. Він автор книг “Вивчення творчості Марка Вовчка” (К., 1959), “Вивчення творчості Василя Стефаника” (К., 1979), біографічних нарисів “На хвилях Бугу і Дніпра” (Херсон, 2003), співавтор підручників і навчальних посібників “Дитяча література” (К., 1967), “Українська дитяча література” (К., 1979), “Місце

дитячої літератури у фаховій підготовці майбутнього вчителя” (К., 1982) та ін.

Невтомний працеголік Ігор Проценко подарував науковому світові кілька сотень статей, нарисів і рецензій у наукових збірниках і журналах. Він розробив та видав друком десятки методичних рекомендацій із українського письменства, дитячої літератури та фольклористики для студентів українських вишів та вчителів середніх шкіл України. Як фахівець, літератор і методист Ігор Митрофанович пройшов нелегкий життєвий шлях: від сільського вчителя до провідного викладача Херсонського державного педагогічного інституту.

З 1970 року він пов’язав свою долю з Херсоном. Майже 30 літ Ігор Митрофанович присвятив Херсонському педагогічному університету. Вдумливий наставник і педагог, він виховав цілу плеяду вчителів української літератури, загалом творчо мислячих людей, шанувальників рідної мови і культури.

З 1992 року Ігор Митрофанович Проценко став учасником відродження діяльності осередків Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка на Херсонщині. Його численні виступи в трудових колективах Голопристанського, Олешківського, Білозерського, Генічеського та Скадовського районів на Херсонщині та в учбових закладах смаглявої Таврії наснажували краян на боротьбу за утвердження української державності на теренах Південної України.

А своє 80-річчя Ігор Митрофанович Проценко відзначив друком у Херсонській філії видавничого центру “Просвіта” відразу трьох його поетичних збірок: “Мої дороги”, “Вечірні вогні” та “Цвіт вишні” (усі вийшли 2000-го року). І надалі Ігор Митрофанович тісно співпрацював із просвітянським видавничим центром на Херсонщині, що подарувало шанувальникам його творчості ще кілька поетичних та прозових книг, а саме: “На струнах веселки” (2001), “Мій рідний край” (2001), “Листопад” (2002), “Крізь терни і хаші. Люди і долі” (2003), “На хвилях Бугу і Дніпра. Мої сучасники” (2003) і “Чотири броди” (2005). У доробку письменника вірші, пісні, сатири, пародії, епіграми, гуморески, байки, експромти, балади, присвяти, поеми, нариси, спогади, легенди, притчі, бувальщини. З книгами І. Проценка більш докладно можна ознайомитись у краєзнавчому та мистецькому відділах Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеса Гончара.

Як зазначають кандидати філологічних наук Н. Чухонцева та І. Немченко у статті: *“Наскрізна тема в ліричному ужитку І. М. Проценка – доля рідного краю від давнини до сучасності, причетність до справи відродження української державності та національної гідності”* [2, с.295]. Вони підкреслюють ліризм та патріотизм творів Ігоря Проценка, зокрема наголошують: *“Автор щасливий тим, що на його віку здійснилася мрія століть – воскресла для реального, а не бутафорного державного життя*

мати-Україна. Він вірить у творчий геній народу, подолання всіляких скрут і незгод на шляху в завтрашній день вільної й соборної Вітчизни” [2, с.296].

І. Проценко в багатьох поезіях звертається до громадянської тематики (“Ой чого ти, земле?”, “Голодомор”, “Дзвони пам'яті”, “Колоски”, “Реабілітований”, “На допиті”, “Чотири броди” та інших), що нерідко переплітається з ветеранськими мотивами, відгомонами Другої світової: “Балада про ветерана війни”, “Два місяці, два брати”, “Гнат Сосненко”, “Записки солдата”, “Розвідрота”, “Весна Перемоги”, “Однополчани”, “Відлуння війни”, “Ветерани”, “Одна миттєвість”, “Солдатка”. “Бодем озиваються у віршах письменника спогади про численні жертви, які поніс наш народ у тій жорстокій війні, роздуми про протиприродність ворожнечі й самоїдства у середовищі самих українців” [2, с.296].

Певно, розповідаючи про його громадянську лірику, слід згадати про життєдайні слова поета у вірші “Рідне слово”, де Ігор Проценко підкреслює високу роль української мови в нашому суспільстві. Це духовна підвалина, на якій тримається нація:

*Велика сила слова –
Цілюще, як бальзам,
Краса душі людської,
Надії Божий храм [1, с.10].*

Як відзначають колеги: “Чудовий педагог з величезним досвідом роботи у школах та вишах Бердичева, Кіровограда, Херсона, науковець, письменник Ігор Митрофанович Проценко залишив по собі золоті сліди в пам'яті своїх сучасників, у написаних ним наукових працях і літературних творах” [2, с.297]. 4 листопада 2005 року перестало битися серце кандидата педагогічних наук, доцента, колишнього завідувача кафедри української літератури Херсонського державного педагогічного університету, одного із засновників Таврійської фундації (ОВУД), просвітянина Ігоря Митрофановича Проценка. Але його часто згадують сучасники. Світла пам'ять цій світлій людині із доброзичливим українським обличчям.

Література

1. Проценко І. Мій рідний край: поезії. Херсон: Айлант, 2001. 60 с.
2. Чухонцева Н. “І щоб останній промінь світла мене за працю застав” / Н. Чухонцева, І. Немченко. *Вісник Таврійської фундації (Осередку вивчення української діаспори): літературно-науковий збірник: вип.2.* К. – Херсон: Просвіта, 2006. С. 293-297.

Галина Немченко

Особливості художнього осмислення околу в ліриці Івана Златокудра та Миколи Василенка

Наш земляк-херсонець Микола Василенко та поет із Польщі Іван Златокудр – митці зі складною долею. Обидва через свої політичні переконання в окремі періоди життя перебували поза межами своєї Вітчизни.

Микола Олександрович як політичний засланець у сталінських концтаборах на російській Далекій Півночі з 1947 по 1955 рік. Його доробок репрезентований збірками і громадянського звучання та викривального пафосу, і філософського забарвлення, інтимного та пейзажного характеру: “Очна ставка” (1990), “Небовий ключ” (1990), “Жменя дощу” (1999), “Архітектура планиди” (2004), “Дорога з тунелю” (2009), “Тавровані зоряниці” (2011), “Дощ і сонце” (2018), вже заголовки яких натякають на значну увагу поета і до явищ суспільного життя, і до розмаїття світу природи.

А уродженець львівських Винників Іван Златокудр із 1959 року емігрував до Польщі. Вже багато років автор дарує читачам свої поетичні перлини зі збірок “Веселки печалі” (2000), “Кольорами нетривожними” (2004), “В раю твого садах” (2012), “Авторський вечір” (2014), “Вітраж” (2016), “Дум сувій” (2019), кожна з яких є невідомою, широкою сповіддю. До речі, назвам книг асоціативно відповідають обкладинки, їхній дизайн, підготовлений самим поетом. Вони, певною мірою, експлікують їхню внутрішню наповненість. Слід звернути увагу на назви збірок, що мають символічне значення, несуть авторський задум. Так, збірка “Кольорами нетривожними” репрезентує спокійну гаму фарб – білу, зелену, блакитну. А

як відомо, зелений колір символізує мир, спокій, надію, радість, блакитний – ніжність, покірність, білий – чистоту, святість. Обкладинки книг – майстерні фотографії, зроблені автором, на яких ми бачимо буяння листя, крізь яке просвічує сонце (“Вітраж”, ”Кольорами нетривожними”); дерево, рясно вкрите плодами, на фоні веселково-радісних кольорів (“В раю твого садах”).

Незважаючи на пережиті труднощі, випробування, в обох поетів залишилось невгамовне бажання творити, бачити прекрасне поряд. Оптимізму кожному з них додає природа. Як відомо, саме поети тонко відчують природу й сенсорно сприймають її. Ліричний герой творів обох митців закоханий у довколишній світ, заглиблений у таїну буття людей і птахів, річок і лісів, гір і степів.

Читаючи вірші І. Златокудра, відчуваєш залюбленість митця в природу, відчуття її потаємного життя. Автор згадує: *“Від живописності рідних сторін наша врода, вдача і доля... Не народившись поміж тими лісовими узірками, я не нарисував би папоротевої квітки у зшитку хлоп'ячому...”* [6, с.81]. Топос рідного дому присутній у його поезіях в описах Винників, краєвидах, згадках про дитинство, друзів, батьків: *“заплющив очі – / у сон твоїй мати приходить / чуєш тепло матчинок рук / що гладять хмелі виногради / твого хлоп'ячого волосся”* [7, с.76].

Автор обожає природу, оспівує всі пори року. Його поезії сповнені сонцем, світлим мажорним почуттям: *“у дзбані сонця бродить літа акварель / зачерпнув цілющої води / скрипкий кирничний журавель”* [9, с.52]. Твори І. Златокудра насичені багатоголоссям природи: *“відбриніла бджола”, “зійшло літо за гори за море / ластівки щебетом”, “заплутався джміль в ромашки віях”, “журбний бас джмеля”*. Промовиста поезія автора викликає в уяві читача живописні картини: *“серпневий день працею зморений / яблуком дозрілого сонця / в сон багровий / котиться”* (“Серпневе”) [11, с.75]. О. Лапський – поет із Польщі називає І. Златокудра “пейзажистом” за його майстерне змалювання природи.

Найчастіше вживаються автором персоніфікації. Полюбляє він інверсії, віртуозно володіє словом, часто звертається до асонансів та алітерацій: *“листи, листи, листи / листуються над прірвами дерева / листуються розлучені ліси”* (“Листопадове”) [11, с.69]. Використовує поет епаналепси та епанастрофи. Наприклад, *“ще сонях ще сонце ще птах ще не вечір / ще джміль до чаші золотоквіту / вустами припав”* [6, с.75].

У М. Василенка значна частина лірики написана під час заслання. Тож природа бачиться через призму свідомості людини-невольника: *“В тундрі тиша глуха. / Ліс, / Що ген бовваніє, мов гать, / Спить на білій, широкій перині... / Тільки зорі тремтливі / у небі тріщать... / Тільки скелі зітхають, / Мов привиди сині. / В тундрі тиша глуха. / Пролітають сніжинки ясні, / У повітрі плетуть діадему”* [5, с.27]. Ця спокійна замальовка викликає в душі героя збентеження: *“...Де ж бурі гучні? / Не шукай, вони в серці моєму”* [5, с.27]. У ряді поезій поєднуються пейзажні та громадянські мотиви

(“Вірш без назви”, “Г. Кочурові”). Око автора помічає найменші зміни в природі й відтворює у художніх образах. Наприклад, у вірші “Осінь”: *“Від досвітнього приморозку / щується земля, / щільніше кутається у малинову ковдру”* [5, с.63].

Поетичні замальовки “На Закарпатті”, “В горах Кавказу”, “Ранок в Криму” засвідчують спостережливість, словесну майстерність автора. Поезії М. Василенка “Заполярна осінь”, “Акварель”, “Заполярний етюд”, “Ранкова акварель”, “Заполярний вечір” відзначаються неабиякою майстерністю в живописанні картин природи. Вживання вишуканих метафор підсилює сприйняття зображуваного. *“Ранок прийшов у червонім плащі / В гори приніс на долонях дощі. // Там, де стежина втікає в діброву, / З Качею ранок затіяв розмову”* [3, с.13]. Різнобарвний навколишній світ викликає у поета різні роздуми. Часто звертається М. Василенко до міфологеми води, яка присутня як у назвах збірок (“Жменя дощу”, “Дощ і сонце”), так і в окремих творах (“Вода”, “Дощові луни”, “Джерело”, “Дощ”, “Дощовий південь”, “Чорний дощ твоїх кіс”). Ці твори філософського наповнення характеризуються життєлюбністю. Остання з поезій – це лірична сповідь автора, ще одне зізнання у коханні до дружини. Вдало дібрана метафора *“чорний дощ твоїх кіс”* обігрується в поезії. Вжитий засіб оксюмору глибше розкриває почуття ліричного героя: *“Я у світлій щасливій журбі, / в чорний дощ, у погоду негожу”* [1, с.15].

Твір “Човни”, присвячений дружині Ліні, є своєрідним роздумом про спільно прожиті роки. Читаючи ці поезії, так і уявляєш вірну подругу його життя Евеліну Іванівну, з якою вони прожили багато років. Зразків інтимної лірики у М. Василенка не так уже й багато. Це пояснюється, насамперед, життєвими обставинами. В окремих поезіях відчувається легке нашарування суму втрачених років. *“Йому до снів кохана завітала, / Прийшла з далеких голубих долин, / Де море й небо, наче із кришталю, / А сад і хата – в полум’ї жоржин”* [2, с.18]. Життєві обставини навчили цінувати кожну хвилину, не розмінюватися на безцільно прожиті роки.

У зовсім іншій тональності витримані пейзажні твори М. Василенка, написані після його звільнення з гулагівського брану та повернення в рідні краї. Наприклад, сповнена метафоричних образів “Кримська акварель” приваблює спокоєм, розчиненим у природі, що гармонує зі станом душі героя: *“Гойдається на хвилях моря вечір. / Мінливі тіні під каштан лягли; / Хмаринка сіла бескету на плечі, / Де рід виводять молоді орли”* [4, с.133].

Іван Златокудр теж відтворює найрізноманітніші стани природи та людини, передає найрізноманітніші форми буття: *“Малюю проліску розплющену / з очима синього неба / на крижині скреслого серця / кольорами розмарення березневого”* [10, с. 16]; *“розчесе береза довгу косу / теплим вітром / закліпає сонцю проліска / синіми очима / приглянеться любов / у дзеркалі розмерзлої зими”* [10, с. 17]. Різноманітний світ флори широко представлений у поезії співця образами квітів, трав, дерев (півонія, конвалія,

молочай, м'ята, кульбаба, мак, троянда, папороть, соняшник, калина, черемха, яблуня, вишня, черешня, тополя, липа, береза, сосна, клен тощо).

У палітрі Златокудрового слова спостерігається хист філолога й філософська заглибленість у таємниці життя: *“щоб слухати пташої мови / вікно навстіж з відкритим серцем / кидаю слово в зеленого плесо лісу / як кидають у фонтан монету / нехай метафорою озветься літо”* [10, с. 19].

Є у доробку поета й інтимна лірика, репрезентована в усіх збірках. У “Вітражі” це цикл любовних балад, у яких розкриваються палкі почуття закоханих. Поет вдало використовує природні явища, пори року, щоб висловити глибину кохання: *“зійшли зорі / щоб приглянутись в очах / що визнають собі любов / що ластівкою з вирію колись запізнилася”* [9, с. 41]. Астральна тематика досить широко репрезентована у збірках І. Златокудра, акцентується на фольклорно-міфологічному характері небесних світил (місяця, зірок, сонця). Як відомо, ці образи часто вживані у фольклорі (календарно-обрядовій поезії, піснях, замовляннях, епічних жанрах). Найчастіше у віршах І. Златокудра використовується образ зорі як символу кохання: *“від поцілунків хочу з тобою п'яніти / коли зорі порошать в ніч / білим цвітом”* [11, с.31]; зорі і місяця як закоханої пари: *“я – місяць хмурночолій – / дарма виглядаю кличу тебе чорнобрива / далека зоре”* [11, с.113]. Тракується образ зірок і в традиційному плані: асоціація з вічністю, безупинним плином часу: *“кольорами раєвих садів / квітне небо / ніччю / то падає яблуко / із дерев зорінь відвічних”* [11, с.81], нескінченністю/ минущистю кохання: *“покотилися зоряні вози / за небокрай невигаданого раю // не вертають”* [11, с.38].

У різних іпостасях виступає образ сонця в поезіях І. Златокудра: то як астральне світило (*“і сонця червіль”* [8, с.19], *“яблуком сонце в зорепад покотилося”* [8, с.31], *“самоцвітом горить черепок сонцевий”* [8, с.42]), то як символ Вищої космічної сили: *“молюся до сонця”* [9, с.8], *“несу молитву / світлоликому дажбогові”* [9, с.7].

Автор уміло добирає промовисті мікрообрази, які красномовно характеризують закоханих: *“папоротевого завітумить / яблуко падуче з дерева високого / під котрим вуста наші спіткалися”* [9, с.44], *“відквіттли поцілунки в біловишневих садах / де з вій твоїх збігла зоря // вустами золотої осені / спогадів чашу / випиймо / до дна”* [9, с.49].

Витончені художні мікроструктури органічно влітаються в текст поезій. У рядках подається портрет коханої: *“усмішка сонця у синіх як небо очах / і чорних брів ластівки”* [9, с.37], *“зористі ріки карі броди / манівці очей / твоїх”* [6, с.40], *“твої веселковорайдужні очі / твої черлені уста/ від усіх ягід літа солодші”* [11, с.35]. Принагідно можна згадати інших митців, котрі так само захоплено описували своїх коханих (І. Франко, В. Сосюра, Д. Павличко, Яр Славутич, А. Кичинський).

Збірка “В раю твого садах” репрезентує чудові зразки інтимної лірики. Красномовними є вже самі назви її розділів: “Яблуня вітрова любовниця”,

“Малюю лісу портрет”, “Пером жар-птаха”, “До останньої краплі сонця”. Кожна з поезій збірки розкриває палкі почуття закоханих: “я / місяць / з-над джерельця / де ти черпала зорі / й на плесо синьоблакить очей твоїх впала / п'ю твою вроду з кирничного дзбана” [8, с.17]; “ти сходиш для любовних зітхань / далека вечорова зоре // зелений місяць / заплутаний у довгі вії твої” [8, с.18]; “ти відвернися місяцю ясний / вгорі / коли я кохану / на стелену маковим цвітом постіль / на руках понесу / на зорі” [11, с.44].

Від віршів І Златокудра, написаних у зрілому віці, віє виваженістю вислову, життєвою досвідченістю, оптимізмом. Промовистою є назва одного з розділів збірки “Авторський вечір” – “Ще не пора відлетів”. Якнайкраще про вищесказане свідчать рядки “осінь – / а на душі так барвисторайдужно – / не для печалі квітнуть айстри” [6, с.74]. Майстерність обох митців-пейзажистів особливо виявляється в їх мініатюрах. Наприклад, у поезії “Тріюлет” М. Василенка усього кількома рядками передається захоплення красою довколишності: “Розцебетався цвіт мімози... / Дивись, і сонце як на те / Прокинулось – пішло над лози. / Розцебетався цвіт мімози. // Були неточними прогнози. – / Мороз упав, весна цвіте! Розцебетався цвіт мімози. / Дивись, і сонце як на те” [5, с.65].

А ось мініатюра І. Златокудра, сповнена краси вислову, адже йдеться про природу:

*зима
білим віршем
із шипшиновою ягодою зорі
– автографом неба [10, с.13].*

І М. Василенко, і І. Златокудр – неперевершені майстри верлібру. У багатьох вільних віршах поетів виявився їх пантеїстичний світогляд.

Література

1. Василенко М. Архітектура планиди: поезії: вибране / передм. Д. Павличка. К. – Херсон : Просвіта, 2004. 187 с.
2. Василенко М. Дощ і сонце: листи, статті, поезія. Херсон: Айлант, 2018. 139 с.
3. Василенко М. Жменя дощу: поезії / передм. І. Немченка. Сімферополь: Таврія, 1999. 223 с.
4. Василенко М. Небовий ключ: поезії / передм. Лади Федоровської. Пузиренко В. В. Живі дощі; Василенко М. О. Небовий ключ: поезії; Давыдов В. Д. Старые звезды: стихи. Сімферополь: Таврія, 1990. С.59-150.
5. Василенко М. Тавровані зоряниці: поезії / передм. В. Загороднюка; А. Кичинського. Херсон, 2011. 351 с.
6. Златокудр І. Авторський вечір: вірші. Львів: СПОЛОМ, 2014. 90 с.
7. Златокудр І. В придорожній тернині: вірші. Український літературний провулок. Люблін, 2007. Т.7. С.70-79.
8. Златокудр І. В раю твого садах: вірші. Львів: СПОЛОМ, 2012. 84 с.
9. Златокудр І. Вітраж: вірші. Львів: СПОЛОМ, 2016. 80 с.
10. Златокудр І. Дум сувій: вірші. Львів: СПОЛОМ, 2019. 72 с.
11. Златокудр І. Кольорами нетривожними. Лігниця: ДОТ, 2009. 120 с.

До 85-річчя Василя Гайдамаки

Оксана Олексюк

З Гайдамацького роду

Завсідник літературного клубу “Елінг”, Почесний громадянин міста Херсона, полковник медичної служби у відставці, Почесний магістр Української військово-медичної академії, член Національної спілки журналістів України, Всеукраїнської спілки письменників-мариністів, автор поетичних та прозових збірок, великий романтик і краєзнавець Василь Гайдамака, напевно, є одним із найавторитетніших громадських діячів Південної України.

Народився Василь Васильович 10 жовтня 1935-го року у Херсоні, в робітничій сім'ї. Батько Василь Іванович (1914-1995) родом із козацької старшини запорозького козацтва Бериславського Коша, учасник Другої світової війни, командир кавалерійського ескадрону, бригадир комплексної бригади будівельників. Мати Клавдія Володимирівна (1913-2000) – будівельник, бригадир вантажників Морського порту, штукатур. До 1952 року В. Гайдамака навчався у Херсонській середній школі №2. По завершенню Одеського військово-морського училища, яке готувало медичних працівників для служби на підводних човнах, із 1956 року Василь Васильович служив на Далекому Сході тодішнього Радянського Союзу у складі команди підводного човна на військово-морській базі “Корсаков”. 1959 року молодий лейтенант медичної служби, невинуватий лірик Василь Гайдамака пов'язав свою долю з молодесенькою вчителькою хімії та біології Людмилою Миколаївною (1938-2008). Щиросердне кохання подарувало дружній родині двох діточок: сина Сергія (1960 р.н.), який нині є підполковником медичної служби в запасі, та доньку Оксаночку (1966 р.н.), яка нині живе і працює вчителем у місті Херсоні.

1965 року В. Гайдамака закінчив Державний фармацевтичний інститут у П'ятигорську Ставропольського краю (Росія). По завершенню працював начальником медичної служби бригади торпедних катерів. У 1973 році вчився на курсах у Ленінградській військово-медичній академії ім. С. М. Кірова, а 1975 року він закінчив відділення журналістики університету марксизму-ленінізму в Хабаровську (Росія). Слід зазначити, що Василь Васильович з 1969 по 1981 працював викладачем, трохи пізніше й старшим викладачем Військово-морської кафедри Хабаровського державного медичного інституту. Він викладав предмет із організації і

тактики медичної служби Радянської Армії та Військово-морського флоту. Василь Васильович – автор більш ніж тридцяти методичних розробок із підвищення кваліфікації та навчально-методичних посібників для студентів медичних інститутів і лікарів. 1981 року полковник медичної служби В. Гайдамака звільнений із Військових Сил СРСР у запас за станом здоров'я (інвалідність III групи). Він є пенсіонером Міністерства оборони СРСР.

Повернувшись до рідного серцю Херсона Василь Васильович не спочивав на лаврах досягнутого, а відразу активізувався в міру своєї компетентності. З 1984 по 1989 рік він на громадських засадах обіймав посаду начальника штабу цивільної оборони обласного аптечного управління. З 1989 року – голова ветеранів аптечних працівників Херсона. Із 2001 року – Почесний магістр Української військово-медичної академії.

А 2002 року В. Гайдамаку обирають ще й Кошовим отаманом Козацько-морського об'єднання. Василь Васильович активно друкується в місцевій пресі, а 2003 року з-під його пера виходить друком книга нарисів із історії аптек Херсонщини “Аптеки Херсона й області”. Також В. Гайдамака активно друкує свої поетичні та пісенні тексти в авторських збірниках “Очарован” (2004), “Стоїть величаво Херсон над Дніпром” (2006), “Признание в любови” (2009), “Дніпровські мелодії” (2010), а також 2011-го року поет видав друком дві збірки пісень “Романтики моря” і “Семь чудес”.

Азербайджанський письменник Ельчин Сафарлі стверджує: “Ті, хто починає новий день із зустрічі з морем, не можуть бути злими або нещасними. І яке це море – літнє чи зимове, – не має значення. Коли бачиш, як прокидається сонце, як м'яко потягується вода, мружачись від перших променів, розумієш, що зовсім не важливо, на чому спати, що в тебе є і куди треба поспішати після того, як прокинешся. Головне – дочекатися ранку, щоб відкрити очі і обійняти поглядом море”. Дві третини свого життя В. Гайдамака починав свій кожний Божий день із зустрічі з морем. Воно його наснажувало на нові звершення, на нові поетичні образи, що нині є того підтвердженням. Магія моря і тепер надає сил активному завсіднику літературного клубу “Елінг”, на засідання якого, починаючи з 2012 року, Василь Васильович завжди готує чи то повідомлення, чи то краєзнавчі або ж власні літературні знахідки. Василь Васильович ледь не щомісяця відвідує Залізний Порт, що на Херсонщині. Приваблює його око і широчінь, і життєдайна сила херсонських степів.

2019 року у Київському видавництві “Український пріоритет” виходить друком цікава літературно-краєзнавча розвідка В. Гайдамаки “Козацький степ”. Про це видання секретар Світового конгресу лемків,

відомий український журналіст США М. Дупляк зазначає: *“Я мав особливу приємність і насолоду гортати і перечитувати цю книжку, коли відпочивав цього року на островах Карибського моря. Вона, ця книжка, безперечно, має притягальну силу. Хотілось також довідатися про те, чи залишився в Україні свідомий дух нащадків наших славних козаків, чи теж затратився за довгі роки російського поневолення і московщення. Цікаво було також децю довідатися про шановного автора твору з козацьким іменем, що йде від козаків-степовиків Кизи-Кермену на Херсонщині (тепер Берислав), де його прадід Родіон Гайдамака в царські часи в козацькому коші був писарем, а дід був козацьким старшиною. Батько Василь у радянські часи був будівельником, а його син, Василь Гайдамака – став військовим моряком-підводником”*. Далі у своїй статті “Цікава й повчальна публікація про Таврійський край” Микола Дупляк наголошує: *“Автор вимальовує перед читачем козацький степ як символ волі, боротьби за свободу і незалежність України, як символ краси і гармонії, як символ різнобарвних і чарівних пейзажів. За ним постає патріотичний, величезний, національно-виховний потенціал, що є сьогодні необхідним та актуальним”*.

З перших днів роботи нового інноваційного проєкту в обласній книгозбірні імені Олесея Гончара – арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата” (заснована в грудні 2018 року) – Василь Гайдамака увійшов до активу, який несе на собі тягар організації та проведення заходів (засідань, презентацій, майстер-класів, виставок та концертних програм). Окрім акцій у Херсоні він також узяв участь у засіданнях арт-лабораторії у Новій Збур’ївці Голопристанського району та у Бериславі. У нашій обласній книгозбірні імені Олесея Гончара він частий гість на культурно-дозвіллевих заходах літературного клубу “Елінг” чи то в рамках новітніх проєктів “Гордість Херсонщини” і “Самоцвіти України”.

Тож у цей ювілейний для Василя Васильовича Гайдамаки рік та в усі наступні хочеться побажати йому безцінного Божого дару здоров’я на довгії літа і нових творчих звершень на теренах Соборної України.

Софія Крохмаль

Про поетичну збірку Анатолія Кичинського “Жива і скошена тече в мені трава”

До книги Анатолія Кичинського “Жива і скошена тече в мені трава” увійшли найкращі його поезії з усіх попередніх збірок, а також найновіші твори. Збірка випущена у 2018 році видавництвом Івана Малковича “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”. Книжка відзначається відтворенням широкого спектру почуттів ліричного героя. Зокрема, умовно можна виділити такі мотиви, що дають поштовх до роздумів: 1) інтимні; 2) ностальгійні; 3) патріотичні; 4) політичні; 5) філософські.

Найбільшою й безперечною перевагою збірки є її оригінальність. А. Кичинський у своїх поезіях використовує самобутні образи, майстерно послуговується різноманітними художніми засобами, вдається до особливого графічного розміщення деяких творів.

Прикметним є вірш на початку збірки, де репрезентовано образ золотого кольору: “Золота моя птахо, золота моя осене, / так ніхто ще не міг золотити мені” [1, с. 7]. Для прикладу можна також навести й інший вірш, де автор акцентує на білому кольорі: “Ой на білім коні серед білого дня! / В білім світі путі не питаюсь. / Серед білих заметів ховаю коня. / По коліна в снігах повертаюсь” [1, с. 92].

Поезія А. Кичинського постає перед читачем живою, адже автор також використовує і звуконаслідування: “Віз як віз: / рип та рип, / скрип та скрип” [1, с. 52], або: “Ну а віз – / хить та хить, / хить та хить” [1, с. 55]. У віршах можемо знайти і гру слів: “Течія... ти чи я?... ти чия?... нічия...” [1, с. 19].

Наведемо також приклади цікавих образів та неповторного поєднання слів: “смагляве полум’я плеча” [1, с. 22], “зрячі сліпці” [1, с. 60], “у Твоїм пелюстковім диму” [1, с. 88], “вкраплений в дощ / час прошумить / з неба – в безодню” [1, с. 96]. Порівняння в поезіях А. Кичинського заслуговують окремої уваги: “Небо – як віко труни” [1, с. 66], “Наче полум’я свічки, / гойднеться вагон” [1, с. 12], “Ти в пам’яті моїй – / немов іржавий цвях” [1, с. 15], “Як веселика, веселку / випускає з рукава” [1, с. 21], “а пам’ять ляже, мов зола” [1, с. 31], “ще наші душі – мов храми” [1, с. 84], “згоріли, наче квіти паперові” [1, с. 90]. І перелік цих чудових порівнянь можна продовжувати довго.

Отже, збірка вибраних віршів Анатолія Кичинського заслуговує на велику увагу, адже вражає своєрідністю і форми, і змісту. Багато творів змушують затамувати подих від захвату, дають поштовх до розміркувань. Надзвичайно цікаво спостерігати за потоком художнього мислення пана Анатолія, за оригінальною розбудовою словесних образів.

Література

1. Кичинський А. Жива і скошена тече в мені трава. Вибрані вірші. К. : А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. 208 с.

До 70-річчя Віктора Кисіля

Олег Олексюк

Лицар українського духу Білобережжя

У червні цього року українці світу відзначили 31 річницю від Дня створення Товариства української мови, дякуючи поступу якого у серцях мільйонів краян запалав вогник українського відродження. Ватра любові до херсонських степів, родинної мови, української пісні та національної музики завжди палає у серці полум'яного борця за відродження української культури і духовності, першого очільника Товариства української мови Віктора Івановича Кисіля.

Народився Віктор Кисіль 22 березня 1950 року у селі Нова Маячка Цюрупинського району Херсонської області. Батько його – Іван Архипович та мати – Тамара Федорівна на той час працювали у Новомаячківському відділенні зв'язку. Після трагічної загибелі батька 1952 року родина переїхала на проживання до міста Каховки Херсонської області, де мати – Тамара Федорівна працювала у відділенні зв'язку листоношею. Тож свої перші кроки до пізнання прекрасного, вічного і доброго В. Кисіль робив у легендарній Каховці. З 1957 року він почав своє навчання у Каховській середній школі №2, а 1959 року – у Каховській дитячій музичній школі. Закінчивши навчання в школах, 1965 року В. Кисіль вступив до Херсонського музичного училища на відділення народних інструментів по класу баяна. Роки навчання у Херсонському музичному училищі вирізняла юного музиканта з-поміж інших студентів безкомпромісним володінням рідною українською мовою у спілкуванні і з викладачами, і з ровесниками-студентами. Таким же непоборним і залюбленим у красу родинної мови залишався Віктор Іванович і в подальші роки навчання у Київській консерваторії імені П. І. Чайковського (1969-1974 рр.) та на роботі у Сумському музичному училищі, де пан Віктор вів оркестровий клас.

“Юнака не зуміли зломити ні насмішки в училищі та консерваторії; ні знущання в армії; ні доноси, виклики до КДБ у Сумах; ні погрози звільнити з роботи, – зазначає у своїй статті “Поважний вік – не перепона для активної життєвої позиції” Олена Демченко. – Він ніби ходив все життя по лезі ножа, а янгол-охоронець, в образі різних людей, рятував його від небезпеки. Так під час навчання у консерваторії тільки він читав на державному екзамені реферат українською (один із викладачів допоміг обдарованому студентові); армія, внутрішні війська вийшли на парад, а солдат Кисіль говорить українською мовою (після цього на парад його не брали, чому молодий чоловік був несказанно радий)”.

У листопаді 1976 року В. Кисіля звільняють із займаної посади у зв'язку з призовом до лав Радянської Армії. Прослуживши рік як баяніст ансамблю пісні та танцю ВВ МВС СРСР, з листопада 1977 року він є викладачем відділу народних інструментів Херсонського музичного училища.

Щодо викладацьких досягнень, то про це може сказати кожен студент, якому пощастило вчитися у Віктора Івановича. Його викладацька робота викликала захоплення і в багатьох педагогів ХМУ. Тож 2001 року В. Кисілю встановлена кваліфікація викладача вищої категорії, 2006 року присвоєно педагогічне звання старшого викладача, а в 2016 році – викладача-методиста. За час роботи у стінах рідної альма-матер Віктор Іванович виховав сотні яскравих самобутніх музикантів, які у подальшій своїй діяльності стали продовжувачами справи великого педагога і патріота.

Але було й таке, що від патріотично налаштованого викладача Херсонського музичного училища, який наполягав, щоб творча юнь знала свої витoki, деякі проросійськи зашорені студенти йшли геть, оскільки “не розуміли мову викладача”. Декілька разів під тиском впливових промосковських дядьків його намагалися звільнити, але, як згадує про ті часи, гірко посміхаючись, Віктор Іванович: “Бог зберіг...”. Під час літніх канікул він щороку вирушав у піші фольклорні експедиції по селах смаглявої Таврії, а потім у вільний від роботи час розшифровував унікальні записи, зроблені у віддалених куточках нашої області.

Відомий український краєзнавець і тележурналіст Роман Кабачій у статті “Херсонський фольклорист Віктор Кисіль: мав духовний стимул їздити” писав: “В етнографічні експедиції почав їздити ще 1978 року. Пішки обійшов половину Херсонської області. У грудні торік київське видавництво “Арт-Велес” презентувало “Антологію традиційної музики України” з 10 компакт-дисків. Дев'ятий, “Південь”, на 80% складається з його записів. Брав участь у херсонському та київському Майданах”. А далі пан Роман згадує про нашого земляка словами самого Віктора Кисіля: “За радянської влади на збирання фольклору почали виділяти кошти. Платили добові, однак у такі відрядження ніхто їздити не хотів, бо то було надто марудно. Коли мене попросили, погодився. У ті часи дехто кричав, що на Херсонщині немає України. Я мав духовний стимул їздити, бо села в нас на 90-95 відсотків – україномовні. За пізнього совка, особливо за Андропова, відчувалося прагнення влади все об'єднати – мовляв, Росія і все. Щоб опиратися тому, почав творити свій фонд фольклорних записів. Часто їздив у експедиції сам. Зупинявся в якомусь селі – і жив там тиждень. У першу експедицію відправився в село Геройське Голопристанського району. Був там два дні. Тоді до місцевого дантиста приїхали жінки з сусіднього села Садове. Він їм уколів у ясна знеболювальне. Співали мені під наркозом. У селі Сейдеминуха живуть багато євреїв, у Миколаївці – поляків, у Зміївці – шведів, а в Новоолексіївці – кримських татар. Вони зберігають свої традиції,

але говорять переважно українською. Багато фольклору від них записав. Потім влаштував вечір в училищі, на який всі ці нацменшини запросив”.

Були й інші чиновники, яким не подобалось прагнення пана Віктора збирати і на основі зібраного відроджувати національні традиції у зрусифікованих місцинах. Тому вони намагалися робити шкоду українському патріотіві. Навіть були пограбування помешкання В. Кисіля, де, як виявилось, зникали касети з цінними записами українського фольклору.

Усі ці випробування тільки загартували його характер. Принциповість, незламність цієї людини вражає. Чоловік переймається зникненням українських народних традицій, етнічної музики. Щоб зберегти живу мову, їздить селами, збираючи фольклор. Вікторові Івановичу вдалося зібрати фонобібліотеку з фольклорних творів Херсонщини на базі відділу мистецтв Херсонської обласної книгозбірні імені Олеся Гончара. Все це, звичайно, власним коштом.

Про деякі фольклорні знахідки Віктор Кисіль згадує так: *“У наших краях веснянок збереглося мало й вони втратили свою приуроченість. Мама нам казали, що є такі пісні, які можна тільки весною співать. А що вони веснянками зветься, ми й не знали”, – чув від людей. Класичну “Ой, що ж то за шум учинився” вони співали взимку. Веснянку “Корольок” водили не лише весною, а доки стоїть тепла погода. У селі Кардашинка Голопристанського району цю пісню перетворили на гру, під час якої хлопці й дівчата цілувалися. Гурт молоді казав: “Корольок-корольок, пожалуйте в городок”. Хлопець обирав дівчину. Вклонявся їй і цілував. Вона тоді ставала “царівною”.*

Прирічковий фольклор у селах Кардашинка, Каїри, Князе-Григорівка, Бережанка – стихійний, природний. Хоч тут забороняли поселятися, люди тікали сюди на плотах. Це були вільні села, жителі яких знали смак свободи. Тут добре збереглася весільна традиція – люди могли описати, як проходив суботній дівич-вечір, як із хвої робили гільце. На правому березі Дніпра вже поти сиділи, поруч був губернський центр – всі народні традиції викорінювалися. Сприйняття лівого берега як Таврії залишилося. У Кизомисі чув: “О, Таврію мочє”, – це дощ на лівобережжі. “Та яка ти тавричанка, коли ти з Білозерки!”

У “поміщицьких” селах, приміром як по течії Інгульця, фольклору не збереглося. Він загубився: людей привозили з різних місцин і перемішували між собою. Ядра, яке б усе це зберігало, не було. Якось баба з Лазурного заспівала мені петрівку (пісні, що виконували у петрівку – пору найдовших у році днів і найкоротших ночей, після Зелених свят). Спитав, чого вона її поміж людей у селі не виконувала. Відповіла: “Кому вона тут потрібна? Вивчила її, коли на Полтавщині корови пасла. Якби тут співала, з мене сміялися б”. Календарні пісні, крім різдвяних, не терплять перенесення – як старе дерево, що не пересадиш”.

Це він, Віктор Іванович Кисіль, стояв біля витоків Народного Руху України на Херсонщині. Це він згуртував навколо себе однодумців і створив перший Херсонський міський осередок Товариства української мови, а за його прикладом почали створювати у Новій Каховці (перший голова Олександр Гунько), у Бериславі (перший голова Сергій Гейко), у Голій Пристані (перший голова Федір Морозюк) та ін.

Керуючи Херсонським Товариством української мови, В. Кисіль організовував літературно-мистецькі вечори, культурно-просвітницькі концерти, поїздки активу ТУМу з молоддю Херсонщини до пам'ятного Хреста Кошового отамана Кам'янської січі Костя Гордієнка, науково-практичні конференції, акції на захист української автокефальної церкви святої Олександри по вулиці Перекопській міста Херсон, де за радянських часів існував склад інвентарю та майстерня загальнотехнічного факультету Херсонського державного педагогічного інституту. Віктор Кисіль із своїми однодумцями Оленою Марущак, Іваном Немченком, Марією Пентилюк, Тарасом Семеном, Василем Данищуком, Наталею Чухонцевою та іншими просвітянами та членами парафіяльної громади добилися відновлення роботи в центрі Херсона зазначеного Храму, що був таки переданий УАПЦ у квітні 1992 року.

Після проголошення незалежності України знаний фольклорист та музикант В. Кисіль створив ансамбль, який пізніше перетворився на оркестр українських народних інструментів “Венцерада” Херсонського музичного училища. Усі ці роки його незмінним керівником є Віктор Іванович. До репертуару оркестру входять обробки українських народних пісень, які викладач записав переважно на Херсонщині та сам же аранжував, а також авторські твори українських композиторів у перекладі В. Кисіля для оркестру українських народних інструментів. Останнім часом Віктором Івановичем було аранжовано для оркестру “Венцерада” 11 епізодів із опери С. Гулака-Артемівського “Запорожець за Дунаєм”, зимові календарні пісні, стрілецька пісня “За Німан іду” (на вірш С. Писаревського) тощо.

Цей колектив під керівництвом В. Кисіля є незмінним учасником загальноучилищних, міських, обласних концертів до державних свят України.

Згадую, як ми на початку 2000 років їздили на один із Всеукраїнських просвітянських конкурсів, де серед музичних колективів кращим був визнаний саме оркестр “Венцерада” під керівництвом першого голови Товариства української мови Херсона В. Кисіля. Також лауреатом Першої премії став оркестр “Венцерада” і на Всеукраїнському конкурсі фольклорних ансамблів серед навчальних закладів Міністерства культури України.

На державному рівні діяльність першого очільника ТУМу Херсона, відомого фольклориста і диригента оркестру “Венцерада” В. Кисіля також високо оцінено: згідно з Указами Президента України йому присвоєно

високе звання “Заслужений працівник культури України” (2002), нагороджено орденом “За заслуги” III ступеня (2009), орденом “За заслуги” II ступеня (2019). У 2017 році Віктор Іванович нагороджений відзнакою Президента України “25 років незалежності України”.

За ініціативи невгамовного патріота В. Кисіля у актовій залі Херсонського музичного училища вже багато років поспіль літературно-музичними вечорами за участю оркестру “Венцерада” та побратимів Віктора Кисіля відбуваються відзначення традиційних Різдвяних та Великодніх свят, заходи з нагоди ювілеїв Івана Мазепи, Тараса Шевченка, Миколи Лисенка, Симона Петлюри, Олесья Гончара, В'ячеслава Чорновола та ін. За ініціативи Віктора Івановича у малій залі ХМУ відбувається щорічне вшанування жертв Голодоморів, жертв Другої світової війни, жертв тоталітарного режиму та політичних репресій. Неодноразово під керівництвом В. Кисіля оркестр “Венцерада” брав участь у творчих звітах майстрів мистецтв і художніх колективів Херсонської області у Національному Палаці мистецтв “Україна” (м. Київ).

Заслужений працівник культури України, відомий фольклорист і просвітянин В. Кисіль усе своє свідоме життя присвятив пропаганді української культури, вихованню поваги до народних звичаїв, традицій, національних цінностей українського народу і в середовищі студентів музичного училища, і серед слухачів концертів – шанувальників української музики. Директор Херсонського музичного училища Олена Липа зазначає: *“Кожен виступ очолюваного ним оркестру викликає бурхливі оплески та емоційне піднесення публіки”*. І хоча своє 70-ліття цього року Віктор Іванович Кисіль, який є справжньою гордістю Херсонщини, лицарем українського духу Білобережжя, зустрів у лікарняному ліжку, проте вірю, що його бажання жити і перемагати пересилить підступні хвороби і знову ми радітимемо від прослуховування його нових незашмуляних композицій у виконанні вже ушлюбленого оркестру “Венцерада”. Шануймо свої самоцвіти!

Віктор Кисіль зі своїми вихованцями-музикантами

До 70-річчя Віктора Гурби

Олег Олексюк

Народний улюбленець

Колектив Херсонської обласної книгозбірні імені Олеся Гончара вітає свого давнього друга, доцента Херсонського державного університету, заслуженого артиста України Віктора Тихоновича Гурбу з ювілеєм. Усі шанувальники українського мистецтва на Херсонщині, які є обов'язковими користувачами Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара, завжди з радістю ідуть на культурно-дозвілліві заходи нашої книгозбірні, адже там є надія почути життєдайний спів легендарного виконавця.

Віктор Тихонович Гурба народився 1 травня 1950 року в місті Курахівдрес, нині Курахове Мар'їнського району Донецької області. Не заспівати хлопець просто не міг, адже всі у сім'ї співали. А коли заводили пісню дід Федір із братом, то “у хаті, – як стверджує сам пан Віктор, – гасли каганці від сили їхніх голосів. А пісні були довгі, десь так на тридцять два куплети...”. Віктор Гурба співоучу “кар'єру” почав із виступів у шкільній самодіяльності, де заспівав популярну пісню “Ой ви очі волошкові”, а вже з 16 років – у самодіяльності рідного міста.

Служба в армії від систематичної муштри до виснажливого співу у військовому ансамблі пісні й танцю плавно переросли у навчання у Вінницькому музичному училищі. Як зазначається у довіднику: “Врахувавши заслуги талановитого юнака і його бажання вчитися співу, командування військової частини дозволило йому у винятковому порядку за кілька місяців до закінчення терміну служби вступити до Вінницького музучилища, і він майже півроку одночасно був і військовослужбовцем, і студентом (із гуртожитком і стипендією). Мабуть, і тут не обійшлося без руки долі, що вела його до призначення. Через рік перевівся на музичний факультет Вінницького педінституту, за два роки навчання в якому багато гастролював Україною у складі студентського хору, а вінницькі хори завжди славилися своїми голосами”. І там Віктор Гурба вирізнявся з-поміж інших природним талантом та працелюбністю.

Згодом Віктор Тихонович переводиться вже до Донецької консерваторії, яку й закінчує у 1977 році, отримавши спеціальність “Сольний спів. Викладач”. Під час розподілу між Полтавою, Житомиром і Херсоном обрав саме наше місто корабелів. Тут отримав квартиру від тролейбусного депо і розпочав самостійне життя. Три роки пропрацював у Херсонській філармонії солістом, виступав і на сценах, і на польових станах.

А у 1979 році молодий співак отримує запрошення до Центрального Ансамблю пісні й танцю групи радянських військ у Німеччині. За шість років роботи у складі даного ансамблю Віктор Гурба мав змогу побувати в усіх мальовничих куточках Німеччини. Ансамбль багато гастролював, брав участь у Гала-концертах країн Варшавського договору, був нагороджений премією Ленінського комсомолу, мистецькими преміями НДР та Товариства радянсько-німецької дружби.

Після Німеччини Віктор повертається до філармонії і працює там до 2002 року. За період роботи у філармонії він також мав нагоду спробувати себе в амплу актора оперети. Віктор Тихонович як актор грав у оперетах “Сильва” та “Циган-прем’єр” Херсонського обласного муздрамтеатру імені Миколи Куліша (режисер-постановник Володимир Бегма). І з цим він теж справлявся на “відмінно”.

У 2000-ні роки Віктор Тихонович співає не лише на теренах України. Він проводить гастрольні концерти у Німеччині, Польщі, Румунії, Угорщині, Туреччині, Франції. У репертуарі – твори зарубіжних та вітчизняних композиторів, а також народні та сучасні пісні. Виконує програми: “Вибрані романси П. Чайковського”, “Вибрані романси С. Рахманінова”, “Пісні та усмішки України”, “Ти в моєму серці, Україно”, “Пушкін у музиці”, “Італійські пісні про кохання” та ін.

З 1986 року і дотепер В. Гурба є добрим другом обласної книгозбірні імені Олеся Гончара. Чимало заходів і фестивалів, організованих у залах та світлицях бібліотеки, порадував він своїм співом та завзяттям.

В. Гурба також неодноразово був запрошений до складу журі міжнародних та всеукраїнських мистецьких конкурсів і фестивалів. Дякуючи його вагомому слову, чимало молодих вокалістів здобули путівку в життя.

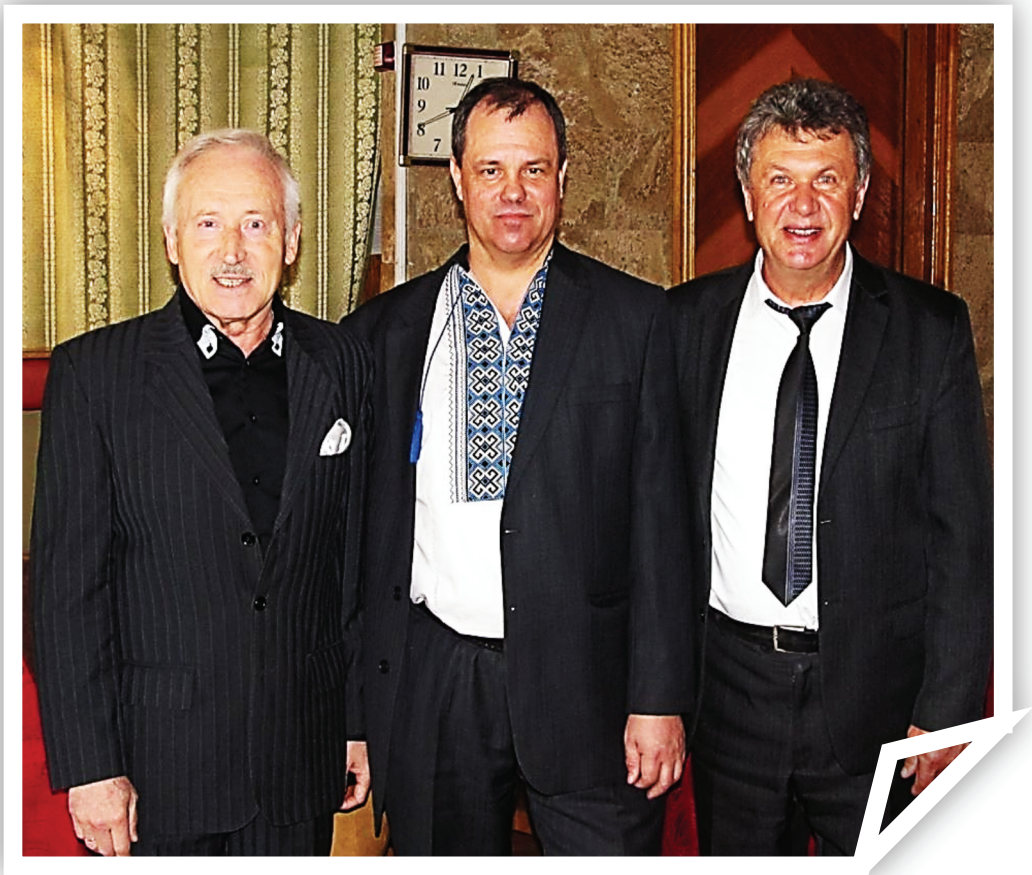
В середині 90-х Соборна Україна гідно оцінила працю співака. У 1995 році Указом Президента В. Гурбі присвоєно високе звання Заслуженого артиста України.

З 2002 року Віктор Тихонович викладає на факультеті культури й мистецтв Херсонського державного університету. І донині він – доцент кафедри вокалу та хорових дисциплін цього закладу. Але завжди з теплотою згадує часи роботи у філармонії, колег, підтримує з ними дружні і творчі стосунки.

Ми знаємо Віктора Тихоновича дуже давно. Він завжди відгукується на запрошення арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата”, на запрошення обласної книгозбірні імені Олеся Гончара. Зовсім нещодавно, ще перед оголошенням карантину, Віктор Гурба взяв участь у березневому засіданні арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата”, присвяченому берегиням роду людського – українським чарівницям. І досі згадуються овації та вигуки “Браво!” на адресу знаного українського співака, а також згадуються багаторазові заклики “Гурба!” з проханням ще

одного додаткового концертного номера від заслуженого артиста України. Віримо, що не за горами і звання Народного буде в народного улюбленця, прекрасного педагога, співака від Бога, романтика і життєлюбця Віктора Тихоновича Гурби.

Ми раді знайомству і дружбі з визначним співаком нашого часу. І зичимо йому миру, здоров'я та нових творчих звершень на теренах смаглявої Таврії.

Віктор Гурба, Олег Олексюк і Віктор Трамбовецький. 2020 р.

До 50-річчя Олега Олексюка

Василь Мелешенко

На шляху до нових творчих звершень

Знаний український письменник, драматург і перекладач, журналіст і громадський діяч, Заслужений працівник культури України Олег Васильович Олексюк 21 квітня 2020 року відзначив свій золотий ювілей.

Народився Олег Олексюк 21 квітня 1970 року в робітничій родині в Олешках (колишній Цюрупинськ) на Херсонщині. Мати – Тетяна Петрівна Олексюк (28.02.1939 – 07.01.2014) – довгий час працювала мотальницею на Херсонському бавовняному комбінаті. Батько – Василь Миколайович Олексюк (10.11.1945 – 11.03.2012) – у минулому високоякісний газоелектро-зварювальник шостого розряду Херсонського суднобудівного заводу.

Олег Олексюк почав віршувати ще у маленькому віці. Часто-густо його контрольні роботи з української мови зачитували вчителі, бо його роботи відрізнялися від інших філософськими поетичними образами, цікавими ліричними знахідками обдарованого юнака, який у свої 15 років уже керував творчим колективом школярів, котрі на районному та обласному конкурсах художньої самодіяльності учнівської молоді виконували пісні Олега Олексюка, й акомпанував їм на баяні сам автор. Навчався Олег у Цюрупинській середній школі №1 (1977–1987), Цюрупинській Дитячій музичній школі (1982–1987), Херсонському училищі культури (1987–1991), Херсонському державному педагогічному університеті (1994–1999), Київському Національному університеті “Києво-Могилянська академія” (2006–2007) та Київському Національному університеті культури (2018–2020). І де б він не працював, чи то директором Миколаївського сільського Будинку культури Великолепетиського району Херсонської області (1991–1992), чи то викладачем музики та співу Цюрупинської гімназії (1992–1999), чи то керівником студії “Літературна творчість” по лінії Малої Академії Наук при Херсонському обласному Палаці творчості дітей та юнацтва (1999–2001), а чи головним спеціалістом навчально-методичного центру управління культури і мистецтв Херсонської обласної державної адміністрації (2001–2003), а чи головним продюсером Продюсерського центру “Мега-шоу” (2003–2005) – всюди його супроводжувало поетичне слово.

Надрукувавши 1995 року у Херсонському просвітянському видавництві свою першу поетичну збірку “Ти – Україна”, Олег Олексюк розпочав свій поступ у книжковому вирі. На сьогодні це автор понад 20 поетичних та прозових збірок. Серед них – “Арія струмка”, яка стала початком перебування Олега у лавах Національної спілки письменників України (з 2005 р.). А поетична збірка “Від берега “Я” до пристані “Ти” була удостоєна звання Лауреата Першої премії Всеукраїнського літературного

конкурсу імені Володимира Дроцика (м. Червоноград Львівської області). Ціла низка книжок із авторської серії “Юльчина бібліотечка” стала дуже затребуваною серед дитячої читацької аудиторії. Цьому є підтвердженням і багаторазове видання поетичних мініатюр “А у нас був Тарас”, і неодноразовий друк поетичних розмальовок “Я для мами намалюю” та “Аби не плакало”, а також друк авторських збірників із нотами “Школа-Либідко”, “Переспіви пісень Кота Леопольда” та “Творчий час”. Він є автором збірок статей і нарисів “До “Просвіти” (1998), “Запрошуємо до духовної скарбниці Голопристанщини” (2015) та збірки передмов “На крилах “Просвіти” (2008). Також пережила кілька видань його перша наукова книга – літературно-мовознавче дослідження “Поетика творів Миколи Братана” (1999; 2004).

Головний редактор обласної газети “Молодь Херсонщини” (з 2005 року), автор понад 450 статей у ЗМІ обласного, всеукраїнського та міжнародного рівнів Олег Олексюк у 2017 році був зарахований до лав Національної спілки журналістів України.

Олег Васильович Олексюк є надзвичайно активною особистістю. Засновник та перший голова відродженої Цюрупинської міської організації Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка (1992-1996), засновник та перший голова Херсонського обласного осередку Громадської організації “Молода Просвіта” (1996-2000), засновник та постійний Голова Правління Цюрупинської районної дитячої організації Літературно-мистецька лабораторія “Чиста криниця” (з 1992), засновник та тривалий час Голова Правління Цюрупинської районної організації Суспільної Служби України (1999-2016), засновник та Голова Правління Громадської організації “Українська Хата – талантами багата” (з 2019 р.) проводить величезну кількість громадських заходів, які сприяють розвитку громадянського суспільства на Херсонщині, розвитку української державності на теренах смаглявої Таврії. Це він 1995 року зорганізував і провів всеукраїнську краєзнавчу конференцію, яка відродила оleshківцям ім’я незаслужено забутого поета і художника Юхима Михайліва. Це він створив на допомогу талановитій молоді Таврії факультет довузівської підготовки Львівського політехнічного університету, що протягом 1993-1996 років сприяло вступу на пільгових умовах понад сотні абітурієнтів із Півдня України до престижного вишу нашої держави. Олег Олексюк зорганізував ще у далекому 1999 році і донині проводить Відкритий конкурс молодих літераторів “Покоління – XXI”. Саме Олег Олексюк зорганізував і на високому рівні проводить із 2016 року Відкритий Благодійний конкурс-фестиваль українського слова “Відлуння душі” пам’яті Наталі Коломієць, де щороку понад 300 творчих особистостей із 5-8 областей України змагаються за звання лауреата престижного конкурсу в номінаціях “Поезія”, “Вокальне мистецтво” та “Композиторське мистецтво”.

Олег Васильович активно проводить на Херсонщині видавничу діяльність. Понад 200 книг було ним відредаговано та видруковано у

Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта”, де він працює директором із 1998 року. Саме завдяки йому у зазначеній філії вийшло друком понад 500 видань, серед яких 6 випусків альманаху “Молода Муза” (головний редактор Олег Олексюк), 5 випусків тематичного альманаху “Голос Батьківщини” (головний редактор Олег Олексюк), 2 випуски літературно-просвітницького альманаху “Голопристанська Littera” (головний редактор Олег Олексюк), 14 випусків альманаху “Вісник Таврійської фундації” (головний редактор Іван Немченко), 5 випусків молодіжного альманаху “Вишиванка” (редактори окремих чисел Вадим Лубчак, Анастасія Туранова, Тамара Мандич), 14 випусків літературного альманаху “Елінг” (головний редактор Микола Каляка), 9 випусків альманаху дитячої та юнацької творчості “Чиста криниця” (головний редактор Олег Олексюк), перший випуск альманаху “Мазепа і Херсонщина” (головний редактор Олег Олексюк), перший випуск літературного альманаху “Літературний Херсон” (головний редактор Олег Олексюк). Він же є головним редактором видань “Історія “Просвіти” Херсонщини” у 2-х томах, “Повне зібрання творів Валентини Наумич” у 2-х томах та “Книга пам’яті: Голодомор 1932-1933 років”.

Перебуваючи на високих посадах заступника Голови Голопристанської районної державної адміністрації (2010-2011) та Начальника відділу культури Голопристанської районної державної адміністрації (2011-2016), Олег Васильович сприяв розвитку літературно-мистецьких традицій краю, започаткувавши з 2014 року щорічний районний конкурс читців творів Тараса Шевченка, створивши умови для заснування Чулаківської дитячої школи мистецтв (2013) та Новозбур’ївської дитячої школи мистецтв (2016), продовжуючи проводити на теренах Херсонщини з колегами Всеукраїнський дитячий фестиваль бандуристів “Таврійські зустрічі” (2011-2016) та Всеукраїнський благодійний фестиваль народної творчості “Купальські зорі” (2011-2014), районний конкурс дитячої творчості “Чарівна кладочка” (2011-2016) та районний конкурс сімейної творчості “Тепло сердець” (2011-2015) тощо. Саме він у листопаді 2011 року започаткував і щомісяця до жовтня 2016 року проводив на базі Голопристанської районної книгозбірні засідання літературно-музичної кав’ярні “Голопристанська Littera”, а з 1 грудня 2018 року і дотепер організовує і проводить у світлиці відділу мистецтв Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара засідання арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата” та з вересня 2019 року заходів у рамках проєкту “Самоцвіти України”.

Олег Олексюк активно долучився до організації проведення перших засідань літературної кав’ярні “Littera” в Херсонській обласній книгозбірні для юнацтва імені Бориса Лавренюва (з 2010 р.) та молодіжних літературних засідань “Поетичної шафи” (з 2017 р.). Авторитет його літературного професіоналізму сприяє фаховій оцінці поетичних знахідок юних та молодих літераторів. Його неодноразово запрошували до складу журі на Всеукраїнському конкурсі дитячої поезії “Джерельце” імені Йосипа

Курлати у місті Северодонецьк Луганської області (2002-2013), Всеукраїнському конкурсі-фестивалі військово-патріотичної творчості “Оберіг” у місті Херсон (2002-2019) та міському конкурсі на здобуття літературної премії імені Анатолія Бахути у Новій Каховці Херсонської області (2017-2019). Він неодноразово очолював журі на міському конкурсі-фестивалі дитячої та молодіжної творчості “Дотик до чуда” у Новій Каховці Херсонської області, на Відкритому конкурсі молодих літераторів “Покоління XXI” у Херсоні та міському конкурсі читців творів поетів-просвітян “Запалені серця” у Каховці Херсонської області.

За багаторічну плідну працю просвітянин Олег Олексюк у 2002 році був нагороджений найвищою нагородою Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка – медаллю “Будівничий України”, а 2011 року – медаллю “За заслуги” Всеукраїнського Фонду ветеранів Збройних Сил. Неодноразово був нагороджений Почесними грамотами Херсонської обласної державної адміністрації та Херсонської обласної ради, Голопристанської районної державної адміністрації та Голопристанської районної ради, Голопристанської міської ради та Херсонської міської ради. А 2018 року Указом Президента України удостоєний високого звання “Заслужений працівник культури України”.

Олег Васильович одружений. Має доньку Юлію (1994 року народження). Дружина Оксана Володимирівна Олексюк започаткувала серію видань у десяти частинах “Слово про побратима по перу” та допомагає чоловікові в організації та проведенні засідань арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата”.

І сьогодні Олег Васильович Олексюк продовжує свій переможний шлях на Говерлу літературного визнання, працюючи над новими літературними формами написання творів, щороку радує новими творчими зверненнями. Тож хай йому щастить!!!

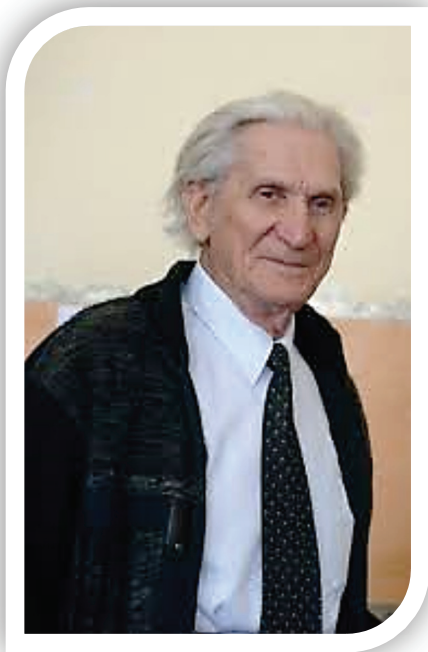

В. Мелещенко та О. Олексюк

Оксана Олексюк

Старійшина письменницького цеху Таврії

Засновник і вже другий десяток років керівник Літературного клубу “Елінг”, відомий український письменник Микола Михайлович Каляка продовжує дивувати прихильників української літератури все новими і новими творчими звершеннями. Своє 90-річчя письменник зустрів друком у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта” двотомника прозових творів під загальною назвою “Час останнього кохання”. Цікаві, незаангажовані оповідання, повісті, нариси та етюди чекають на поціновувачів художнього слова. М. Каляка вже впродовж довгого часу видає на гора свої поетичні, прозові та публіцистичні напрацювання. Його творчий доробок тісно пов'язаний із його життєвим шляхом і громадянською позицією патріота України.

Народився Микола Михайлович Каляка 19 грудня 1929 року в Херсоні у робітничій родині. Рано залишився без батька, який трагічно загинув, коли хлопцю було всього вісім років. Навесні 1941 року учень Коля Каляка зі своїми ровесниками вперше продемонстрував мешканцям Херсона свою першу п'єсу “Торговка” на імprovізованій сцені біля власної хати неподалік від Площі Корабелів. Під час окупації міста у період Другої світової війни він був вивезений до Німеччини. Тяжка праця юного оstarбайтера, свободолюбивого степовика Миколи Каляки закінчилась ув'язненням в австрійському концтаборі 1944 року. Після визволення він у таборі військовополонених відмовився від пропозиції земляка Яра Славутича поїхати з

ним у заокеанські мандри і всіляко добивався повернення до рідної домівки.

Лише 1945 року юнак повернувся додому і пішов слюсарювати на завод імені Куйбишева. Але знову вислання з рідної України – хлопця, якому тільки-но виповнилося 18 років, запроторили за тисячу кілометрів від рідного дому, на далеку Північ. Там Микола Михайлович пліч-о-пліч із тисячами репресованих будував Транссибірську залізницю Салехард –

Ігарка. Саме тоді почав писати вірші російською мовою під псевдонімом “Малорос”. Друкувався в багатотиражці будівництва, у газеті міста Ігарки.

М. Каляка, наперекір життєвим обставинам, не зламався, повернувся у рідне місто Херсон і продовжив торувати собі дорогу. 1958-го року отримав середню освіту. Професійний суднобудівник, брав участь у будівництві першого океанського велетня-танкера “Херсон”. У цей період він поєднує роботу корабеля та журналіста – редагував цехові стіннівки “Достройщик” та “Обличитель”, а згодом і заводську багатотиражку “Судостроитель”. Саме в газеті “Судостроитель” було надруковане його перше оповідання (1957). Він пише оповіді про Олександра Пушкіна, Михайла Лермонтова, Миколу Чернявського, Софію Русову, Зінаїду Тулуб, Михайла Нечитайла-Андрієнка та інших. Його нарисами зачитуються мешканці смаглявої Таврії.

1960-го року він отримав премію за нарис “Здрастуй, майбутнє!” у конкурсі на найкращий документальний твір в обласній газеті, а 1961 року увійшов до складу Спілки журналістів України. 1962-го Микола Михайлович був призначений керівником робкорівського посту обласної газети “Наддніпрянська правда” на Херсонському суднобудівному заводі.

Саме М. Каляка 1987 року був автором назви та ідеї створення літературного клубу “Елінг”. Він доручив молодшим побратимам по перу готувати і проводити зустрічі з місцевими літераторами.

З-під пера майстра виходять книжкові видання гуморесок із херсонських стапелів “Не смішно” (1993), оповідання “Херсон не забуде” (1993), документального нарису з історії корабельного краю “Довічний хрест” (1993). Згодом побачили світ збірки оповідань М. Каляки “Грот-щогла” (1994), “Моє перше кохання” (1996).

1997 рік подарував читачам Херсонщини видання смішних оповідань письменника для малят “Звідки береться туман?” та довідник “Шевченко і Херсонщина (Історія. Люди. Долі)”. Як зазначає у своїй статті “Шевченкіана Миколи Каляки” кандидат філологічних наук І. Немченко: *“У книзі “Шевченко і Херсонщина” він заповнює відчутну прогалину у плані з'ясування Кобзаревих зв'язків із Херсонщиною (губерніальною – до початку ХХ ст. та обласною – з 1944 р.). Систематизується місцева літературна, мистецька, наукова, публіцистична Шевченкіана. Наводиться інформація за персоналіями, що стосується як видатних постатей (М. Аркас, М. Чернявський, Б. Грінченко, С. Русова, М. Жук, Остап Вишня, М. Куліш, А. Бучма, О. Довженко, О. Гончар, О. Бердник, С. Бондарчук та ін.), так і менш відомих діячів – пропагандистів Шевченка у Південній Наддніпрянщині. Ідеться про Шевченкові пам'ятники і меморіальні знаки в містах і селах Херсонщини (Херсон, Скадовськ, Станіслав тощо), про вшанування Кобзаря вузами й середніми навчальними закладами. М. Каляка приділяє увагу палацам культури, клубам, музеям, паркам, вулицям,*

пов'язаним із іменем Шевченка. Окреслюється шевченківський репертуар театральних, хорових, музичних колективів Херсонщини” [1, с.162-163].

1998 року побачила світ збірка творів М. Каляки “Без тебе мені бракувало б повітря”, а 1999 – довідник “Великі слова – велика сила (Крилаті слова Т. Г. Шевченка)” та друге видання довідника “Шевченко і Херсонщина. Жива історія Наддніпрянського краю” зі змінами і доповненнями. І. Немченко стверджує, що цей довідник “розширює уявлення про афористичний аспект Кобзарєвої спадщини. Імпульсом до появи цієї книги стало знайомство М. Каляки з виданням “Крылатые слова” (1966) Ашукіних, де не знайшлося жодного Кобзарєвого афоризму. Це при тому, що твори Т. Шевченка, як і інших світових авторів, часто перекладались російською і могли б стати вдячним матеріалом для подібного збірника” [1, с.163].

Початок нового століття письменник і журналіст М. Каляка зустрів збірками оповідань “Портрет на замовлення” (2000) та п’єс (у двох книгах) “Драматургія” (2001) та окремим виданням драми “Я вас любив” (2001) про любов О. Пушкіна до графині Собалєвської.

З 2002 року М. Каляка розпочав видавати власним коштом літературний альманах “Елінг”. Дотепер у Херсонській філії Видавничого Центру “Просвіта” під його редагуванням уже вийшло друком 19 випусків. Також 2002 року М. Каляка увійшов до лав Національної спілки письменників України. З 2004 року і дотепер Микола Михайлович керує своїм дітищем – літературним клубом “Елінг”.

2007 року побачив світ художньо-мемуарний роман митця “Рукопис знайдено в каюті Ушакова”, за який того ж року Микола Михайлович був удостоєний звання лауреата обласної літературної премії імені Миколи Куліша. 2008 року вибагливі читачі Півдня України мали змогу порадіти виходу друком роману “Осокори пам’ятають все” та біографічного нариса “Родовід ведемо з “Херсона” (історія Херсонського суднобудівного заводу).

Ще одне знакове видання від М. Каляки – довідкове двокнижжя “Літературна лоція Херсонщини (XVII – початок XXI століття)” – вийшло друком у Херсонській філії Видавничого центру “Просвіта” 2009 року.

Численні виступи письменника перед учнівською та студентською аудиторією, перед педагогами та трудовими колективами Олешківського, Голопристанського, Каланчацького, Білозерського, Високопільського та Скадовського районів заслуговують на окреме дослідження. Він завжди повний ідей і наснаги, запалює серця шанувальників українського художнього слова і надає творчу підтримку поетам-початківцям. Його виступи у програмах радіо і телебачення завжди цікаві та змістовні.

У 2012 році літературний клуб “Елінг” відсвяткував своє 25-річчя виданням антології клубу, де під редагуванням М. Каляки представлено твори учасників літературного клубу за роки його існування. Впродовж багатьох десятиліть письменницької діяльності у Миколи Михайловича

вийшло друком чимало книжок, що увібрали прозові, драматичні, поетичні тексти, літературознавчі розвідки, нариси, мемуари тощо. 2013 року працеголік М. Каляка був удостоєний звання лауреата Всеукраїнської літературної премії імені Яра Славутича. Та він не зупиняється на досягнутому і 2016 року видає друком роман “Відлучені”. Не зважаючи на свій поважний вік, М. Каляка продовжує багато й плідно працювати як на літературній ниві, так і в царині науково-популярних студій. Численні публікації в ЗМІ продовжують радувати шанувальників його творчості. І те, що на своє 90-річчя (2019 року) письменник видав дві поетичні збірки “Вірші білих ночей” та “Я верил в тебе, моя Україна”, а також двотомник прозових творів “Час останнього кохання”, свідчить про ще неабиякий потенціал старійшини літературного цеху Таврії. Віримо у його нові творчі звершення і на десятому десятку літ.

Література

1. Немченко І. Шевченкіана Миколи Каляки. *Немченко І. Шевченкова офіра*. К. Херсон: Просвіта, 2008. С.162-168.

ТАВРІЙСЬКА ФУНДАЦІЯ ІНФОРМУЄ

Херсонська обласна організація НСПУ спільно з редколегією Херсонського літературно-художнього збірника «Вишиванка» проводять щорічний Літературний конкурс імені Миколи Василенка.

Термін подачі матеріалів до **1 травня** поточного року. Номінації: художня література, публіцистика, літературознавство. До розгляду приймаються матеріали, присвячені історії та сучасному буттю нашого народу, перейняті українською національною ідеєю. Мова текстів українська.

Матеріали приймаються за адресою:

ХОО НСПУ, пр. Ушакова, 16, м. Херсон, 73003.

Твори переможців публікуються в чергових випусках збірника «Вишиванка» та в херсонській періодиці.

Володимир Різниченко (Велентій)

Велична сім'я

*І мене в сім'ї великій,
Сім'ї вольній, новій
Не забудьте пом'янути
Незлим тихим словом.
Т. Шевченко*

Вона вже йде, тая велична сім'я, “сім'я вільна, нова”... Така велика, що ніби морем безкрайнім захопила-обгорнула увесь виднокруг. Ревучим виром захопила ліси і гори, й простори рідних степів...

Вона йде: час бо приспів здійснити заповіт великий... А за нею розгортається так тяжко сподіваний день... І тьма навісна зника, і хмари зловісні, огнем блискавиць розпанахані, в шаленім перестрашу безладно снують по небові прояснілому...

Ген-ген женуть вони кудись світ за очі!.. Аж земля двигтить від тієї ходи урочистої, і полум'я пашисть в її надрах, і груди хвилюють з радощів передчуття; і скоро вже, скоро зацвіте вона чарівним, досі невиданим цвітом...

Серед темної, глибокої ночі народилася сім'я та... Муками й горем болючим, скорботами цілого світу сповивана, гартувала свої велетенські сили в недолі тяжкій...

І вже недалеко – доба, коли від новітньої, звитяжної сім'ї залунає могутнє вітання тому, хто був її провідною зорею у ночі безпорадній...

“Слава! Слава незабутньому!...” Піде гук по ланах, по дібровах, по горах, степах. І буйні вітри підхоплять на легкі крила свої: “Слава незабутньому!..”

А чулий відгомін розкотить-розмаха по всьому білому світові славу незабутньому...

*Подано за першодруком із журналу “Шершень” (1906, № 9, с.2).
Додано пізнішу назву “Велична сім'я”, котрої в першодруку не було.*

Мініатюри

1. Сум розставання

Природа щасливим усміхом була осяяна.

* * *

Молодик срібносерпий гармонійною пісню складав красуні зорі вечірній. Хори ж зірок тою піснею тішились, і пливла вона тиха, невимовно розкішна в безмір світовий.

А сум розставання мені іншу пісню наводив до думки...

* * *

Променисто-рожевий ранок веселий на небо високеє плинув, і хвилі перлисті йому на розлогих лиманах співали вітальної, любної пісні.

А сум розставання іншу пісню провадив...

В світло-зелених шатах весняних степи, повні ущерт життя молодого, величний та радісний спів сонцю назустріч несли.

А сум розставання інші пісні на пораду скликав...

* * *

Розмаїті гаї, оповиті ніби мріями ніжно-зеленими, обіймалися з вітром весняним і йому шепотіли щасливу пісню кохання.

А сум розставання іншу пісню бренив...

* * *

Веснянки веселі дівчат голосистих – пишно-барвистих квіток України – гучно лунали в святкуючих селах.

А сум розставання мені пісню тужливу співав...

Довгі часи пропливли...

І замріли далекі гірські шпилі в саяві яскравім снігів вікових. Вітер там буйний з орлами гуляв та вільні заводив пісні; в них поклик завзятий мені відчувавсь.

А сум розставання все стиха квилів свою пісню болючу...

2.Захід (Вечірній настрій)

Я блукав на далекому сході. Сонце поволі котилося за широкий водяний розліг Ноор-Зайсана й тендітно квітчало його на заході веселковими тонами і вбирало у злото огнисте, розкішний пурпур та блакить променисту.

А позаду похмуро насувався холодний, сивий морок осінньої ночі, і тільки високо понад ним, у імлістій далечині, ще тихо рожевіли оманною надій та щастя сніги Саура, але скоро погасли...

Над безмірною водяною пустелею панував нерухомий спокій, ніби довічний і одноманітний, безтурботний смуток огортав її. Не порушали того спокою часові мешканці пустелі: ні чорні зграї бакланів, ні полохливі гаргари, ні величя постать ставного лебедя срібноперого...

Урочистий первісний спокій той розгортавсь і ширився безкрайно, і не було йому тут жадних перепон, і йшов він поважно аж до обрїя, де водяний розліг зустрічався з безміром неба. А на кордон тому де-не-де

виринали із води, ледве мріючи, синіючи мов хмари, горді верхів'я Тарбагатайських велетнів: вони ніби на варті стояли нерухомого спокою...

А за ними, ще далі, в тій стороні, де існує мій пишний, рідний край, захід був повний розмаїтими барвами бурхливого життя й боротьби... Ой, як же він непереможно вабив та кликав до себе – той захід! Як завзято хвилював яскравими кольорами того іншого, ніж тут, далекого, складового життя... Широкими, золотими пасмами проміння розлітаються по небу любої країни чарівні вістники світу, а там ясним сонечком глянули, засяяли очі милої, а ось чорно-сині, зловістні хмари склубочились, з'єдналися, насупились і несамовито погрожують усьому, що єсть найкращого, найдорожчого, найсвятішого для нас... Але бачу – чиясь дужа рука високо вгору піднесла огняно-червоний стяг, і замаєв він – стяг боротьби за волю, за щастя, за рай наш чудовий...

Туди, туди до тих турбот, до радощів тих, до спільної недолі моєї країни мерщій неси мене, мій човне крилатий!

3. Гірський струмок мені думку шумів...

Гірський струмок, ніби небо весняне прозорий, мов осінь погідная свіжий, в межгіррі шумів мені думку таємну...

Гай, гай! Та вільная думка була чарівна!

Я слухав уважно і слухать хотілось без краю.

Дерева, що гуртом товариським нерушно та тихо постали навколо, веселі вінки розмаїтих квіток і каміння суворо-барвисте, сумне – прислухалися пильно до думки тієї...

А він невгамовно шумів...

Він шумів про цілюще повітря гаїв недосяжних, про пишні килими альпійських лугов, про верхів'я величні у шатах сріблястих; про волю і розкіш надхмарних просторів!

Він шумів про юнаків на конях струнких і про рин їх завзятий – відважних орлів – над безоднями круч; і про герць велетенський громів на шпильях; про луну, що поважно та гучно по бескетках плине...

Він шумів – виливав без упину величній думи гірські.

Їх повільна музика, хвилюючись тихо, пливла в височині.

Я слухав уважно і слухать без краю б хотів...

Але ж... ох! – я згадав про тебе, мій далекий, мій любий, зруйнований краю... Я згадав про конання твоє на долинах глибоких та темно-брудних, про силу твою підвестись на шпилі чарівничі...

І гнівом спалахнули в грудях моїх тоді інші думки!..

Передруковано з альманаху “Перша ластівка” (Херсон, 1905, с.104-106) з адаптацією до сучасного українського правопису.

БУТИ ПАТРІОТОМ

Петро Лойтра

Боги підводних поєдинків

*Відплива корабель від причалу,
Серце ранить прощальний гудок.
Відплива корабель,
Відплива корабель,
Залишає в душі холодок.*

Дмитро Шупта

Україна спрадавнини – морська держава. Тому морська стихія у різних її вимірах широко представлена у нашій культурі. Але здебільшого це – вимір пейзажний. Ось чому, познайомившись із поемами “Лицар моря” та “Семен Коваленко” Дмитра Шупти я не міг не звернути на них увагу, оскільки у них звучать не тільки мелодії пейзажу, але й панорамні епічні картини звитяжних морських поєдинків. Твори відображають дійсні події, реальних історичних осіб, військові подвиги яких – яскрава сторінка української військової історії.

Олександр Маринеско і Семен Коваленко далеко не забуті герої, але введення їх саме в галерею українських героїв – це саме той ракурс, який потрібен сьогодні. Адже Перемога 1945 року стала результатом відчайдушної хоробрості, військової професійної майстерності, відданості справі кожного витезця від рядового до офіцера.

Отже, уявімо собі... відплива корабель від причалу... Попереду безмежне море, морські глибини, невідомість... Мабуть, ніякий бій на суші не зрівняється з боєм на морі. Такого складного переплетення бойових подій за такий короткий термін на землі бути не може! Тільки

уявіть: корабель на мінному полі, і по ньому б'є артилерія ворожих гармат, на нього пікірують ворожі літаки, полюють ворожі підводні субмарини, нацистські есмінці, тральщики, катери. І все це одночасно, та ще й корабель стрясається, на нього скидають глибинні бомби. Усі наші моряки, усі до одного – герої.

Відтак, при перечитуванні названих поем Дмитра Шупти про наших Героїв-підводників у мене виник задум майбутніх вокальних циклів. Мене вразили неповторні подвиги легендарних командирів підводних човнів Семена Івановича Коваленка та Олександра Івановича Маринеска, які вписали золотими літерами свої імена в історію підводного флоту країни в грізні часи Другої світової війни. Але відчув я і необхідну й зрозумілу мені музичну палітру художнього слова поета Дмитра Шупти, його бентежну оповідь, з одного боку, націлену на реалістичне зображення конкретних подій біографічної конкретики героїв. А з другого – вона націлена на романтичну героїку і широке узагальнення.

С. Коваленко

Важливим для художнього світу Дмитра Шупти є і те, що обидва Герої-підводники народилися на Полтавщині (О. Маринеско в м. Лохвиці, а С. Коваленко в м. Кременчуці). З дитячих років мріяли про море. Навчалися у вищому військово-морському училищі та на курсах підводного плавання в м. Севастополі. Можливо, шляхи їх перетиналися і вони були знайомі. Та, на жаль, таких архівних матеріалів про це не збереглося. Військову службу офіцери проходили: С. Коваленко на Північному флоті, О. Маринеско – на Балтиці. З перших днів війни капітани разом зі своїми екіпажами підводних човнів стали на захист морських рубежів своєї Вітчизни.

Семен Коваленко на СПЧ Щ-403 під час торпедної атаки одним залпом потопив два ворожі транспортні судна, це було вперше серед радянських підводників. Пізніше цей вдалий рейд і торпедна атака вивчалася курсантами училищ підводників і капітанами субмарин. Але головною подією в житті командира стало рятування екіпажу свого підводного човна. Під час шостого бойового походу у лютому 1942 року в Білому морі Щ-403 десантує вночі на ворожий берег в районі мису Нордкап розвідників. Раптово на їх човен із північного моря вискочили два ворожих есмінці, один із них пішов на таран. У цей час командир субмарини був на капітанському містку. Однією з кулеметних черг його було поранено, він стікав кров'ю і, щоб урятувати човен та екіпаж, швидко дав команду: “Терміново занурюватися без мене!...” Саме це рішення командира і врятувало всіх від загибелі, а пошкоджений човен повернувся на базу без капітана. В Хачині у військово-морському музеї зберігається фотографія човна Щ-403 з зігнутих перископом. Фашисти підібрали пораненого командира. Була гангрена, ампутація ноги, потім – концентраційні табори Польщі, Франції, а в

1944 році фашисти його розстріляли. Прикро, що радянська комуністична система, для якої життя людини не складало цінності, вважала Семена Коваленка зрадником і відповідним чином ставилася до його сім'ї як родини “ворога народу”.

Після ремонту підводний човен Щ-403, потопивши ворожий транспорт, потім тральщик і ще багато суден, заслужив орден Червоного Прапора. Так, не даремно перший капітан човна віддав свій мужній наказ: “Занурюйтесь без мене!”

Командир залишився вірним присязі, нікого не зрадив, про що вже після війни розповіли англійські командири підводних човнів, із якими С. Коваленко потоваришував, перебуваючи в полоні. У світі тільки 33 людини нагороджені рідкісним орденом “Зірка командора”, у тому числі й наш Герой-підводник. Капітан-лейтенант Семен Іванович Коваленко став прототипом головного героя художнього фільму “Командир щасливої “Щуки”.

Ще один Герой-підводник, про якого розповідає поема Д. Шупти “Лицар моря”, Олександр Іванович Маринеско також у зимову ніч у січні 1945 року на підводному човні “С-13” потопив дев'ятипалубний лайнер водотоннажністю 25 тисяч тонн “Вільгельм Густлов”, на якому разом із командою було до 9 тисяч гітлерівців, у тому числі близько 4 тисяч вишколених підводників, стільки, що ними можна було укомплектувати 80 екіпажів новітніх гітлерівських підводних човнів. Через кілька днів підводний човен С-13 своїм торпедним залпом відправив на морське дно ще один ворожий транспорт “Генерал фон Штойбен”. На ньому ще три тисячі відбірних нацистів знайшли могилу на дні Балтійського моря. Цей човен знищив цілу дивізію! Дивізію за кількістю, а за бойовою цінністю стільки? Готувати спеціаліста-підводника набагато довше і важче, ніж льотчика.

У Німеччині оголосили триденну жалобу, а нашого О. Маринеска Гітлер став вважати “Особистим ворогом Німеччини”. Уже після війни, коли минуло досить часу, щоб дати точні оцінки подіям, офіцер Гейнц Шен, який урятувався з затонулого лайнера, у книжці “Загибель “Вільгельма Густлова” писав: “Це, безперечно, була найбільша катастрофа в історії мореплавства”.

Ми і сьогодні захоплюємося військовою удачею екіпажу підводного човна С-13 та його командира. Як бачимо, перемоги самою хоробрістю не здобудеш. Перемогу дає хоробрість, помножена на військове мистецтво. Човнові С-13, коли повертався додому, довелося вступити у бій із німецьким підводним човном. Справа у наших підводників ускладнилася тим, що всі торпеди були використані. Єдиною зброєю лишався маневр. Чотири години тривав нерівний поєдинок. Одну за одною випускав ворожий човен торпеди. Олександр Маринеско вдало виводив свій корабель з-під ударів. Звання Героя Радянського Союзу, найвища нагорода держави, знайшла легендарного підводника вже після смерті, після того, як Герой відсидів у радянському концтаборі, адже мав незалежний і вільнолюбний характер...

О. Маринеско

поцінована критиками, але, на мою думку, ще залишається благодатною нивою для спостережень і мистецьких імпульсів.

В поемі “Семен Коваленко” море неблаганної Півночі постає суворим, холодним, крижано-вогненним, неспокійним, штормовим... Відчувається, що автор під час роботи над твором побував у тих місцях, які пов’язані з життям Героїв-підводників. ...

Гей, ти, Баренцеве море,
Неозоре і суворе,
Ти здорове і не хворе,
Неспокійно штормове...

(«Семен Коваленко», розділ 7)

Під час цих поїздок поет зібрав багато матеріалів, ксерокопій документів, фотознімків, спогадів. Познайомився з архівними джерелами, статтями, друкованими книжками про цих людей. А особливо з донькою й онукою Семена Коваленка, а також із безцінними матеріалами, ретельно зібраними Ларисою Іванівною Снісаренко-Єзерською, яка ще до війни 15-річною дівчиною особисто була знайома з цим легендарним капітаном. Вони познайомилися в Одесі, куди приїжджав перед війною зі своєю сім’єю С. Коваленко. Вже після виходу на пенсію через багато років Лариса Єзерська, зібравши в архівах флоту спогади і відгуки моряків по службі, німецькі протоколи допитів, спогади англійських капітанів-підводників, які були разом у полоні, публікації в газеті віце-адмірала Г. І. Щедрина й інші матеріали з музею Північного флоту в Мурманську, повернула чесне ім’я забутого і вже невідомого сучасникам командира підводного човна ПЧ Щ-403, морського лицаря Семена Івановича Коваленка. Вона видала навіть книжку “Командир підводного човна”, де розповіла всю правду про цю легендарну людину.

Д. Шупта

Ідею написати поему про С. Коваленка Д. Шупті подав капітан першого рангу запасу ВМС України Олександр Калініченко, який потім став військовим консультантом, ще й написав передмову до збірки.

“Мені було важко працювати над цим твором, – говорив поет (про це він згадує у післямові до вокальної збірки). – Але, це були мої земляки-полтавці, Герої, лицарі-підводники і відступати було вже пізно”. Зібравши весь свій потенціал, досвід, автор поринув у глибину підводної стихії. Особисто відчув переживання,

непокійні думки, трагічні і героїчні події, долі, в яких діяли, жили і воювали наші Герої. Мені здається, що Дмитро Романович на якийсь період став членом екіпажу підводного човна і в думках був присутній на субмарині, і разом із моряками вступив у нерівний поєдинок із ворогом. Ось як описує автор трагічні хвилини капітана “Щуки”, яка потрапила в біду. Поранений очільник рішуче звертається до свого екіпажу:

... “Хутко в глиб! Занурюйтесь без мене!”

Він єдиновірний дав наказ.
Командире, дорогий Семене,
Твій наказ лунав останній раз.

На щось інше вже нема спромоги.
Друзками посипалося скло.
Різонуло боляче у ноги
І туманом світ заволокло”...

(«Семен Коваленко», розділ 18)

Трагічна доля спіткала й капітана-підводника героя збірки “Лицар моря”. Спочатку – стрімкий злет і удача в боях Олександра Маринеска. Підводний човен С-13, несучи вахту в морі, “крушить сталь і залізобетон”, а море ковтає ворожі кораблі:

...Я не суперечу, я не спорю –
“С-13” в морі був прожог!
“С-13” сіяв жах по морю
Й жав рясні врожаї перемог.

Фюрерові зіплювало скули.
Фюрер слав прокляття навздогін,
Адже в нього гинули “акули”!
“С-13” – навсього дельфін.

(«Лицар моря», розділ 5)

Стрімко летить час. Відходять від нас, живих, ветерани тої далекої кровопролитної війни. З кожним роком усе зменшується кількість живих свідків тих трагічних подій. Але ми, їхні сини і доньки, внуки, бережемо святу пам'ять про легендарних Героїв Другої світової війни.

Є в Одесі узвіз імені О. Маринеска і пам'ятник Героєві, і училище на вулиці Канатній, яке носить його ім'я. Є курсанти, для яких святий девіз: "Честь. Море. Україна" буде на все життя. І сьогодні в училищі майбутні капітани вивчають тактику ведення бою підводним човном і складають свою шану Герою.

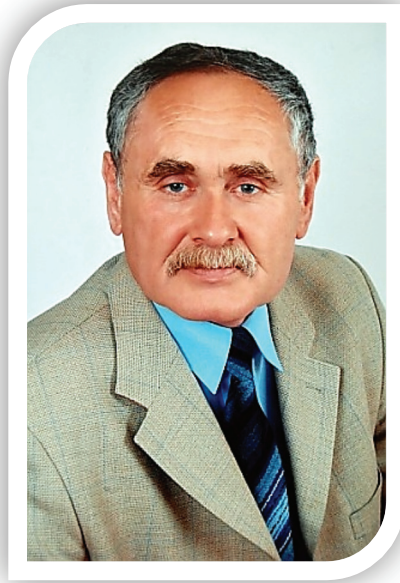
Гордиться Полтавщина своїми відомими на весь світ земляками. Встановлені меморіальні дошки в м. Лохвиці і м. Кременчуці. Знає їх Одеса і Севастополь, знають їх на всіх флотах і підводних човнах-субмаринах. Ці люди, дійсно, довели на ділі свою професійність, майстерність, героїзм і самопожертву. Вони, як пише їх земляк і поет Дмитро Шупта, "...є богами підводних поєдинків".

Сьогодні поки що не гримлять у морських глибинах бомби, не тонуть від торпедних атак кораблі... Та недаремно Д. Шупта завершив вокальну поему "Семен Коваленко" такими словами, які стали епілогом, піснею-підсумком всього твору:

*...В морі мертвих медуз
Плаває хвиля остання.
З білим крилом чорногуз
Чує зозулі кування.
Тиша сумирна на дні,
Неба сумне нависання.
В небі ковтають вогні
Наші прощання й чекання.*

Дмитро Шупта і Петро Лойтра

Валерій Кулик

Сонети

Народження дня

Витьохкують усю ніч солов'ї.
В саду моїм і місячно, й іскристо.
Це вам село, а не якесь там місто
І не ліси, а степові гаї...
Симфонія природи не вгава,
Здається, що співає і стежина.
Десь поміж віття крихітна пташина
Лунисті трелі світом розлива...
А любо так вслухатися мені
В світання розголосі перегуки,
Де ранок вже гарцює на коні,
В'їжджаючи на серпанкові луки...
Які ж то ніжні кольори та звуки
Вітають день новий на бистрині!
29 грудня 2019 року.

Дівчина з легенди

Ішла Маруся Чураївна,
Співала в ранньому гаю,
Подібна тому солов'ю,
З яким світала Україна.

Хоч доля і гірка, й полинна,
І дума – в прірви на краю,
Несла вона любов свою –
Легенда у віках нетлінна...
За світ вставали козаки,
Їх воля дуже окриляла.
А хвиленька Дніпра-ріки
Промінним сонцем вже сіяла.
І вся земля той спів пізнала –
Стелила радо рушники...
11 січня 2020 року.

Політ оленя

У сяйві сонця, де шумлять вітри,
Де віття пружне, а луги зелені,
За обрій скачуть райдужні олені –
Просвітники жаданої пори..
Летять вони, як той потік згори,
Що бризки розсіва... Думки шалені –
Протуберанці суті ночні й денні –
Міняються, мов дивні кольори...
Політ оленя – грація земна.
Це вам не лігво, не бридка барлога,
Котра в жахливих згадках вирина..
Лиш тільки в леті праведна дорога –
Благословенне провидіння Бога,
Яким душа наповниться сповна...
8 лютого 2020 року.

Апасіонарія

Н. А. Якимчук, полісянці з Херсона

Для неї українські небеса –
То всесвіту омріяння високе.
В святій землі глибинні грають соки,
Яким підвладні сила та краса.
Вона в прийдешні вірить чудеса,
Тавруючи минулих літ жорстокість.
Жива вода знесе іржаві стоки,
Якщо зоря надії не згаса...
Володарко незмірної снаги,

Благословляю твій розкутий норів!
Долати неприступні береги
Ще доведеться нам з тобою скоро.
Того вогню, незламна непокоро,
Боятимуться довго вороги...
23 березня 2020 року.

Пісок просиплеться між пальців,
Час пожаданий відпливе,
І нас, як істинних скитальців,
Знов подивує щось нове...
Хіба бракує в світі дива!
Гуркоче грім у слухну мить...
То молода травнева злива
В буйнавій зелені шумить.
Ну як же вгледіти зуміти
Зачарування весняне?
Воно й з літами не мине.
Рожеві, сині мокнуть квіти...
І ці грайливі самоцвіти
Не покидають вже мене.

*Потягом Вадим – Миколаїв
26 травня 2017 року.*

Карантинні думки

В хворобі тій – мої ініціали...
Коронавірус... Танк повзе “КВ”...
Раніше ми не відали, не знали,
Що будемо боротись за живе.
Принишки і сонети, й мадригали.
На рот – пов'язка... Це вже не нове.
Століттями на нас холеру гнали –
Не кожен ту ріку перепливе...
По всій планеті – мор... Глобальне лихо.
Воно й до нас поволеньки повзе.
Тож припасаю ліки, як “НЗ”...
Отож сидімо всі і смирно, й тихо,
Щоб хату обійшов смертельний вихор –
То може нам з тобою й повезе...
6 квітня 2020 року.

Трюмо

Пора уже подумати про вічність.
Як мильна булька, проліта життя.
І прикро, що немає вороття –
Лиш знаки запитальні, не окличні.
Бувають ситуації магічні,
Прискорюють вони серцебиття.
Ти стрілки б зупинив, якби знаття,
Що завтра не настануть дні трагічні.
Вчаровані промінням та вітрами,
У часі ми так стрімко летимо.
Читаємо гарячі криптограми,
Вдивляючись в минуле, як в трюмо...
Нелегко справді втримати кермо,
Бо заважають зайві кілограми...
17 травня 2020 року.

Весняний дощик накрапа.
Уже навколо зеленіє.
До саду в'юниться тропа,
Яку мені минути ніяк.
Між вишень втишених іду –
З плодами вже буйнаве віття.
Живу красою, повен дум,
А вишеньки в краплинках світять...
Хіба забудеш мить таку,
Що розмовляє з небесами?
Про це не раз таки писали
Поети на своїм віку.
Стежину слухаю дзвінку –
То птаство грає голосами...
20 травня 2020 року.

Засипле вечір бісером зірок
Надії любі, милі сподівання...
Та я вже не наближусь ні на крок
До юності, до першого кохання.
Торкнусь давно прожитих сторінок –
Й небавом спалахне година рання.
І серця вже відімкнутий замок

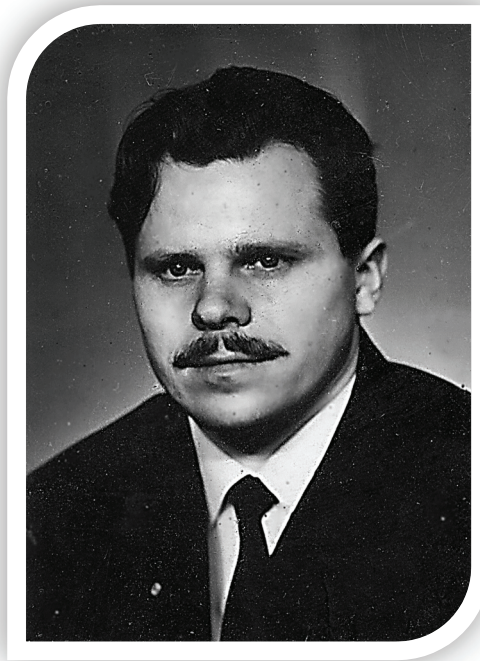
Впаде у море ніжного мовчання...
Оговтаюсь, до обрію злечу –
Туди, де ще нічого не забуто.
Не край чуття, непрохана засмуто,
Дай споминів напитись досхочу,
Розкинувши на золоту парчу
Терпких думок перестраждалий жмуток...
29 травня 2020 року.

Химерний час

До чого, людоньки, ми з вами дожились.
Війна гібридна, діти сурогатні...
Хіба, про це я міркував колись?
Так, світом правлять упирі багаті.
Корупція – іржа, що роз'їда
Моральності взвичаєні устої.
Коли невдалий жереб випада,
Не досягти нам істини святої...
Химерний час піском надій тече.
Непевний вимір – вічності годинник.
Як те перо, що розчерком єдиним
Стражденну душу наскрізь пропече.
Тягар зневіри давить на плече –
Важкий таки насправді поєдинок...
3 червня 2020 року.

Поезія

По ніжній хвилі знов ячать човни,
А над рікою вічне сонце сходить.
Яка весна! Які прозорі води
На відчутті стрімкої бистрини!
А я з тобою теж в думках пливу,
Де небеса, лілеї, сині плеса.
Не знаю, чи у сні, чи наяву
Пружніють у руках жадані весла...
Отак удвох між зелен берегів
Нам, пісне люба, хороше з тобою.
Ти мрією ставала голубою,
Усім, чого я прагнув і хотів.
Поезіє, жаго моїх світів,
Ти маниш серце даллю дорогою...
22 травня 2020 року.

Дмитро Шупта

Сонети

Декларація виклику Диптих

1

Нема на знищення управ.
Щезає праліс... царський соболь...
Але існує світу модуль,
Окрім навальних чорних справ.

Подумай хвильку, будь ласкав,
Чи зішкребе з нас чванство скобель,
Що коронований Чорнобиль
Коронавірус обскакав?

Він у китайському Ухані
Рвонув і вирвався на світ,

Щоб очередились захланні
Від плетива псевдоеліт.

Хоча і ми – не бездоганні,
Та не поляжем підзакіт.

2

Нас гаспид видушить північний
Затявся, взявши під каблук,
Штовхає в хаос горя й мук,
На шлях приниження панічний.

На чин ми стали героїчний
Кривавих спекаться звірюк
І не потрапити на крюк.
Відомо, що народ ми – вічний!

Читає мумія папірус
Й розкопок знаки кам'яні.

А Всесвіт коловертить Giroc* –
Нас вивіряє день при дні.

Не втопить світ коронавірус
У пандемічному вогні.

*Круг зодіака (грец.)

Удай

В санскриті Удай – значиться “вода”,
Відлунена у десять тисяч років.
Від першопредка, перших його кроків
Пізнань опанувала нас жада.

Були братання й люта ворожда,
Але не мали предки лежебоків.
Вони платили рідко дань оброків,
Хоч іноді і тисла їх нужда.

Скликав трубач походи у ріжок
І Удай забував про власне горе.

По Удаю вів чайки ватажок
На Запорожжя й далі – в Чорне море.

Про долю річки знову ми вкотре
Деталі добуваємо з книжок?..

Мадонна

Ти явлена із неземного лона,
Щоб увібрати вічний біль Землі.
І шлях тобі висвітлюють в імлі
Сузір'їв незліченні чисті грона.

Тебе обсіли діточки малі –
Їх не одна чигає перепона.
Уже над ними каркає ворона
Із вироком на чорному крилі.

А Ти їм в руці яблука даєш
Із іншими плодами берегині,

За їхню Долю молишся без меж,
Їм світиш, ніби Сонце з небосині.

Є все у тебе, наче у Богині,
Чого ніколи вже не відбереш.

Греки і ми

Тисячоліття здиміли в кострі...
Ми – греки? Всі ми – вихідці з Мілета?..
Ми заснували Тіру на Дністрі
І вам свого лишили амулета.

Ми знищили перекази старі
І скрізь свої розставили тенета.
Тримаєм на кинджальному вістрі
Геть кожного історика й поета.

Але із незам'ятних часів,
До греків, тут були аборигени.

Шуміли в них урочища лісів,
Дзвеніли в них і Трої й Карфагени...

У крові зберегли ми їхні гени
Щоб наш народ у часі не зопсів.

Арії

Які дими котилися й тумани,
Однак, ясній молилися зорі
Ви, арії-орійці-оріяни
З Аратти, що з'явилась на Дніпрі.

Боролися ви й лікували рани,
До праці прокидались на зорі,
Ви славою покрилися, слов'яни,
І мали всі б купатися в добрі.

Але вам шлях вкривали ожеледи
І поставали до небес бескеди,

Палив вам ворог збіжжя ожереди,
Та з вас не вийшли вбивці і скареди!

Не готи ви, не кельти і не шведи,
Ведичні арії, творці "Рігведи".

Сонет Сонця

Всевишній Сонце відкував,
Порозсипав зірок шкредітки,
Можливо, це – єдині свідки
Його святих небесних справ.

Та роси, що на стеблах трав,
Які з'явилися нізвідки,
Яко зірок високих дітки –
Скарбони молодих отав.

Ніхто їх не загіб до клітки,
Ніхто на них не має прав.

В росинні крапельки-позлітки
Сонця Всевишній поховав.

Мільярдні зоряні нагідки
Землянам Бог роздарував.

Мій предок Диптих

1

Коли до Магомета і Аллаха
Жили Боги в Єгипті Шу і Пта,
Мій предок добре шупив, розумаха,
Його не закаляла глупота,

Щокрок його очікувала плаха,
Лиха розправи й злоби сліпота,
Бо шанувала птаха і комаха
І Всесвіту корилась ліпота.

Страждань він чашу осушив неспиту –
Відстоював сповідане своє,

Обходив непорядну оковиту,
В мені Його Дух нині повстає.

Є прізвище моє в томах санскриту,
В єгипетських анналах також є.

2

На Нілі правив Дух Повітря-Шу,
Підкорюючи піднебесний простір.
Його не полишала скромна простість,
Про що розголосити поспішу.

Його веління – в шумі комишу...
Та поки не потрапив я на протір
І не ведуть мене кати на розстріл,
Нащадкам я, що можу, опишу.

У древніх єгиптян таки набрів я
І раптом прояснилось дочиста:

В бою я не стискав меча руків'я
І не зазнав удару копита...

Завдячую я прізвищу з предків'я
Обом Богам Єгипту – Шу і Пта.

Сонет подяки

Пацюк зірок не бачить у коморі,
Зірок не бачить вбивця наш і кат.
Але зірки є у Дніпрі і в морі –
Не видають їх звідти напрокат.

У веслярів спадають з весел зорі,
А в гробокопів, мабуть, із лопат...
Мене чекала зірка в дні суворі,
Дарована узгір'ями Карпат.

Осяяні зорею всі ми, браття,
В краю, де знов піднявся дим пожеж.

Ти, зоре в небі, родом із багаття,
Освітлюєш всі простори без меж.

Прийми подяку, любе Прикарпаття,
З південних Припонтійських узбереж.

Відпис

В. К

Сонетна форма істинно тонка,
Хоча вона, відомо невеличка.
Шедеврів безліч у Дмитра Павличка,
Прямого учня славного Франка.

І тут щораз питання виника,
Що головне, чи сам буряк, чи гичка?
Бо тільки в цім – одвічна заковичка,
Як позначає майстрова рука.

А нанизать чотирнадцять рядків
Без почуття і без нової думки

Давно вже здатні навіть недоумки.
Склепати їх без нют і молотків.

На схилах Ланжерона або Чумки
Зуміє чи не кожен з мастаків.

Вітчизна

В тобі скипає осоруга й лють,
Вітчизно. Та які ворожі сили
Тебе приспали тяжко, спопелили
Й прийти тобі до памку не дають.

Вони у душу знов тобі плюють,
Вони твої надії підкосили.
Тебе такі уразили бацили
Що ти уже свою втрачаєш суть.

Проснись! Отямся! Очередься сп'яна
І розпрощайся з іміджем недбах,

Кохана Україно християнна,
Ти вже давно злетіла, наче птах.

Тож, пошануй свого Волхва Шаяна
З його болючим словом на вустах.

Сейсмічна зона

До тиші тиш і ладу позвикали,
Так серцем прихиляються к добру,
Блаженство прославляючи віками,
А нині смерть сприймаючи за гру.

Але промиймо очі заблуканні
І хоч за це подякуймо Дніпру...
У мантиї Землі стрясає камінь,
Обурений волає землетрус.

Тихма перебуваємо в чеканні,
Сльозу гірку змахнувши із повік –

Можливо, ми в постійному ляканні...
Невже це нам судилося повік?

Ми живемо на діючій вулкані,
Котрому ймення – Двадцять Перший Вік.

Сонет віків

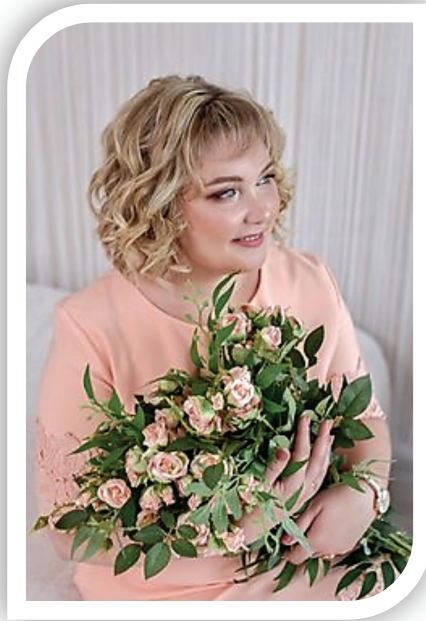
Сонет не вичах у тенетах норми,
Хоча не всякий схопить гострослів
Сонета канонічний перегрів
І видиму холодність уніформи.

Він, звісно, не придатний на прокорми.
На ньому стільки ставили хрестів!
Сонет – вершина творчості майстрів.
Сонет – класичний вірш твердої форми.

Відколи до зубів самоозброївсь,
Сонет шалені ери поборов.

Дант і Шекспір, Петрарка і Камоєнс
Живуть з Франком, як Рильський і Зеров.

Новий час від сонета не відмовивсь,
Як влив Павличко молодечу кров.

Яна Малига

Вірші

Дитячі очі

Чи знаєте ви, де насправді вирує життя?
В дитячих очах. Зазирніть – там обману немає.
Із першим же подихом вірить у краще дитя,
І першим же рухом доводить, що перемагає!
І віримо ми в цю теорію, ніби добра,
Допоки життя нас не ставить навколішки долі.
І прагнемо, щоб відійшло все сумне в небуття,
Втрачаючи погляд добра та довіри поволі.
А діти ростуть, не тримаючи втрачений час,
Проходять шляхи, лабіринти, за примхами долі.
І вся глибина відображена тільки в очах,
Подій у житті, що розсипались зернами в полі.
Але наші очі, з роками, втрачають запал,
І вже не натхненно радіють погожим світанкам.
І лише в дітей погляд, ніби чуттєвостей шквал,
Звучить в унісон їх дитячим простим забаганкам.
В дитячих очах потопає запекліша лють,
Руйнуються мури, зникає депресія, втома.
Нам поглядом діти дарують дитинства ту мить,
Коли розумієш, що щастя живе в тебе вдома.

19.06.2019

Світанок

Чим стане світанок? Залежить завжди від обставин.
У когось – морозним, з рожевим промінчиком, днем.
У когось – закутаним в ковдру, стареньким диваном.
У когось – ввірветься стосунками з палким вогнем.
У когось – колискою із немовлям гомінливим.
У когось – початком омрійливих звершень і дій.
І просто життям зазирне на поріг неквапливо,
Розсипавши блискавок пригоршню в скриньку до мрій.
Початок нового – завжди нескінченне чекання...
Світанок відбілює колії наших шляхів.
Чим стане світанок – дізнаємось через мовчання,
Яке візерунком думок переходить із снів.
Світанок – надія! І кожен спроможний почати
Щасливо цей шойно народжений день,
Пригубити каву, розправити плечі, кохати,
Назустріч рушати, співати веселих пісень.
А можна, похнюпившись, очі розплющить зрання,
Промовити безліч причин та придумати нежить,
А потім у злобі іти по життю навмання...
Чим стане світанок? Це тільки від тебе залежить!!!

Головна роль

Будь собою – інші ролі зайняті.
Знов життя виставу відкриває.
В облаштунках досвіду та пам'яті
Сьогоднішня роль ведучу грає.
Декорацій мало. Швидкоплинно все.
Наче слів у тебе небагато.
Але сенс твій монолог несе
До єднання більше, ніж до втрати.
Будь собою, не зубри слова,
Хай душею ллється спомин кожний.
І в житті трапляються дива,
Якщо ти збагнути їх спроможний.
Посміхнись, якщо підводить грим,
Якщо твій театр під сонцем грає.
Так багато ролей, ти один,

Хто свого героя обирає.
Репетицій до вистав життя
Не відвідав жоден. Кожен грає.
Тільки путівцем до майбуття
Зрідка хто танцює та співає.
Ось і грай свою важливу роль,
Коли серцем, а коли по пам'яті.
Чи жебрак в житті ти, чи король –
Будь собою, інші ролі зайняті!
08.08.2019

Сенс мети

Для корабля, що пливе без мети,
Попутного вітру немає.
Йому все одно куди знову пливти,
Він напрямку не вимагає.
Розхитуючись на гребінчиках хвиль,
Підхоплює вітер суденце.
І скільки позаду залишилось миль,
Не рветься в байдужому серці.
Сотається парус, іржавіє дно,
На палубі бризки солоні.
Так і в житті нам бува все одно
Із ким будуть сивіти скроні.
А є кораблі розраховують шлях,
Проходячи милі по картах.
Мандрівки тоді, на таких кораблях,
Цілісіньких подвигів варті.
І шторм, і негоду на суднах мети –
Все переживає надія.
А швидше за всіх і скоріше пливти
Дозволить одна тільки мрія.
І в людях життя досяга висоти,
Хто мріяти серцем уміє.
Той з усміхом може роками іти,
Хто має мету або мрію.
14.08.2019

Дорогою до Дрогобича

На пагорбах розкинулось село,
Гортають хмари кам'янисті кручі.
Лелечий гомін долом рознесло,
Туди, де щастя дійсно неминуче.
Здається, тут у всього свій сюжет,
Своя інтрига, не підвладна часу.
Природа, як шекспірівський сонет,
Плете із почуттів свої прикраси.
Це західне мереживо краси
Нас огортає в невагомій шати.
Дивують, зачакловують ліси,
Готові щохвилини чарувати.
Цей шлях натхнення, шлях до нових мрій,
Проходять, мабуть, всі, узявши здобич.
Жовто-блакитно лопотів нам Стрий,
Проводячи шляхами у Дрогобич.
Стелився млою сонячний танок,
У відблисках бруківки день кінчався.
У цій місцині жив колись Франко,
Кохав, творив, з думками сперечався.
Тут сили набирався та мужнів,
І мудрим тут життя його зробило.
Франківське місто кращих почуттів
Привітно двері півдню відчинило.
Зшиваючи країну по кутках,
Де хрестики прикрасили обновки,
Відкрили ми для всіх Чумацький шлях
З Дрогобича до Нової Каховки.

26.08-27.08.2019

Ода жінкам

Одягайте жінок у щастя
І даруйте частіше квіти.
Якщо їх звеселити вдасться,
То вони вам дадуть злетіти.

Присвятіть їм пісні і вірші,
І щодня кажіть компліменти.
І тоді ваші дні найгірші
Перетворяться у моменти.

Розкажіть їм про свої мрії,
Щоб здійснити їх сподівання.
І тоді всі в житті події
Будуть зведені до кохання.

Розфарбуйте жінок весною,
Із яскравим відтінком шани.
Тільки будьте завжди собою,
Поринаючи у незнане.

Подаруйте посмішку жінці,
Піднесіть її сенс на хвилі.
Тоді в кожній життя сторінці
Вас плекатимуть ваші милі!

09.03.2020

Карантинні роздуми

Навіть цінність простих речей
Пізнаємо в складні часи.
Не заплющуючи очей
Заховав нас світ від краси.

Від палітри всіх кольорів,
Що весна розлила у світ,
Той, що цьогоріч захворів,
Але все ж таки знов розквіт.

Ми міняли календарі,
Не замислюючись над тим,
Що над дахом всі димарі
Видають однаковий дим.

І, пришвидшивши рух життя,
Бігли повз, не дивлячись в світ.
Але наші серцебиття –
То єдиний музичний хіт.

Всесвіт трохи пригальмував,
Видаливши з життя юрбу.
Він, образений, вивертав
На усіх нас людську ганьбу.

Завантажені в новий чат,
Абстрагуємось у собі,
І чекаєм на результат
В карантинній людській журбі.
08.04.2020

Сповита дитинством краса

Чи бачили ви десь такі світанки?
Чи чули стільки співів солов'їв?
Щаслива я. Мої звичайні ранки
Виводять сонце з пазухи гаїв.

І мружаться ті промінці у росах,
Розкиданих по травах та куцах.
Ховається весна різноголоса
У квітах та веселкових дощах.

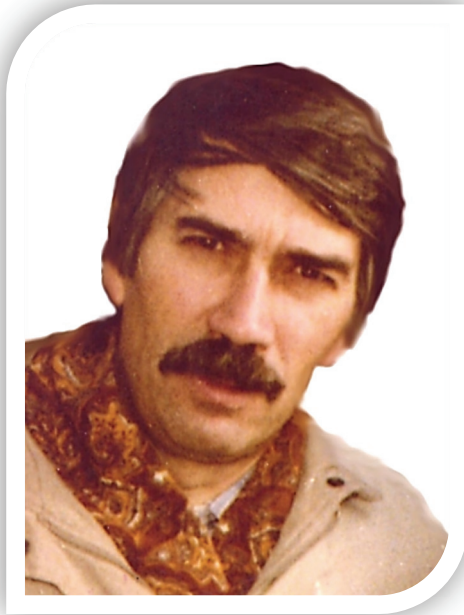
Дніпро сумлінно відбиває спокій
На дзеркалі своїх весняних хвиль.
Він цього року зовсім не глибокий,
Наслідуючи карантинний штиль.

Бентежаться лише одні джерела,
Розкидані вздовж берегів Дніпра.
Їх прохолодою живуть дерева,
Мелодією – подих завмира.

Здається, що в усіх куточках світу
Не вихопиш подібної краси.
Вона дитинством, юністю сповита,
Її у спадок не передаси.

Я бачила у мандрах краєвиди,
Що карбували в пам'яті екстаз.
І кожен раз робила повний видих,
Лише зустрівши свій дороговказ.

Закохана в чарівність свого краю,
В Таврійський степ, у хвилю Дніпрову,
В світанки загадкові... твердо знаю,
Що тільки тут по-справжньому живу!
28.04.2020

Анатолій Качан

Вірші

Морське ім'я

За маяком розхвилювалось,
Заграло море незоре.
Це з ланцюгів вітри зірвались
І розгойдали Чорне море.

Ідуть і йдуть від небокраю
Високі хвилі-кучугури.
На гриви хвиль буї стрибають,
Немов голодні собацюри.

Біля причалу на припоні
Човни гарцюють, наче коні,
І роблять дивні викрутаси
Важкі шаланди та баркаси.

А вдалині біля причалу
Танцює яхта-балерина,
Яку морським ім'ям назвали,
Як і сестру мою –

М а р и н а.

Морське прислів'я

*Хто на морі не бував,
Той Богу не молився.*

Ми зі знайомим моряком
Ловили рибу на причалі
І на льоту дрібним бичком
Крикливих чайок годували.

Там розповів мені моряк,
Якому море по коліна:
– Ти народився, як і я,
В морській столиці України.

Коли ти був малим іще,
Знайома чайка на причалі
Тобі сідала на плече,
Про щось схвильовано кричала.

Вона з рибалками весь час
Ловила рибу на світанку
І проводжала наш баркас
До ставників і на стоянку.

А ще від рідних берегів
Літала аж до небокраю –
Туди, де щогли кораблів
Над морем небо підпирають.

Мабуть, під чайчиним крилом
В тобі прокинулось неждано
Бажання стати моряком,
А може, навіть капітаном.

З тих пір узимку й навесні
Не раз та чайка прилітала
В твої малюнки, в дивні сни,
В яких стояв ти за штурвалом.

А влітку крабів ти ловив,
Бичків нанизував на в'язку.
На День Нептуна Бог морів
Подарував тобі тільняшку.

Та хто на морі не бував,
На бурю з берега дивився,—
Той з Богом ще не розмовляв,
Хоч і не раз йому молився.

Коли на гойдалці морській
Твій корабель до хмар злітає,
А потім в прірві пропадає,—
Тоді д у ш а кризь буревій
Віч-на-віч з Богом розмовляє.

Степова дорога

Червоним золотом із груші
Осіннє листя потекло.
Останній трактор з поля рушив,
А літо стало на крило.

То з очеретів біля Бугу
Птахів покликав теплий край.
Слідом за ними з лісосмуги
До моря котиться курай.

Давно відпахла медуниця,
В норі глибокій спить ховрах.
Лише не спиться, не лежиться
Глухій дорозі у степах.

Вона то журиться за колосом,
Що відшумів, немов прибій,
То пригадає перше колесо,
Що прокотилося по ній.

Із річки чайка прилетіла,
І знов згадалися ті дні,
Коли здіймались, наче хвилі,
Валки пшеничні на стерні.

Та відшуміла косовиця,
Тепер тут знову ні душі,
Хіба що заєць чи лисиця
Дорогу десь перебіжить.

Куди не глянеш – пусто, голо
І на стерні, і по ярах.
Лише стоять дві скирти в полі,
Мов кораблі на якорях.

Та ще шипшина-тавричанка,
Вся у коралах дорогих,
Ворожить степу, як циганка,
По лініях стежин-доріг.

Шипшина чує, як у лузі
Останній трактор гуркотить,
Як вітер десь у лісосмузі
Сухим стручком торохкотить.

Надходять хмари-водовози
Із глибини д у ш і с т е п і в
І дощ цілує на дорозі
Сліди коліс-мандрівників.

Різдво нового Сонця

Уже прокинулось від сну
В моїй сторонці
І повернуло на весну
Зимове Сонце.

Колядники біля воріт
Співають хором,
Що народився ясен світ
Над Чорним морем.

А в горах, де шумить потік,
Тріщать морози,
Перевернувся на другий бік
Ведмідь в барлозі.

Лише на горобиний скік,
На скік синички
Подовшав д е н ь на Новий рік,
День-новорічко.

А через тиждень аж на два
Стрибки сороки
Подовшав д е н ь після Різдва
Й Нового року.

Зима звернула на мороз,
На хуртовини,
А з неба світло полилось
На Україну.

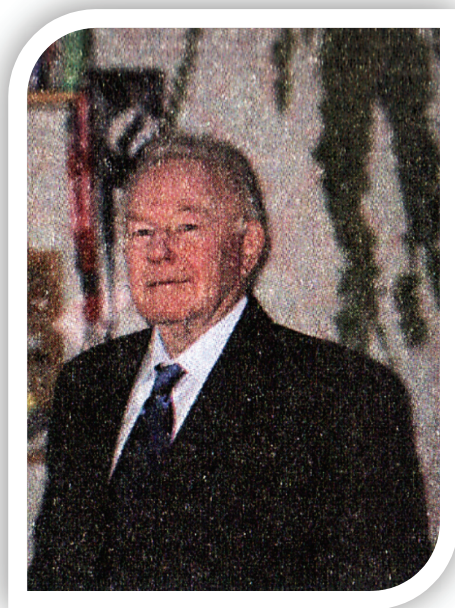
Ростуть, вияснюються дні:
Із кожним ранком
Все більше світла у вікні,
В саду за ганком.

Від світла Сонця і тепла
На підвіконні
Різдвяна квітка зацвіла
Вогнем червоним.

Як маячок, з мого вікна
Вогнем-червонцем
Сигнали подає вона
Новому Сонцю:

“Ой Сонечко, гори ясніш
І розгорайся,
З весною красною скоріш
До нас вертайся...”.

Відчув і наш зимовий сад
Крізь сон бруньками:
Після Різдва весни парад
Не за горами.

Іван Златокудр

Вірші

* * *

знову пишу про осінь в лісі
нехай хтось скаже
що озвався винниківський ліс
златокудрових віршів шелестом

* * *

ніч мов в осені ліс
ліс в осені як зоряна ніч
колише місяця скрипочка гілляста
вторить колісці лісовій дитинна казка

* * *

із чорної криці птахи
топчуть горобинове сонце
на білій сорочці
зими

* * *

зима
білим віршем
із шипшиною ягодою зорі
– автографом неба

* * *

люблю грозу напровесні:
грім небо стовк
і линув дощ на дах дібров
зеленим склом

* * *

малюю проліску розплющену
з очима синього неба
на крижині скреслого серця
кольорами розмарення березневого

* * *

замислені очі з-під брів
у вирій вдивлений ліс
де птах мов човен у млі
де веслом курличе мій вірш

Час

зерна збігаючих хвилин:
крутить жорна невсипущий млин

Неминучість

жде нас нічний поїзд в обшири темні
звідки не буде повернення
щоб написати вірш
із присвятою
сонцю

йдуть йдуть
вгасити кров'ю пожежу|

* * *

хмара над полем
блукаючий без вершника кінь

пощерблене сонце
пробитий кулею шолом

хруст ворон і смуток беріз

з війни ненаписаний лист

* * *

коли б не відліт літ

коли б не кличі із вирійних доріг
від котрих душа журавліє

коли б не хатній поріг

коли б не мрії

Тадей Карабович

Вірші

Професор Олександр Астаф'єв перед собором Нотр-Дам у Парижі

Пожежа
це знак
що немає захисту
і час кохання
дарується Всевишнім
лишень на мить

це знак винести терновий вінець
з палаючого
собору
на очах Вселенної

це придане кричати відчайо
дивлячись у Інтернеті на вогонь
і палаючу шпиль

16. 04. 2019

Берестечко

Через перелази біжим босо наввипередки
все у спомин заляже позабуваються фрази

У сутінки ніч загорне наші молитви віщі
привітаються на лутинах лелеки уздовж сонної Пляшівки

Над козацькими могилами день зійде несміливо
цілими кущами навкруг жасмин зацвіте над кручею біло

Ірмос:

Над козацькими могилами кружляють лелеки і сповіщають
незупинність життя. В лепехах гомонять води Пляшівки, названі в літописі
татарським зіллям.

Минуле наближається до вічності і світиться наче дорогоцінний дар.
Молитва відчиняє двері Вселенної, коли сонце встає над Берестечком і
освітлює козацькі могили ласкою.

07. 06. 2019

Парузія

Текла вода потоками
це була вода життя
в її сріблястій тоні відлунювалося виття вовків
що стояли нерухомо
це була річка з давньою назвою
незрозумілою для нас нагих
затулених в ковдру ночі

віяли вітри і несли листя кленів
що вирости на місці колишніх лісів
вони обіймали корінням
наші тіла заплутані у вічності

пливи водо життя над визнанням любові
в срібних глибинах четвертого нічного сну
втрачено на сході сонця

Вій поривчастий вітре
над нашим беззахисним містом
до Другого пришествя або парузії
тобто кінця часу

Холмщина мого спомину

Бути в своєму селі
відомим аж там де закінчується дорога
і шлях веде за обрій

це так якби Вселенна була відкрита
для горностаїв і жаб

і причастя дарувалося на сон грядущий
аж до предвічності

але так не було
бо на семи вітрах
розпадалися мрії
і могили чорніли на семи вітрах

і вовки вили в лісі
серед ночі
яка залягла навкруг

23. 08. 2019

Далекі вогнища горять

Вогнища палають далекі
це наші серця
затужили і горять

ти прийдеш ще до мене
хоч серпень догоряє
і день гасне
одинокий

я наче пес лизати буду твої щоки
і слово це єдине вимовлятиму
кохаю
щоб його не забути

29. 08. 2019

Яніна Осевська

Жінка в сукні застібнутій ззаду на гудзики

дві жінки на пероні
першій на очах другої
розстібається останній гудзик сукні кольору
пилу Іераполісу та заходу сонця над Ефесом
його оранжево-золоті краї
крок за кроком відкривають тіло
чорне вітрило білизни
піднімається і падає на хвилях слів –
вам розстібнувся гудзик
тож прошу вас, візьміть...
і чужі руки з'єднують два береги сукні наче два світи –
відколи пішов від мене, – каже жінка, –
щоб застібати сукні на прозорих тілах ангелів
застібання гудзиків болить
як вигляд порожньої подушки на світанку
або страх отримати запрошення на двох
і тоді коли тіло в обіймах власних рук
набуває форму безпорадності
тож слід, – каже друга, – попрощатися з сукнями
що застібаються ззаду на гудзики
і ті, що мають застібки від пояса
до шиї для поцілунків
щоб вони – як він – відійшли і там залишилися
аж до часу, що надійде

Переклад із польської Тадея Карабовича

Василь Гайдамака

**Про козацьке коріння роду Гайдамаків
та про Кам'янську Січ**

(закінчення)

Батьків оптимізм, його життєва філософія мені завжди подобалися. Сам будівельник, він і чай любив пити з блюдечка, з грудкою цукру, як колись козаки, а жив – за козацькими звичками. У давнину казали: “Що для козака головне? Свобода, степ і небо!”

Син уважно слухав мене, не перебивав. Через якийсь час, я запитав у Сергія:

– А ти чув, до речі, що в серпні 1941 року, коли радянські війська відступали, то сапери, за наказом командування (мабуть, отримали такий наказ із Москви), підірвали ДніпроГЕС? Ні місцеве населення, ні війська не були попереджені про небезпеку. (Деякі військові частини ще не встигли перейти на другий берег і були оточені ворогом, що для багатьох воїнів обернулося полонем). Піднялася гігантська, більше двадцяти метрів хвиля. В одну мить загинули радянські військові, що рухалися по дамбі.

Хвиля знесла нижню частину Запоріжжя й затопила її мешканців. Вода поглинула десятки військових катерів разом із командами. Гігантська воронка засмоктала солдатів кавалерійського полку й армійців, які відступали, накрила колону біженців. Виплисти змогли одиниці... Водяною хвилею були знищені села вздовж Дніпра. Історики стверджують, що загинуло від двадцяти до ста тисяч люду. Точної цифри не знає ніхто...

– Ні, я це вперше чую, – розгублено відповів Сергій. – У підручниках з історії, за котрими я вчився, написано що ДніпроГЕС підірвали фашисти.

Певен, що в підручниках сучасної Росії така ж інформація, але, як видно на цьому прикладі, Україна – не Росія, в Україні розкривають усі таємниці історії. А підірвали ДніпроГЕС для того, щоб ускладнити просування ворога... Ця подія – просто ілюстрація до популярної радянської пісні з такими словами: “А нам нужна всего одна победа, одна – на всех. Мы за ценой не постоим!” Ось і не жаліли, навіть своїх...

– Навіть не віриться, що могли наші висадити в повітря, нікого не попередивши про термінову евакуацію, – подала свій голос Олена.

– Тепер про вашого діда Василя, сина Івана – мого батька, давайте розповім вам деякі подробиці, яких ви не знаєте, – запропонував я. – Він військову службу проходив у кавалерійському полку. Писав моїй матусі такі добрі, чуттєві листи з малюнками про любов до неї, до свого малого сина – первістка (до мене). Потім батько навчався на кавалерійських курсах командного складу в Бессарабії, де його застала війна. Був командиром взводу, ескадрону, воював під Одесою, Каховкою, в Кривому Розі... Прийшов із фронту після війни увесь скалічений, інвалід другої групи – шрами від ран на стегні, гомілках. На голові, під волоссям, було багато маленьких скалок, які потім десятиліттями виходили. Його, як інваліда другої групи, нікуди не брали на роботу. Тоді він заховав інвалідну книжку і пішов працювати, бо треба було годувати трьох дітей: мене, та дочок Людмилу і Світлану, потім і маленького Володю. А ще необхідні були гроші, щоб будувати дім, який і досі стоїть по вулиці Комарова, 115.

Крім того, з батьківської зарплати забирали частину грошей за те, що в 1944 році, після звільнення Херсона, матусі надійшла “похоронка”, і вона як вдова отримувала на трьох малолітніх дітей грошове “пособие”... Коли батько повернувся після закінчення війни в кінці 1945-го з госпіталю, то військкомат змусив його повернути виплачені на дітей гроші – “дитячі сльози”... Він розповідав матусі, як йому, офіцеру, особистий ординарець допоміг “воскреснути” з братської могили, а я про це, вже пізніше, написав:

...Рассказал отец, что был контужен, ранен
В голову и ногу – без сознания был...
Взяли документы в штаб, а утром ранним
Взвод солдат погибших хоронил.
И когда бросали в братскую могилу,
Вдруг открыл глаза и тихо застонал...
В медсанбат отправили – хирург насилу
Жизнь бойцу израненному дал.

Сергій не приховував свого потрясіння і знижував плечима. Він дуже стискав зуби, виявляючи цим свій розпач. Олена теж дивилася на мене, наче я казав щось неймовірне.

– Невже так було насправді? – Його очі гостро, допитливо дивилися на мене. – Я цього не знав. Ти мені про це не розповідав.

– Було, було... Ще й не таке було... Війна скалічила мільйони людей, зробивши їх інвалідами без рук, без ніг... Їм – захисникам Вітчизни, держава платила мізерні пенсії.

Нещасні каліки, щоб якось прожити, у громадських місцях, на вулицях, на базарах просили милостиню. У Херсоні 1944–1949 років постійно бачив таких чоловіків на милицях, на саморобних візках.

Ми жили біля Забалківського базару на вулиці Торговій (зараз Комарова). Якось увечері почули стук у двері. Мати відчинила. Чую: чоловік проситься переночувати. Мати чомусь не відмовила. Я подумав: де ж він буде спати в нашій маленькій кімнаті, коли в нас немає місця: мама спить із маленькою сестричкою Світланою на невеличкому ліжку, Людмила – на тапчані, а я вибирався спати нагору на “русскую печку”. Бачу, через поріг заїжджає на кулькопідшипниковому візку безногий, бородатий, але, не старий інвалід. Мама каже, що покласти спати його ніде. Він махнув рукою: “Не турбуйтеся, ляжу на підлозі”. Мені було моторошно чути, як він стогнав, коли знімав верхній одяг...

А в 1949 році, перед святкуванням 70-річчя Сталіна, калік-інвалідів, які своїми каліцтвами псували картину щасливого радянського життя, раптом не стало... Інвалідів війни, у кого не було ні будинку, ні сім'ї, забирали в казенні притулки. Але це кому пощастило, хоча життя там було більш подібне на ув'язнення. Інших жебраків, які втратили здоров'я в ім'я перемоги, звезли за одну ніч на залізничні станції, відібравши паспорти й солдатські книжки, та відправили в Сибір або на острів Валаам на Ладозькому озері, де вони нікому не були потрібні. Люди швидко пішли з життя. Є свідчення, що частину калік відвезли в степи Казахстану й, викинувши з товарних вагонів, розстріляли з автоматів.

Чи знають про це нинішні росіяни, які зараз уславлюють тирана Сталіна, кричать на всіх заходах: “Деды воевали!” і шукають фашистів в Україні, розв'язавши проти нас війну? До речі, на Валаамі буває Путін – відвідує монастир, молиться... Святенник. Хто-хто, а він, КДБ-шник, повинен знати страшну правду цього острова, як і інші злочини сталінського режиму. Попри те, сталінізм у Росії відроджується, і влада цьому активно сприяє.

Сергій був уражений моєю розповіддю. Він нервово заходив по хаті, час від часу запускаючи п'ятірню у волосся.

– Ось воно як! Бач, виявляється, що ми мало знаємо фактів з історії війни... Нашому поколінню, щоб знати правду, треба вивчати архівні документи, спілкуватися з людьми, які ще живі і знають про ті події...

– Серьожко, заспокойся. – Олена встала, підійшла до Сергія, ніжно поклала руки йому на груди і, дивлячись в очі, сказала: – Про батька ти мені багато розповідав і фото показував, але таких фактів, про котрі почула зараз, ти не говорив. Про твою маму я знаю зовсім мало. Мені, жінці, цікаво дізнатись, де і як батько познайомився з Людмилою Миколаївною.

Вона звернулась до мене.

– Розкажіть, будь-ласка, про вашу першу зустріч.

– Згадати є про що. Молоді роки – щасливі для любові, успіхів... Кожен є ковалем свого щастя. У нашій зустрічі нема нічого особливого, бо під сонцем уже нема чогось нового. Любити, по-моєму, – це потреба,

закладена генетично в усіх людях, і тому вона вічна. Кажуть, що навіть в основі світу лежить любов! Вона різна й у кожного буває інакшою.

Я згадую той дивний вечір, ту чудову мить, коли вперше побачив дівчину в Будинку офіцерів на бальних танцях на Далекому Сході, свою Людмилу – майбутню дружину. Було почуття, що наче якийсь магніт притягує до неї, якимось біоенергетичне джерело небаченої сили примушує тягнутися до неї. Це були почуття глибокого захоплення, приємної симпатії, незвичайної зачарованості – любові з першого погляду... Пізніше я написав про своє захоплення так:

О, женщина! – Восьмое чудо света!
Ты восхищенье, нежность, красота...
О, женщина! Ты муза для поэта –
Богиня! И любовь твоя свята.
О, женщина! – Восьмое чудо света!
А может первое? – сказал поэт,
Когда был очарован до рассвета,
В блаженстве сочиняя ей сонет.

Розмовляючи з Людмилою, хотів дізнатися більше про неї, і як вона, лєнінградка, опинилася на Далекому Сході. Я розповідав про себе, а в голові був буревій думок, як знайти зачіпку, зацікавити, привернути увагу диводівчини, викликати бажання зустрітися завтра... Еврика! Фотоапарат! Ніч, кажуть, – мати думок, а для мене вночі прийшла рятівна думка – не шабаш Вальпургієвої ночі й не паризької Варфоломійської, а ніч мого порятунку. Буду в цей місячний щасливий пізній вечір фотографувати її, хоч у моєму “Зоркому” немає фотоплівки – удень витратив усі 36 кадрів, і немає фотоспалаху. Казатиму, що завтра зроблю фото, й це переконливий привід для зустрічі.

– І ви фотографували її вночі? – зацікавлено, з лагідною усмішкою, запитала Олена.

– Переконав її, що якісні нічні фото – рідкісна річ, але за яскравого повного місяця на зоряному небі світлини будуть чудовими на фоні квітів біля Будинку офіцерів. Сказав їй: “Ви хочете мати кілька добротних фотографій?”

– І що, вона повірила? – втрутився в розмову вже Сергій.

– Повірила. Наступного дня ми з нею зустрілись у парку відпочинку. Я вибачився, що плівка несподівано випала й засвітилася. День був прекрасний – теплий, сонячний, з білими веселими хмарами на голубому небі. Ми з нею гуляли й фотографувались – біля клумб із квітами, біля вічнозелених великих хвойних дерев і соснової памолоді, на зелених галявинах, біля невеличкого водоспаду, в кафе... Я взяв адресу, писав їй численні чуйні й щирі листи, вірші та вислав знімки... Кілька разів приїжджав зі свого місця служби, зустрічались... Через рік ми одружились. Отака була перша зустріч із продовженням.

Молодець Олена, що відволікла своїм запитанням про мою дружину від сумної розмови про жахливу долю військових калік. Ми деякий час мовчали, поринувши у свої спогади. Потім Сергій звернувся до мене.

– Ну, а ти, виходить, відступився від будівельної професії наших предків?

– Виходить, що так. Я в ті роки захопився книгами з морської тематики. Навкруги нас було багато служивих моряків військового і цивільного флоту – вихідців із наших двох херсонських морехідних училищ. Мій двоюрідний брат, Віталька, хотів навчатися тільки в “морехідці”. Ще до війни рвався на флот мій рідний дядько Іван, по матусиній лінії, – син Володимира і Євдокії. Він хотів служити на флоті, на військових кораблях, та зріст підвів – малуватий, не вистачило лише п’яти сантиметрів... На щастя, мене природа не обділила зростом. Тож, коли у військкоматі серед рознарядок на навчання було Одеське військово-морське медичне училище, я без роздумів поквапився подати документи. Батьки не заперечували проти мого рішення, вони навпаки раділи, давали мені напутні поради та побажання, допомагали збиратися в дорогу... Тепер уже й ти запозичив мою медичну професію. Пролетять журавлями роки, і, можливо, твій онук Данилко, якого подарувала твоя донька Нічка, піде нашими слідами – стане морським медиком, як я, а може, військовим лікарем – як ти, бо Ескулап – давньогрецький бог лікарського мистецтва, від слова Асклепій.

– Теж хочу цього, – погодився Сергій. – У медичній науці великий прогрес... А коли він вчитиметься – будуть інші нові відкриття. Вже зараз чого тільки не досягли науковці! Подейкують, що один учений отримав Нобелівську премію, навчившись оживляти померлих людей. Альфред Нобель нібито сам персонально поздоровляв його з цим досягненням, потиснув руку, подякував за внесок у науку... Ти такого не чув? – звернувся він до мене.

Я подивився на сина. Сергій був вдавано серйозним, але очі його сміялись, і сам він, здавалося, ось-ось заллється сміхом. Я всміхнувся:

– Добрий жарт! Нобеля вже давно немає на світі. А оживити людину вдавалося тільки Ісусу Христу, як свідчить Біблія. У це христове чудо вірять віруючі.

– Ну ви й тему порушили: оживлення людей! – засміялась Олена. – Та наша медицина не те, що оживити людину не може, вона навіть облісіння вилікувати не може! Чим більше засобів – тим більше лисих, і ви тому, мої дорогі чоловік та свекор, наочний доказ!

– Ти про лікування лисих правильно говориш. В одній із жартівливих українських приказок козаки казали: “Лисий кінь – краса, лисий парубок – біда”, – примирливо вимовив я свою думку, – але про медицину не зовсім згодний.

– Проте є добрий засіб боротьби з лупою на голові, – Сергій підхопив бажання жінки пожартувати – це гільйотина!

– Ну це – грубувато! Зізнайся, що перегнув – обурилась Олена. – Крім хвороб, є ще у людей страхи, котрі переслідують усе життя, а вилікувати,

мені здається, їх неможливо. Я, наприклад, страшенно боюсь мишей. Подібний страх є у багатьох жінок. Це якась патологія. Я читала, що є люди, у яких викликають неподоланий страх собаки, кролики, таргани, коники, вода, вогонь, висота... Фашист Адольф Гітлер боявся стоматологів настільки, що при захворюванні зубів і ясен, при жахливому запаху з рота і пожовтінні зубів, не наважувався вирішувати свої стоматологічні проблеми.

– Ти правильно кажеш. Це – фобія, непереборний страх після стресів, деяких захворювань. – вже серйозно сказав Сергій. – Люди приховують, не звертаються до лікаря, але психіатр гіпнозом може вилікувати. Сталін усе своє життя боявся, що його хтось отруїть. Микола Гоголь – що його поховують живим...

– Славнозвісний поет Сергій Єсенін боявся заразитися сифілісом. Великий письменник Оноре де Бальзак найбільше в житті боявся женитися, навіть на українській красуні графині Евеліні Ганській, яку він палко любив, і вісім років все одно упирився – додав я.

– Спасибі! Ви мене просвітили, але не зовсім переконали в позбавленні від страху перед традиційною медициною. До речі, звичайні захворювання, і навіть деякі тяжкі, успішно лікують чудодійні народні засоби. Ось мені при застуді гарно допомагають картопляні інгаляції. Пропарю горло над каструлькою перед сном хвилин 10–15, ляжу в постіль, а ранком – здорова. Знаю, що при болючій п'ятковій шпорі допомагає компрес із жовчі бика, при геморої – часник, а при остеохондрозі – хрін із молоком...

– Народні засоби – це чудово, але останнє слово все одно за наукою. – продовжив я. – Медицина майбутнього буде базуватися на розробках комп'ютерного штучного інтелекту. Будуть впроваджуватися системи з роботами-анестезіологами, комп'ютерна діагностика, діагнози по мобільному телефону... У хірургії все частіше робитимуть операції з пересадки серця, печінки, нирок, легень. На основі науки для кожного пацієнта добиратимуть індивідуальні й оптимальні способи лікування. Нарощуванням клітин додаватимуть кінцівки. За електронними рецептами автомати видаватимуть ліки хворим. Широко впроваджуватиметься профілактика захворювань, продовження тривалості життя – довголіття. Многії літа на день народження можна не бажати, бо люди житимуть більше за 100 років... Бачте, скільки я вам наговорив?

– Я з тобою цілком погоджуюся.

– Ви мене порадували перспективою в медицині. Але коли це буде? – запитала Олена.

– Років через 5–10, може, трохи більше, але це обов'язково буде! – упевнено сказав я. – Наука не стоїть на місці, технічний прогрес просто вражаючий. Ми стоїмо на вістрі сукупних наук, коли відбуваються відкриття, упроваджується нанотехнологія, акустична голографія. Гаррі Каспаров, згадайте, у 1997 році грав у шахи з роботом – програв. Над проблемою трансплантації органів, тканин і клітин зараз наполегливо працюють учені всіх країн світу, бо важливо не тільки вміти пересадити орган, а й досягнути,

щоб людина з пересадженим органом змогла прожити якнайдовше. Першу пересадку серця у світі Крістіан Бернارد провів у 1967 році, а зараз вже проводять масові планові операції. До речі, херсонський хірург, завідувач хірургічного відділення, головний лікар обласної лікарні Юрій Вороний здійснив першу в світі успішну операцію з пересадки нирки у 1933 році!

– Щось я не бачив пам'ятника Юрію Вороному в Херсоні... – задумливо сказав Сергій.

– Ні пам'ятника, ні пам'ятної дошки, ні назви лікарні на честь його імені, ні музею Юрія Вороного немає й досі. Херсонським чиновникам, мабуть, це здається не важливим. Я ініціював створення музею історії медицини і фармації Херсонщини, два роки наполегливо звертався до облздоровуправління, облдержадміністрації, Мінздорову України. Щоб від мене відв'язатися, мене призначили директором музею на громадських засадах, а от кошти не виділили, приміщення не надали.

Не маючи коштів, я не міг навіть укласти угоду про оренду приміщення. Тобто я став директором музею без самого музею. Як вам таке? Я написав навіть вірш “Живе в Херсоні клятва Гіппократа”. Ось уривки з нього:

Без історії – нема науки!
І майбутнє без минулого – пільма!
І ростуть невігласами внуки,
Якщо пам'яті у них нема.
Коли пам'ять свого родоводу
Вони нищать бездушно на пні
І джерельну каламутять воду –
То протест клекоче у мені.

Тут Данило Самойлович на сторожі
Приступав з чумою на двобій,
І його рецепти, і поради гожі –
Відчував тоді прапрадід мій.
Гуманіст Джон Говард сам домігся
У Херсон приїхав – знаний чоловік!
І відкрить аптеку Мюллер змігся –
Ще на півдні не було аптек.
І Скадовському тут пам'ять, і Фальц-Фейну,
Котрі душу бачили степів...
Чули в тронці ще мелодію недремну
І чабанський доленосний спів.

Лев Ценковський – мудрий, дав вакцину,
Лікував овець, дав СЕС для лікарів,
І я вірю в сонцедайну днину
Над якою жайвір пролетів.

Край наш славив скальпель Вороного,
Лікаря, що дбав про наш Херсон,
Пацієнтів, що зверталися до нього
Не здавав він смерті у полон...
Імплантація в його руках, мов диво,
І такого ще не бачив світ –
Вперше саме він (!!!) зробив сміливо
Операцію на нирках – скільки тому літ!

Щоб музей медичний, наче добру хату,
Облздрав таки нарешті заснував,
Виплекав колись ідею я крилату –
Вороний, щоб тут відомим став.
Бо живуть у місті інші “гіппократи”,
Що людське здоров’я чуйно бережуть...
Хай колись настане це музейне свято.
Саме так – і в цьому суть!

– Добре, що хоч зараз, завдяки закону про декомунізацію, за моїм зверненням міський виконком перейменував вулицю Клари Цеткін на вулицю Хірурга Вороного.

– Може, це свідчення, що зміни таки почалися? – з надією запитав Сергій.

– Як кажуть, дай Боже! Усе у світі змінюється. Коли я народився, в країнах усього світу налічувалося два мільярди людей, а зараз уже – сім (?!). Людство прагне до фантастично-технологічних змін, а природа, екологія, змінюється нагірше від діяльності людей. Яскравий приклад: Аральське море у ХІХ-му столітті, де на топографічному судні був під час заслання Тарас Шевченко, і яке ще в середині ХХ-ого століття, коли я бачив його, перебуваючи в Казахстані, було повноводним, зараз різко зменшилося, розпалося на два озера, а Великий Арал став сухим. Уявляєте, рибаки ходять по дну сухого моря, де кладовище заіржавілих рибальських і військових кораблів? Загибель Аралу – це робота рук перетворювачів природи. Весь світ відчуває на собі, як діяльність людей змінює природу. Аномальне потепління на землі змінює клімат на всіх континентах.

– Так. Аномалія природних явищ відбувається й на півночі, й на півдні, – підтвердив Сергій.

– Я думаю, що людство не допустить подібного тому, що сталося із Аральським морем, – додала Олена.

– Впевнений, коли людство перейде на основне джерело енергії – сонце та використання вітру, почнеться оновлення природи. Треба закривати атомні й вугільні електричні станції, не виробляти автомобілі, що працюють на бензинових двигунах, прибирати курні труби на заводах... Багато чого треба зробити. Завдяки сонцю існує природа, тварини, люди... Не було б сонця – не було б і життя на землі!

АНТОЛОГІЯ ОДНОГО ВІРША

Василина Клімук

X X X

Україно моя, ти діброва,
Зелен гай і квітучі сади.
Моя рідна, усміхнена мова,
Що звучить солов'їно завжди.

Я закохана в тебе навіки,
В твою чисту й безмірну красу,
У пшеничні поля, сині ріки,
І блакитну ранкову росу.

Буду завжди тебе пам'ятати,
В своїм серці нести крізь роки.
Рідну мову любити й плекати,
Як молитву, що вчили батьки.

Україна не вмере, не загине,
Доки з нею є наша любов.
Буде жити моя Батьківщина
І цвістиме вона знов і знов!

Василь Вельможко

Дмитро Шупта – лікар, письменник і український патріот (до проблеми продовження традицій Івана та Юрія Лип)

У цьому році виповнюється 155-та річниця з дня народження Івана Липи та 120-річчя Юрія Липи. Благодійний фонд імені Івана та Юрія Лип (Одеса) проводить 10-ті ювілейні Липівські читання. Серед проблем, які розглядаються на цьому форумі, вперше порушено питання вивчення життя, діяльності і творчості лікарів-письменників як метод самовиховання майбутнього фахівця. Лікарі належать до інтелектуальної еліти народу, вони докладають багато знань і зусиль для поліпшення санітарно-гігієнічних умов життя, збереження здоров'я народу, формування здорового способу життя. Разом із тим, багато медиків не тільки гідно виконують свій професійний обов'язок, але й беруть активну участь у діяльності наукових і культурно-просвітницьких організацій, поєднуючи лікарську працю з літературною творчістю та громадським життям.

Одним із відомих українських лікарів і письменників є член НСПУ, поет-лірик, гуморист, перекладач, а також один із активних учасників Липівських читань Дмитро Романович Шупта.

Слід зазначити, що його тернисті життєві дороги досить тісно пов'язані з тими місцями, де жили або працювали Іван Левкович та Юрій Іванович Липи. За родинним переказом один із предків колись закінчив

лікарем Києво-Могилянську Академію і започаткував династію Щепіїв, так їх потім називали по-вуличному, бо впроваджував щеплення від небезпечних інфекційних хвороб. Дід Дмитро Іванович Шупта та Іван Левкович Липа, який працював земським лікарем у селі Мачухи, цілком імовірно, як полтавці, могли зустрічатися, принаймні на медичних нарадах...

Юрій Липа народився в селі Старі Санжари на південній Полтавщині (Григорій Андрійович Геращенко – Юрій Липа, прийшов на світ 5 травня 1900 року в сім'ї священника Андрія Андрійовича Геращенка та його дружини Єлизавети Іванівни). В лютому 1910 року у Старих Санжарах хлопчика всиновлено хрещеним батьком, земським лікарем Іваном Липою, після чого йому змінили прізвище, ім'я та по-батькові й вивезли в Дальник під Одесу [7]. Існує припущення, що Григорій Геращенко насправді був рідним сином Івана Липи та Єлизавети Геращенко, але народженим у сім'ї Андрія Геращенка [3]. Молодість Юрія Липи минула в бурхливій революційній Одесі.

Дмитро Шупта народився на півночі Полтавщини в селі Курінька Чорнуського району. Після закінчення середньої школи він майже п'ятнадцять років віддав Криму, де навчався і працював зубним лікарем, неодноразово побувавши в Керчі, де колись народився й виріс Іван Липа, отримавши атестат про закінчення Керчинської гімназії. В часи національно-визвольних змагань Іван Липа тривалий час перебував у столиці України, працюючи міністром віросповідань в уряді УНР. Дмитро Романович працював лікарем-хірургом на Київщині та в Києві з початку 1970-х років до середини 80-х. Нині він мешкає в Одесі, де тривалий час жили, працювали й творили Іван та Юрій Липа.

Народився Дмитро Шупта 20 січня (за паспортом), хоча насправді 24 лютого 1938 року в сім'ї землеробів із древніх козацьких родів, що на річці Удай Чорнуського району Полтавської області – у тих же краях, що й мандрівний філософ Григорій Савич Сковорода. За десять кілометрів, у Біївцях, народився Василь Симоненко. А за сім кілометрів від села, у Прихідьках, народився відомий український поет і драматург Кость Герасименко.

Батька, Романа Дмитровича, який готувався отримати медичну освіту, 1914 року мобілізували до війська – у Першій світовій війні, по закінченні курсів військових топографів у Вінниці, він потрапив на діючий фронт унтер-офіцером, картографом. Однак, під Луцьком того ж року потрапив у німецький полон, із якого повернувся у 1925 році. На початку колективізації потрапив під розкуркулення, відбував заслання під Архангельськом. З концтабору звільнений як засуджений помилково. Був під німецькою окупацією. З приходом “визволителів” батька мобілізували, отримав поранення й контузію в Ясько-Кишиневській операції, в зв'язку з чим

тривалий час лікувався у військових шпиталях, а влітку 1945 року після одужання повернувся додому. Та 1947 року знову ув'язнений, як “зрадник батьківщини”. В 1954 році звільнений із концтабору і в 1957 році реабілітований.

Дмитро закінчив семирічну школу в своєму селі, а в 1956 році – сусідню Мокіївську середню школу. Вже в той час почав писати вірші та записувати їх в окремі зошити, один з яких “пропав”, там була поема “Терези”, в якій ішлося не лише про юнацькі почуття, а й про козацьку минувшину України та несправедливість влади. З того часу юнак став об'єктом стеження з боку КДБ. Сподіваючись уникнути переслідувань, Дмитро вступає до Севастопольського морського технічного училища імені Адмірала Макарова. Але сподівання виявилися марними, його неодноразово допитували в КДБ через поему. 1 травня 1958 року був затриманий під час маївки за містом, його три доби тримали на дізнанні на прикордонній заставі. Після закінчення училища довелося деякий час попрацювати котельником на судноремонтному заводі № 497, мешкаючи під Малаховим курганом по вулиці Полтавській. На заводі Дмитро познайомився з молодим трубомідником сусіднього цеху Іваном Тучковим, який після війни переїхав до Криму і після закінчення Керченського технічного училища потрапив на той самий завод у Севастополь. Він також писав вірші, але російською мовою. Тож Тучков порадив перекласти його вірші рідною мовою, з чим Дмитро успішно впорався. Саме в цей час молодий котельник віднайшов родича аж у Новосибірську, який надіслав юнакові медичний довідник та російсько-український словник свого діда – земського лікаря.

Дмитро різко змінив свої плани і вирішив вступати до Кримського медінституту, та не пройшов за конкурсом і вступив до Сімферопольського медичного училища, але чекісти і тут не залишили хлопця в спокої. Вони методично пропонували юнаку доносити на студентів, на що він не погодився. Тоді Д. Шупту усунули з головування у профспілковому комітеті училища. Хоча весь термін навчання він мав відмінні оцінки, диплом із відзнакою про закінчення училища так і не отримав. Одначе, крім фельдшерського диплома, Дмитро отримав ще й посвідчення зубного лікаря і працював стоматологом у різних лікарнях Криму. Лише за четвертою спробою, в 1962 році, йому вдалося вступити до Кримського медичного інституту на вечірнє відділення. Через три роки був переведений на стаціонар. В інституті Дмитрові довелося пройти через обмови, нищпорення в особистих речах, провокації... Але знайшлися добрі люди, які дали змогу закінчити навчання. Під керівництвом професора Скоблева виконав оригінальну наукову роботу, пов'язану з перебігом тяжких стадій опікової хвороби та лікування тяжко уражених термотравмою. Тоді ж сконструював діючу модель ліжка-ванни, де передбачалося лікувати уражених хворих

атравматичним методом, відкритим способом, і запропонував місцеві ванни для лікування потерпілих із обпеченими кінцівками. Однак, випускник, одержавши інститутський дипломом із відзнакою, замість аспірантури отримав “вільний диплом”. Хоча новоспеченому спеціалісту й запропонували посаду викладача медінституту, обіцяли навіть квартиру забезпечити в центрі столиці Криму, аби лише... дав згоду на співпрацю з відповідними органами. Але “український буржуазний націоналіст” не звабився заманливими пропозиціями.

В час інститутського студентства, весь травень 1963 року Д. Шупта провів у Одеському будинку творчості письменників на Всеукраїнському семінарі творчої молоді, де секцію поезії очолив науковий працівник Інституту літератури Академії наук України, широко відомий учений-філолог Віктор Панасович Іванисенко; в колі Василя Стуса, Василя Захарченка, Богдана Гориня, Бориса Нечерди, Миколи Вінграновського й ін., частина з яких, згодом, разом із керівником, стали дисидентами-шістдесятниками...

У студентські роки Д. Шупта писав сатирично-гумористичні твори, супроводжуючи їх своїми власними ілюстраціями. Але переважила лірика. Перші вірші з’явилися в кримській і республіканській пресі, зокрема, в колективних збірниках “День поезії” (Київ), “День поезії в Криму”, “Лучи, которые горячи”, “Молодые голоса”, “Здравствуй, утро!”. Тривалий час очолював Сімферопольське літературне об’єднання “Троно”, котре діяло при обласній письменницькій організації. Одночасно з виходом першої збірки віршів “Провісники цвітіння” у київському видавництві “Молодь” (1968), того ж року побачила світ і книга віршів “Полум’я мелодій” у місцевому видавництві “Крим”. Та після цього майже на 10 років друкування творів Д. Шупти просто “припинилося”.

В пошуках роботи довелося залишити Крим, працевлаштувався в Пирятині, але житло отримати там не світило. А шельмування не припинялися. Потім був Яготин, куди Дмитро прибув після Харківських хірургічних курсів, пройдених у відомих спеціалістів-професорів І. Картавіна, О. Шалімова й у Києві у професора І. Кальченка, з яким уже співпрацював над створенням “Оперативного атласу зобної залози”. Декілька подач наукових розробок ученого з графічними малюнками Д. Шупти друкувалися в журналі “Клінічна хірургія”, редактором якого був учений І. Кальченко.

Хірург-ординатор активно впроваджував найпередовіші оперативні методи судинної хірургії, проктології, водночас практикуючи з фітотерапії, за що адміністрація райлікарні охрестила його “шаманом”. Та головний лікар Яготинської ЦРЛ збирав на молодого хірурга “досє” і тримав у сейфі так званий компромат на колегу, бо він на додачу до того, що говорив

українською, ще й носив вишиванку, покладав квіти до пам'ятника Т. Шевченкові й читав там свої вірші про Великого Кобзаря.

Підсилали Дмитру Романовичу на прийом провокаторів, всіляко викликали на антидержавні розмови, а районний прокурор арештовував і ревізував навіть історії хвороб пацієнтів. Сміх і гріх, але звинуватили в тому, що лікар оперує не так, як усі, навіть... шви накладає “буржуазно-націоналістичні”.

Тяжким порушенням трудової дисципліни стало відвідання Д. Шуптою Ленінграда (на запрошення Спілки письменників узяв участь у Шевченківському святі)... Наприкінці жовтня 1983 року його заарештували. Органи держбезпеки висунули звинувачення у зберіганні арсеналу зброї, набоїв, вибухівки, заокеанської валюти, радіостанції, а також у зв'язках з польською “Солідарністю”. Дмитра Романовича було доправлено з Яготина у Лук'янівський слідчий ізолятор. Утримували його то в одиночці, то з підсадними “стукачами”, щоб тільки підписав необхідне сфабриковане звинувачення, у зв'язку з чим неодноразово піддавали катуванню: “садили на бетон”, завдавали ударів по голові, закладали пальці в двері – і шкіра з них злазила – знімали “хірургічні рукавички”. Для хірурга це надалі означало втрату професійної працездатності. Ніяких побачень, ані передач не мав.

У січні наступного року Яготинський районний суд виніс вирок, за яким Дмитро Романович отримав два роки виправних робіт без позбавлення волі з утриманням на користь держави 20% заробітку за місцем роботи. Громадськими захисниками від Спілки письменників на суді виступили поети Володимир Забаштанський і Петро Засенко. Вийшовши на волю з покаліченими пальцями і хворим хребтом, частково втративши слух і зір, Д. Шупта ніде не міг улаштуватися на роботу хірургом, щоби хоч відновити своє реноме. Вдалося влаштуватися хірургом-експертом ЛТЕК – Київської обласної лікарської експертної комісії. Мусив їздити з Яготина до Києва електричкою, витрачаючи багато часу. Коли ж почав залишатися ночувати в Києві у знайомих – на нього подали у всесоюзний розшук! Змушений був покинути Яготин та перебратися до рідного села Куріньки, а потім 1988 року виїхати до Одеси. На зорі перебудови, у 1986 році, Д. Шупту прийняли до Спілки письменників.

Працюючи практичним хірургом, постійно накопичував дані про лікувальні властивості цілющих рослин, які нерідко рекомендував у вигляді відварів чи настоек застосовувати хірургічним хворим із відповідною патологією для успішного консервативного лікування ран, пролежнів, трофічних виразок, хворих із суглобовою патологією, що не піддавалися лікуванню офіційними методами. Активно впроваджуючи не стимулюючу, а регуляторну фітотерапію, Д. Шупта запровадив у практику ним відкриті методи профілактики й лікування поліпозу кишківника, який нерідко

спричиняв рак, та виразкової хвороби шлунка й дванадцятипалої кишки тощо. Він брав активну участь у науково-практичних конференціях, практичних семінарах. Тоді Д. Шупта опублікував свої наукові праці в наукових збірниках (“Винахідництво й раціоналізація на сучасному етапі розвитку охорони здоров’я” у двох томах та ін.), у журналі “Винахідник України”...

У праці “Значення фітотерапії в екстремальних умовах” автор наголошує на тому, що понад 100 лікарських рослин центрального ареалу України здатні виявляти радіопротекторні властивості і можуть використовуватися для виведення радіонуклідів із живого організму, для лікування променевої хвороби та її ускладнень. У другій частині збірника “Хірургія” Дмитро Романович оприлюднив свою працю “Мануотерапія шийного відділу хребта хворих похилого віку”, де вперше в історії медицини порушив заборонену тему, адже до цього дозволялося маніпулювати саме на шийному відділі хребта лишень у пацієнтів до 45 років! Проте переважна більшість хворих саме після 45 років потерпають від пекучих синдромів унко-вертебральних явищ, вегето-судинної дистонії, шийних прострелів, симпаталгійних, псевдосирингомієліїчних, екстракардіальних явищ, а також від нестерпного головного болю, розладу сну, бронхіальної астми, психіки та грізної хвороби Бехтерева.

Д. Шупта опублікував солідну низку нарисів із фітоінформоцілительства в різних друкованих виданнях, а саме в “Урядовому кур’єрі”, ВАКівському журналі “Науковий світ”, “Вечерней Одессе” тощо.

Підсумковим результатом цього періоду стало створення науково-популярної монографії “Хірург без ножа”, до якої потрапило близько 1000 лікарських рослин, що успішно використовувалися нашими предками і можуть використовуватися нині для консервативного лікування низки хірургічних хвороб, коли ми маємо справу зі звиканням мікробних збудників до сучасних лікувальних засобів і з’яви нових агресивних штамів збудників хвороб, невідомих науці сьогодення. Така праця створена для хірургів уперше в світовій практиці.

Також Д. Шупта створив фундаментальну працю “Рідна мова і здоров’я нації”, в якій науково доведено умови необхідності користування рідною мовою не лишень у вседержавних масштабах, а й у щоденному індивідуальному побуті, що створює надійний захисний енергетичний каркас для забезпечення здоров’я всіх громадян та обгінної терапії.

Д. Шупта – Ветеран Праці. Він бере активну участь у роботі Народного Руху України з часу заснування, був делегатом РУХівських з’їздів та конференцій, є членом Громадсько-політичної Ради ОУН в Україні, Братства ОУН-УПА, Громадської Ради Центру євроатлантичної інтеграції, Ради старійшин ГО Євромайдан імені Героїв Небесної сотні,

Міжнародної громадської організації “Конгрес захисників української мови”, Комітету з захисту прав та свобод громадян, Почесним членом Американсько-канадського наукового товариства імені Г. С. Сковороди (як сковородинознавець). А як автор збірки поезій “Тарасове відлуння” Д. Шупта потрапив до 6-го тому “Шевченківської енциклопедії” та “Полтавської Шевченкіани”, а також до “Міжнародного Довідника Політв’язнів” й енциклопедичного видання “Учасники Руху Опору в Україні 1960–1990 років”. Він – Почесний Громадянин Чорнуського району Полтавської області.

У 2002 році Дмитра Романовича прийняли до Спілки журналістів (НСЖУ). Як поет на сьогодні він має понад 70 окремо виданих збірок лірики, 20 із яких – музичні видання: вокальні цикли та збірки вокальних творів для дорослих і дітей.

Д. Шупта як непересічний хірург відзначений дипломом “Майстер Золоті руки”; він – Лауреат Міжнародної літературної премії імені Г. Сковороди та низки інших Міжнародних і Всеукраїнських премій: Івана Мазепи, Володимира Винниченка, Леоніда Глібова, Миколи Гоголя “Тріумф”, Степана Руданського, Яра Славутича, Василя Симоненка та ін., лауреат Всеукраїнського радіоконкурсу “Пісня року–2000”. Заслужений працівник культури України. Він серед сучасних майстрів красного письменства України є першорядним поетом-мариністом, за що отримав медаль “Морська Слава України” та відзнаку командувача ВМС Збройних Сил України “За заслуги перед ВМС України”. За видання “Сонях сонетів” удостоєний нагороди – почесної Міжнародної медалі Франческо Петрарки (Італія), ставши переможцем Міжнародного літературно-мистецького фестивалю (Італія – Німеччина – Україна), а також має Міжнародну відзнаку імені Генріха Бьоля за визначні досягнення в літературі.

Д. Шупта займається художньо-перекладацькою діяльністю: перекладає з аварської, азербайджанської, арабської, білоруської, болгарської, вірменської, гагаузької, грузинської, ідиш, литовської, молдавської, німецької, португальської, російської, румунської, староукраїнської, туркменської, узбецької, французької. І його поетичні твори перекладені та видрукувані іноземними мовами: англійською, білоруською, гагаузькою, грузинською, російською, румунською.

Також Д. Шупта є першим заступником Польового Гетьмана Українського Козацтва і головою Ради старійшин Чорноморського Козацького Війська Українського Козацтва. За активну громадсько-політичну діяльність, вагомий внесок у справу розвитку відродження Українського Козацтва, розбудови державності як генерал-отаман Українського Козацтва він має низку козацьких нагород, отримав відзнаку Київського міського Голови та Голови Одеської обласної державної

адміністрації, а також інші нагороди. Дмитро Романович був активним учасником Помаранчевої революції і Революції Гідності.

У квітні 2017 року за досягнення в козацькій медицині, у Сквородинознавстві та інших царинах наукової і літературно-історичної краєзнавчої діяльності Д. Шупту обрано дійсним членом Української Міжнародної Академії оригінальних ідей, а в січні 2018 року – дійсним членом Міжнародної літературно-мистецької Академії України за успішні досягнення в галузі сучасної української літератури та за визначну поетичну творчу діяльність.

Дмитро Романович бере активну участь у Липівських читаннях від часу їх запровадження благодійним фондом імені Івана та Юрія Лип. Ним були опубліковані як публіцистичні розвідки про батька та сина Лип, так і збірка поезій, переважна більшість творів якої покладені на музику відомим композитором Петром Лойтрою. Це достойна спільна художньо-мистецька праця про визначних героїв-борців, батька й сина Івана та Юрія Лип, які поклали свої життя на олтар незалежності й свободи самостійної української держави.

Література

1. Нечерда В. Життєвий терен ювіляра. *Кримська світлиця*. 2018. 19 січня (№ 3).
2. Овсієнко В. Інтерв'ю 12 лютого 2001 року. Шупта Д. Злочинець, бо не став стукачем. *Одеська хвиля*. 2008. 30 березня.
3. Стамбол І. Іван Львович Липа в національному русі: лікар, письменник, тарасівець / наук. ред. і вступ. ст. В. Хмарський; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського; Одес. нац. ун-ту ім. І. І. Мечникова. Київ; Одеса, 2017. С. 12, 57-58.
4. Шупта Д. Вас верховна кликала державність. *Чорноморські новини*. 2016. 28 квітня (№ 37); 30 квітня (№ 38).
5. Шупта Д. Іван та Юрій Липи. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://iaoі.info> - Українська академія оригінальних ідей 10.02.2019
6. Шупта Дмитро Романович. Українська Академія Геральдики, Товариство Знаку та Логотипу. Українське Наукове Товариство Геральдики і Векселології. Інститут біографічних досліджень. *Вісник № 22*. 2003. Січень.
7. <https://uk.m.wikipedia.org>

Мала Виска і Корсунь поєднані дружбою композиторів і поетів

Знайомство з цікавою людиною – це завжди свято, а якщо ця людина творча, то це подвійне свято, бо спілкування приносить свої духовні плоди.

Спочатку ти знайомишся з творчістю людини, а потім доля посилає тобі зустріч, яка підносить тебе на вершину душевних щирих емоцій.

Про творчість Петра Леонідовича Лойтри знала давно, бо він дуже близька людина для корсунців, оскільки близько півтори сотні мелодій написав на вірші корсунських поетів.

Мала Виска і Корсунь поєднані дружбою поетів і композиторів. Відбулися знаменні зустрічі, обмін концертами. І тому так цінують у нашому місті Петра Леонідовича, його пісні часто звучать у концертних програмах, на корсунському радіо “На хвилі Корсуня.

Пощастило і мені познайомитись із цією талановитою людиною в районній бібліотеці на презентації збірки Марії Курінної. На цій презентації Петро Лойтра вразив багатством своєї душі, незвичайною музикальністю, простотою спілкування. І мені так захотілося, щоб і на мої поезії він написав музику. Тож і подарувала йому свою збірку поезій “Цвіт душі моєї”. І яка ж була моя радість, коли він мені зателефонував і сказав, що написав музику до моєї поезії “Чуєш, коханий мій”, а згодом вислав і ноти.

Коли ми з ним розмовляли, я висловила думку, що мені б дуже хотілося, щоб стала піснею і моя поезія “Душі своєї цвіту не губи”, яка була написана ще в 1995 році, але залишилася актуальною і сьогодні. Крім того вона стала програмною для всієї моєї творчості. І яка ж була моя радість, коли Петро Леонідович відгукнувся і написав музику до цієї поезії. І саме цікаве це те, що він уловив мою мелодію серця, яка звучала в мені багато років і нарешті пролилась цілющим дощем.

Що вражає в мелодіях композитора – це їх ліричність, незвичайна ніжність, глибока експресія і співзвучність. Його мелодії легко лягають на душу, як ниточки на полотно, коли вишивають майстрині. У них наш національний колорит, вони дихають романтикою і патріотизмом.

І саме головне, що він тонко відчуває душу автора і, підбираючи мелодію, намагається бути в гармонії з ним. Тому пісні Петра Леонідовича такі задушевні, щирі. Їх охоче співають на концертах і вони зачаровують зали. Захопившись незвичайним талантом композитора, я в знак подяки зробила передачу про нього на нашому радіо “На хвилі Корсуня”.

Такі ентузіасти своєї справи, як Петро Леонідович Лойтра, – це справжній скарб нашої держави. Вони не тільки підносять нашу культуру, а й відроджують духовність нації.

Сергій Осипенко

Lady-in-Red

Пухнастий сніг, що падав усю ніч, вкрив товстою ковдрою пріле листя Карпатських гір, зупинив веселі струмки, наповнив тишею та загадковістю букові ліси. Все живе завмерло, зачалося, поснуло на довгі місяці холодів та негоди. “Біла безмовність”, подібна до товстої вати, гасила будь-які прояви рухів, будь-які спроби життя та творення. Ніхто й ніщо не могло потривожити глибокий сон Карпатських лісів і лише чорні тіні від високих букових дерев плавно рухалися разом із місяцем, лукавим ріжком, що повис в неосяжній синяві неба разом із мільярдами своїх прихильниць – подружок-зірок. Аж раптом? Чи лише здалося?! – Зі старого пня, розгрібаючи сніг лапками, визирнула симпатична кудлата мордаха, що належала, судячи по всьому, представнику загону гризунів. Обтрусивши сніг і озирнувшись навколо блискучими очима, звірятко так само безшумно сховалося в ущелині старого пня. Минуло небагато часу, і з того самого пня вилізло маленьке горbate чортеня з двома невеличкими ріжками. Крутнувшись направо на одній нозі, чортеня перетворилося на респектабельно одягненого пана з модним жокейським кашкетом на голові. В місцях виростання ріжок кашкет помітно підіймався над потилицею. Свиснувши, чортеня-пан підстрибнув, відштовхнувся від дерева та здійнявся високо в повітря. Опустився він через кілька годин в центрі курортного міста Буковель на центральному ярмарку біля міської ялинки. Святкування Різдва було в розпалі. На маленькій сцені грав гуцульський оркестрик. Веселі відпочиваючі, хильнувши гарячого вина та гіркої хріновухи, “відбивали” сніг підборами. Продавці свистіли в глиняні “свистульки”, відпочивальники без розбору “мели” сувеніри та все, що спадало на око. Озираючись із побоюванням на бані церкви, що блищали неподалік, пан підійшов до гнідого коня, запряженого в розфарбовані санчата для катання туристів. Поглядом знавця оцінив широкі груди тварини, її міцні ноги, білі копита. З кишені пана випурхнула стодолларова купюра зеленуватого кольору та впала коло санчат. Візник, який протягом усього цього часу з цікавістю спостерігав за діями пана, напружився, посунувся вперед та наступив лівим чоботом на край купюри. Не помічаючи втрати, пан продовжував огляд вподобаної ним тварини. Він перемістився до голови коня, оглянув його зуби, заглянув йому в очі, потім наблизився до лівого вуха і тричі дмухнув у нього. З правого, вкритого інієм, вуха коня з'явився шматочок матерії. Потягнувши за неї, пан витягнув червону хустку. Кінь голосно заіржав і спробувала вкусити пана за праве плече. Гидливо тримаючи хустку двома пальцями, пан зробив крок від коня і кинув її в сніг. Весь цей час візник порався з доларовою купюрою, яка нарешті успішно перекочувала у внутрішню кишеню його хутряної куртки. Раптово заквапившись, він

“нукнув” на коня і санчата, рвонувши з місця, заскрипіли полозами. Роздратовано хмикнувши, пан також пішов геть, і тільки кривавочервона хустка і сліди кінських копит на білому снігу нагадували про нещодавню зустріч. Настав вечір, за ним ніч. Погода зіпсувалася, повалив сніг. У вершинах високих смерек загудів холодний вітер. Червона хустка на снігу раптово заворушилася і почала звиватися подібно до язиків полум'я з лісової ватри. У центрі полум'я з'явилася висока жіноча постать, яка незабаром перетворилася на струнку відьму з пропорціями 90-60-90, одягнену в довгу червону сукню. Озирнувшись, відьма звично схопилася за помело з довгою ручкою, що стирчало зі снігу неподалік. На обличчі відьми з'явилося погано приховане роздратування. Довга червона сукня явно заважала красуні осідлати улюблений предмет для пересування небом. Підійшовши до величезного білого “Land Cruiser”, відьма звичним рухом зламала замки і незабаром уже стояла на нових лижах червоного кольору, взятих “напрокат” із джипа. Ніч пройшла в безперестанних спробах відьми навчитися їздити на лижах. До ранку, набивши з добрий десяток синців на задньому місці, лижниця освоїла сині та червоні траси та перейшла до чорних. Перші промені сонця прогнали красуню до лісу, де вона, високо підстрибнувши, зачаїлася між дерев, сховавшись у крісельці підйомника. Перші гірськолижники з'явилися біля підйомників о десятій ранку. Кріселка зі спортсменами повільно попливли вгору. В одному з них їхала і наша знайома. Вона абсолютно не розуміла, які нечисті сили серед білого дня крутять колеса підйомника. Незабаром на вершині гори навколо відьми зібрався натовп гірськолижників. Покидавши своїх супутниць, спортсмени, всі, як один, чоловічої статі, просили “Lady-in-Red” зробити селфі на пам'ять. Робота підйомників була заблокована. Почувши новину, сотні чоловіків подерлися на вершину гори. Сніг на вершині почав танути від спеки чоловічих сердець. Тала вода просочилася під старий пеня і розбудила Нечистого. По мобільному телефону він наказав відьмі негайно повернутися в “базовий табір”. Ледве вирвавшись із натовпу шанувальників, відьма, не розбираючи дороги, кинулася вниз по чорній трасі. Слідом на сноубордах і лижах мчав натовп шанувальників. Відьма різко звернула з накатаної траси та, збиваючи сніг із молодих ялинок, полетіла до рятівного обриву, що чорнів неподалік. Переслідувачі не відставали. Відьма зробила зигзаг, залишивши на найближчому дереві половину червоної сукні. Поглядам очманілих переслідувачів відкрилася прозора білизна від “Calvin Klein” із Парижа. Ще поворот, і друга половина сукні злетіла в повітря, а потім плавно опустилася на сніг. Частина прихильників відстала і рознесла сукню на шматки. Щасливчикам довелося відстоювати своє щастя кулаками... Злетівши над урвищем в сліпучому стрибку, відьма закрутилася в сніжному вихорі і пропала... І лише тонка прозора білизна, що ширяла в блакитному небі, нагадувала про те, що Різдво вже настало!!!

З ПІСЕННОГО ДЖЕРЕЛА

Святий Миколай

Муз. М. Варгуна на вірші І. Немченка

C.
A.
T.
B.

Міс- то і се- ло сні- гом за- ме- ло.

The first system of the musical score is written for four voices: Soprano (C.), Alto (A.), Tenor (T.), and Bass (B.). It is in 4/4 time. The lyrics are: "Міс- то і се- ло сні- гом за- ме- ло." The melody is simple and homophonic, with chords in the accompaniment.

лиш зір-ки го- рять, іс- кра-ми іск- рять.

The second system continues the melody and accompaniment. The lyrics are: "лиш зір-ки го- рять, іс- кра-ми іск- рять." The musical notation includes various note values and rests, with a repeat sign at the end of the system.

Мі- ся- що пв-лай, що-би не по-гас Свя-тий Ми-ко-лай, по-спі-шай до нас

The third system concludes the piece. The lyrics are: "Мі- ся- що пв-лай, що-би не по-гас Свя-тий Ми-ко-лай, по-спі-шай до нас". The music features a more active bass line and a final cadence.

Місто і село снігом замело.
Лиш зірки зорять, іскрами іскрять.
Місяцю, палай, щоби не погас:
Святий Миколай поспіша до нас.

Ой моє село пісню завело.
Чути голоси – тенори й баси.
Місяцю, палай, щоби не погас:
Святий Миколай завітав до нас.

Ой лунає спів аж до хуторів.
Ніченька ясна грає, мов струна.
Місяцю, палай, осявай усе:
Святий Миколай нам дари несе.

А в нашім селі дітки сплять малі.
Сняться їм вві сні іграшки сяйні.
Місяцю, світи, місяцю, палай,
Щоб до всіх зайти встигнув Миколай.

Буде на зорі радість дітворі –
Після сонних чар їх чекає дар.
Місяцю, гори, місяцю, палай,
Щоб у всі двори встигнув Миколай.

Ой моє село снігом замело.
Лиш зірки зорять, іскрами іскрять.
Місяцю, палай, щоби не погас:
Святий Миколай не забув про нас.

Херсонський вальс

Муз. П.Лойтри на вірші І.Немченка

В темпі вальсу

Я в Хер - со - ні те - бе по - стрі - чав, Де Дніп - ро, на - че піс - ня, бри -
-нить, І те - бе, ка - ро - о - ке дів - ча, Не за -
-бу - ду те - пер ні на мить. Я до те - бе і - ду, як у
храм, На - слу - ха - ти ме - ло - дій не - бес. Хо - чу
ба - чи - ти й чу - ти що - раз Лиш те - бе, лиш те - бе, лиш те -
- бе. **Приспів:** Хер - сон - ський вальс -
наш зо - ря - ний час Хер - сон - ський
вальс у сер - цях не по - гас

Хер-сон - ський вальс при - ча - ро - ву - є знов

Як ю - на лю - бов, як ю - на лю - бов.

Ти при - / -бов.

Я в Херсоні тебе пострічав,
 Де Дніпро, наче пісня, бринить,
 І тебе, карооке дівча,
 Не забуду тепер ні на мить.
 Я до тебе іду, як у храм,
 Наслухати мелодій небес.
 Хочу бачити й чути щораз
 Лиш тебе, лиш тебе, лиш тебе.

Приспів:

Херсонський вальс – наш зоряний час.
 Херсонський вальс у серцях не погас.
 Херсонський вальс причаровує знов,
 Як юна любов, як юна любов.

Ти прийди на Шевченків майдан,
 Кароока дівчино моя,
 Вже замовкнула дня течія,
 Вечорова стихає хода.
 Ти прийди на Шевченків майдан
 І два слова скажу я тобі:
 Ті два слова, мов чиста вода,
 Наче туркіт оцих голубів.

Приспів.

Я в Херсоні тебе полюбив,
Як цей простір без краю-кінця.
І летять-туркотять голуби:
“До вінця! До вінця! До вінця!”
І ні в які чужі городи
Ми не підем у злоті пишуть:
Українцем бо я народивсь,
Українська і в тебе душа.

Приспів.

Ти прийди на Шевченків майдан,
Кароока дівчино моя,
Тут душа самоцвітом сія,
Божа ласка на серце спада.
Хай усмішка твоя аж сліпить!
Хай іскриться Дніпро голубий!
Українські прадавні степи,
Ви навчили нас вірно любити.

Приспів.

МИСТЕЦЬКА ВІТАЛЬНЯ

Михайло Андрієнко-Нечитайло
(1894, Херсон -1982, Париж)

Михайло АНДРІЄНКО. ВУЛИЦЯ НА МОНМАРТРІ.

Михайло АНДРІЄНКО. КОМПОЗИЦІЯ.

Михайло АНДРІЄНКО. ЕСКІЗ КОСТОМА РИМЛЯНИНА.

ПРЕЗЕНТАЦІЇ, КОНФЕРЕНЦІЇ, ФЕСТИВАЛІ

Олег Олексюк

Арт-лабораторія “Українська Хата – талантами багата” відзначила свій перший День народження

У святково вбраній актовій залі Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесея Гончара свій перший день народження відзначила арт-лабораторія “Українська Хата – талантами багата”. Засновники цього інноваційного проєкту Олег та Оксана Олексюки запросили на урочистості друзів та завсідників арт-лабораторії. Загалом понад 180 шанувальників українського мистецтва взяли участь у святковому концерті. З теплими і дружніми побажаннями привітали засновників та партнерів проєкту заступник директора Комунального закладу “Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олесея Гончара” Херсонської обласної ради Галина Шендерук, Президент жіночого клубу “Ініціатива” Зоя Бережна та заступник голови Миколаївського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, кандидат філологічних наук Інна Береза.

Згадували 1 грудня минулого року, коли за вікном світлиці лютував мороз та підступна ожеледиця, а у переповненій вітальні відділу мистецтв панували родинний затишок та життєдайна сила українського мистецтва. А далі протягом року такі зустрічі стали традиційними та бажаними. Українське слово та українська пісня, українська вишивка та образотворче мистецтво, народна творчість та національна кухня, наснага до відродження української духовності, народних традицій та обрядів об’єднали на 20 засіданнях арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата” понад 2000 шанувальників українського мистецтва з Херсона та Олешківського, Голопристанського, Каланчацького, Білозерського, Каховського, Нововоронцовського, Новотроїцького, Бериславського районів. Персональні виставки знаних українських художників Володимира Гончаренка, Василя Боженка, Анатолія Бикова та Івана Беліча, виставки української вишивки від народних майстринь Антоніни Теленчак, Людмили Гандзюк, Тетяни Поліваної, Раїси Боженко, заслуженого працівника культури України Наталії Ремішевської, студентів політехнічного технікуму Херсонського Національного технічного університету, виставки українського різьбяр-аматора Олега Бантюшевського та художника-аматора Тетяни Кисилинчак, презентації кількох десятків книжкових видань майстрів красного письменства, друк поетичних збірок молодих авторів у серії “Бібліотечка арт-лабораторії “Українська Хата – талантами багата”, творчі мандрівки до Каланчака, Великої Олександрівки, Білозерки, Олешок та Нової Збур’ївки – ось неповний перелік зробленого активом арт-лабораторії, яка єднає краян у дружню родину однодумців.

Дякую усім поважним особистостям Херсонщини за тісну співпрацю. На жаль, не всі дійшли до нашого першого святкового відзначення. Наші лави покинула прекрасний журналіст, фотохудожник, чуйна і добра людина

Світлана Тараненко. Впевнений, раділи б нашим успіхам відомий український фольклорист, композитор, заслужений працівник культури України Валерій Другальов і відомий український композитор Валентин Стеренок. Хвилиною мовчання усі присутні на урочистостях ушанували пам'ять краян, які відійшли у вічність. Також патріотичними піснями у виконанні Людмили Курченко (під гітару) та Марини Ястребової (під бандуру) вшанували пам'ять загиблих на сході України.

Приємно було дружньою родиною зустріти свій перший день народження. Щирозсердно дякуємо за порозуміння і підтримку дирекції Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесея Гончара, нашим партнерам в організації і проведенні свята – Товариству української мови (м. Чикаго, США), Херсонській кондитерській фабриці, Голові та депутатському корпусу селищної ради Каланчацької ОТГ, Голові та депутатському корпусу Новозбур'ївської сільської ради, регіональній дирекції Суспільного телебачення України, Всеукраїнським культурологічним тижневикам “Слово Просвіти” та “Культура і життя”, районним багатотиражкам “Голопристанський вісник”, “Каховська зоря”, “Сільські вісті”, “Придніпровська зірка” та ін.

Народний ансамбль народної пісні “Збурівчанка” Новозбур'ївського СБК (керівник Валентина Єфімова) та Народний ансамбль народної пісні “Берегиня” Каланчацької Світлиці бабусі Ліди (керівник Лариса Красікова), Народний фольклорний ансамбль “Чулаківна” Чулаківського СБК (керівник Ольга Срібна), Народні ансамблі народної пісні “Червона калина” (керівник Ганна Гура) та “Херсонські молодички” Херсонського обласного Палацу культури (керівник Заслужений працівник культури України В'ячеслав Гребенюк), Хор української народної пісні “Співочі барви” (керівник Людмила Курченко) та Народний вокальний ансамбль “Берези” Херсонського обласного Палацу культури (керівник Валентина Розум) дарували присутнім незабутні українські пісні. Чарували глядачів і слухачів своєю виконавською майстерністю Народний артист України Харіс Ширінський та лауреати всеукраїнських конкурсів вокалістів Тетяна Дудкіна, Іван Бурлака, Богдан Палій, Антон Коломієць та Олександра Фендик. Приємно було почути гарні привітальні слова та насолодитися співом популярної української співачки зі Львова, справжньої зірки сучасної естради Іванки Мудрик та прекрасного співака Азубіке Чіджок'є, який вивчив українську мову за допомогою української пісні. Це як приклад для тих, кому “очень тяжело” вивчити державну мову України.

Нижний і чуйний виступ юної зірочки восьмирічної Яни Осокіної чергувався з запальним українським гумором, який подарували землякам старшокласники Комишанської загальноосвітньої школи Віктор Шишко та Андрій Дригваль.

Зворушливий патріотичний виступ театру жестової пісні “Шанс” Херсонського медичного коледжу (керівник Олена Кузнєцова), високопрофесійна гра музичного дуету у складі Юлії Бондаренко (бандура) та Марії Морозової (гітара), а також авторська літературно-пісенна композиція гурту “Нефеншуй” додали віри та сил усім присутнім у перемогу людяності та добра. Шануймося! Єднаймося в Українській Хаті, яка талантами багата.

Галина Немченко

Друга Василенківська конференція в Херсоні

*Скажу по-правді, добру душу маєш,
Що нею зачаровуєш народ.
Л. Куліш*

Художній світ українського письменника Миколи Олександровича Василенка (1924-2018) надзвичайно багатий і розмаїтий. Митець, що пройшов через гулагівське пекло та інші випробування, послані ХХ століттям, вражав сучасників своїм життєвим оптимізмом, гострою реакцією на несправедливість, гуманістичним поглядом на світ. Його різножанрові твори викликають неабиякий інтерес у дослідників різних поколінь. Свідченням цього стала й II регіональна наукова конференція “Микола Василенко і процес відродження української культури та державності”, що в умовах карантину відбулась 14 травня 2020 року на платформі Zoom. Її співorganizаторами були Управління культури Херсонської міської ради, Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека імені Олесея Гончара, Херсонська обласна організація Національної спілки письменників України, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства “Просвіта” імені Тараса Шевченка, Херсонська обласна організація Всеукраїнського товариства політичних в’язнів і репресованих, Таврійська фундація імені Миколи Василенка (Осередок вивчення української діаспори, кафедра української літератури Херсонського державного університету, Міжкафедральна наукова лабораторія “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, Літературна студія імені Василя Вишиваного.

Науковий форум, присвячений славному землякові, розпочала вітальним словом завідувачка краєзнавчого відділу Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олесея Гончара Оксана Токовило. Учасників конференції також привітали голова Херсонської обласної організації НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету Василь Загороднюк, голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ Любов Гаражій, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті Іван Немченко.

На розгляд конференції було запропоновано понад тридцять доповідей, репрезентованих науковцями, письменниками, журналістами, краєзнавцями, учителями, бібліотечними й музейними працівниками, студентами. Географія учасників – Херсон, Київ, Миколаїв, Нова Каховка.

У першій доповіді “Із історії видання повісті “Лаодіка” Миколи Василенка” член НСЖУ, головний редактор альманаху “Степ” Василь

Піддубняк звернув увагу на окремі віхи драматичної долі й самого автора, і його гулагівського твору. Хоча повість своєю тематикою сягала часів античності, але в ній було порушено актуальні проблеми сучасності. І саме журналіст В. Піддубняк узяв на себе відповідальність і на початку 1990-х років помістив цей багатостраждальний твір на сторінках херсонського альманаху “Степ”.

Завідувачка краєзнавчого відділу Херсонської обласної універсальної наукової бібліотеки імені Олеся Гончара Оксана Токовило у своєму виступі зупинилась на сторінках тісної співпраці М. Василенка з книгозбірнею. Письменник передав чимало своїх матеріалів (художніх і критичних видань, збірників, журналів тощо) до фондів бібліотеки, подарував свої збірки з пам'ятними надписами, традиційно брав участь у численних літературно-мистецьких заходах, патріотичних акціях. Доповідачка підкреслила, що на сайті бібліотеки виставлено електронні версії публікацій М. Василенка у розділі “Повнотекстові твори місцевих авторів”.

Кандидат філологічних наук, доцент, член міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, член Союзу українок Галина Немченко розкрила тему “Особливості художнього осмислення природи в ліриці Миколи Василенка та Івана Златокудра”. Доповідачка провела паралелі між художніми світами херсонського письменника та українського поета з Польщі, простежила грані майстерності митців, виявлені у жанрі пейзажної мініатюри.

У розлогій доповіді кандидата філологічних наук, доцента кафедри української літератури Херсонського державного університету, заступниці завідувача міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при цьому виші Наталі Чухонцевої “Перекладацькі обрії Миколи Василенка та Яра Славутича” було детально проаналізовано особливості художніх перекладів цих митців-побратимів. Життєві дороги й творчі стежки письменників не раз тісно переплітались і давали плідні ужинки. Тож доповідка приділила увагу і спільним, і відмінним підходам цих майстрів слова до перекладацької справи.

Голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету Василь Загороднюк свою доповідь “Громадянські мотиви лірики Миколи Василенка” присвятив гулагівському доробку митця і його творам останнього десятиріччя, у яких поет відгукнувся на події часів Майдану та російсько-української війни.

Твори подібного звучання стали й об'єктом дослідження в доповіді магістранта факультету української філології та журналістики Херсонського державного університету Наталі Бойко “Революція гідності в творах Миколи Василенка і Неди Нежданої”. Авторка підкреслила потужний патріотичний пафос у доробку обох письменників.

Член НСЖУ, голова Таврійської фундації ОБУД Любов Гаражій виступила з доповіддю “Художнє літописання в поезії Миколи Василенка” та

поділилася спогадами про колегу по фундації. Вона відзначила незглибиму віру митця-громадянина в свій народ, оптимістичне бачення його перспектив.

Член Херсонської обласної організації Народного Руху України Павло Гавриш указав на заслуги поета в справі державного і національного відродження в регіоні (доповідь “Микола Василенко і процес становлення незалежної України”). Було підкреслено нерозривність долі письменника та демократичних процесів у краї в другій половині ХХ – на початку ХХІ ст., відзначено активну участь митця-патріота в діяльності цілого ряду громадських утворень Херсонщини.

Жвавий інтерес в учасників конференції викликала доповідь “Життя і творчість М. Василенка в шкільному курсі української літератури: з досвіду вивчення теми”, запропонована Ніною Плакидою, учителем української мови та літератури НВК “Школа гуманітарної праці” м. Херсона. В ній було акцентовано на особливостях засвоєння доробку митця в загальноосвітній школі на уроках літератури рідного краю. Доповідачка поінформувала учасників конференції про участь учнів її закладу в усеукраїнському конкурсі робіт у Києві (проморолик за збіркою М. Василенка “Архітектура планиди” зайняв 2 місце), про зйомки школярських відеофільмів за творчістю письменника.

Доповідь “Міфологема місяця в поезії Миколи Василенка” виголосила Тетяна Цепкало, кандидат філологічних наук, старший викладач Херсонського державного університету. Дослідниця наголосила, що лунарний образ у ліричному доробку письменника репрезентований здебільшого традиційно, згідно з міфологічними уявленнями та віруваннями.

Тему “Строфіка та метрика поезій Миколи Василенка” розкрив Іван Немченко, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті. Особливу увагу доповідач приділив розмаїттю варіацій Василенкових катренів, сонетів, верлібрових структур.

Інтерес викликали й доповіді “Світ дитинства в творах Миколи Василенка” (Валентина Галаган, старший викладач Херсонського державного університету), “Метафора в поезії М. Василенка” (Тамара Мандич, аспірант кафедри сучасної української мови ХДУ), “Мовні засоби характеротворення в прозі Миколи Василенка” (Володимир Демченко, кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління, педагогіки та психології Херсонського національного технічного університету) та ін.

Останній із названих учасників форуму В. Демченко навів промовисті слова М. Василенка: *“Ми нічого не змінимо, доки самі не змінимося. Суспільству потрібне очищення від брехні, обману, фарисейства, злодійства і всього того, що нам залишив колишній імперський режим”*.

Як бачимо, письменник-гуманіст, митець-громадянин дуже сучасний, а його творчість чекає нових і нових дослідників. Тож до зустрічі на III Василенківській науковій конференції, що відбудеться в Херсоні у 2021 році!

БАХУТИНСЬКА СТОРІНКА

Анастасія Бень, Олександр Гунько

“Ми пам`ятаєм добрі його очі...”

**Презентація 16-го випуску “Вісника Таврійської фундації (ОВУД)”,
присвяченого А. Бахуті**

Спецвипуск “Вісника” було видруковано наприкінці минулого року. А знаменний він тим, що присвячений 80-річчю від дня народження поета з Нової Каховки Анатолія Бахути. Тож у ньому вміщені вірші ювіляра, його світлини і малюнки, присвяти поетові, а також літературознавчі розвідки про його творчість новокаховського літератора Олександра Гунька (“Невідомий Анатолій Бахута”), каховської дослідниці Галини Соломахіної (“Він жив орлом...”: пам`яті поета-земляка А. Бахути”), херсонського літературознавця Івана Немченка (“Піти в степи, як у легенди...” : художній світ Анатолія Бахути) та розгорнутий нарис-презентацію Тетяни Лупашко “Літературно-меморіальний музей А. П. Бахути”.

Рубрику “Згадаймо!”, що відкрила 16-й випуск видання, склали вірші “Пам`яті Анатолія Бахути” О. Гунька та “Планета поета” І. Немченка, а розділ “У вінок шани А. Бахуті” репрезентований поезіями “Ходімо, друзі, в гості до Бахути”, “Приходжу до поетової хати...” В. Кулика, “Художником тиші ти будеш завжди...”, “Сонет”, “Все менше ми залежим від надій...” О. Гунька, “Музей Бахути”, “Не журись, тополе” В. Смолій, “Розмова” Г. Гребенюк Кожен твір як штрих до загального портрета непересічного митця. Як пише В. Кулик:

Колись Бахута вірші нам читав –
Сиділи на веранді аж до ночі.
Хвилини незабутні та урочі...

Високу ноту він завжди тримав
І музу мав таки не для забав.
Ми пам`ятаєм добрі його очі ...

Головний редактор “Вісника”, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури Іван Немченко, представляючи нове число студентам і гостям, розповів про його структуру, підкресливши, що творчість Анатолія Бахути знаходить все нових і нових прихильників, і не тільки на теренах Херсонщини. З`явилася і династія дослідників – директор Каховської школи №2 Галина Соломахіна та її син Андрій Соломахін, викладач кафедри соціальних комунікацій ХДУ.

У рамках заходу спогадами про Анатолія Бахуту та його літературну діяльність перед присутніми поділилися поети Олександр Гунько та Валерій Кулик. А студенти-філологи читали вірші ювіляра, які особливо припали їм до душі. Та і як можуть не схвилювати уяву молодого людини хоча б такі рядки співця:

Куди не йду – за мною слідом...
Твій образ, витканий з добра.
О Україно! Ти мій ідол.
Планета – твій блискучий храм.

О Україно! Мій ти кисню!
Моя бандуро золота!
Без храму я тебе не мислю,
А храм без тебе – пустота!

Окрім сторінок, присвячених ушануванню А. Бахути, у “Віснику” представлені дослідницькі матеріали про Пантелеймона Куліша, Ігоря Калинця, Валерія Шевчука, Петра Яценка, Миколу Василенка, Андрія Євсу, Юлію Чернієнко, а також відомих літераторів українського зарубіжжя Тадея Карабовича, Івана Киризьюка, В’ячеслава Друзяку, Надію Теленчук тощо, рецензії та відгуки на наукові та літературно-художні новинки й інші матеріали.

Тетяна Лупашко

“Пам’ятайте мене, як себе”

1 серпня 2020 року у Літературно-меморіальному музеї А. П. Бахути відбувся літературний вечір “Пам’ятайте мене, як себе”, присвячений 30-й річниці з часу смерті талановитого новокаховського поета Анатолія Бахути, широко відомого як у нашому краї, в Україні, так і за її межами серед української діаспори.

У рекреаційній зоні садиби музею було розміщено книжкову виставку митця “В життя я ще прийду” та виставку поетичних присвят А. Бахуті від літераторів Херсонщини. В будинку-музеї була представлена виставка творчих робіт новокаховських художників, дітей та молоді міста, присвячених А. Бахуті. Імпровізовану сцену прикрашав банер Анатолія Бахути з написом: “Без України вигорить душа, Без України буду сиротою”.

Традиційно в цей день оголошуються результати літературного конкурсу на здобуття Премії імені А. П. Бахути та відбувається вручення Премії.

На урочистому заході були присутні почесні гості: міський голова Нової Каховки Володимир Коваленко, депутати міської ради, члени виконкому, керівники підприємств та закладів міста, члени ГО ветеранів і учасників АТО, представники 57-ї окремої моторизованої бригади, а також члени Національної спілки письменників України Валерій Кулик та Анатолій Кичинський, херсонські літератори Андрій Кличановський, Надія Звягінцева, Лариса Дробітько, члени журі, працівники відділу культури, новокаховські митці, шанувальники творчості А. Бахути та учасники конкурсу на здобуття Премії.

Ведуча вечора привітала всіх, хто завітав до музею, та зачитала уривки з вірша новокаховської поетеси Вікторії Смолій “Музей Бахути”:

*Музей Поета в нашій місті –
Хранитель Пам'яті людей.
Вселяє помисли в нас чисті
Бахути-земляка музей.*

...

*Живе в музеї Дух Поета,
І, щоб вдихнуть Його Могуть,
Щоб Його Слово дало Злети,
В музей Бахути люди йдуть...*

Про стан музею постійно піклується Новокаховська міська рада на чолі з міським головою, який як добрий батько опікується музеєм. Тож із привітанням до присутніх звернувся Володимир Коваленко, який відзначив,

що до музею відвідувачі приходять за покликом душі і знаходять тут людське тепло й добру пораду.

На жаль, поетичному слову А. Бахути судилося бути повною мірою прочитаним і осмисленим уже після того, як він пішов із життя 1 серпня 1990 року. Доля Поета трагічна – прожити життя і не побачити жодної своєї книжки.

*У природи й історії – дивні порядки:
Від народів – і то не лишається згадки.
Ти ніхто для землі і ніщо ти для неба.
Будь людиною – все, що тут можна і треба.*

Так написав у своєму вірші “Вихід” А. Бахута.

Соратники, колеги по перу та друзі митця написали багато літературних спогадів про нього, розкриваючи образ яскравої, складної і непересічної особистості поета і людини. Як відзначав у своєму вірші “Тяжіння” А. Бахута,

*Буває хочеться із міста
Піти в степи, як у легенди.
Піти й лягти десь проти неба
В ромашки чи пшеницю,
Розкрити очі,
Розкрити вуха,
Розкрити душу,
Розкрити розум
І слухать музику природи,
І слухать порухи буття,
І розуміти світ,
Немов людину,
І розуміть себе,
Як пісню,
І зайвий раз відчути,
Чим пахнуть зорі на Вкраїні
І що розказують вітри.*

З теплотою розповів про роботу з колегою та другом Анатолієм Бахутою Валерій Кулик, поет, перекладач, голова журі конкурсу на здобуття Премії імені Анатолія Бахути. Він запропонував розширити межі конкурсу до Херсонського обласного, і навіть до республіканського та зачитав свій вірш-присвяту митцеві:

*Ходімо, друзі, в гості до Бахути,
Посидимо у нього у дворі.
Ген журавлі курличуть угорі –
Їх крику нам уже не обминути.*

*І до кінця не можемо збагнути,
Що дня уже нема в календарі.
Сумний фінал, як вирок у цій грі
З дилемою: чи бути, чи не бути?*

*А сад цвіте, який ти посадив
І слова гаряч б'є мені у скроні.
Іржуть з віків козацькі дужі коні...*

*Пішов поет із повним серцем див –
За горизонт. Ще не розтанув дим,
Яким думки сіяли безборонні...*

А. Бахута не раз відвідував літературне об'єднання при газеті “Ленінський прапор” у Херсоні, де керівником на той час був Анатолій Кичинський, поет, заступник голови конкурсу, який поділився спогадами про спілкування з митцем та відзначив: “Я заздрю світлою заздрістю новокаховчанам, що ви маєте такий музей Анатолія Бахути”.

Вихідці з Нової Каховки, відомі в нашому краї літератори Андрій Кличановський, поет, есеїст, член журі конкурсу та Надія Звягінцева, поетеса, організатор обласного конкурсу “Високі сурми” та новокаховського фестивалю-конкурсу дитячої та молодіжної творчості “Дотик до чуда”, присвяченого дню народження Анатолія Бахути, доповнили розповіді своїми враженнями від прочитаних поезій митця. Вони читали вірші співця та рядки, присвячені йому.

Начальник відділу культури і туризму Наталя Зарудна розповіла про те, як проходив конкурс. У цьому році взяли участь 10 літераторів у номінації “Художня література – поезія” та 3 літератори у номінації “Художня література – проза”. Вона подякувала складу журі, що вони ознайомились із віршами поетів-аматорів Новокаховської територіальної громади.

Відбулось нагородження номінантів Конкурсу. Грамоти за участь вручили члени журі конкурсу поетеса, журналіст Вікторія Деркач, поетеса Яна Малига та директор музею Тетяна Лупашко.

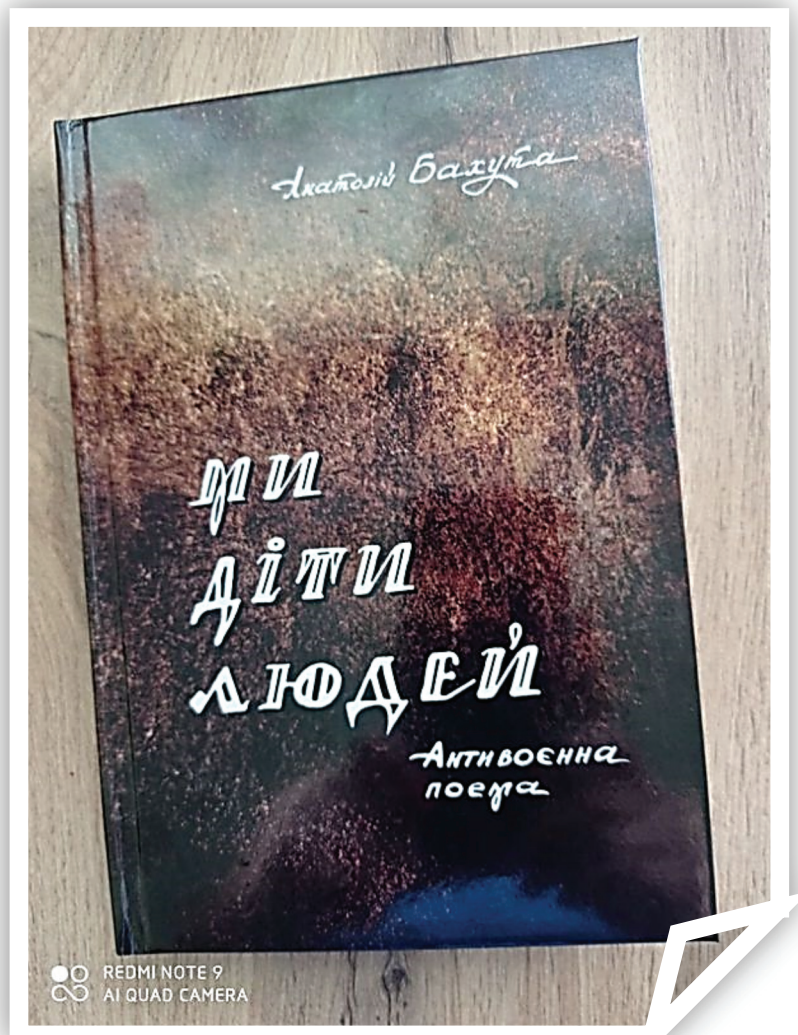
Міський голова Нової Каховки Володимир Коваленко та голова журі конкурсу Валерій Кулик зачитали прізвища та імена переможців VI літературної премії імені А.П. Бахути. Ними стали: у номінації “Художня література – поезія” – Світлана Трохимчук за книгу поезій “Нас не стало ще вчора”, а в номінації “Художня література – проза” Микола Черемис за книгу “Сборник”. Лауреати отримали дипломи, грошову частину премії по п'ять тисяч гривень за кожен з двох номінацій та квіти.

У цьому році за сприяння міського очільника вийшла в світ антивоєнна поема А. Бахути “Ми діти людей”, присвячена 30-річчю від дня

пам'яті Поета, яка була презентована на урочистому заході. Перший примірник цього видання було вручено міському голові за підтримку культури рідного краю і збереження літературно-меморіального музею А. П. Бахути як унікальної скарбниці культури Нової Каховки.

Директор музею Тетяна Лупашко висловила сподівання, що ми ще не раз отримаємо справжнє задоволення від поезії талановитого самобутнього новокаховського співця А. Бахути та познайомимось із кращими творами місцевих літераторів.

Вона висловила подяку благодійникам та помічникам музею і запросила всіх присутніх на чаювання та спілкування за Бахутинським столом.

Олександр Гунько

Пекучі рядки з минулого

1 серпня за традицією в Новій Каховці відбулося вручення щорічної літературної премії імені А. П. Бахути. Рівно 30 років тому цього дня поет пішов із життя, залишивши нащадкам багату літературну спадщину. До цієї річниці в місцевому видавництві “ПЄЛ” вийшла окремою книгою антивоєнна поема Анатолія Бахути “Ми – діти людей”.

На подвір’ї літературно-меморіального музею А. П. Бахути зібралися шанувальники красного письменства та учасники конкурсу на здобуття премії: міський голова Нової Каховки Володимир Коваленко, члени журі, депутати міської ради, працівники відділу культури, керівники установ та підприємств, а також гості з Херсона – поети Анатолій Кичинський, Валерій Кулик, Андрій Кличановський, Надія Звягінцева та ін.

Цьогоріч у конкурсі взяли участь 10 місцевих поетів і 3 прозаїка. За рішенням журі літературна премія ім. Анатолія Бахути присуджена поетесі Світлані Трохимчук та прозаїку Миколі Черемису. Їм вручені відповідні дипломи. Грошова частина премії складає по 5 тисяч гривень у кожній номінації.

Та найбільш знаковою подією цьогорічного дня пам’яті поета можна вважати вихід його антивоєнної поеми “Ми – діти людей”. Твір був написаний ще наприкінці 1960-х років. У 1970-му році рукопис поеми автор

подав до видавництва “Радянський письменник” разом із рукописами поетичних книг “Дань” і “Сталеві бризки”. Усі вони були відхилені видавництвом.

Лише у 2004 році зусиллями друзів і послідовників поета за підтримки місцевої влади була видана книга вибраних творів “Дань”. Тоді до збірки автора упорядники додали твори А. Бахути з його зошитів, вірші останніх років, епітафії та епіграми, уривки з зазначеної поеми. Через 10 років світ побачила книга “Сталеві бризки” в авторському варіанті. Редактором обох книг і автором вступних статей був поет Олександр Гунько.

І ось нарешті поема “Ми – діти людей” надрукована в повному обсязі. Щоправда, мізерним накладом – всього 15 примірників. Сподіваємося, що відділ культури і міська влада знайдуть можливість зробити додатковий наклад, аби цей непересічний для свого часу твір дійшов до широкого кола читачів. Адже і через півстоліття поема залишається актуальною для всіх жителів планети Земля, на якій продовжуються війни. Пекучі рядки поета закликають людей припинити братовбивчі війни і боротися за мир “інакше земля від сорому / буде червоніти за вас / вашою ж кров'ю” (з поеми “Ми – діти людей”).

Анатолій Кичинський і Світлана Трохимчук

Після офіційної частини відзначення лауреатів та учасників конкурсу відбулося неформальне спілкування літераторів і читачів. Олександр Гунько розповів присутнім про історію створення музею А. Бахути в 1992 році, першим директором якого був Анатолій Португальський, та подякував нинішнім працівникам музею на чолі з Тетяною Лупашко. А також висловив упевненість, що вірші Анатолія Бахути переживуть не тільки десятиріччя, а й сторіччя.

Віктор Васильєв

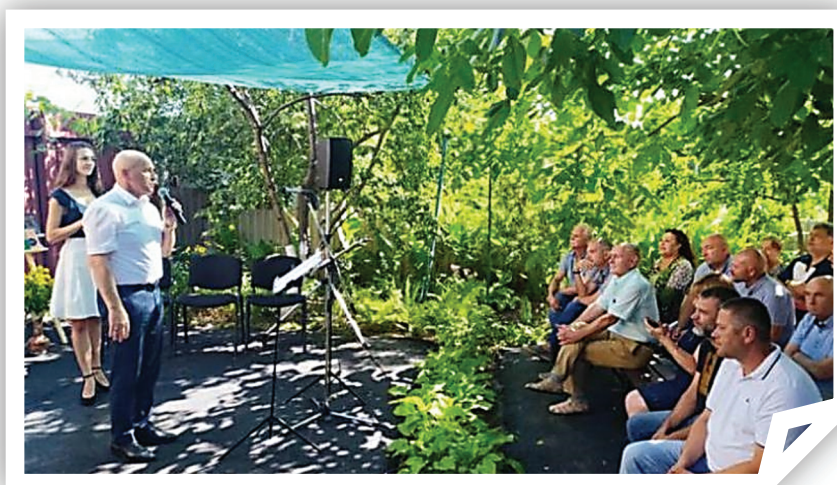
VI літературний конкурс на здобуття премії імені Анатолія Бахути

1 серпня в літературно-меморіальному музеї Анатолія Бахути в Новій Каховці відбулися урочистості з нагоди дня пам'яті поета та підведення підсумків VI літературного конкурсу на здобуття премії імені Анатолія Бахути.

На затишному подвір'ї меморіального музею, де мешкав поет Анатолій Бахута, зібралися учасники цього річного конкурсу, шанувальники його творчості. Серед гостей свята був міський голова Нової Каховки Володимир Коваленко, депутати міської ради, керівники установ та підприємств міста, які постійно надають спонсорську допомогу музею.

У цьому році у конкурсі на здобуття премії Анатолія Бахути взяли участь десять новокаховських поетів та три майстри прози.

Із словами привітання до присутніх звернувся міський голова Володимир Коваленко. Він побажав учасникам конкурсу перемоги і нових творчих успіхів у майбутньому. З свого боку він запевнив, що влада міста і надалі буде підтримувати і розвивати музей Анатолія Бахути і цей літературний конкурс. За оцінками журі переможцями VI літературного конкурсу імені Анатолія Бахути стали: в номінації “Художня література – поезія” – Світлана Трохимчук; у номінації “Художня література – проза” – Микола Черемис.

Голова журі конкурсу херсонський поет Валерій Кулик висловив думку членів журі, що премія імені А. П. Бахути вже виросла з меж Нової Каховки і для подальшого її розвитку та популяризації творчості Анатолія Павловича потребує набуття більш високого рівня: Херсонського обласного або навіть і всеукраїнського. Міський голова Володимир Коваленко підтримав цю пропозицію знаних майстрів художнього слова Херсонщини і пообіцяв винести її на розгляд депутатського корпусу міської ради.

Святковий настрій учасникам заходу своїм мистецтвом створили юні вихованці дитячої музичної школи Нової Каховки.

По закінченню офіційної частини поети ще довго спілкувалися за бахутинським столом, смакували фрукти з його саду, читали вірші, ділилися спогадами.

Вийшла з друку нова книга поета антивоєнна поема “Ми діти людей”. Книгу презентували на заході і подарували міському голові, журі і переможцям.

Вікторія Раєвська

Премія імені поета-земляка

Конкурс Анатолія Бахути вийде за межі Нової Каховки

У Новій Каховці відзначили переможців VI-го літературного конкурсу на здобуття премії імені поета-земляка Анатолія Бахути. Ця подія відбулася 1 серпня в літературно-меморіальному музеї письменника. Як і в попередні роки, цього дня новокаховчани вшанували пам'ять поета – в цьому році вже 30 років, як Анатолій Бахута пішов із життя. А також визначили переможців у конкурсі у двох номінаціях – поезія і проза.

На затишному подвір'ї меморіального музею-садиби, в якій мешкав поет, зібралися учасники цьогорічного конкурсу, шанувальники його творчості, численні гості. Серед гостей були міський голова Володимир Коваленко, депутати міської ради, члени ГО ветеранів і учасників АТО “Біла стріла”, представники 57-ї ОМПБр, керівники закладів та підприємств міста – вірні друзі музею, які активно допомагають працівникам музею підтримувати заклад у належному стані, а також місцеві літератори, які проводять тут численні творчі зустрічі.

У 2020 році в конкурсі на здобуття премії Анатолія Бахути взяли участь 10 новокаховських поетів і 3 майстри прози. Їх та всіх присутніх привітав міський голова Володимир Коваленко: “Коли людину мучить спека – вона йде до Дніпра втамувати спрагу. Коли холодно – поспішає до вогню зігріти свою душу. Коли важко, виникають проблеми – людина йде до друзів. А коли ми з вами приходимо до музею-садиби Анатолія Бахути – все це ми знаходимо тут: і живильну прохолоду, і людське тепло, і добру пораду. Такий світ залишив по собі Анатолій Бахута.

Сьогодні як ніколи це місце є таким, куди потрібно йти – не лише самому, але й запрошувати сюди інших. Ми живемо з вами в країні, де багато душ глибоко поранені різними обставинами: військовими діями, політичними інтригами, чиймись грубими, брудними діями, які влізли в душу брехнею, плітками, безвідповідальністю! Світ нині такий – і не всі можуть витримати! І також намагаються відповідати злобою, плітками, заздощами. А це – дорога в нікуди! Тому зверніть увагу на слова Анатолія Бахути: “Не знайшовши людину в собі, даремно шукати її в інших”. Ці слова я б написав у кожного на дверях будинку. Виходиш із дому – і читаєш. Перш, ніж дати комусь оцінку, подумай: а як ти сам чиниш? У нас нині кожен вимагає правил, а більшість по цих правилах самі жити не хочуть. Я впевнений, що сюди, до цього музею, приходять абсолютна більшість творчих людей. І ви нині є провідниками Добра, Чистоти, Правди, яку

потрібно повернути українському народу, нашій нації. Бо якщо нічого не зробимо, то попереду нічого світлого не побачимо. Ми ж отримали у спадок від старших поколінь можливість жити, працювати, навчатися. А що ми залишимо у спадок нашим нащадкам? Тому нехай день, коли ми прийшли сюди за покликом душі, стане наступним кроком на дорозі повернення українців до своїх традицій, свого коріння, своєї суті – мужніх, розумних, талановитих, працьовитих, творчих людей”.

У цьому році журі конкурсу очолював поет, журналіст, перекладач Валерій Кулик. Члени журі, серед яких були поети Анатолій Кичинський, Андрій Кличановський, в режимі “інкогніто” ознайомились із творами конкурсантів та виставили їм оцінки. Спочатку оголосили імена всіх учасників і вручили їм грамоти та подарунки за участь. А потім, витримавши інтригу, оголосили імена переможців. Одноголосно журі відзначило збірку поезій Світлани Трохимчук і прозу Миколи Черемиса.

Голова журі конкурсу Валерій Кулик висловив думку всіх членів журі про те, що премія Анатолія Бахути вже вийшла за межі Нової Каховки. І для подальшої популяризації творчості поета вона вже має набути обласного, або вже навіть всеукраїнського рівня!

“Почуття надзвичайно світле і променисте, коли я переступаю поріг цього музею”, – зізнався Валерій Кулик. – Перший день останнього місяця літа. Прекрасна природа. І коли твоє серце розкривається любові, ти торкаєшся святих берегів – і дихається, і мріється, і думається про завтрашній день прекрасно”. Валерій Кулик прочитав вірш, який написав, коли вперше приїхав до музею – “Ходімо, друзі, в гості до Бахути”. В ньому є такі рядки: “Пішов поет із повним серцем див за горизонт...Ще не розтанув дим, яким думки сіяли безборонні”. В. Кулик пригадав, як із колегами приходили до А. Бахути, коли він уже важко хворів. І поділився відчуттями: на цьому подвір’ї зелено і привітно, тут особлива аура. В. Кулик подякував працівникам музею, які дбайливо доглядають за садибою і “горнуть своє серце до цього дому”: “Нині розкішно квітує всіма барвами літо! Вітаю новокаховчан із цим святом, – продовжив голова журі. – Анатолій Бахута знаний не тільки на новокаховській землі. Ми, письменники Херсонщини, думаємо про те, щоб цей конкурс розширив свої межі і приймав нових лауреатів”. В. Кулик подарував директору музею Т. Лупашко свою нову книгу сонетів.

Поет Анатолій Кичинський зізнався: йому і сумно, бо Анатолія Бахути немає вже 30 років. І радісно – бо творчі люди знову зібралися разом на цьому літературному святі. Він порадив, що новокаховчани так дбайливо ставляться до садиби поета, пропагують його творчість і гостинно запрошують до музею. На жаль, не всім відомим літераторам Херсонщини, які вже пішли з життя, так пощастило. Мандруючи Україною, Анатолій Кичинський порівняв ставлення до творчої спадщини українських літераторів у різних областях України, і не може заспокоїтися: чому рідна

Херсонщина така депресивна? Чому в Чаплинському районі досі немає музею всесвітньо відомого драматурга Миколи Куліша? “Я заздрю світлою заздрістю новокаховчанам, що ви маєте такий музей Анатолія Бахути”, – відзначив поет небайдужість новокаховчан.

Отже, відомі херсонські поети, члени журі пропонують підняти рівень конкурсу до загальнообласного. Цю пропозицію підтримав і міський голова Володимир Коваленко. Він пообіцяв винести її на розгляд депутатів міської ради.

Глибини творчості відкрили для учасників зустрічі вихованці дитячої музичної школи Нової Каховки. Вітали новокаховчан із подією поетеси Надія Звягінцева, Людмила Єгорова, ректор Новокаховського гуманітарного інституту “Україна” Георгій Севрюков. Директор музею Тетяна Лупашко подякувала гостям, а також вірним помічникам закладу за допомогу, увагу до проблем музею-садиби, підтримку в популяризації літературної творчості Анатолія Бахути і літераторів Новокаховської громади. В цьому році вдалося видати нову книгу раніше не опублікованих поезій Анатолія Бахути “Ми діти людей”, до якої увійшла антивоєнна поема, написана поетом у 1970 році – примірники книги вручили міському голові Володимирі Коваленку і членам журі. У книзі є такі рядки: “Звідки ти взяв, що не ти, а хтось інший за тебе повинен відстоювати твою землю?”.

Як відомо, літературний конкурс на здобуття премії імені Анатолія Бахути був заснований завдяки ініціативі міського голови Володимира Коваленка і рішенням міської ради у 2015 році. Розмір премії переможцям у 2020 році – по 5 тисяч гривень кожному. Вітаємо цьогорічних переможців із заслуженою винагородою!

РЕЦЕНЗІЇ ТА ВІДГУКИ

Василь Загороднюк

Від сотворіння світу до “Сотворіння цвіту” (Анатолій Кичинський “Сотворіння цвіту”. К. : Український пріоритет, 2020. 264 с.)

Ніхто не відповість точно, а яка кількість поетичних книжок прийшла до читачів від сотворіння світу і до наших днів. Їх дуже багато. І вони внесли і вносять, і будуть вносити свою лепту в утвердження правди і добра у цьому світі. Не такому вже і правдивому, не такому вже і доброму. Без перебільшення можна говорити, що нова книжка Анатолія Кичинського – лауреата Національної премії імені Т. Г. Шевченка – “Сотворіння цвіту” вписується в русло цих думок. Її високий художній рівень реалізується через максимум авторської виразності та зрозумілості, де є минуле і сучасне, де є емоція і думка, переживання і надія.

“Сотворіння цвіту” є своєрідним творчим звітом перед читачами поета. І на її появу вони вже відгукнулися численними відгуками в інтернет-мережі. У книзі представлені твори різних років і різних видань, і є дебютні поезії, найновіші з них написані у цьому році. Наприклад, поезія “Так трава проривається крізь пострадянський залізобетон”, якою починається “Сотворіння цвіту”. Анафорний прийом у цій поезії забезпечує їй інтенсивну динаміку, підкреслене розкриття реалій і почуттів від цих же реалій, як реакцію на них. Тут є алюзія. Та вона розкодовується самим автором, а саме неологізмом “сосюрреалізм”. Цей твір заслуговує на те, що його можна вважати епіграфом до “Сотворіння цвіту”. Адже у ньому і насиченість думки, і висока образність, і філософське узагальнення, і щире людське почуття. Перераховане домінантою проходить через усю книжку. Звичайно, у кожній з її поезій є свої нюанси, смисли, своє індивідуальне єство. Це під силу творчому “я” А. Кичинського.

У 1969 році побачила світ його поезія “Жива і скошена тече в мені трава”. Згадка про неї є логічною і обґрунтованою. І коли проводити паралелі, а чи порівняння з “травою, що проривається крізь радянський залізобетон”, то вони є. Насамперед – філософсько-світоглядні. Більше чим за півстолітній період вони художньо викристалізувалися, набули життєвого досвіду, але залишилися вірними собі, якщо спрощено, то це нерозривність людини і природи. Та за цією формулою – людське життя, складне і непередбачуване, з надіями і печалями, з поразками і перемогами, що і відтворюється у поезіях автора.

Володимир Базилевський у передмові “Спиральний рух” до видання “Срібна голка і нить золота” А. Кичинського, що вийшло у серії

“Літературні скарби Херсонщини” 2010 року писав: “Поезія – спіральний рух. Поборювання герметизму у межах можливого”. Від “Жива і скошена тече в мені трава” і до “Так трава проривається крізь пострадянський залізобетон” пройдено творчий шлях уподібнений спіралі: “І рух по колу. І спіральний рух”. За цим авторським образом завжди бачиться націленість на подолання нових поетичних вершин. Герметизм тут відступає, йому непідвладний дух творчості. Вже назва книжки – “Сотворіння цвіту” – засвідчує це. Якщо є цвіт – буде плід. Він у поета наповнений морально-етичними і духовними категоріями, якими так часто нехтує сьогоднішній світ, але без яких цей світ не буде мати плоду, він буде приреченим... Якщо виходити з загальновідомої тези, що митці чутливіше сприймають і реагують на буд-які реалії, то в їхньому образі і творчості можна побачити ці реалії, цей світ. Потрібно лише бажання дивитися та бачити. У “Сотворінні цвіту” є така мініатюра:

– Всі ми художники. Всім нам дано
тіла підрамник, душі полотно...
– Що ж ти – скажи-но, якщо не секрет, –
в і ч н е вимучуєш?
– Автопортрет”.

Від цієї образної стислості і до епічної широти, що бачимо у “Пісні про зубра”, А. Кичинський реалізує свій творчий потенціал.

У кожній книжці кожного автора є частинка автобіографічного, хоч би тому, що він її пише, а це вже частинка його біографії. А. Кичинський створив свій цвіт цією книгою і пропонує його нам. У ній поетичне цвітіння уже переростає у прозове. У книзі представлені невеличкі за обсягом життєві оповідки, за жанровою ознакою назвемо їх саме так. Дуже цікаві, дотепні, з гумором, самоіронією, вони викликають справжнє зацікавлення і виражають ще одну рису авторського самовираження. До якої обов’язково додаємо інформацію про автора як художника. “Сотворіння цвіту” ж прикрашають репродукції його картин. Одна з них – “Буйноkwіття” – відкриває цю колекцію поезії у живописі. Чи є вони продовженням поетичного поступу, а чи це самостійний креативний вияв – відповідь хай дають знавці психології творчості. А реципієнт переконливо скаже, що це красиво.

Вимогливість А. Кичинського до його Величності Слова є однією з обов’язкових його творчих рис. Він у цьому глибоко розуміється, знає його невичерпні можливості. І цю тему можна розвивати і розвивати... Обмежуємося словами Максима Рильського: “Часом можна висловить пейзажем / Те, для чого слів нема людських”. У поезії “Катерина Білокур” А. Кичинського є такий рядок: “Отаке воно, щастя”. Продовжуємо вже на його адресу, ось таке воно, творче щастя нашого сучасника, поета і художника. І його він стверджує новими текстами і полотнами.

Микола Дупляк

Цікава й повчальна публікація про таврійський край (Василь Гайдамака. Козацький степ. Київ, 2019. 174 с.)

Нещодавно пошта принесла мені з України невеличку своїм об'ємом, але глибоку змістом книжку – художньо-історичний нарис п. н. “Козацький степ”. І назва книжки, і картина козака на коні, що на обкладинці, “Стій! Випала люлька з табаком“ авторства А. Н. Герасимова, відразу привернули мою увагу. Це, тим більше, що в мене все був сантимент до козацтва, бо ж і я козацького роду, хоч у степах України ніколи в житті не бував, весь вік прожив поза Батьківщиною. Моїм обмеженим джерелом знань про наш степовий край, в основному, були курси з історії України, поеми Тараса Шевченка та принагідна література. Цього однак не було досить, тож трапилась нагода краще познайомитись із нашим минулим та з життям і творчістю митців, які народилися, жили або перебували на Херсонщині і писали про красу і гармонію таврійського козацького степу, про боротьбу за свободу та незалежність Батьківщини, а все це на тлі сучасних подій в Україні.

Я мав особливу приємність і насолоду гортати і перечитувати цю книжку, коли відпочивав на островах Карибського моря. Вона, ця книжка, безперечно, має притягальну силу. Хотілось також довідатися про те, чи залишився в Україні свідомий дух нащадків наших славних козаків, чи теж затратився за довгі роки російського поневолення і московщення. Цікаво було також дещо довідатися про шановного автора твору з козацьким іменем, що йде від козаків-степовиків Кизи-Кермену на Херсонщині (тепер Берислав), де його прадід Родіон Гайдамака в царські часи в козацькому коші був писарем, а дід був козацьким старшиною. Батько Василь у радянські часи був будівельником, а його син, Василь Гайдамака – став військовим моряком-підводником. Він – полковник медичної служби, журналіст, поет, прозаїк, мариніст, родом із Херсона.

Події в книжці відбуваються, в основному, на тлі розмови батька Василя з сином Сергієм, який приїхав із Нижнього Новгорода (Росія) на відпочинок до батька. Сергій виріс на Далекому Сході, служив на Тихоокеанському військово-морському флоті, одружений із росіянкою, яка говорить лише російською мовою, але розуміє українську. Подія немов перекликається з переказом про євшан-зілля. Батько бажав показати синові красу рідної землі – безмежний образ степу в творчості українських письменників, познайомити його з важливими фактами в історії України, яких син не знав, бо замовчувалися, фальсифікувалися, а то й заборонялися за радянських часів, а в Росії продовжують замовчуватися. Тут маємо діло

з проблемою національної самоідентифікації. Парость правдивої інформації йде від батька до сина.

Василь Гайдамака порушує питання про наукові та загальновідомі факти з історії України та Росії, пояснює як вони фальсифікуються, заперечуються або перекручуються російськими істориками і політиками. На підтвердження цього наводить приклади, зокрема, про “руську” Анну Ярославну – дочку київського князя Ярослава Мудрого, яка була королевою Франції. Відомо ж бо, що саме Україна, а не Росія є спадкоємницею і наступницею Київської Русі. Цинічно, підсумовує автор, коли одна країна краде в іншої історію, науку, культуру, приписує собі не своїх учених, митців, навіть святих.

Автор вимальовує перед читачем козацький степ як символ волі, боротьби за свободу і незалежність України, як символ краси і гармонії, як символ різнобарвних і чарівних пейзажів. За ним постає патріотичний, величезний, національно-виховний потенціал, що є сьогодні необхідним та актуальним, – підсумовує автор. Батька і сина Сергія еднають однакові погляди на життя, на історичні події та служба у збройних силах, фахова медична освіта й одна професія – військовий лікар ширшого профілю: син у військових частинах, а батько – на військових кораблях. Обидва цікавляться козацьким минулим Таврійського краю. Батько показує синові родинні світлини, кам’яні козацькі хрести предків на цвинтарі, розповідає про них, про смерть прадіда Родіона від Голодомору. Батько немов відкриває синові очі на правдиві події. Багато чого син довідується вперше. Батько Василь із сином і невісткою відвідують Кам’янську Січ і могилу кошового отамана Кам’янської Січі Костя Гордієнка, пам’ятну стелу на честь 300-річчя Кам’янської Січі, згадують про важливі історичні події. Публікацію збагачує мапа Дніпрових порогів і розташування Січі в різні періоди її існування.

Автор нагадує, що *“коли у США приймали Конституцію, то спирались на перший в Європі демократичний конституційний документ 1710 року, який розробляв Гетьман Пилип Орлик і запорозькі козаки на чолі з Костем Гордієнком. Вони були патріотами України і виступали проти московського насильства”*. Батько рекомендує синові нові публікації про козацьке минуле, напр.: *“Оповідання про славне Військо Запорозьке низове”*, *“Хто є хто в українській історії”*, *“Повернення отаманів гайдамацького краю”*, *“Народна пам’ять про козаків”*. Йому приємно, коли син цікавиться справжнім минулим свого роду та своєї Батьківщини. Сергій та невістка вперше довідується від батька про те, що в серпні 1941 року, коли радянські війська відступали перед німцями, то сапери, за наказом командування, підірвали ДніпроГЕС. Ні місцеве населення, ні війська не були попереджені про небезпеку. Піднялася гігантська, понад

двадцяти метрів хвиля. В одну мить загинули радянські військові, що рухалися по дамбі. Хвиля знесла нижню частину Запоріжжя й затопила її мешканців... Водяна хвиля знищила села вздовж Дніпра. Історики твердять, що загинуло від двадцяти до ста тисяч народу. *“Україна – не Росія, в Україні розкривають усі таємниці історії”*, – підсумовує автор.

Вражає розповідь про долю інвалідів війни, які *“своїм каліцтвом псували картину щасливого радянського життя”*. Перед святкуванням 70-річчя Сталіна 1949 року, їх раптом не стало, забрали їх у казенні притулки. *“Інших жебраків, які втратили здоров'я в ім'я перемоги, звели за одну ніч на залізничні станції, відібравши паспорти й солдатські квитки, та відправили в Сибір або на острів Валаам в Ладозькому озері, де вони нікому не були потрібні. Є свідчення, що частину калік відвезли в степи Казахстану й, викинувши з товарних вагонів, розстріляли з автоматів”*. Доречно зауважує автор, що *“хто-хто, а КДБ-шник Путін повинен знати страшну правду цього острова, як і інші злочини сталінського режиму. Попри те, сталінізм у Росії відроджується і влада цьому явно сприяє”*.

Автор стверджує, що в минулому доцільно промовчувалися успіхи українців у різних ділянках знання. Всі знають про те, що першу пересадку серця у світі здійснив Крістіан Бернард 1967 року, але херсонський хірург – головний лікар обласної лікарні Юрій Вороний здійснив першу в світі операцію нирки 1933 року, однак, ні пам'ятника, ні пам'ятної дошки, ні назви лікарні на честь його імені, ні музею Юрія Вороного немає й досі. Сумно, очевидно. Росіяни люблять усіх талановитих людей собі приписувати, напр.: визначного художника Іллю Рєпіна, славного народного артиста СРСР Сергія Бондарчука за його фільми *“Война и мир”*, *“Они защищали Родину”*, *“Молодая гвардия”* тощо; талановитий актор і кінорежисер Євген Матвєєв родом із Херсонщини. Кремлівські керманічі навіть не дозволили поховати класика українського кіно Олександра Довженка в Україні. Його поховали в Москві.

Підсумовуючи свої міркування, Василь Гайдамака пише: *“Розпад російської імперії, названої федерацією, – це закономірність”* і висловлює гнів з приводу анексії Криму та окупації частини Донбасу Росією. Він із гордістю пише про те, що на Херсонщині є десять краян-лауреатів Національної премії імені Т. Г. Шевченка. Серед них – відомі художники, архітектори, артисти, письменники й журналісти, а саме: Олексій Шовкуненко, Дмитро Міщенко, Анатолій Кичинський, Абрам Фріман та інші.

Автор із пошаною пише про свого земляка – талановитого поета Яра Славутича з Канади, який *“рідному краєві присвятив чимало поетичних шедеврів”*. Засуджує однак драматурга Олександра Корнійчука

за його п'єси “Загибель ескадри“, “Платон Кречет“ – усі в душі похвали соціалістичного реалізму. За це його зробили академіком і Героєм праці та дали п'ять сталінських і ленінську премії, а його дружині Ванді Василевській – три сталінські премії. Серед письменників ходила епіграма: “Корнійчук і Ванда – не сім'я, а банда“.

Якщо Тарас Шевченко писав про красу українського села України XIX століття, яке було “неначе писанка“, та поневіряння і недолю краян за кріпаччини, то за радянської влади на тлі XX століття геніальний драматург Микола Куліш (родом із Таврії) змальовує жахливий стан у післяреволюційних селах, які він бачив, – страшний голод. За це його розстріляли 1937 року на Соловках як одного з 1111 жертв режиму Сталіна. Приводом до арешту української еліти, пише автор, були звинувачення у нібито приналежності до таємних антирадянських організацій. Їх знищували тільки за те, що вони – українці, що розмовляли українською мовою, писали або говорили правду про Україну. Юрій Мушкетик – голова НСПУ наводить такі дані: “...Зі 650 українських літераторів у 1937 році залишилось 36. Вони були розстріляні або закатовані у таборах“.

Ще 1930 року в Харкові відбувся т. зв. “розстріляний з'їзд“, коли розстріляли всіх делегатів – 337 кобзарів та їхніх малолітніх поводитирів. Кобзарів знищували і в інших містах під тим приводом, що це “націоналістичні елементи“, – уточнює В. Гайдамака. Вражає думка українофоба маршала Жукова про українців, які не змогли 1941 року евакуюватись і залишились в окупації. Він сказав, що вони мають бути виселені в Сибір, “щоб там будували свою Україну” (?!). Сергій був приголомшений ревелюціями батька. Дуже цікавим й інформаційним є розділ про херсонських письменників, яких “надихали дивовижні степові виднокола” – Борис Лавренюв, Микола Братан, Василь Загороднюк, Анатолій Кичинський, Валерій Кулик, Василь Мелещенко, Олесь Гончар. До речі, до 100-літнього ювілею від дня народження останнього з них, одну з центральних вулиць Херсона – вулицю В. Белінського перейменували на вулицю О. Гончара.

Про життя селян на Херсонщині за радянських часів автор пише, що вони платили всілякі податки, навіть за фруктові дерева, а виживали тільки за рахунок свого підсобного господарства. Колгоспники навіть паспортів не мали і не могли виїхати з села жити в місті. Жили кріпаками. Отаким було “щасливе“ радянське життя в колгоспників.

Дуже цікавий розділ “Кремлівська фальсифікація історії“. З нього довідуємось про те, що 1492 року під стінами тягинської фортеці українські козаки дали перший бій туркам. Автор указує на брехню Путіна, який у розмові з Президентом Америки Бушем нервово сказав, що “Україна – це не держава“, а пізніше, на пресовій конференції в Москві

знову повторив, що “України, як такої, ніколи не було. Вона, мовляв, з’явилася тільки після Жовтневої революції при радянській владі”(?!). Путін розуміє, що велика імперія, якою є Росія, повинна мати величезну історію. Саме тому Росія тепер намагається привласнити собі історію Київської Русі. Нахабству Путіна немає меж. Під час зустрічі у Версалі з Президентом Франції Е. Макроном він безсоромно сказав: “Освічена французька публіка знає, про *руську Анну Ярославну* – королеву Франції...”. Автор різко відкидає такі й подібні брехливі нахабні заяви диктатора Росії. Навіть на карті України 1919 року позначені в її складі сучасні українські землі в Росії – Кубані, Ставропілля й навіть Криму. Російські політики “забувають” про існування Запорозької Січі, яка мала ознаки державности та яку знищила цариця Катерина 1775 року, промовчують існування державного утворення Гетьманщини, яку знищив царат 1784 року, “забувають” і про проголошення 1918 року Української Народної Республіки, знищеної більшовицькою Росією. Багато чого забувають...

Відвідуючи Україну 2018 року, я з приємністю спостерігав написи на великих афішах: “Мова захищає наше серце, віра – душу, а армія – захищає нашу землю“, під яким видніло ім’я Президента України Петра Порошенка. Чудово! Не забуваймо цих слів ні на мить! Василь Гайдамака доречно нагадує нам історичні слова Михайла Грушевського: “*Завдяки історичній пам’яті людина стає особистістю, народ – нацією, країна – державою*“. Не забуваймо й цих слів.

Чимало місця В. Гайдамака присвятив козацькому степу у творах Юрія Мушкетика. Він нагадує синові і невістці, що Херсонщина – це наша рідна батьківщина. Не забувайте про це, коли поїдете додому.

“– *Ти знаєш, дивуюсь і заздрю не тільки тобі, а й нашому народу. В українців такий патріотичний настрій, вони так палко люблять Україну!* – відповів Сергій.

– *А як ти думаєш? Ми можемо пишатися своєю державою, бо Україна – це не Московія, яка роками збільшувала свої землі шляхом завоювання, загарбання земель сусідів, а українських козаків називала розбійниками. Україна ніколи ні в кого нічого не захоплювала, а козаки – це вільні люди, трударі, діловиті, майстрові й винахідливі, які віддавали своє життя за свободу, за рідну землю...*”

Про своє місто В. Гайдамака на прощання з сином м. ін. так говорить: “*Херсон – рідне мені місто, яке я самовіддано й вірно люблю. Тільки одна його назва чого варта – грецького походження, від назви Херсонес – древній Корсунь, де князь Володимир прийняв хрещення*”. Про митців, які писали про козацький степовий край, зазначає: “*це мудрі, талановиті люди, патріоти нашої української землі, нашої держави, яка*

вистраждала свою свободу, незалежність кров'ю і потом, сльозами і тяжким життям наших предків. Українці гідні того, щоб їхнє життя нарешті поліпшилося, щоб жили у вільній демократичній державі разом із європейським цивілізованим світом. Саме за це кращі сини нашого народу гинули на Майдані, саме за це кладуть своє життя наші воїни на сході країни у війні, яку розв'язала кремлівська Росія". У розповідях автора про козацьке коріння наших предків, красу нашого краю, про знаних українських письменників, про козацький степ, який вони оспівують, відчувається його велика любов до України, до нашої Таврії, до красеня Херсона, якому присвятив вірш:

*Віками сяє над Дніпром
Херсон – земля моя гостинна!
Він славиться своїм добром,
Як наша люба Україна ("Гімн Херсону").*

Книжка написана гарною українською мовою. Її легко читати. Вийшла у видавництві "Український пріоритет" у Києві. Публікацію доповнюють і збагачують 4 мапи та 34 світлини. Тиражу публікації, на жаль, не названо. Можна здогадуватись, що він малий. Шкода. Варто б перевидати цю книжку, щоб прочитало її якнайбільше мешканців України, а Таврійського краю зокрема. Публікація підтверджує, що й досі залишився свідомий дух нащадків наших славних козаків у степах України. У книжці трапляються деякі мовні та інші недоліки, яких не було б важко позбутися, напр.: *рибак* (ловець риб) замість правильного *рибалка*, *заклучні слова* замість *прикінцеві слова*, чи у вас є *інший* план дій замість чи у вас є *інший* план дій, *мясом* (без апострофа), *мад'яр* (з апострофом), *все колить* мене замість *все коле* мене, *в красивому вбрані* замість у *гарному вбранні*, у *Ладозькому озері* замість у *Ладозькому озері*, *вспомини* замість *спомини*, *госпіталь* замість *лікарня*, *шпиталь*. Якось дуже не по-українському звучать англійські музичні терміни, що знущаються над нашою мовою, всякі *"репи, хард рок, панк-рок, біг бенд"*. Ці дрібні недоліки аж ніяк не применшують значення цієї корисної та мудрої публікації. Щиро рекомендую її українцям, які знають багато про свій рідний край і тим, які знають мало. Книжка збагачує усіх.

Василь Загороднюк

**Алегоризація або аналіз одного твору:
теоретичний дискурс**

**(Барнетт А. Муха. Вісник Таврійської фундації (ОВУД). Вип. № 16.
Херсон, 2019. С. 191-194)**

Наукові визначення, що таке художній образ, художній твір об'ємно і детально пояснюють реципієнту сутність цих понять, їх змістову наповненість. Чи є ці визначення категоричними, стовідсотково переконливими, вичерпними у своєму осмисленні, розумінні першооснови того ж художнього образу чи художнього твору?.. Віддаючи належне науковим констатаціям, можна говорити про їхню динаміку. Це логічний і закономірний процес. Якщо виходити з того, що художність як спосіб відтворення навколишньої дійсності є частиною нашої культури і життя, то вони завжди мінливі і багатобарвні. Термін “універсалізм” чи не найповніше дотичний до її визначення. А константи віковичних традицій у своїх глибинах у латентному стані мають дух і потенціал новаторства. Тому архаїка може за певних умов ставати новомодною думкою, течією, що дає новий погляд на сучасне життя, його нове художнє моделювання. Ці міркування не є науково-філософськими відкриттями. Вони є лише спробою ще раз привернути увагу до одного з аспектів літературного процесу, що є частиною людського поступу. Усвідомлюючи, що не можна обійняти неохопне, зосереджуємося лише на одному творі одного автора. Це новела “Муха” Аліни Барнетт. Широке коло читачів ще не знають цього твору і його авторку. Проте, є підстави говорити, що літературне майбутнє у неї є перспективним. У цій сфері – прогнозування – річ надзвичайно складна і часто осудлива з боку обивателя. Звичайно, пріоритетніше писати про читабельні світові бестселери, посилаючись на оцінки авторитетних критиків. Але завдання літературної критики полягає не тільки в цьому, а й у тому, щоб виявити зародки справжнього таланту, підтримати їх об'єктивною оцінкою, дати їм забрунькувати. У наш інформаційно насичений час це є архіважливим. Зрештою, цю тезу можна підсилити думками багатьох авторитетів. Наукова концепція природи художнього таланту перебуває в динаміці. У дослідженнях, наприклад, М. Арнаудова, Г. В'язовського, Л. Гінзбург, О. Потєбні, М. Рубакіна, В. Фашенка, О. Цейтліна, П. Якобсона є багато суджень про дану проблему та шляхи її розв'язання. Сотні імен сучасного літературного процесу можна вписувати в парадигму їхніх наукових теорій, пояснювати, прогнозувати їх розвиток, висовувати нові гіпотези. І це закономірний процес. І в ньому є завжди оновлення, з появою нового імені, що приваблює своїм талантом.

Отже, Аліна Барнетт дебютує поетичною збіркою “Мелодии души” 2011 року. У ній домінує щирість почуттів ліричного героя, його намагання кохати і бути коханим. Та це виявляється не так і просто, що підтверджується творами цієї збірки. Процес переживання чи не найскладнішого людського почуття – кохання – з його надіями, реаліями і втратами інтерпретується і передається читачеві. Друга публікація А. Барнетт, що побачила світ в антології творів херсонських письменників “Степова симфонія” (Херсон, 2019) – це фрагмент з її роману “Джон Говард: в ім’я співчуття та любові”. Вже фрагментарна частина цього твору переконує нас у тому, що в ньому в художній формі порушуються складні соціальні та морально-етичні проблеми. Його головний персонаж – реальна історична особа – Джон Говард, виписується психологічно аргументовано і переконливо, як і херсонські степи, якими він не без пригод їде виконувати свою лікарську місію. І ось в альманасі “Вісник Таврійської фундації” (№ 16 за 2019 рік) з’являється третій творчий посил авторки – новела “Муха”. Саме цей твір дозволяє автору цих рядків робити висновок, що в літературу входить талановита особистість. Звичайно, її становлення і розвиток залежить і залежатиме від багатьох чинників. Усіх і не передбачити. Та можна робити певні узагальнення й оптимістичні пояснення на основі вже відомих фактів. При цьому зазначаємо, що формула талановитості письменника, сприймаємо її умовно, завжди має те, що не можна пояснити ніякими теоріями чи найнесподіванішими думками. У руслі цього констатуємо, що А. Барнетт пройшла традиційну школу літературного навчання: літературні студії, творчі зустрічі з майстрами слова, літературні дискусії. На цьому ми наголошуємо тому, що вона робить надзвичайно сміливий творчий крок у своїй долі. Володіючи українською і російською мовами, вона опановує англійську і починає писати нею. Її навчання у Гліндурському університеті Великобританії на факультеті англійської літератури і креативного письма сприяє і посилює її творчий потенціал. Український читач її творів “Муха” і “Джон Говард: в ім’я співчуття та любові” знайомиться з ними вже в перекладі з англійської.

І тут дозволимо кілька міркувань на рахунок цього. Дебютувати в розвиненій англійській літературі, коли ти не є природним носієм англійської мови, справа не з легких. Творча конкуренція тут надзвичайно висока. Та А. Барнетт входить у це іномовне середовище та іншомовну літературу. Це її право вибирати таку ношу, вкорінюючись художнім словом в англійську літературу. Українсько-російське мовне середовище, яке формувало її лексичний запас, світоглядні переконання, однозначно впливає і на засвоєння англійської мови. Тобто, український менталітет творчо реалізується в англійській літературі. Думається, що це

привідкриватиме для авторки нові можливості, нові творчі обрії. Психологія творчості у цьому питанні підтверджує, що письменники-білінгви не рідкість у світовій літературі. Здебільшого вони реалізуються у споріднених мовах. У нашому випадку – приклад інший. Хоч і це не є унікалом. О. Пушкін писав російською й французькою, В. Набоков – російською й англійською, О. Бурггардт (Юрій Клен) – німецькою й українською... Та вони вповні реалізувалися у рідній мовній стихії. Наводячи ці приклади, аж ніяк не спонукаємо Аліну Барнетт до вибору мови своїх творів. Вона це вже зробила. Як закарбував креативний поет Володимир Затулівітер: “Такою мовою писати, мов підзирати Божі сни” [2, с.5]. Опановуючи образну систему англійської, її першосуть і глибину змістовної наповненості слова, занурюючись у класичну англійську літературу, її сучасні бестселери, А. Барнетт починає продукувати власні художні твори.

І постає питання, як це позначиться на розвитку її таланту. Інтенсивна філологічна гімнастика, а саме, вивчення будь-якої іноземної мови, позитивно впливає на мовну культуру особистості. А талант буде тільки у вигрші від підвищення цієї мовної культури, збільшення її лексичного запасу, а звідси, і виражально-зображальних засобів. Звичайно, врахування інших чинників творчого процесу також є важливим. Ми ж беремо ракурс: мова – талант. І ці два слова можна ставити в один синонімічний ряд. Мої можливі опоненти можуть дорікнути мені про упередженість цих міркувань, на прикладі одного твору – “Мухи”. Мовляв, тільки з часом можна побачити результати креативних зусиль. Так, дійсно, час може показати і творчі злети, і паузи, і застої. А може у просторі й часі один із дебютних текстів стати дороговказом у долі автора. Як це сталося, наприклад, із “Синьою книжечкою” В. Стефаника, “Лебедями материнства” В. Симоненка.

Основним засобом зображення в новелі “Муха” А. Барнетт є алегорія. Вона з давніх-давен увійшла в літературу як один із потужних рушіїв творчості. Перевтілення, уособлення людських рис в образах тварин знайоме нам із дитинства з багатющого фольклору, зокрема, з казкового епосу. Цей процес успішно трансформувалася в літературу і зайняв у ній вагоме місце. Вже “Метаморфози” Овідія підтверджують цю думку. І процес алегоризації в літературі є невпинним. У це русло вписується і новела “Муха” А. Барнетт.

Муха з однойменного твору, народившись і живучи в мушиному соціумі, має свої проблеми. І вони безпосередньо дотичні до людського соціуму. Це дві живі цивілізації, що паралельно співіснують, навіть спостерігається їхня взаємозалежність. І що характерно, відображення мушиного світу з точки зору гомо сапієнса не є зверхнім. Тут не

вивершується людина як вершина харчового ланцюжка. Швидше, є намагання порозумітися, знайти консенсус співжиття. При цьому, теза – кожному своє – все ж таки домінує. Бо ж залежність мух від людей – очевидна. Чим більше чистоти, стерильності в людському житті – тим небезпечніше для мух, і навпаки. Можна говорити про порушення санітарних проблем у творі, та вони є у ньому другорядними. Головне ж – як жити мусі і людині у спільному середовищі. Сквородинська ідея сродної праці не може їх об'єднувати. Бо це суперечить здоровому глузду, адже бруд і чистота не можуть ототожнюватися. Та ось концепція “Мухи”, її естетична спрямованість гармонізують навколишнє середовище, у якому достатньо й агресії, і злоби, й інших соціальних викликів, що супроводжують наше життя. Тому в першому реченні новели стверджується, що Муха була о с о б о ю. І вся сюжетна канва твору наповнюється роздумами і діями цієї о с о б и. Паралельно вимальовуються і людські постаті. Комунікація мушиного і людського – є стрижнем побудови твору. І тут є завуальована антитеза. Для Мухи є приниженням уживати їжу з підлоги. Вона вихована в “аристократичних” традиціях. А для людини не допускати, щоб їжа (навіть її крихти) потрапляли на підлогу. Та ці правила не дотримуються. І Муха виконує роль кухонного пилососа, що є прихованим докором людині, але не з точки зору Мухи. “Після цього випадку Муха “заповажала” людину, зрозумівши, що коли б не двоногі, то їжу можна було би побачити лише на картинках” [1, с. 192]. Тому вона стає менш надокучливою для свого співмешканця – господаря-бізнесмена. Опис у новелі його ранішнього просинання, туалетного процесу, кавування є доказом “примирення” мухи і людини. Та одвічна неприязнь між ними залишається. Смертельна загроза для Мухи, особливо під час шукання нею їжі, будження людини своїм дзижчанням, нальотами на її обличчя, залишалася. Та й інші мухи попереджають її про небезпеку, а саме, можливість залишитися “безформною плямою”. Після такої інформації життя Мухи змінилося. Страх за своє життя змушує її бути обережною. Вона майже не літає, не дзижчить, не їсть... стресова ситуація. Повернення до звичного способу життя сталося через тиждень. Почуття голоду перемагає почуття страху. До цього ще додається нове для неї відкриття, що авторка експонує одним реченням: “Але в один із прекрасних днів у неї ледве не стався інфаркт” [1, с.193]. Цей художній образ сприймається свіжо і зацікавлено. Адже, інфаркт у мухи – це щось нове в художньому образотворенні. А. Барнетт не стала цей епізод деталізувати. Натомість, вона подає картину, що пояснює можливий інфаркт у комахи. А саме: “Підлітаючи до ліжка підприємця, Муха помітила, що там не одна, а дві голови. Видовище було не для слабонервових, і вона в ступорі ударилася об підвіконня, але тут же метнулася у повітря, щоб ще раз

переконатися, що це не сон” [1, с.193]. Сюжетна динаміка тут ущільнюється, перед Мухою постає проблема, а яку голову тепер будити, не допомогало ні круте піке, ні двадцятихвилинне літання навколо голови. І лише нова тактика – ходіння по голові – дала результат, одна голова проснулася. Логічно, що тут автором передається ейфорійний стан Мухи, що різко змінюється фізичним відчуттям чогось важкого, аж до втрати свідомості.

Відображення цього художнім словом співмірне з показом внутрішнього світу людини, її психологізмом. Коли поволі повертається свідомість, ознаки логічного мислення, згадуються найяскравіші життєві враження, як правило, дитячі. Для Мухи це були розпрямляючі її крила, сміттєвий бак мами і тата. У цьому епізоді людина, що спричинила такий стан Мухи, відсторонюється на другий план. Тобто, Мусі дається шанс вижити. Усвідомлення того, що вона не буде безформною плямою, додавало їй сили. Навіть амбітне, що про неї не складатимуть легенди, вже знівельовалося. Переломним моментом у її долі стає стислий образ світла, від якого їй повертається життя. А життя двох людських голів її вже не цікавить. І як творча родзинка сприймається на адресу їх – повітряний поцілунок. Таким чином гармонізуються відносини між ними. Муха летить до сміттєвого баку – її життєдайного середовища, що водночас містить відходи людської життєдіяльності. Формула співжиття знайдена. Художня правда Аліни Барнетт ідентифікується з фактичною правдою, де життя людини і комахи об'єднано єдиною екологічною системою.

Література

1. Барнетт А. Муха. *Вісник Таврійської фундації*. Херсон. 2019. № 16. С. 191-194.
2. Затуливітер В. Такою мовою писати, мов підзирати Божі сни. *Літературна Україна*. 2020. 1 лютого. С.5.

Микола Дупляк

Важливе дослідження про “русинський” сепаратизм на Закарпатті

**Любомир Белей. “Русинський” сепаратизм. Націстворення in vitro.
ТОВ “Темпора“, Київ, 2017. 392 с.**

Моє знайомство (свідоме і підсвідоме) з проблемою русинства, москвофільства та Закарпаття почалося ще в ранньому дитинстві на Лемківщині. У мене був приятель-одноліток і сусід, у якого не було батька. Я співчував йому з цього приводу. Щойно згодом я довідався, що його батько загинув на Закарпатті в боротьбі з мадярами 1939 року. Цього року, на клич Карпатської України, з Лемківщини пішло боронити Закарпаття чимало охочої молоді. Не всі повернулися додому. Багато лемків загинуло.

Слід нагадати, що Карпатська Україна протягом століть була відчужувана від матірних українських земель, а її історична доля вирішувалась збройними конфліктами між князями Галицько-Волинської держави та королями Угорщини. Від 1387 р., аж до розвалу Австро-Угорської монархії в 1918 році, Карпатська Україна під різними назвами була провінцією іншої держави. У січні 1919 р. проголосила свою злуку з УНР, але у висліді катастрофи українських визвольних змагань та політичних махінацій переможців, увійшла як автономна територіяльна одиниця до складу Чехословацької Республіки. У березні 1939 р. Мадярщина з дозволу Гітлера напала на Карпатську Україну, але зустрілась із збройним спротивом Карпатської Січі. Оборонці рідної землі рясно скропили Закарпаття своєю кров'ю. Героїчна боротьба Карпатської Січі з угорською армією була першим збройним виступом, що попередив Другу світову війну. З гордістю мусимо ствердити, що Карпатська Україна довше обороняла свою незалежність, аніж Польща, Франція чи Чехословаччина, яка в обороні своєї волі не віддала жодного пострілу.

Вивчаючи історію України, я зрозумів очевидну правду, що Київська Русь – це стара назва України, а русичі – стара назва українців, тому практично всіх українців можна назвати русичами, русинами (так називали нас поляки) і нічого злого в тому немає. З проблемою русинства і москвофільства я зустрівся в 1960-их роках в Америці. Моя зустріч із частиною моєї американської родини не була приємною. Виявилось, що ті, хто виїхав до США на початку минулого століття або й скоріше, попали під вплив москвофільства, змінили обряд із греко-католицького на православний і називали себе малими росіянами; українства не терпіли. Це – рідні брати і сестри моєї Мами – свідомої українки. Вони заохочували нас приєднатися до їхнього середовища, що об'єднувалось біля Лемко-Союзу та

його органу “Карпатська Русь”. Наші дорги розійшлися. Настало повне відчуження. Тоді я приписував їхню орієнтацію низькій освіті та баламутству їхніх церковних і світських провідників.

У пізніших роках мою увагу до проблеми русинства привернув своїми публікаціями його політичний провідник проф. Павло Роберт Магочі, який 1978 р. написав книжку “The Shaping of National Identity (Subcarpatian Rus 1848-1948)”. Я сприймав цю публікацію як несерйозне політичне замовлення. Те, що велика кількість істориків, включно з угорськими, прийняли правду, що первісним поселенням Закарпаття були русини - українці, не переконало його. Він почав далі поширювати твердження угорського історика Карачоні про прихід угрів на Закарпаття.

У своїх публікаціях П. Магочі ставить закарпатцям такі можливості розвитку: 1. Сконсолідуватись як етнічна група карпатських русинів, 2. Стати частиною мадярського народу, словаків, українців чи росіян. Відомо ж бо, що протинародний рух москвофільсько-мадяронський підтримували чехи, мадяри і поляки. Унаслідок цього постала політична деморалізація по селах Закарпаття, так що деякі селяни були дезорієнтовані. Крім того, український рух на Закарпатті не отримував ні від кого ані матеріальної, ані моральної підтримки. Всю освідомлюючу працю вела українська інтелігенція та свідомі громадяни.

Сусіди воліли мати в своїй державі несвідомих русинів, а не українців, бо русин – це матеріал до асиміляції. З русина можна зробити словака, поляка, мадяра, а з українця – ні. Як пише д-р Юліан Химинець (*Народна Воля*, 1992, 2-9 липня) у статті “Ми знаємо, хто ми є і чиї ми діти”, русини в Америці американізуються легко. “Останній перепис в Америці показав, що 700 тисяч осіб назвало себе людьми українського походження. А скільки русинів? – Вісім тисяч... це все? Їх же є не менше як мільйон лише в Пенсильванії, але вони всі назвали себе американцями. Та сама історія, що й на Пряшівщині“. Д-р Ю. Химинець робить такий висновок: “Якщо П. Магочі вірить, що *підкарпатські люди* є окремою нацією, то він її погребник”. Як науковець, П. Магочі мав би пояснити цим людям, хто вони є, але робить навпаки: баламутить людей своїми “русинськими” брошурами.

Моє зацікавлення русинством привернула поява наукової публікації знаного українського мовознавця, доктора філологічних наук проф. Ужгородського Національного Університету Любомира Белея (1962-2017) “Русинський сепаратизм: націєтворення *in vitro*“, яку я безуспішно бажав придбати в ужгородській книгарні, але купив у Львові. Бажаю, отже, поділитися думками з прочитаного змісту бо, на мою думку, публікація робить серйозний і вичерпний підсумок проблеми, якій вона присвячена.

Л. Белей вважає, що русинство стало реакцією на українське національне відродження. Він змальовує широкі історичні передумови проблеми, які можна пояснити майже тисячолітньою бездержавною історією українців Закарпаття. Автохтонні мешканці історичного

Закарпаття протягом такого тривалого часу витворили досить консервативну спільноту, яка з великою недовірою ставилася до всього, що приходило ззовні і саме завдяки цій замкнутості зберегли свою ідентичність, перемагаючи жорсткий асиміляційний тиск.

Наприкінці ХІХ ст. з'являється нова течія у закарпатському самостійницькому русі – політична, великомадярьська за своєю сутністю, справжньою метою якої було не збереження або консервація місцевих традицій – церковно-конфесійної, мовної та літературної, – а цілковита мадяризація історичного Закарпаття через штучну ізоляцію закарпатців від їхніх одноплеменників із Галичини, Буковини та Наддніпрянщини, – підсумовує Л. Белей. Попри різні мотиви, на практиці наслідки діяльності представників культурницької та політичної течій збігаються – це антиукраїнство.

Великомадярьська течія у самостійницькому русі на теренах історичного Закарпаття безпосередньо пов'язана з діяльністю Юлія Фірцака. Справжнім каталізатором, який заактивізував ідеї суверенізації “угро-русскаго народа” з боку офіційного Будапешту, стало відзначення тисячолітнього ювілею переселення угорців. 1907 р. Верховинську акцію за наказом міністра І. Дарані очолив Едмунд Еган. У своїй діяльності комісія Е. Егана мала вельми політичні та національні мотиви, які, очевидно, і мав на увазі Ю. Фірцак, коли писав про “далекосяглі державні заходи”. Верховинська акція угорської адміністрації змусила офіційні угорські кола чітко зрозуміти небезпеку національного самоусвідомлення автохтонних мешканців Закарпаття, тому найнагальнішим своїм завданням вони вважали не допустити до об'єднання – навіть у формі суто культурній – українців по різні боки Карпат, а ідея окремішності “угро-русскаго народа” була дуже зручним інструментом для реалізації цього непростого завдання. У руслі реалізації нової “русинської політики” в Будапешті засновують газету “Недґля”.

Засновником нової течії закарпатського самостійницького руху, великомадярьського за своєю сутністю, згодом стає Гіадор Стрипський, який у боротьбі за “простий народ” формулює теоретичні постулати неорусинського дискурсу для створення якого автор не лише підвів достатню культурно-історичну базу, але й надав йому необхідного політичного прагматизму. Г. Стрипський визнає, що по обидва боки Карпат живе один малоруський народ, проте, на його думку, є ряд чинників, що перешкоджають інтеграції українців Австро-Угорщини, і саме на основі цих суперечностей пропонує творити нову угро-руську етнічну спільність. Разом із тим Г. Стрипський свідомо замовчував штучні перешкоди, які створювала угорська адміністрація при вибудовуванні культурного діалогу між русинами-українцями Австро-Угорщини. У роки Першої світової війни та після неї, ідею окремішності “угро-русскаго” народу обстоював також філолог Шандор Бонкало. Всупереч величезним зусиллям офіційного

Будапешту, українці історичного Закарпаття не втрачали етнічної спорідненості з українцями по той бік Карпат. Автор підтверджує це багатьма фактами.

У міжвоєнний період на теренах історичного Закарпаття докорінно змінилася культурно-політична ситуація – воно увійшло до складу першої Чехословацької Республіки. У таких обставинах змінюється діяльність Євменія Сабова, який на практиці твердо стає на москвофільські позиції та вважає, що закарпатці мають використовувати російську літературну мову.

Окупація Карпатської України гортистською Угорщиною у березні 1939 р. реанімує по суті забуті за роки Чехословаччини спроби витворення окремого угро-руського народу. Поява Карпатської України не на жарт перелякала офіційні кола Угорщини, бо показала, що абсолютна більшість закарпатців хоче жити у власній незалежній українській державі. На виборах до Сойму Карпатської України Українське Національне Об'єднання (УНО), яке й було виразником ідеї української держави, отримало понад 93% голосів виборців. Збройний опір угорським окупантам у березні 1939 р. продемонстрував, що *“Карпатською Україною закінчилось формування українською народом нації на всій суцільній етнографічній українській території”* (М. Кушніренко. Утвердження української ідентичності. *Пробоєм*. 1942. №4. С. 224).

Яскраві особистості – Євменій Сабов, Гіадор Стрипський та Августин Волошин – репрезентують три магістральні напрямки розвитку свідомості закарпатців: русофільсько-тутешняцький, тутешняцько-мадярофільський та проукраїнський. Їх трьох Л. Белей називає *“Русинською трійцею”*. Процес самоусвідомлення на Закарпатті перервала Друга світова війна. Недосформована українська ідентичність Закарпаття, знищена угорськими гонведами та советизацією, стала тим ґрунтом, на якому вирішили випробувати дезінтеграційні технології, які, однак, беруть свої початки ще у 90-х рр. XIX ст. За походженням неорусинство є реакцією імперських (російських, угорських,) сил на українське національне відродження; чітко простежується безпосередня залежність між активністю неорусинського руху та успіхами самоствердження українців.

17 лютого 1990 р. в Ужгороді відбулася установча конференція *“культурно-громадської організації”* Товариства Карпатських Русинів, яке від часу своєї появи мало підтримку місцевих державних та компартійних органів. Актив Товариства Карпатських Русинів зосередився винятково на політичній діяльності. Уже на початку 1991 р. Товариство підписало проєкт *“Деклярації національних товариств Закарпаття”*, де м. ін. висувалася вимога анулювати Акт про возз'єднання Закарпаття з УРСР.

Усвідомлюючи унікальність політичної ситуації на Закарпатті, спричиненої безпорадністю зародків української державности, неорусинський актив став агресивніший. Його підтримували громадські організації угорської і російської меншини та їхні пресові органи.

Товариство Карпатських Русинів спільно з активістами проугорських, проросійських, прочехословацьких, прословацьких і прорумунських організацій почало наполегливо добиватися автономного статусу Закарпатської області. У цьому бажанні їх активно підтримувало керівництво Закарпатського обкому комуністичної партії, Закарпатської обласної ради. Вони бажали, щоб на Всеукраїнському референдумі 1 грудня 1991 р. населення визначилося не лише щодо незалежності України, а й стосовно статусу Закарпатської області. Завдяки Леонідові Кравчуку, 78% закарпатців проголосувало не за автономію Закарпаття, а за “спеціальну самоврядну адміністративну територію”, правовий статус якої не регламентовано ніякими правовими актами.

На початку 1991 р. на авансцену неорусинського руху виходить Павло Роберт Магочі як “кар’єрний” учений, для якого істина понад усе. Цього ж року він зорганізував і профінансував міжнародний науковий семінар в Ужгороді, присвячений русинській проблемі. Завдяки Вікторові Балозі, значну частину витрат на сепаратистську діяльність неорусинських організацій, які поборювали одна одну, перекладено на Українську Державу. Як пише Л. Белей, В. Балоба взяв під свій патронат неорусинський рух на Закарпатті й доклав багато зусиль до його консолідації. Згодом неорусини отримали фінансову та пропагандивну підтримку від Росії.

Незважаючи на гучні декларації про консолідацію неорусинського руху на Закарпатті, 2009 р. інституційно виокремлюються дві його течії – поміркована, або культурно-просвітницька, на чолі з П. Магочі, та радикально-політична, під керівництвом Д. Сидора, яка робить усе можливе на угоду Росії. Як відмічує Л. Белей, П. Магочі та Світовий Конгрес Русинів, який він контролює, оперативно заявили про свою непричетність до політичних декларацій I Світового Конгресу Підкарпатських Русинів. Слід відмітити, що радянські етнографи намагалися нав’язати своїм чехословацьким колегам думку про те, що східні райони їхньої країни заселяють не українці, а русини. Коли комуністичний режим почав втрачати своє монопольне становище на Пряшівщині, колишні москвофіли знову заговорили про окремішність русинів Пряшівщини.

Незважаючи на постійні переслідування та репресії, станом на кінець 80-х років ХХ ст. українська меншина Чехословаччини, зокрема на Східній Словаччині, була найчисленніша серед країн Центральної Європи, з добре організованою системою україномовних закладів освіти та української культури: у 1985/1986 навчальному році на території Словаччини у 19 школах українською мовою навчалися 1343 учні; українською мовою виходили тижневик “Нове життя”, журнал “Дружно вперед”, кварталник “Дукля”, дитячий двотижневик “Піонерська газета”, працювала Українська редакція Чехословацького Радіо. У 1953 р. при філософському факультеті Кошицького Університету імені П.-Й. Шафарика створено катедру української мови і літератури, а в 1965 р. ще й відділення для підготовки

вчителів початкових класів при Педагогічному факультеті Кошицького Університету. У висліді оксамитової революції 1989 р. у середовищі колишніх москвофілів і мадяронів починають лунати заклики до деукраїнізації, мовляв, автохтонними мешканцями Словаччини є не українці, а русини.

З метою якнайшвидшого розв'язання проблеми “русинської” мови, 1992 р. з ініціативи П. Магочі в Бардіївських Купелях відбувся міжнародний політичний семінар з русинської мови, який реклямували як науковий. На семінарі обрано т. зв. “романський модел” творення чотирьох літературних “русинських” норм, що виникли в середовищах русинів чотирьох країн (України, Словаччини, Польщі та Югославії), а в майбутньому мають злитися та витворити єдину русинську мову. За підтримки словацької влади, українські інституції були або русифіковані, або ж ліквідовані. Справжні баталії розгорнулися за Музей Української Культури в Свиднику щоб його деукраїнізувати, а дир. Музею Мирослава Саполигу звинуватили “у порушенні прав русинів на самовизначення та самоідентифікацію русинської культури та історії”. Музеєві давали різні назви, але щойно 2007 р., завдяки М. Саполізі, ця установа повернула собі первісну назву – Музей Української Культури в Свиднику.

Активність неорусинства на Словаччині, незважаючи на цілковиту підтримку Братислави, вказує на його політичний, антиукраїнський характер. Русини будують власну ідентичність на основі категоричного заперечення будь-яких зв'язків із місцевою українською меншиною та українською культурою, завдяки чому вони здобули широкі суверенні права в культурній сфері, які, однак не спричинилися до розквіту неорусинської культури. Навпаки, прискорився процес словакізації “неорусинів”.

Л. Белей окремо аналізує політику та ставлення урядів Словаччини, Чехії, Сербії та Угорщини до проблеми “неорусинства”. Щоб реанімувати проблему неорусинства в Польщі, 1989 р. у Лігніці засновано “Стоваришшя Лемків”, що пропагує думку про самостійність лемківського етносу та його культури. Прикметно, що ця організація має свої корені в москвофільському середовищі Лемківщини, а при нагоді демонструє свою антиукраїнську суть. Слід відмітити, що, як на глум, польська влада називає лемків окремим (від українського) народом і підтримує жменьку москвофілів-неорусинів у середовищі цієї організації. Це ж бо не нова політика польської влади, спрямована на шкоду українцям і Україні.

На думку автора книжки, у Магочієвій доктрині неорусинства важлива роля припадає руснакам Сербії, бо “Воєводинським русинам вдалося затримати те, що русини по обидвох боках Карпат затратили. Вони задержали своє ім'я – свою самобутню культуру та русинську етнічну самосвідомість”. Єдиним із українців, хто утверджував єдність бачванських руснаків із їхніми братами в материковій Україні, був Гавриїл Костельник. Слід пам'ятати, що на початку 1939 р. бачванські русини зібрали на той час

велику суму 15 тисяч динарів для розбудови Карпатської України. Напередодні розвалу Югославії, при переписі населення 1971 р. колись єдину національну ідентифікацію “русини-українці” поділено на дві окремі – “русини” та “українці”.

Окреме місце автор книжки відводить закарпатській діаспорі в Америці, що сформувалася в 1870-1914 рр. на базі економічних мігрантів, які ще 1918 р. створили Американську Народну Раду Угорських Русинів, яку очолив юрист Григорій Ігнатій Жаткович. Результати плебісциту русинів у США відіграли валиву ролю при ухваленні рішення про приєднання колишньої Угорської Руси до Чехословаччини, що було реалізовано в Сен-Жермені. Як відмічає Л. Белей, П.-Р. Магочі з притаманною йому здатністю астрономічно збільшувати реальні цифри, стверджує, що в США проживає не 10 000 американців русинського походження, а 620 000. Центрами діаспори з історичного Закарпаття в Північній Америці є Пітсбург, Міннеаполіс, Нью-Йорк і Торонто.

В 1940-1950 роках у всіх сферах своєї діяльності, а також у побуті, русини перейшли на англійську мову. У середовищі “русинів” у США діють дві церкви – “Візантійська” (Греко-кафтоличеська) Руська Метрополія і Американська Православна Єпархія. Всюди панівною є англійська мова. На думку Л. Белея, церква стала знаряддям сепаратизму. Найпотужніше з русинських товариств – торонтське. Воно має щедрого покровителя Стівена Чепу – впливового канадського підприємця, президента “Cherra Corporation”. Його діяльність спрямована на підтримку неорусинства в Україні, Словаччині, Польщі та Сербії.

Про те, що польський уряд підтримує неорусинство свідчить факт, що 2007 року москвофільське Товаришшя Лемків, яке нараховує, як пише Л. Белей, 150 членів, від Міністерства Внутрішніх Справ одержало 158 тисяч злотих, а від окремих органів місцевого самоврядування ще 225 287 злотих. У наступних роках фінансування збереглося на тому ж рівні. До речі, Товаришшя Лемків від своїх польських покровителів одержало 207.500 злотих на 2019 рік. На основі аналізу проблеми, автор дослідження робить правильний висновок, що неорусинство скеровано на дезінтеграцію державотворчої нації України.

Уряд Словаччини також усіляко підтримує неорусинський рух. Національний Союз Русинів Сербії на 2016 рік одержав 13 мільйонів динарів. Русини Угорщини одержують біля 200 тисяч доларів США (а їх записалося не більше 2000 осіб). Неорусинський рух із державного бюджету України не фінансується, але ціла низка “неорусинських” розважальних акцій та видавничих проєктів фінансується з місцевих бюджетів. Безсумнівно, що “неорусини” на Закарпатті мають значну закордонну підтримку.

Автор книжки присвятив багато уваги виникненню назви “русин” і доводить, що вона стосується лише земель і мешканців на території сучасної

Київщини. Звідси власні назви *Русь* і *русин* поширилися на західні українські землі. Етнонім *русин* не поширився серед усіх східних слов'ян, як це нині наголошують ідеологи неорусинства. Покликуючись на факт, що на Закарпатті від 1848 до 1948 р. місцеве населення не називалося українцями, пише Л. Белей, П. Магочі вдається до відвертої фальсифікації, коли категорично заявляє, що назву “русин” вживали самі мешканці і більшість громадських і культурних діячів Закарпаття. Насправді ж, пише автор, протягом цього періоду місцеве населення Закарпаття називалося або його називали *руськими, руснаками, русняками, угроросами, угрорусскими, руськими, карпаторусскими, карпаторосами* і тільки зрідка, переважно в міжвоєнний період, – *русинами*. Етнонім русин на Закарпатті новий. Його вживання мало здебільшого книжний характер. У народі побутувала самоназва *руський* або *руснак*.

До 1990-их років Магочі вживав етнонім *русин, карпаторусин, карпатський русин* як абсолютні синоніми. Однак, з активізацією неорусинського руху, відмовляється від первісної ідентифікації – *руснак* або *українець* мешканців Закарпаття і почав вперто нав'язувати думку, що на Закарпатті етнонім русин не має нічого спільного з етнонімом *українець*. На думку Л. Белея, П. Магочі зупинив свій вибір назви для нового слов'янського народу на етнонімі *русин* зовсім не тому, що він, мовляв, був популярний серед закарпатців, а через те, що ця назва широко відома серед словаків, угорців і поляків. До речі, в другій половині XIX ст. етнонім *русин* був популярний і в Галичині. Щоб не сплутувати назви русин по обидва боки Карпат, Магочі наполягає на думці, що закарпатців треба називати “підкарпатськими русинами”. (Це з погляду Будапешта чи Праги). На думку Л. Белея, немає ніяких обґрунтованих аргументів на користь того, що етноніми *русин* чи *підкарпатський русин* є суто закарпатськими.

П. Магочі та його соратники здійснюють складну технологічну операцію – вихолощують первинне значення етноніма *русин/руський* як первісної назви українців та пропонують розглядати його лише як назву мешканців Закарпаття, які, мовляв, не мають нічого спільного з українцями. У своїй “русинотворчій” ілюстрованій історії карпаторусинів “Народ нізвідки”, Магочі називає карпаторусинів одним із багатьох бездержавних народів чи національностей Європи.

На думку П. Магочі, після Другої світової війни будь-яку особу русинської національної ідентичності в офіційних документах насильно записували як українців. Він бідкається, що русинську мову заборонено в школах і виданнях. Ідеологи неорусинства наголошують на насильницькій українізації мешканців Закарпатської області. Магочі не говорить про те, що радянська влада мала на меті не українізацію Закарпаття, а швидку советизацію регіонів, що приєднувалися до СРСР. Т. зв. українізація Закарпаття почалася з жорстоких репресій проти керівництва та активних керівників Карпатської України. Заарештовано колишнього міністра

Карпатської України Юлія Брацайка, коменданта Карпатської Січі Дмитра Климпуша, міністра Карпатської України Едмунда Бачинського, голову Українського Національного Об'єднання Федора Ревая та інших, а згодом колишнього президента Карпатської України Августина Волошина та міністрів його уряду – Степана Клочурака, Юрія Перевузнака й Миколу Долиная.

Ці та інші факти антиукраїнських репресій викривають фарисейську сутність звинувачень П. Магочі в насильницькій українізації “русинів”, – пише Л. Белей. Крім того, ані Магочі, ані будь-хто з його прибічників не наводить жодного факту про переслідування за “русинський” націоналізм.

Дослідження присвятило багато уваги творенню “русинської” мови, що почалося з правопису. Як відомо, “русинська” мова має офіційно визнані аж чотири “штандарти”, кожен з яких характеризується своїми специфічними рисами та послуговується власним правописом. Основною причиною, що впливає на формування правописної системи “русинської” мови, є імперативна настанова ідеологів неорусинства – використовувати правопис як засіб відчуження “русинської” мови від української, мовляв,

Дайте нам язык у школы
Всякый – хоч и хінський,
Хоч малярський, хоч кацапський,
Лем не український.

Бажання наблизити “русинський” правопис до норм словацької літературної мови можна вбачати м. ін. у правилах “писання гласної і”, за якими постали дивні орфограми *бандуріста, інжінір, читати, граматіка* тощо.

Найбільша частка русиністичних праць – це словники. Протягом минулої чверті століття побачили світ біля тридцяти словників різних типів. “Русинських” лексикографів зовсім не хвилює той факт, що вони продукують словники української мови, їхнім технологічним завданням є представити словники, що називаються “русинськими”, причому якомога більшим реєстром, адже основне призначення таких видань – доводити факти існування окремої “русинської” мови з багатотисячним лексиконом. До речі, сепаратистські сили в Закарпатській обласній раді фінансують такі публікації з місцевого бюджету та розповсюджують по школах області. Незважаючи на якість словників, вони служать засобом досягнення політичної мети – засвідчити окремішність “русинської” мови. Технологія русинського очуднення зводиться до того, що питомо український мовний, літературний, історичний або етнографічний матеріал інтерпретують як абсолютно окремий і самотній “русинський”.

Знаряддям сепаратизму на Закарпатті є Мукачівська Греко-Католицька Єпархія, що функціонує самостійно від УГКЦ і підпорядковується адміністративно безпосередньо Ватиканові. Її підтримують впливові сили в угорській та словацькій церковній ієрархії. До

речі, 1993 р. Ватикан тимчасово надав Мукачівській Греко-Католицькій Єпархії статус *sui iuris*, який гарантував збереження обрядової та національно-культурної самобутності закарпатських греко-католиків в умовах чужої держави (Угорщини або Чехословаччини), став щонайменше безглуздим анахронізмом у власній державі. Хоч цей статус ніде не називає цю єпархію русинською, неорусини заявляють, що Мукачівська Греко-Католицька Єпархія має офіційний статус єпархії Русинської Католицької Церкви, яку вона творить разом із Апостольським Екзархатом Чехії та чотирма греко-католицькими єпархіями в США (Арізона, Огайо, Нью-Джерзі, Пенсильванія). Неорусини взялися до системного препарування історії Греко-Католицької Церкви на Закарпатті і стверджують, що Мукачівська Греко-Католицька Єпархія стала незалежною. Церква стала важливим публічним майданчиком для поширення неорусинства. Останнім часом навіть говорять про особливий “закарпатський” обряд.

Мукачівська Греко-Католицька Єпархія стала основним пляцдармом для масованого наступу неорусинів проти єдності українського етнокультурного простору, бо ж вістря денационалізації українців історичного Закарпаття було спрямоване на місцеве греко-католицьке духовенство. Не дарма від початку ХХ ст. процесові мадяризації греко-католиків патрунував “Краєвий Комітет Греко-Католиків – Мадярів”.

Жорстокі репресії за симпатії до українства, мадяризація закарпатської інтелігенції, а духовенства зокрема, масована пропаганда окремішності “русинського” народу та його мови, що стало основою угорської державної політики під час окупації Закарпаття в 1939-1944 рр., заклали соціальну базу неорусинства, що згодом активізувалося в умовах незалежної України, – підсумовує Л. Белей.

Неорусини використовують гасла самостійної русинської церкви як одну з карт у своїй безкомпромісній антиукраїнській політиці. Одначе, в будь-якому “неорусинському” храмі чи то в Пітсбурзі, чи в Пряшеві, чи може в Мішкольці, щоб пересвідчитися, що там безроздільно панує не “мова цієї землі”, а тільки англійська, словацька чи угорська мови. Наші одноплемінники у Словаччині, Угорщині та США стали легкою здобиччю асиміляції.

Неорусинство – місцевий різновид небезпечної антиукраїнської політики, спрямованої на дезінтеграцію українського етнографічного простору та цілісності Української Держави. Основна мета неорусинської доктрини – заперечити українськість історичного Закарпаття і тим самим суттєво – 200-300 кілометрів – обрізати найзахідніші українські етнічні терени – підсумовує свої висновки Любомир Белей. Неорусинство народилося на теренах історичного Закарпаття наприкінці ХІХ ст. у лоні місцевого москвофільства та мадярофільства, які, поступаючись ідеям українського національного відродження, намагалися витворити тут антиукраїнський анклав. Така антиукраїнська спрямованість неорусинства

відповідала і відповідає геополітичним інтересам Росії, Угорщини, Словаччини, Польщі та Румунії. Неорусинська доктрина оформилась як штучно сконструйована система препарованих фактів з історії, мови, літератури, фольклору та етнографії корінного населення Закарпаття з метою створити ілюзію існування окремішнього “русинського” народу.

Вістря неорусинства спрямоване проти Української Держави, яка за час своєї незалежності так і не створила стратегії розв’язання цієї проблеми. Навпаки, державні органи часто надають підтримку цьому рухові та тісно співпрацюють з його активістами. Л. Белей не без причини пише, що коли б Україна вела виважену гуманітарну політику, то вилучила б русинську мову з переліку закону “Про засади державної мовної політики”, оскільки русинська мова в Україні – це абсолютна лінгвістична фікція, яка не має ні орфографічних, ні фонетичних, ні граматичних, ні лексичних норм, а є асистемним конгломератом вузькоговіркових, діалектних, загальноукраїнських і чужомовних (угорських, словацьких, церковнослов’янських, російських) елементів, які об’єднуються хіба що назвою “русинська мова”. З таким висновком автора книжки не можна не погодитись. Дослідна публікація Л. Белей – немов документальна пересторога державній владі України перед небезпекою, що гряде.

Кінчаючи огляд цієї вагомої під кожним оглядом публікації, бажаю навести слова українського поета і священика-василіянина, родом із Пряшівщини, Севастіяна Сабола, відомого під псевдонімом Зореслав, який брав активну участь в організації церковного життя Карпатської України, бо вважав себе українцем:

Не знаю й сам, чому я покохав
Тебе, о Україно розп’ята
Тебе в кайданах, у невольничих,
Оганьблену тавром усіх неслав.
Я щастя, слави, величі бажав,
Коли ішов у світ, а Ти в Пилата
Конала в муці під рукою ката,
Та голос Твій молитвою дрижав.

Дослідження доповнює карта говорів української мови за Ф. Жилком, мапа “русинських” теренів за Павлом Магочієм, 22 різномовні додатки та список використаної літератури. Публікація вийшла офсетним друком у м’якій обкладинці, але тиражу не названо. Можна здогадуватись, що він дуже низький. На жаль. Книжка дуже актуальна своїм змістом. Вона повинна бути в кожній бібліотеці України, тож її треба перевидавати; прочитати її повинні всі, хто боліє добром Українського Народу та власної держави, бо неорусинство не маргінальна закарпатська проблема, а місцевий різновид небезпечної антиукраїнської політики, з якою треба боротися.

Олеся Папіш

Про поетичну збірку Валерія Кулика “Трояндове вино”

Є люди, діяльність яких настільки захоплює, що вони здаються нам незвичайними та наділеними надлюдськими якостями. Зокрема, такими є митці слова. Доля подарувала відомому херсонському письменникові Валерію Куликові дивовижну радість чуття слова. Його віршовані рядки проникають глибоко в серце.

Збірка поезій “Трояндове вино” В. Кулика вперше була видана у 1994 році. Видання друге, змінене і доповнене, вийшло друком уже у 2018 році до 70-річчя митця. У передмові автор зазначає, що перше видання (3000 примірників) побачило світ у видавництві “Степ” (Чаплинка). Перша збірка дуже сподобалася всім гурманам художнього слова, як на Херсонщині, так і за її межами. Але поліграфічний рівень районного масштабу не міг задовольнити вибагливого читача, тому в автора і виникло бажання здійснити повторний варіант збірки.

Камертоном є вдала обкладинка, яка обіцяє ніжні, трепетні вірші, пов’язані з темою кохання.

У збірці майстра ліричного слова В. Кулика вміщено твори, що були написані ще в далекі 80-ті роки, коли автор перебував на Чукотці, а також і нові, написані нещодавно. У книжці представлено вірші різних модифікацій, балади, сонети і переклади з мов ближнього зарубіжжя.

Збірку можна поділити на 6 розділів, кожен з яких починається цитатою, що налаштовує реципієнта на певний настрій.

Перший розділ – “Мені в лице той коник диха...”. Тут автор знайомить читачів із автобіографічними баладами. Автор розкриває своє минуле, ділиться найпотаємнішим. Він згадує батька, матір, жорстоку колективізацію, голод. Ці вірші змушують замислитися над своїм життям.

Далі нас зустрічає другий розділ з гучними словами: “Світ мій світає в тобі, Українонько”. Відчувається ніжна любов поета до рідної землі, рідного краю.

У третьому розділі під назвою “Пучок полярних незабудок” автор розповідає нам про довгі дні на Чукотці. Автор сумує за рідною країною, своєю домівкою. Настрій віршів – сумний, меланхолійний. Колір, який я відчуваю, це – холодний синій. Настільки потужно автор зміг донести основну думку.

Четвертий та п’ятий розділи – “Малювання при світлі мальв” та “То є незрима таїна...”. В цих розділах багато описів природи. Читаєш і уявляєш ті поля, ті вулиці, ті будинки, які описує автор. Митець ділиться з нами

переживаннями щодо свого першого кохання. Хочеться викрикнути: “Ось воно, рожеве вино!”

Останній розділ “І крутиться веретено” – це переклади і переспіви автора. Тут переспіви і з вірменської, і з білоруської, і переклади з російської. Я вражена роботою автора. Складно перекладати вірші з інших мов, адже варто перекладачеві зробити один необережний крок, як основна думка твору зміниться чи втратиться. Валерій Кулик і в цій справі показав себе як справжній майстер.

Загальне враження від збірки – дуже позитивне! Недоліків, на нашу думку, немає. Книгу можна розбирати на цитати. Поезії можна декламувати, слухати в авторському виконанні, можна вдумливо читати, залишаючись зі збіркою сам на сам. В. Кулик – різнобарвний та різноплановий. Лірика його – тонка, символічна, метафорична, глибока, образи різноманітні.

Література

1. Кулик В. Трояндове вино : книга поезій / вид. друге змінене і доповнене. Херсон : Видавничий дім “Гельветика”, 2018. 124 с.

Микола Дупляк

**Цінна публікація про український цвинтар
на Закерзонні**

**(Adam Bobrowicz. Kamienie, które mówią. Cmentarz greckokatolicki w
Gorajcu. Pasłęk, 2019, 119 str.)**

Перед нами гарно видана в твердій кольоровій обкладинці книжка п. н. “Каміння, яке говорить”, присвячена пам’яті “тих, які тут жили, живуть і будуть жити”. Йдеться про греко-католицький цвинтар у Горайці та українських мешканців села, які тут жили до 1947 року, тобто до часу злочинної етнічної чистки та військової операції “Вісла”. Обкладинку книжки з обох боків ілюструють кольорові світлини білокам’яних надгробних хрестів і пам’ятників – невід’ємних компонентів Любачівської землі. Як стверджує автор, названий цвинтар під цю пору розташований за селом у лісі, “робить це місце винятковим, таємничим, магічним. Тут відчувається передавана енергетика та атмосфера вікової історії, що сприяє переміщенню людини у сферу пошани, рефлексії та душевного спокою”.

Автор поставив перед собою нелегке шляхетне завдання – відтворити надгробні написи. Вони ж бо, писані кирилицею, є джерелом інформації не лише про померлих, але й про долю колишніх мешканців села, сімейні зв’язки, побут і релігію. Без догляду та опіки над цвинтарем і постійної консерваційної роботи, кам’яні хрести призначені на загибель, подібно як сотні інших поукраїнських цвинтарів на Закерзонні.

Своєю публікацією автор бажає донести до небайдужого читача заклик про пам’ять і потребу допомоги в цій вагомій справі. Безсумнівно, його дослідна публікація, подібно як і сам гораецький цвинтар, це особлива історично-релігійна пам’ятка. Вона стане у пригоді всім, хто бажає дізнатися про долю забутих українських цвинтарів на Закерзонні, а своєрідний гораецький некрополь є лише одним із багатьох.

У читача цієї книжки напевно насувається питання – хто ж цей чесний і відважний, таки відважний чоловік, що навіть на українському цвинтарі бажає знайти правду про історичну дійсність на цьому терені, на цій поукраїнській землі? Відомо ж бо, що вже понад 70 років у Польщі цілеспрямовано затираються сліди українського життя-буття на Закерзонні. Важко повірити, але ця людина – неукраїнського роду, а чесний поляк, яких мало, тож тим більше з пошаною вимовляємо його ім’я: Адам Бобрович. Знаємо лише, що він уродженець Віленщини (Литва), який правдиво змальовує дійсність. Він напевно знає, що за це земляки не пошанують його, не дадуть нагороди. Автор зізнається, що доклав усіх зусиль, щоб подати в книжці правдиві факти про історію села Гораєць і його колишніх

мешканців. Допомогла йому в цьому ділі його дружина Ірина – українка з Горайця та її батьки.

Названа книжка – це вже друга публікація А. Бобровича про історію села Гораєць та його колишніх мешканців. 2016 року він опублікував історію села Гораєць на тлі польсько-українських відносин п. н. “Tam jeszcze słysha szept modlitw i bicie cerkiewnych dzwonów”.

Автор пише, що рецензована книжка – це потреба серця і дозрілого розуму. Цвинтар у Горайці, разом із кам’яними хрестами, – невід’ємний компонент Любачівської землі. Він робить це місце винятковим, таємничим і магічним. Це, безперечно, особлива історично-релігійна пам’ятка, що нищиться на очах байдужих нових поселенців і місцевої влади.

Адам Бобрович співчуває українцям, яких брутально прогнали звідси в Україну, а згодом на польські понімецькі землі. Вони довго навіть не могли відвідати могил своїх батьків і предків; не могли подбати про них. Щойно після отримання Україною незалежності, можуть відвідувати свою маленьку Батьківщину, мають можливість подбати про могили дорогих їм людей, що тут спочивають.

Основою публікації А. Бобровича є спроба відтворити надгробні написи. Найстарші з них походять із двадцятих років XIX століття, а останнє поховання на цьому цвинтарі відбулося 1976 року. Чимало місця автор присвятив описові цвинтарних хрестів і пам’ятників. Культура духовна тісно сплітається тут із матеріальною культурою. Чи не найбільшої профанації цвинтар зазнав у 1939 – 1941 роках, коли перебували тут радянські війська. Вони знищили частину надмогильних пам’ятників, порозбивали хрести, відлупили написи. Після війни руйнувати цвинтар продовжували нові мешканці села. До 1990 р. цвинтар був зовсім занедбаний, навколо росли кущі й трава, ледве видніли надмогильні хрести та пам’ятники. Деякі були поперевертані та знищені. 1937 року українці висипали на цвинтарі високий символічний курган у пам’ять Українським Січовим Стрільцям, які боролися за волю України. Курган також знищено.

Відновлення цвинтаря під кінець 90-х років розпочали давні і сучасні мешканці Горайця – тобто українці і поляки, Об’єднання Українців у Польщі та польське Товариство Folkawisko з дозволу та поміччю місцевої адміністрації. Відрадне те, що в роках 2013 – 2015 до праці на цвинтарі приєдналися студенти Українського Католицького Університету зі Львова. Вони упорядкували та відновили кількадесят надмогильних хрестів. Відновлений цвинтар, на думку Бобровича, може стати прикладом для інших народів. Одначе, раніше почата Бобровичем інвентаризація стала неактуальною, бо виявилось, що на цвинтарі не стало кільканадцяти пам’ятників. Видно, комусь були потрібні. Автор рішив скаталогувати цвинтар, сфотографувати всі об’єкти та зберегти їх на світлинах, – створити справжню евіденцію надгробків із описом збережених на них написів. На жаль, багато з них сьогодні вже не можна відчитати.

Чимало місця у книжці А. Бобрович присвятив розвитку каменярства та каменярам із села Старе Брусно, які виготовляли надмогильні хрести та пам'ятники. З цього українського села залишилися лише сліди. Твори бруснянських каменярів нині зустрічаються у Львові, Замості, Ярославі та в Перемишлі. З Брусна походив славний різьбар, маляр і декоратор церковних інтер'єрів Григорій Кузневич. Перед Другою світовою війною в Горайці жило біля 90% греко-католиків, а решта – поляки.

Автор описує символіку надгробних пам'ятників і східних хрестів, пояснює двомовні скорочення та різні знаки й надмогильні написи. Написи на надгробках були церковнослов'янською, українською та польською мовами.

Завдяки старанням Спілки Українців у Польщі та з дозволу влади, 2010 року на цвинтарі в Горайці українці відкрили пам'ятник 174 жертвам пацифікації села, замученим 6 квітня 1945 року та жертвам насильства в 1942 – 1947 роках. Пам'ятник із чорного мармуру виготовив архітект Юрій Левосюк із Перемишля.

Автор детальніше розповідає про інвентаризацію могил, яку здійснив зі спробою відчитання написів восени 2018 року. Окрім греко-католиків (тобто українців), на цвинтарі є поховані і римо-католики (тобто поляки). Немає жидівських і євангелицьких могил. Немає також цвинтарної каплички та спільного хреста. Є однак 525 могильних знаків і 477 кам'яних хрестів і пам'ятників, але 30% дуже знищених, написів на них не можна відчитати. Найстарший кам'яний хрест із 1826 року. Авторіві вдалося відчитати 358 написів. Металеві хрести (разом 19) не мають написів. Напевно, були тут і дерев'яні хрести, але не збереглися. Автор стверджує, що найбільше збережених хрестів належить таким родинам, як Козій, Г(Г)ах, Лашин і Лебедович. До речі, на могилах дітей не ставили пам'ятників і кам'яних хрестів.

Згідно з метриками з половини ХІХ ст., що зберігаються в державному архіві в Перемишлі, за сто років на цвинтарі в Горайці поховали біля трьох тисяч осіб. На цьому цвинтарі збереглися пам'ятники колишніх польських власників села і капличка.

Не можна не погодитись із висновками вдумливого та доброзичливого дослідника А. Бобровича, що написи на хрестах і пам'ятниках є джерелом інформації не лише про померлих, що тут спочивають, але й про долю мешканців цього села, їхні родинні зв'язки, народні та релігійні звичаї.

Рецензовану публікацію доповнюють бібліографія, список зінвентаризованих надгробків на день 1 жовтня 2018 р., список локалізації надгробних пам'ятників померлих із гораєцьких родин, список жертв із 6 квітня 1945 року, поміщений на пам'ятнику, список жертв 1942-1947 років, поміщений на пам'ятнику, фотографічна документація надгробних хрестів.

Книга про греко-католицький цвинтар у Горайці, що на Любачівщині, тепер під Польщею, гідна уваги всіх читачів: і українців, і поляків. Вона написана об'єктивно та з увагою до теми, з пошаною до померлих, що спочивають на цьому цвинтарі. Вона видана як альбом на гарному папері з резюме польською і українською мовами.

Своєю дослідною публікацією автор нагадує людям про неписане, але шановане в цілому світі право пошанування померлих і їхніх могил. Цього права дотримуються ті, що вірять у Бога, і ті, що не вірять. Не можна руйнувати могил і знущатися над ними та зневажати похоронених. Такого закону дотримуються і християни, і вірні інших релігій. Так повинно бути. Так правильно думає Адам Бобрович. Одначе, не так діється у католицькій Польщі. Як назвати тих, що руйнують українські пам'ятники на цвинтарях, знущаються над поукраїнськими цвинтарями тощо. Це діється не без дозволу влади.

Автор звертається до відповідних органів влади, щоб допомогла зберегти спільну історично-релігійну пам'ятку, якою є цвинтар у Горайці. Без відповідної консервації та опіки цвинтар зазнаватиме дальшої руїни та забуття. Варто, щоб не лише українці – нащадки колишніх мешканців села та поляки, але й усі, хто може докласти зусиль, допомогли у збереженні гораецького некрополю.

Рецензована книжка має 120 сторінок альбомного формату, 508 гарно виконаних автором світлин, 5 таблиць і 2 мапи. Автор не лише доклав чимало праці щоб відновити пам'ять про цвинтар у Горайці, а згодом написати книжку, що перед нами. До речі, він видав цю публікацію власним коштом. На жаль, вона появилася тиражем лише 50 примірників. Цей раритет наштовхує на думку, що автор не сподівається на те, що його публікацію придбає польський читач. Це, навіть усупереч тому, що написана польською мовою.

Дай Боже, щоб таких білих круків, як Адам Бобрович, у польському суспільстві було більше, бо вони – провісники добросусідської польсько-української співпраці, а не ворожнечі.

(1946-2020)

**Плугатар літератури
(пам'яті незабутнього Леоніда Марченка)**

*Ну, що йому далекі тури,
Він знає красну їм ціну,
Він плугатар літератури
І борозну веде одну.
Вона вкорінена у слові
І прагне першоджерела...
В. Загороднюк*

Отак спілкуєшся з небуденною творчою особистістю, захоплюєшся розмаїттям таланту, життєвою невпокоєністю й завзяттям, різноманітними проектами... І раптом приходиться трагічна звістка... 24 березня 2020-го на 73-му році життя пішов від нас у засвіти один із найактивніших членів Херсонської обласної організації Національної спілки письменників України, Національної спілки журналістів України та Міжрегіональної спілки письменників – прозаїк, поет, публіцист, документаліст, мемуарист, літературний критик, журналіст Леонід Володимирович Марченко. Людина надзвичайно світла й оптимістично налаштована, окрилена, багатогранна.

Митець народився 19 липня 1947 року на півночі Росії – в селищі Біле Озеро Плесецького району Архангельської області. Саме сюди, в далекі від

України місця, були виселені в часи колективізації та масових сталінських репресій його дідусь та бабуся з родиною, насильно вирвані зі свого пращурівського ґрунту в Причорномор'ї (хутір Марченків неподалік від Нової Маячки на Цюрупинщині – теперішній Олешківщині). Гени предків потроху озивалися в Леонідові, запалювали його мрією колись побувати в Таврії, а може, й мешкати в цьому благословенному краї, про який розповідали родичі.

Навчався Л. Марченко в Северодвінському політехнічному технікумі за фахом будівельника і по закінченні цього закладу (1966) працював майстром на будівництві (Архангельська область), виконробом (Запорізька область). А з 1973 року Леонід Володимирович переїхав до Херсона. Протягом 70-х – 80-х років працював майстром, виконробом, начальником ремонтно-будівельного цеху, редактором радіомовлення на Херсонському суднобудівному заводі. Навчався в Київському університеті імені Т. Шевченка, який закінчив у 1994 році, отримавши диплом журналіста.

Любов до художнього слова прищепила митцеві його ненька. Тож ще з дитинства, з перших класів школи Л. Марченко пробував свої сили в літературі, звертався до віршотворчості. Але друкуватися письменник почав уже в зрілому віці – у 1977 році. Протягом 70-х – 80-х років з'явилося чимало публікацій митця на сторінках херсонської періодики (газети “Судостроитель”, “Ленінський прапор”, “Наддніпряньська правда”). Він автор книжок “Пришелец из подземелья” (1991), “Поиск продолжается” (1992), “В Маячке, у бабушки” (1993), “Кланы и династии” (1993), “Північна яблуня з Півдня” (1994), “Плугатарі етапом йдуть...” (1995), “Маринчин дивосвіт” (1996), “У жизни на крючке” (1997), “Жеребенок Кося” (1998), “Под водой и на суше” (2001), “Маркиза на даче” (2003), “Тепер я все можу” (2006), “Клятве остались верны” (2007), “Жизнь высшей пробы” (2007), “С музой на брудершафт” (2008), “Чай с бегемотом” (2008), “Друзья-всезнайки” (2009), “И на душе светло” (2011), “Наедине со всеми. Наединці з усіма” (2012), “Из племени орлиного” (2012), “Корабли рождаются в Херсоне” (2012), “Як ми живемо?” (2013), “Обычные люди” (2013), “Зустрічі з Макаром Степовиком” (2013), “Мои лучшие друзья” (2013), “Корабельная сторона” (2014), “Мишка на Севере” (2014), “Озеро смелых” (2014), “Про морского волка и юнгу” (2016), “Сторінки з “Блокнота” – 2” (2017), “Дивосвіт у прапорі” (2019). Творчість Л. Марченка також представлена у колективних виданнях “Придніпровська усмішка” (1989), “Украина. Русская поэзия. XX век” (2007), “Дніпровські зорі” (2012), в антологіях творів херсонських письменників “Таврія поетична” (2006), “Білий берег” (2009) та “Гойдалки над степом” (2009) із серії “Літературні скарби Херсонщини”, “Парус надежды” (2009), “Відлуння сердець” (2011), “Елінг над Дніпром” (2012), “25” (2017), “Степова симфонія”, в багатьох випусках альманахів “Степ” та “Елінг”, у ряді чисел збірника “Вісник Таврійської фундації”, в інших друківаних виданнях, що наявні у фондах

херсонських бібліотек та приватних книгозбірнях і користуються попитом у читачів. Публікаціями митця пересипані сторінки “Літературної України” і “Перемены”, “Робітничої газети” і “Веселих вістей”, “Правди України” і “Домашних любимцев”, “Настеньки” та “Клякси”, “Малютка” й “Ірини”, “Перця” та “Кур'єра Кривбасу”. Друкувався Леонід Володимирович і далеко за межами України: “Кважды ква” у Мінську (Білорусь), “Селайад” (“Веселка”) у Грозному (Чечня) тощо. Як публіцист, документаліст, мемуарист, літературний критик, журналіст Л. Марченко писав про багатьох своїх сучасників: В. Басирова, П. Питалева та ін.

Леонід Марченко часто виступав перед громадськістю, студентською та учнівською аудиторією, керував літературними студіями (“Блокнот”, “Парус надії” та ін.), що поживляло літературно-мистецький процес нашого краю. А його робота в засобах масової інформації та на Херсонському суднобудівному заводі завжди відзначалася сумлінністю і добросовісністю. Зокрема Леонід Володимирович був редактором газети “Судостроитель”, відповідальним секретарем газети “Кафедра” Херсонського державного університету, головним редактором літературно-художнього альманаху “Степ”. Ціле десятиліття (1987-1997) він очолював літературний клуб “Елінг” у Херсоні і залишив по собі цікаві спогади про це творче об'єднання (“Под парусами вдохновения”). Був членом Херсонського літературно-мистецького гурту “Малючок Степовичок”

Л. Марченко нагороджений численними грамотами, дипломами, подяками, удостоєний Міжнародної літературної премії імені “Молодої гвардії” (2007), Херсонської обласної літературної премії імені Миколи Куліша, а також премій імені Бориса Лавренюва (2010; 2014) та імені Бориса Грінченка (2014). Відзначено його і як автора чудових творів, адресованих юним читачам: Леонід Володимирович став дипломантом Міжнародного конкурсу дитячої та юнацької художньої літератури імені О. М. Толстого (2006). Він був членом Херсонського куреня сатириків і гумористів, брав участь у різних імпрезах цього творчого колективу.

Як поет-пісняр Л. Марченко відомий творами “Яблунька” (на музику В. Стеренка), “Корабельная сторона”, “Озеро детства”, “Встретил тебя я в мае” (на музику Г. Крилова).

Леонід Володимирович – автор триптиха, присвяченого митцям-емігрантам, “Херсон – Австралія – Канада: про письменників української діаспори” (2017). Протягом ряду років він брав участь у роботі наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, плідно листувався з представниками українського зарубіжжя та всіляко пропагував їх творчі здобутки. Наслідком контактів із Дмитром Нитченком із Австралії, Яром Славутичем і Степаном Горлачем із Канади були й творчі проекти, й обмін літературними виданнями. Чимало надісланих з-за кордону видань Леонід

Володимирович подарував бібліотекам нашого міста, зокрема книгозбірні Херсонського державного університету.

Л. Марченко був пропагандистом творчості класика осетинської літератури Кости Хетагурова, який на порубіжжі ХІХ-ХХ століть відбував заслання у Херсоні. У 2019 році вийшов художньо-публіцистичний альманах “Люблю я цілий світ...” до 160-річчя від дня народження славного сина Іростону (упорядником збірника виступив Леонід Володимирович, залучивши до друку у виданні як авторів-українців, так і осетинів).

Про життєвий шлях Л. Марченка, його вірші, оповідання, гуморески, казки, нариси, спроби в жанрі роману писало чимало науковців, критиків, краєзнавців, педагогів, бібліотечних працівників: М. Братан (“Веселим пером”, “Своє і по-своєму”), М. Каляка (“Хутір Марченка”, “Чи повернуться плугатарі?”), “Літературна лоція Херсонщини (ХVІІ – початок ХХІ ст.): довідник: у 2 томах”), К. Котович (“Усе “на п'ять!”), В. Нижегородко (“Зустріч з письменником”), В. Піддубняк (“Куцотражки” від Макара”), Л. Постриган (“Леонід Марченко – поет, прозаїк, гуморист”, “Марченко Леонід Володимирович: до 70-річчя від дня народження”), О. Чумаченко (“Книгосвіт Леоніда Марченка”), Т. Щерба (“Леонід Марченко: літературний портрет”, “Гранична правдивість”, “У світі дитячих фантазій”, “Леоніду Марченку – шістдесят”) тощо. Інформацію про митця, бібліографію його творів традиційно репрезентовано у бібліотечних випусках “Знаменні і пам'ятні дати Херсонщини на 2012 рік”, “Знаменні і пам'ятні дати Херсонщини на 2017 рік”, довідниках “Лауреати и дипломанти літературної премії імені Бориса Лавренева (2010-2014 гг.)” та ін. Своєрідним прижиттєвим пам'ятником йому стало видання “Своє і по-своєму: творчий шлях письменника Леоніда Марченка” (2013), упорядковане Л. Постриган. Сподіваємось, що це лише початок освоєння й осмислення того літературного материка, котрий народжено нестримною творчою уявою митця. І не забаряться нові об'ємні дослідження, присвячені його доробкові.

Свою публікацію у меморіальному збірнику “Педагог. Письменник. Журналіст: Юрій Костянтинович Голобородько в спогадах, листах, матеріалах” (2011) Леонід Володимирович назвав просто й промовисто: “Його життя продовжується в книгах...”. Це ж можемо сказати сьогодні про нього самого.

Не так давно на емоційній хвилі чергового літературно-мистецького заходу літстудії “Парус надії” при Херсонській обласній універсальній науковій бібліотеці імені Олеса Гончара, що проходив за участі Леоніда Володимировича, одному з авторів даної статті-некрологу занотувались такі рядки експромтом у руслі традиційної самохарактеристики митця як першого письменника серед будівельників і першого будівельника серед письменників:

І пісня й цегла, хто крутіше,
Про це ще Марченко напише,
А ще херсонські кораблі
І барви рідної землі
Його заждалися пера,
І хвиля сивого Дніпра,
А ще херсонські кавуни,
Аж зашарілися вони.
Тож він про це іще напише –
Читач оцінить, що крутіше...

На жаль, уже не напише наш чудовий побратим-краянин нових текстів, не обдарує нас новими книжками, як любляв це завжди робити. Але все те прекрасне, що він нам заповів – нетлінне й вічне.

Світла пам'ять про Леоніда Володимировича Марченка залишиться у наших душах і думках, а його творчий доробок закликатиме до себе все нових і нових читачів.

Василь Загороднюк, Іван Немченко

Таврійська фундація (Осередок вивчення української діаспори), Міжкафедральна науково-дослідна лабораторія “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті, редколегія нашого “Вісника” висловлює сум і скорботу у зв'язку з кончиною визначного громадсько-політичного діяча Херсонщини

Павла Олександровича Гавриша,
без якого важко уявити процес державного
і культурно-національного відродження в краї.
Світла пам'ять і вічна шана Тобі, наш побратиме!
Слава не вмере, не поляже!

Наші автори

- Бень Анастасія Костянтинівна** – студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Бистрова-Дробот Людмила Анатоліївна** – українська поетеса, співробітниця телерадіоорганізації “На хвилі Корсуня”, автор і ведуча програми “Сонячний промінь від мене до тебе” (м.Корсунь-Шевченківський Черкаської обл.);
- Васильєв Віктор Іванович** – журналіст, директор музею історії м. Нова Каховка;
- Вельможко Василь Іванович** – учитель Одеської загальноосвітньої школи № 105, член НСЖУ та член Національної спілки краєзнавців України;
- Гайдамака Василь Васильович** – Почесний громадянин міста Херсона, полковник медслужби ВМФ, письменник;
- Гаражій Любов Василівна** – голова Таврійської фундації (ОВУД), член НСЖУ;
- Гулько Олександр Петрович** – член НСПУ;
- Демченко Володимир Миколайович** – кандидат філологічних наук, доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету;
- Дупляк Микола Степанович** – педагог і журналіст, громадський діяч у США;
- Загороднюк Василь Степанович** – член НСПУ, голова Херсонської обласної філії НСПУ, кандидат філологічних наук, доцент Херсонського державного університету;
- Златокудр Іван** – український поет у Польщі;
- Калюжна Дар'я Сергіївна** – студентка 4 курсу факультету української та іноземної філології і журналістики
- Каляка Микола Михайлович** – член НСПУ;
- Карабович Тадей Борисович** – український поет у Польщі, член НСПУ;
- Качан Анатолій Леонтіївич** – член НСПУ, Заслужений працівник культури України;
- Клімук Василина Григорівна** – студентка 2 курсу факультету української та іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Крохмаль Софія Костянтинівна** – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Кулик Валерій Павлович** – член НСПУ;
- Лойтра Петро Леонідович** – композитор, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України;

- Лунашко Тетяна Володимирівна** – директор Літературно-меморіального музею Анатолія Бахути (м. Нова Каховка);
- Малига Яна Євгенівна** – заступник начальника відділу культури і туризму Новокаховської міської ради, поетеса, член журі конкурсу на здобуття літературної премії імені А. П. Бахути;
- Мелещенко Василь Михайлович** – поет і журналіст, Заслужений працівник культури України;
- Немченко Галина Вікторівна** – кандидат філологічних наук, доцент, співробітник міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті;
- Немченко Іван Васильович** – кандидат філологічних наук, доцент, завідувач міжкафедральної наукової лабораторії “Українська література в англomовному світі” при Херсонському державному університеті;
- Олексюк Оксана Володимирівна** – заступник голови Правління Громадської організації “Українська Хата – талантами багата” (м. Херсон);
- Олексюк Олег Васильович** – член НСПУ та НСЖУ, голова Херсонського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, голова Правління Громадської організації “Українська Хата – талантами багата”, Заслужений працівник культури України;
- Осевська Яніна** – поетеса і фотограф, член Асоціації польських письменників;
- Осипенко Сергій Борисович** – підприємець, письменник;
- Папіш Олеся Олександрівна** – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Раєвська (Деркач) Вікторія Миколаївна** – поетеса, журналіст, директор КП “Новокаховська міська радіоорганізація”, редактор тижневика “Говорить Нова Каховка”;
- Рура Анжеліка Русланівна** – студентка 4 курсу факультету української й іноземної філології та журналістики Херсонського державного університету;
- Цепкало Тетяна Олександрівна** – кандидат філологічних наук, старший викладач Херсонського державного університету;
- Шупта Дмитро Романович** – член НСПУ, Академік Міжнародної Академії оригінальних ідей України, Академік Міжнародної літературно-мистецької Академії України.

Літературно-наукове видання

**Вісник Таврійської фундації
(Осередку вивчення
української діаспори)**

Випуск 17

ISBN 978-617-7783-97-7

Головний редактор: **Іван Немченко**
Технічний редактор: **Світлана Вишемирська**
Коректор: **Галина Немченко**
Відповідальний за випуск: **Вадим Вишемирський**

Підписано до друку 16.11.2020. Формат 60x 84/16. Папір офсетний
Наклад 300 примірників. Гарнітура Times New Roman.
Друк ризографія. Ум. друк. арк. 16,47. Обл.-вид. арк. 17,71.
Замовлення № 1823.

Надруковано у книжковому видавництві ФОП Вишемирський В.С.
Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи:
серія ХС № 48 від 14.04.2005
видано Управлінням у справах преси та інформації
73000, Україна, м. Херсон, вул. Соборна, 2.
Тел. (050) 133-10-13, (050) 514-67-88
e-mail: printvvs@gmail.com